

**XV. VE XVI. YÜZYILLARDA TİRE KAZASI'NIN
SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI**

GÜLAY BELEN

YÜKSEK LİSANS

TARİH/YENİÇAĞ TARİHİ

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**XV. VE XVI. YÜZYILLARDA TİRE KAZASI'NIN
SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI**

GÜLAY BELEN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH / YENİÇAĞ TARİHİ**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. SADULLAH GÜLTEN**

ORDU – 2015

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından 15/06/2015 tarihinde yapılan sınav ile TARİH Anabilim Dalı, YENİÇAĞ Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Sezai BALCI

S. Ali

Üye: Prof. Dr. İlhan EKİNCİ

[Signature]

Üye: Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN

S. Gülten

ONAY:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

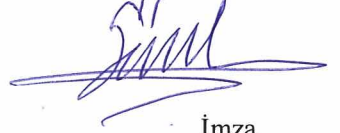
22.06/2015

[Signature]
Prof. Dr. Güven MURAT
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

15/06/2015

İmza

GÜLAY BELEN

[BELEN, Gülay]. [*XV. ve XVI. Yüzyıllarda Tire Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*], [Yüksek Lisans], Ordu, [2015].

ÖZET

Bu çalışma Aydın Sancağı'na bağılı Tire Kazası'nın, XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın ilk yarısına ışık tutmakta; nüfus hareketleri ve tarımsal faaliyetleri konusunda bilgi vermektedir. Bu incelemeyi yaparken başvurduğumuz ana kaynak tapu tahrir defterleridir. Tapu tahrir defterlerinin incelenmesiyle, Osmanlı Devleti'nin tımar sistemini uyguladığı yörelerin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihi konularına ışık tutulmaktadır. Bugün İzmir'e bağılı bir ilçe olan Tire'nin hangi çağda ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemekle birlikte M.Ö. 2 bin yılına kadar uzanan tarihi vardır. Aydınoğulları Beyliğinin başkentliğini de yapmış olan Tire, 1390 yılında Osmanlı egemenliğine girmiş ve Aydın Sancağı'nın merkezi olmuştur. Tire'nin idari bakımdan sahip olduğu bu özellik XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir. Tire, gerek sahip olduğu coğrafi özellikler gerekse içinde barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlik dolayısıyla Ege Bölgesi'nin önemli yerleşim yerlerinden biridir.

Tahrir defterlerine göre, 1478 yılında Tire kaza merkezinde 26 mahalle bulunmaktadır. Bu tarihte kaza genelinde köy sayısı ise 80'dir. 1512 yılına gelindiğinde nüfusun artmasına bağılı olarak mahalle sayısı 36'ya, köy sayısı ise 99'a ulaşmıştır. 1478 ile 1512 yılları arasında Tire'nin nüfusu hem şehirde hem de köylerde büyük oranda artmıştır. 1529 yılında ise tam tersine nüfusun azalmaya başladığı görülür. Nitekim bu tarihte Tire'de 33 mahalle kaydedilmişken köy sayısı 100 olmuştur. Her ne kadar köy sayısı azalmamış olsa da köylerdeki nüfus önemli miktarda azalmıştır. Diğer Osmanlı kazalarının pek çoğunda da olduğu gibi Tire Kazası'nın nüfusunun büyük çoğunluğu da kırsal alanda yaşamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayandığı için kırsal nüfus, şehir nüfusuna oranla her zaman daha fazla bulunuyordu. Topraklarının önemli bir kısmı padişah ve şehzade hassına ayrılmış olan Tire de incelediğimiz dönem içinde halk geçimini büyük oranda tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Aydın, Tire, Tahrir, İskan, Ekonomi

[BELEN, Gülay]. [*The Social and Economic Structure of Tire District in 15th and 16th Centuries*], [Master], Ordu, [2015].

ABSTRACT

This work sheds light on Tire district of Aydın Sancağı in the end of 15th and the first half of 16th centuries; it gives information on population movements and agricultural activities. The main source that I used while doing this analysis was cadastral record books. With the analysis of Cadastral Record Books, one can provide with important contributions to subjects of social, economic, and cultural history of the districts that the Ottoman State applied manorial system to. Although it is unknown when Tire, which is today a county of Izmir , was first established and by whom, it goes back in history down to 2.000 BC. Tire, which was once the capital of Aydınoğulları Beyliği, came under the domination of Ottomans in the year of 1390 and became the center of Aydın Sancağı. Tire continued to hold this merit of administrative uniqueness until the 19th century. Thanks to its geographical location as well as historical and social richness it has, Tire is one of the most important settlements of Aegean Region.

According to cadastral records, there were twenty six neighborhoods in the center of Tire district in the year 1478. During the same period of time, the number of villages throughout the district was eighty. As a result of population growth in 1512, the number of neighborhood and villages increased to thirty six and ninety nine respectively. The population of Tire between the years 1478 and 1512 increased both in town and villages to a large extent. As to the year 1529, we see that the population starts to decrease. As a matter of fact, while thirty three neighborhoods were recorded in Tire during this period of time, the number of villages became a hundred. Although there was no decrease in the number of villages, the population in the villages decreased substantially. Just like in other Ottoman districts, most of the population of Tire district would live in rural area. As a result of the fact that the economy of the Ottoman Empire was depending on agriculture and stockbreeding, rural population was always higher than urban population. People in Tire, a significant part of whose lands were assigned to the sultan and prince, would earn a livelihood from agriculture and stockbreeding during the period of time that we analyzed.

Key words: Aydın, Tire, Cadastral Record , Settlement , Economy

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Gülay BELEN
Doğum Yeri ve Tarihi:	Kumru/30.12.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
Bilimsel Etkinlikleri:	
İş Deneyimi	
Uygulamalar:	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	
İletişim	
E-Posta Adresi:	gulay_bln_52@hotmail.com
Telefon: İş: Ev: Cep:	0539 374 68 57
Tarih ve İmza:	15/06/2015

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLDİRİM	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖZGEÇMİŞ	iv
İÇİNDEKİLER	1
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	3
KISALTMALAR	5
ÖNSÖZ	6
GİRİŞ	7
A.KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALARA DAİR	7
1.Aydın Sancağı Tahrirleri	7
2.Araştırmalar ve İncelemeler.....	21
B. TİRE KAZASI'NIN COĞRAFİ YAPISI VE TARİHİ	23
1.Coğrafi Yapı.....	23
2.Bölge Tarihi	27
3.Tire Adı.....	36
BİRİNCİ BÖLÜM	39
NÜFUS VE YERLEŞME	39
A.Tire Kazası'nın Nüfus ve İskânı	39
1.Şehir Nüfusu	41
2.Kır Nüfusu	72
2.1.Karyeler	72
2.2.Mezralar	171
3.Konar-Göçerler	176
4.Kazanın Toplam Tahmini Nüfusu.....	182
İKİNCİ BÖLÜM	195
İKTİSADİ FAALİYETLER	195
A.Zirai Alanlar	195
B.Zirai Mahsuller	204

1.Hububat	204
1.1.Buğday	204
1.2.Arpa	208
1.3.Çeltik	211
1.4.Diğer Hububat Ürünleri ve Bakliyat	213
2.Bağ, Bahçe ve Bostan	214
3.Sanayi Ürünleri.....	217
3.1.Pamuk	218
3.2.Zeytin.....	219
3.3.Keten, Kendir ve Kenevir	220
3.4.Susam.....	221
3.5.Sumak	222
C.Küçük İşletmeler ve Pazarlar.....	223
1.Değirmenler	223
2.Tahunhane	225
3.Pazarlar.....	225
4.Diğerleri	226
D.Hayvancılık.....	228
1.Küçükbaş Hayvanlar	228
2.Arıcılık	230
3.Balıkçılık	231
E.Şahsa Ait Vergiler.....	231
1.Çift, Bennak ve Mücerred	231
2.Bad-ı Heva ve Cürmücinayet	234
3.Resm-i Tapu, Resm-i Zemin ve Dönüm	235
F.Diğer Vergiler	237
1.Otlak, Saz, Çayır, Koru, Yazlık.....	237
G.Gelirlerin Taksimi	237
Has, Zeamet ve Tımar.....	237
SONUÇ	240
KAYNAKÇA	249

TABLÖLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: 1478 tarihli Deftere G6re Tire Kazası'nın Tahmini Ziraat Arazisi (D6n6m).....	198
Tablo 2: 1512 tarihli Deftere G6re Tire Kazası'nın Tahmini Ziraat Arazisi (D6n6m).....	199
Tablo 3: 1529 tarihli Deftere G6re Tire Kazası'nın Tahmini Ziraat Arazisi (D6n6m).....	200
Tablo 4: Tahrir Defterlerine G6re Tire Kazası'nın Tahmini Arazi Miktarı.....	201
Tablo 5: Tahrir Defterlerine G6re Tire Kazası'nın Resmi Ağnam/Ganem ve Koyun Sayısı.....	229
Tablo 6: Tahrir Defterlerine G6re Tire Kazası'nda Kovan Resmi.....	230
Tablo 7: Tahrir Defterlerine G6re Tire Kazası'nın Raiyyet R6sumları (Akçe).....	232
Şekil 1: 1478 yılı Hane ve M6cerredleri Toplam N6fus İ7indeki Oranları.....	181
Şekil 2: 1512 yılı Hane, M6cerred ve Muafların Toplam N6fus İ7indeki Oranları.....	183
Şekil 3: 1529 yılı Hane, M6cerred ve Muafların Toplam N6fus İ7indeki Oranları.....	186
Şekil 4: 1478, 1512 ve 1529 Yıllarında Kazanın Tahmini N6fusunun Değişimi.....	189
Şekil 5: Tahrir Defterlerine G6re K6ylerin Toplam Nefer, Hane ve M6cerred Sayısının Değişimi.....	190
Şekil 6: Tahrir Defterlerine G6re Mahallelerinin Toplam Nefer, Hane ve M6cerred Sayısının Değişimi.....	190
Şekil 7: 1478 Yılı Şehir ve Kırsal N6fusun Toplam N6fus İ7indeki Payı.....	191

Şekil 8: 1512 Yılı Şehir ve Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı.....	191
Şekil 9: 1529 Yılı Şehir ve Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı.....	192
Şekil 10: Yıllara Göre Kazadaki Çiftçi Sayısının Değişimi.....	197
Şekil 11: Tire Kazası'ndaki Zirai İşletmelerin Değişim Seyri.....	198
Şekil 12: Toplam Arazi Miktarının Değişimi.....	102
Şekil 13: Tahrir Defterlerine Göre Çiftçi Zümrelerinin Arazi Dağılımı.....	102
Şekil 14: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Buğday Miktarı (Kile).....	206
Şekil 15: Tahrirlere Göre Buğday Mahsulünün Kıymeti (akçe) (1478-1529).....	206
Şekil 16: Tahrirlere Göre Buğday Mahsulünden Alınan Öşür (kile) (1478-1529).....	207
Şekil 17: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Arpa Miktarı (Kile).....	209
Şekil 18: Tahrirlere Göre Arpa Mahsulünden Alınan Öşür (akçe) (1478-1529).....	209
Şekil 19: Tahrirlere Göre Arpa Mahsulünden Alınan Öşür (kile).....	210
Şekil 20: Yıllara Göre Çeltik Üretiminden Alınan Öşür Miktarı.....	212
Şekil 21: Buğday, Arpa ve Diğer Hububatlardan Alınan Öşürün Kazadaki Dağılışı (akçe).....	213
Şekil 22: Tahrir Defterlerine Göre Bağ, Bahçe ve Meyvelerden Alınan Toplam Öşür Miktarının Değişim Seyri.....	216
Şekil 23: 1478 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları.....	222
Şekil 24: 1512 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları.....	222
Şekil 25: 1529 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları.....	223
Şekil 26: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Raiyyet Resmleri (Akçe).....	233
Ek Tablo 1: 1478,1512 ve 1529 Yıllarında Tire Mahallelerinin Nüfus Durumu.....	240
Ek Tablo 2: 1478,1512 ve 1529 Yıllarında Tire köylerinin Nüfus Durumu.....	243
Ek Tablo 3: 1478,1512 ve 1529 Yıllarında Tire Tire Kazası'ndaki Cemaatlerin Nüfus Durumu.....	249

KISALTMALAR

AÜDTCFTAD: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü
Tarih Araştırmaları Dergisi

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

a.g.t. : adı geçen tez

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Bkz: Bakınız

C: Cilt

Çev: Çeviren

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

H: Hicri

İÜEF: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

M: Miladi

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

n: nefes

nr: numara

S: Sayı

s: sayfa

TD: Tapu Tahrir Defteri

TTK: Türk Tarih Kurumu

v: varak

vs: vesaire

vb: ve benzeri

ÖNSÖZ

Tire Kazası olarak adlandırılan, Ege Bölgesinde İzmir ile Aydın arasında yer alan yörenin XV. ve XVI. yüzyıla ait sosyal ve iktisadi tarihi araştırma konumuzu teşkil etmektedir. Bir bölgenin idari, nüfus ve iktisadi yapısını sayısal verilerle değerlendirmemizi sağlayan tahrir defterleri, çalışmamızın ana kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmamızda kullandığımız diğer kaynaklar ise bölgeyle ilgili yapılmış araştırma eserleridir. Tire tarihinin çeşitli safhaları hakkında bu zamana kadar çeşitli araştırmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Tire, şeriye sicilleri ve avarız defterlerine dayalı olarak çalışılmış, bölgenin nüfus ve iskan yanında siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi de aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Tire şehir nüfusu da tahrir defterlerine dayalı olarak Cahit Telci tarafından çalışılmıştır. Fakat tahrir defterlerine dayalı olarak Tire Kazası'nın XV. ve XVI. yüzyıl sosyo-ekonomik yapısı çalışılmamıştır. Bu nedenle Osmanlı idari yapısı içinde Tire Kazası'nın sosyal ve ekonomik yapısı incelenmeye çalışılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde, kullanılan kaynakların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Devamında ise Tire Kazası'nın coğrafi yapısı ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde nüfus ve yerleşme başlığı altında şehir nüfusu ve mahalleler, köylerin nüfus yapıları ve hasılları, mezraalar ve hasılları, Tire Kazası cemaatleri nüfus ve hasılları tahlil edilmiştir. İkinci bölümde iktisadi faaliyetler altında zirai yapı, yetiştirilen ürünler ve buna bağlı alınan vergiler, hayvancılık ve hayvancılıktan alınan vergiler, şahsa ait vergiler ve maktu vergiler ile toprakların taksimi incelenmiştir.

Tez konumun belirlenmesinde ve çalışmalarım sırasında gerekli tavsiye ve tenkitleriyle yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN'e, ayrıca zaman zaman değerli bilgilerine başvurduğum Prof. Dr. İlhan EKİNCİ'ye ve katkılarını gördüğüm diğer bölüm hocalarımıza teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen aileme de ayrıca çok teşekkür ederim.

Gülay BELEN

GİRİŞ

A.KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALARA DAİR

1.Aydın Sancağı Tahrirleri

Büyük kısmının mülkiyeti devlete ait olan Osmanlı toprakları, devlete hizmet edenlere hizmetlerinin karşılığı olarak gelirden faydalanmak üzere dağıtılırdı. Tımar sistemi adı verilen bu sistemin işlemleri için sayımlar yapılırdı.¹ Tahrir adı verilen bu sayımlar Osmanlılarda, tımar sisteminin yürürlükte olduğu sancaklarda uygulanırdı. Tımar sistemi, bilindiği gibi, devletin bir takım gelirlerini hizmet karşılığında dirlik sahibi denilen ve genellikle askeri-idari görevler yüklenen kişilere tevcih etmesine dayanır. Bu yolla devlet hem vergi gelirlerini toplamak için büyük bir mali örgüt kurup sürdürme külfetinden kurtulur, hem vilayetlerde düzeni sağlar ve hem de savaşlar için büyük bir askeri gücü elde ederdi.² Ancak tahrir sistemi sadece tımar sistemine esas olan kayıtların tespitini değil, aynı zamanda vakıfların, bazı bölgelerde Yörüklerin ve geri hizmet kıtalarını teşkil eden piyade-müselleme çiftliklerinin sayımlarını da içine alırdı.³ Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu, hem yeni fethettiği ülkelerin hem de kendi arazisiyle ilgili toprağın mülkiyet ve tasarruf biçimi ile vergi miktarını tayin ve tespit etmek gayesiyle belirli zamanlarda istatistikî bilgiler edinmiştir ki, buna *tahrir* denir.⁴ Osmanlılar zabtettikleri yerleri tescil maksadıyla tayin olunan heyetler marifetiyle yazdırırlar ve bunlara dayanılarak arazi ve emlakın kayıtlarını muntazam surette tuttururlardı.⁵ Bu bilgilerin kaydedildiği defterlere de “Tahrir Defteri” denilirdi.⁶

Osmanlı Devleti’nde daha çok, vergi ve asker toplamak gibi pratik sebeplerle ülkenin kaynak potansiyelini saptamaya yönelik olarak yapılan sayımları ifade eden

¹ Mübahat S. Kütükoğlu, **XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı**, Ankara 2010, s. 1.

² Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, **Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik**, Editör: Halil İnalçık-Şevket Pamuk, Ankara 2000, s. 15-32.

³ Feridun M. Emecen, “Mufassaldan İcmale”, **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı 16, İstanbul 1996, s. 39.

⁴ Erhan Afyoncu, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt I, Sayı I, 2003, s. 267.

⁵ Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt III, İstanbul 1971, s. 376.

⁶ Hüseyin Demir, I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı’nın Demografik Yapısı, (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2008, s. 4.

tahririn örneklerini –en azından benzerlerini- Osmanlı Devleti’nden çok önce eski Mısır, Çin, Roma ve İran’da görmek mümkündür. Ayrıca eski Türk- İslam devletlerinde de bu tür sayımların yapıldığı bilinmektedir.⁷ Tarihin ilk devirlerinden beri, merkezi otorite kurmuş olan devletler, güçlerini belirlemek amacıyla idare ettikleri toprakları bütün yönleriyle tanımak ve bilmek istemişlerdir. Gerçekten de son zamanlarda bu konuda yapılan araştırmalar, Osmanlı Devleti’nin yaptığına benzer tahrirlerin, Akdeniz dünyasında çok daha eski tarihlerden beri yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Mısır’da daha ilk sülaleler devrinden itibaren (M.Ö. 2500-3000) muntazam arazi tahrirlerinin yapıldığı bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise Roma İmparatorluğu’nda Census, Sicilya’da Ceraid, İngiltere’de Domesday Book, Mısır’da Revk, Bizans’ta Patrika isimleriyle çeşitli amaç ve şekillerde tahrirler yapılmıştır. Osmanlılardan önceki Türk-İslam devletlerinde de büyük nüfus ve arazi tahrirleri yapılmıştır. Selçukluların da insanları ve ekonomik varlığı belirlemek için tahrirler yaptığı bilinmekle beraber bunları içeren defterlerden hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.⁸ Türk-İslam devlet geleneğinde mevcut bu usul Osmanlılar tarafından geliştirilerek devam ettirilmiştir.⁹

Osmanlı Devleti’nde yeni fethedilen bir ülke veya bölgede ilk tahrir, Osmanlı İmparatorluğu’na ilhak edilmesine karar verildiği ve tımar sistemi kurulmak üzere olduğu zaman yapılırdı. Bu noktada her türlü gelir kaynağı saptanır ve ayrıntılı biçimde defter-i mufassala kaydedilirdi. Sonra bu gelirler askeri sınıf mensupları esas olarak da söz konusu toprakların fethine katılan sipahiler arasında paylaştırılırdı. Tahrir, gelirlerin askeriler arasında bölüşülmesinin ön koşuluuydu. Ancak tahrir defterleri sadece askerilere tahsis edilecek kaynaklar için bir kütük ve referans kaynağı değil; aynı zamanda bir toprak ve nüfus statü defteriydi. Yani bu defterler bir sonraki tahrire kadar arazinin, kişilerin ve grupların toplumsal konumu ile vergi yükümlülüklerini belirliyordu.¹⁰

⁷ Gülcan Avşın, 16. Asrın İlk Yarısında Anadolu Eyaleti’nde Gayri Müslimler (Tahrir Defterlerine Göre), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s. 12.

⁸ Osman Gümüşçü, **XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 7.

⁹ Cahit Telci, **XV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası**, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 1999, s. 2.

¹⁰ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, Cilt I, İstanbul 2000, s. 175-178.

Osmanlı Devleti'nde, mîrî arazi rejiminin ve ona bağılı olarak müesseseseleşen tımar sisteminin uygulanabilmesi, nüfus ve arazi sayımlarına bağılıdır. Bütün imparatorluğa ait olmak üzere, çeşitli zamanlarda genel nüfus ve arazi tahrirleri yapıldığı gibi, ihtiyaç hâsıl oldukça da bazı sancak ve vilâyetlerin tahrirleri, belli bir zamanı beklemeden tekrar yapılırdı.¹¹ Yine yeni bir hükümdarın cülusunun da tahrirler için vesile teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Klasik dönemde bazı yerlerin tahrirleri yaklaşık 25-35 yıllık aralarla yapılmasına rağmen, bazı yerlerde çok daha kısa aralıklarla tahrir yapıldığı görülür. Bu bilgiler ışığında, tahrirlerin merkezi hükümetin gerek gördüğü zaman yapıldığı da ileri sürülebilir.¹²

Tahrir işlemine başlamadan önce Sultan, itibarlı ulema ya da dürüstlüğü ve adaletiyle ünlü bürokratlar arasından işi bilen bir tahrir emini tayin eder; eline gerekli her türlü yetkiyle donatılmış özel bir belge (nişan) verir; tebaası ile kadı dâhil bütün yerel makamlara da görevinin ifasında emine itaat edip yardımcı olmalarını emrederdi. Tahrir emini mahallindeki inceleme ve araştırmalarına, gerçek durumu bir önceki tahrir defterindeki bilgilerle karşılaştırarak başlardı. İlk olarak her köylünün, elindeki toprak itibarıyla, statüsü gözden geçirilir ve çift resmi bağlamında ödemesi gereken vergiler saptanırdı.¹³ Kurulun görevini tamamlamasından sonra bu tür bilgiler mufassal (ayrıntılı) deftere kaydedilirdi.¹⁴ Bir sancağa ait mufassal defterin başında genellikle bir mukaddime ve sancak kanunnamesi yer alırdı. Kanunnameler herhangi bir bölgenin özgün koşullarını belirtip o bölgede uygulanacak vergilendirme kurallarını ve vergi oranlarını içermektedir. Bazı durumlarda tahrirlerin baş taraflarına eklenen bu düzenlemeler, tahrirleri hazırlayacak olan görevlilere yol gösterme amacı taşıyordu.¹⁵ Son zamanlarda tutulan defterlerin başında ise ayrıntılı fihristler bulunmaktadır. Bunları takiben merkez kazadan başlayarak sancağı oluşturan kaza ve nahiyeler yazılıdır. Bir kazada önce, eğer varsa, merkez konumundaki (Nefs olarak anılan) şehir veya kasaba, yoksa yine merkez konumundaki bir köy yazılırdı. Şehir ve kasabaların mahalleleri, bu

¹¹ Mehtap Özdeğer, a.g.m., s. 5.

¹² Mehmet Öz, a.g.m., s. 15-32.

¹³ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik**, s. 177.

¹⁴ Mehmet Öz, a.g.m., s. 15-32.

¹⁵ Huricihan İslamoğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 104.

mahallelerde kayıtlı yetişkin erkeklerin adı ve baba adları, meslekleri verilir; yetişkin nüfus evli-bekâr (müzevvec-mücerred veya hane-mücerred) ayırımına göre kaydedilirdi. Mahallelerin yazımından sonra şehir/kasabanın geliri (hâsıl) bunu oluşturan unsurlar (genellikle pazar, boyahane, bozahane kapan, gümrük, liman kentlerinde iskele vb. mukataaları; ama aynı zamanda bazı kasabalarda tarım üretiminden gelen öşür vb.), buradaki çeşitli kuruluşlar, bağ, bahçe, zemin vs. de yazılırdı. Bundan sonra köyler sırasıyla yazılırdı.¹⁶ Köyün adı, hâsılının ne şekilde tahsis edildiği (tımâr, zeamet, has, vakıf vs.) belirtildikten sonra köydeki (veya hissedeki) yetişkin erkekler baba adları ve statüleri gösterilerek (Ali veled-i Mehmed çift, gibi) kaydedilirdi.¹⁷ Vergi mükellefleri köy köy yazılırken genellikle tasarruflarında bulunan toprağın büyüklüğü, tapulu toprakları yoksa medeni durumları dikkate alınırdı. Bu durumda tam bir çiftliği bulunan bir hane sahibi çift, yarım çiftliği olanlar nim-çift ve yarım çiftlikten az toprağı bulunanlara bennak veya ekinlü-bennak, topraksızlar ise genelde caba-bennak nadiren de kara olarak yazılırdı.¹⁸ Kişilerin kaydından sonra çiftlik, hassa çiftlik, zemin, mevkuf zemin ve benzeri toprak parçaları yazılır. Daha sonra da köyün/hissenin toplam geliri (hâsıl), bu geliri oluşturan vergiler (resm-i çift, ispençe, resm-i bennâk, resm-i mücerred; buğday, arpa, darı, pamuk, pirinç, meyve, sebze, bağ, keten, kendir, bal vs. öşürleri; bâd-ı hevâ, dest-banî, koyun vergisi vs.) gelir. Köylerin yanı sıra bunların yakınındaki ekinlikler (mezralar), yaylaklar da gelirleriyle birlikte yazılırdı.¹⁹

Tahrir defterleri üç gruba ayrılır. Bunlar mufassal defterler, icmal defterler ve vakıf defterleridir. Mufassal defterler, her mahalle veya köy sakinlerinin adları ve baba adlarının birlikte yazıldığı, köylerde reayanın isimlerinin altına toprak tasarrufu bakımından hangi grupta bulduklarının işaretlendiği, buna göre köyün ödeyeceği vergi toplamı ile yetiştirilen mahsuller, her birinden alınacak öşür miktarı, ganem(koyun), kovan ve dalyan resimleriyle değirmen, dink, tahunhane, boyahane gibi

¹⁶ Aslı Şahin, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı (1550 ve 1676 Tarihli Aşiret ve Avarız Defterlerine Göre), (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2008, s. 8.

¹⁷ Aslı Şahin, a.g.t., s. 8.

¹⁸ Mehmet Öz, a.g.m., s. 15-32.

¹⁹ Aslı Şahin, a.g.t., s. 8.

sanayiye konu olan iş yerlerinin sayı ve yıllık gelirlerinin kayd edildiği defterlerdir.²⁰ Bir mufassal defterde bulabileceğimiz istatistikî veriler kabaca şunlardır: bir sancakta yer alan kasaba ve köyler (karyeler), mezralar, çiftlikler, pirinç argları, değirmenler, çeşitli sınaî tesisler, yerleşim birimlerinde yaşayan vergi mükellefi erkek nüfus (çeşitli muaf kişiler ile gayrimüslimlerle meskun yerlerde hane sahibi dul kadınlar da dâhil), çoğu yerlerde reyanın işlediği toprakların büyüklüğü yani ekilebilir toprak miktarı; tımar sistemi içerisinde bulunmayan avarız ve XVI. yüzyıldan itibaren cizye vb. vergiler hariç, reayadan toplanan çift, bennak, caba, mücerred, ispençe vergileri, öşürler, bad-ı heva türü arazi vergiler (cürüm ve cinayet, evlenme, müjdelik vs. resimleri), vergilendirilen koyun ve kovan sayısıdır.²¹

Mufassal defterler, icmal ve evkaf defterleri ile birlikte yerleşme merkezlerindeki bütün bina ve yapıları tespit etmeye de imkân vermektedir. Bu tür bilgiler ise herhangi bir merkezdeki cami, mescid, zaviye, dar-ül hatib (hatib yetiştirilen öğretim kurumu), dar-ül hüffaz (hafız yetiştirilen öğretim kurumu), kalenderhane, haydarhane, mevlevihane, han, hamam, kapan, köprü, türbe vb. bütün yapıların varlığını öğrenmemizi sağlamaktadır. Böylece o dönem yapıları yanında toplumsal düzeni de anlamamızı kolaylaştıracak birçok bilgiye ulaşma imkânı doğmaktadır.²²

İcmal defterleri yani özet defterler ise özellikle XVI. yüzyılda mufassal defterlerde yer almayan dirlik sahiplerinin isimlerini ve gelir toplamlarını verir.²³ İcmal, tutulan hesapları toplu halde kısaltarak gösteren defter veya cetveldir. Arapça bir sözcük olan icmal başka bir tanıma göre; ayrıntıya girişmeksizin bir sözün genel olarak açıklanması anlamına geldiği gibi uzun bir hesaptan çıkarılan özet anlamına da gelir.²⁴ Tahrir defterleri arasında mufassal defterlerle birlikte ikinci bir grubu oluşturan icmal defterlerinde tahrire tabii tutulan bölgelerdeki gelirler has, zeamet ve tımar olarak ayrılır ve bu gelirlerin padişah, beylerbeyi ve tımar sahipleri arasında nasıl paylaştırıldığı gösterilirdi. Tımar icmali de denen bu defterlerde genellikle dirlik sahibinin isminin

²⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e., s. 5.

²¹ Mehmet Öz, a.g.m., s.15-32.

²² Osman Gümüşçü, a.g.e., s.11.

²³ Mehmet Öz, a.g.m., s.15-32.

²⁴ Temel Öztürk, "Osmanlılarda Malî Denetim Aracı Olarak Muhasebe İcmal Defterleri: Trabzon Örneği", **Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 56, s. 211-234.

ardından kendisine gelir olarak verilen köyler, bu köylerdeki hisseler ve diğer gelir kalemlerinin bir dökümü verilirdi. İkinci tür icmaller ise, tahrir yapılan bölgelerdeki yerleşme merkezlerinin nüfus ve gelir kaynaklarını, ait oldukları dirlik kategorisi ile birlikte özet olarak ve dirlik sahiplerinin isimlerini belirtmeden verirlerdi.²⁵ Genel olarak mufassal türü defterler, icmallerinin aslını oluşturur; ancak bazen icmaller yapılacak yeni tahrirlerde, tımar ile ilgili meseleler için esas kabul edilir ve bu haliyle de yeni mufassal defterin hazırlanmasında yardımcı kaynak özelliği kazanır.²⁶

Mufassallarda olduğu gibi icmal defterlerinin de muhteva ve yapısında zamanla değişiklikler olmuştur.²⁷ XV. yüzyıla ait icmal türü defterler, tımar sistemi içinde teşkil edilmişken özellikle Kanuni devrinin başlarından itibaren bu tarzda yeni bir pratik anlayışın teşekkülüne şahit olunmaktadır. Bu tür, doğrudan mufassal defterlerin tertibi üzere, sadece reaya isimleri ve vergi cins ve dökümü ihmal edilerek, aynı zamanda diğer çeşit tahrir sonuçları da eklenerek hepsinin toplam sayıyla neticelerinin hesaplanıp kendi mantığı çerçevesinde sınıflandırılmasıyla ortaya çıkmış ve merkezde pratik kullanma maksadı ile hazırlanmış icmallerdir ki, bunlara “mufassal-icmaller” adı verilir. Bu defterler yapılan tahrirlerin, yaya-müselleme tarihi hariç, bütün toplu neticelerini aksettirirler. Bu özellikleri dolayısıyla bazen tek başına bir mufassal defterden daha fazla bilgi ihtiva ederler.²⁸

Diğer bir defter türü de evkaf defterleridir. Evkaf defterlerinden vakıf olarak tahsis edilmiş yerleşim yerleri hakkında bazen mufassal defterlerde bulunmayan verileri elde edebiliriz. Bazı yerlerde vakfa ayrılan yerleşim birimlerinin nüfus ve hâsılı hakkında mufassal defterlerindeki farklı bilgiler olmasa da, vakıf gelirlerinin harcandığı yerler hakkında ayrıntılı bilgi elde edebiliriz.²⁹

Tahrir yapmanın amacı, öncelikle, eyaletlerdeki nüfusu ve vergilendirilebilir gelir kaynaklarını tespit etmek, sonra da bunları çeşitli devlet görevlilerine, şahıslara ve vakıflara, hizmetleri karşılığında maaş, gelir ve mülk olarak tahsis etmektir. Gelirlerin bu

²⁵ Numan Elibol, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 2, Isparta 2007, s. 135-160.

²⁶ Feridun M. Emecen, a.g.m., s. 39.

²⁷ Mehmet Öz, a.g.m., s. 15-32.

²⁸ Feridun M. Emecen, a.g.m., s. 39-41.

²⁹ Mehmet Öz, a.g.m., s. 15-32.

yolla dağıtımı, Osmanlıların, direk merkezi hazineden ödeme yapmaksızın, ordu beslemelerini ve topluma sosyal ve dini hizmetler sunmalarını mümkün kılıyordu.³⁰ Tahrirlerin yapılmasını icap ettiren sebeplerden biri de yeni fetholunmuş memleketlerin sultanın mülküne katılmasını resmen ve hukuk bakımından tespit etmek ve bölgenin bir envanteri tertip edilerek devir ve teslim işini tamamlamak ihtiyacı idi.³¹ Tahrir aynı zamanda, reayayı yerel askerilerin dayatmaya çalıştığı keyfi uygulama ve suiistimallere karşı korumak amacıyla yapılan genel bir teftiş biçiminde yürütülmüştür. Bu reayanın yani vergilendirilebilecek nüfusun himaye edilmesi gerektiğini vurgulayan bir politika beyanıydı. Ama aynı zamanda, tahririn nihai hedefinin bütün vergi kaynaklarının kaydedilip değerlendirilebilir hale getirilmesi, vergi kaçırma faaliyetinin açığa çıkarılması ve her türlü vergi muafiyetinin gözden geçirilmesi yoluyla kamu gelirlerinin artırılması olduğu da ifade ediliyordu.³²

Mufassal defterler yalnızca günümüz Türkiye'si için değil, Türk hâkimiyetinde kalan diğer sahalar içinde çok önemli kaynaklardır.³³ Bu bağlamda bu defterler, tahrir defterlerinin uygulandığı çağda Osmanlı Devleti sınırları içinde bulunan ancak günümüz Türkiye'si sınırları dışında kalan bu yerlerin tarihinin aydınlatılması içinde büyük öneme sahiptirler. Bugün her biri ayrı birer devlet olan 30 kadar ülkenin nüfus ve ekonomik yapısını bu kadar detaylı veren başka hiçbir arşiv belgesi bulunmamaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kafkaslar, Lübnan, Irak gibi bugün dünyanın sıcak noktalarını oluşturan önemli bölgelerin özellikle XVI. yüzyıldaki etnik yapılarını, ekonomik durumlarını köy köy, mezraa mezraa bu defterlerden öğrenebilmekteyiz. Bu bakımdan tahrir defterleri Türkler kadar Amerikan, Fransız, Alman, Arap, Macar ilim adamlarının da dikkatini çekmektedir.³⁴

Tahrir defterleri, Osmanlı hazinesinin en kıymetli belgeleridir. Defter şeklinde tutulmasından dolayı bu adla anılan belgeler özellikle XVI. yüzyıl içinde birinci kaynak

³⁰ Fatma Acun, a.g.m., s. 321.

³¹ Aslı Şahin, a.g.t., s. 70

³² Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik, s.175.

³³ Aslı Şahin, a.g.t., s. 7.

³⁴ Yılmaz Kurt "I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından", AÜDTCTAD, C. 16, S. 27, Ankara 1992, s. 287-290.

durumundadır.³⁵ Fakat söz konusu defterlerin asıl düzenlenme kaygısının vergi olduğu, vergiye tabi olmayan birçok kalemin defter harici kaldığı unutulmamalıdır. Bu defterlerde nüfusla ilgili en önemli bilgiler şüphesiz ‘hane’ ve yetişkin vergi mükellefi erkeklere ait ‘nefer’ verileridir. Bu veriler belirli katsayılarla çarpılarak bir takım tahmini nüfus rakamları elde edilebilmektedir. Bunlardan en yaygını “hane x 5” ve “nefer x 3” formülleridir.³⁶

Osmanlı demografi çalışmalarına temel teşkil eden kaynakların başında şüphesiz tahrir, avarız ve cizye defterleri gelmektedir.³⁷ Tahrir defterleri idari, mali, askeri ve dini tarih, teşkilat tarihi, iskân tarihi, sanat tarihi, tarihi coğrafya ve coğrafya ile toplumun etnik ve nüfus yapısı hakkında bilgiler içeren, özetle sosyal, ekonomik ve kültürel tarihimizi aydınlatan en önemli resmi kaynaklardır.³⁸ Tahrir defterlerini bu bilgileri ihtiva etmelerinden dolayı bir bakıma “istatistikî kütük defterleri” olarak da değerlendirmek mümkündür.³⁹

Türkiye de tahrir defterleri ile ilgili çalışmaların başladığı 1940’lı yıllardan bugüne 75 yıl gibi bir zaman dilimi geçmiştir. Bu süre zarfında defterler üzerindeki çalışmalarda, içerik ve metot arayışları güncelliğini koruyan bir tartışma alanı olmuştur. Ömer Lütfü Barkan’ın öncü çalışmalarıyla önemi fark edilen tahrir defterleri, birçok araştırma da kullanıldı.⁴⁰ II. Dünya Savaşı’ndan sonra Ömer Lütfü Barkan ile Türkiye tarihçiliğinde yeni bir dönem başlamıştır.⁴¹ Ömer Lütfü Barkan, arşivlerimizdeki zengin malzemeyi kullanarak sosyo-ekonomik tarih araştırmalarında belli başlı sorunları ortaya koymuş, bu konuda çığır açan incelemeler yayınlamaya başlamıştır. Yapılan çalışmalarla Osmanlı’da tarımsal ekonominin, toprak hukuku ve demografinin en güvenilir, en zengin belge kaynağının Osmanlı Tahrir Defterleri (*Defter-i Hakânî*) olduğu görülmüş, bu defterlerdeki malzeme çeşitli araştırmalarda değerlendirilmiştir.⁴²

³⁵ Yılmaz Kurt, a.g.m., s. 287-290.

³⁶ Doğan Yörük, a.g.m., s. 625-652.

³⁷ Doğan Yörük, a.g.m., s. 625-652.

³⁸ Hüseyin Demir, a.g.t., s. 3.

³⁹ Hanefi Bostan, **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 8.

⁴⁰ Erhan Afyoncu, a.g.m., s. 267-268.

⁴¹ Halil İnalçık-Bahaeddin Yediyıldız, “Türkiye’de Osmanlı Araştırmaları”, **XIII. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler)**, C. 1, Ankara 4-8 Ekim 1999, s. 47.

⁴² Halil İnalçık-Bahaeddin Yediyıldız, a.g.m., s. 45-47.

Bundan sonra Halil İnalık'ın çalışmaları defterlerin sistemini kavramaya yardımcı olmuş ve özellikle Balkan ülkelerinin tarihi için bu defterlerin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Nejat Göyünç'ün ve ardından İsmet Miroğlu'nun tahrir defterlerine dayanarak yaptıkları şehir tarihi araştırmaları bu saha da yapılacak olan araştırmaların önünü açmıştır. Daha sonra bu sahada Özer Ergenç, Bahaeddin Yediyıldız, Mehmet Ali Ünal ve Feridun Emecen'in yaptığı araştırmalar belirli bir metodolojinin oluşmasını sağlamıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren ise tahrir defteri kullanılarak yapılan araştırmalarda bir patlama yaşanmıştır. Bu yıllarda Osmanlı Tarihi ile ilgili tez hazırlanan üniversitelerde hemen hemen herkes tahrirle uğraştı. Bu defterler kullanılarak birçok yüksek lisans ve doktora tezi yapıldı.⁴³ Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısına yönelik araştırmalarda son dönemlerde büyük bir artış göze çarpmaktadır. Özellikle bölge tarihleri, arşivlerdeki belge ve defterlerin sağladığı olanaklar çerçevesinde, üzerinde en çok durulan konuların başında gelir. Sancak, kaza gibi birimlerde imparatorluğun çeşitli bölgeleri, sosyal ve fiziki konum, nüfus dağılımı, iktisadi, siyasi, idari yapı, tarımsal potansiyel, ticari faaliyetler vs. açılardan incelenmektedir. Ancak arşiv belgelerinden sağlanan bilgiler, araştırmacıya incelenen belgenin tarihini detaylandırma olanağını çoğu zaman vermemektedir.⁴⁴ Bu sebeple bu alanda yapılan çalışmalar farklı kaynaklarla desteklenmelidir.

Günümüz araştırmacıları için tartışmasız çok değerli veri kaynağı olan tahrir defterleri, taşıdıkları kıymete rağmen tamamen kusursuz kaynaklar değildir. Defterler bütün vergilerin, tarımsal ürünlerin gerçek miktarını değil üç yıllık tahmini ve ortalama rakamlarını yansıtır. Reayadan toplanan bütün vergileri kapsamadığı gibi, iktisadi potansiyelin tamamını da vergilendirmez.⁴⁵ Ayrıca tahrir defterlerinde yalnız şehirlerin hane adedi ve ihtisab rüsumu tespit edilmiş, şehirlerdeki hane, han ve saire emlak ve akarın hudut ve kıymetlerini, sokakların vaziyetini tayin ve tavsif eden bir nevi kadastro mahiyetindeki tahrirlere tesadüf edilmemiştir.⁴⁶ Ancak nüfusu ve tarımsal ürünün miktarını kabataslak da olsa hesaplamakta en elverişli kaynak, XV. ve XVI.

⁴³ Erhan Afyoncu, a.g.m., s. 267-268.

⁴⁴ Mehmet Ali Demirbaş, "Tire Şer'iyeye Sicilleri Kataloğu", **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. 7, 1992, s. 289-295.

⁴⁵ Aslı Şahin, a.g.t., s. 7.

⁴⁶ Ömer Lütfi Barkan, a.g.m., s. 218.

yüzyıllarının tahrir defterleridir.⁴⁷ Çünkü tahrir defterleri, sağlıklı nüfus tahminleri yapılabilmesini sağlayan belgelerdir. Bu kayıtlar ülkenin vergi gelirlerini tespit etmek amacıyla düzenledikleri için, bunlara vergi yükümlüsü yetişkin erkek sayısını, bunlardan kaçının evli, kaçının bekâr olduğunu, muafiyet almış olanların miktarını bulmak mümkündür. Hesaplama kadın ve çocukların sayısını da düşünmek suretiyle bir şehrin veya köyün tahminen ne kadar nüfusa sahip olduğu çıkarılabilir.⁴⁸

Gerçekte, defterlerin düzenlenmeye başlandığı tarihle ilgili elimizde kesin delil yoktur.⁴⁹ Ancak tahrir defterlerinin en eski örneklerine XV. yüzyıl ortalarına kadar rastlanmakta, fakat XIV. yüzyılda da düzenlendiğine dair belgeler bulunmaktadır.⁵⁰ Günümüze kadar ulaşan en erken tarihli tahrir defteri 1431 yılına aittir.⁵¹

XVI. yüzyılın sonlarından itibaren tımar sisteminin hızla çözülüşü ve adeta işlemez hale gelişi o zamana kadar yapılmakta olan büyük ve çok amaçlı sayımların anlamını kaybetmesine neden olmuştur. Aynı zamanda XVII. yüzyıl başlarının yaygın Celali isyanları ve terörü döneminde bu tür sayımlar için devlet uygun bir ortam bulamamıştır.⁵² Tımar sisteminin uygulandığı bölgelerde belirli aralıklarla tahrirlerin yenilenmesi XVI. yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş, ancak bu asrın bitimine doğru tımar sisteminin önceki önemini kaybetmeye başlamasıyla, yeni fethedilen bazı yerlerde yapılan sayımlar dışında, terk edilmiştir. Bunun yerini XVII. yüzyıl başlarından XVIII. yüzyıl sonlarına kadar devam eden avarız ve cizye tahrirleri almıştır.⁵³

Osmanlı Devleti'nin sosyal, nüfus ve iktisadi tarihinin yazılmasında birinci derecede kaynaklar olan tahrir defterlerinin hangi tarihten itibaren düzenlenmeye başladıklarını tespit edemiyorsak da Fatih devri Aydın tahrir defterinde “Yıldırım Hüdavendigâr zamanında ivaz yermiş” ve “Murad Hüdavendigâr zamanında Turud Ağa yerdî” gibi kayıtların bulunması Aydın Sancağı'ndaki tahrirlerin I. Murad zamanına kadar indirilebileceklerini ortaya koymaktadır. Ne var ki bu defterler günümüze

⁴⁷ Aslı Şahin, a.g.t., s. 70.

⁴⁸ Özer Ergenç, **XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya**, İstanbul 2002, s. 59.

⁴⁹ Fatma Acun, “Osmanlı Tarihi Araştırmalarının Genişleyen Sınırları: Defteroloji”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, S. 1, İstanbul 1999, s.321.

⁵⁰ Doğan Yörük, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Gayrimüslimlerin Nüfusu”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 17, Konya 2007, s. 625-652.

⁵¹ Fatma Acun, a.g.m., s. 321.

⁵² Aslı Şahin, a.g.t., s. 70.

⁵³ Doğan Yörük, a.g.m., s. 625-652.

ulaşamamıştır. Bugün kısmen Fatih devrine ait defterlerle XVI. yüzyılda düzenlenmiş defterlere sahibiz.⁵⁴ Buna göre Aydın Yöresi, Yıldırım Bayezid döneminde alınmasına rağmen elimizdeki ilk tahriri 1478 yılında Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmıştır. Bu defter mufassal avarız defteridir.⁵⁵ Ancak Aydın Sancağı'nda bu tahrirden önce de tahrirler yapılmıştır. 1506 tarihine ait bir vakıf defteri Aydın Sancağı'nda bu tarihten önce yapılmış tahrirler hakkında bilgiler verir. Buradaki bilgilerden hareketle Aydın Sancağı'nın fetihten itibaren XVI. yüzyıl başlarına kadar en az beş defa tahriri yapılmıştır.⁵⁶

Konumuz olan Tire Kazası'nın bağlı olduğu Aydın Sancağı'nda Fatih Sultan Mehmet saltanatında iki tahrir yapıldığı halde XVI. yüzyıl da 1528 den sonra uzun zaman tahrir yoluna gidilmemiş; ancak 1571'de yeni bir tahrir için teşebbüse geçilmişti. Aydın Sancağı'nda uzun süre tahrir yapılmamış olduğu hususu, Sığla Sancağı icmal defterinde “*aydın vilayeti sabıka tahrir olunalıdan beru kırk yıldan ziyade zaman olup*” şeklinde belirtilmiştir. Böyle uzun bir süre tahrir yapılmaması tımarların durumlarının bozulmasına sebep olmuştu ve yeni bir tahrire başlanarak H.981'de bir icmal defteri düzenlenmişti.⁵⁷

Aydın Sancağı'na ait defterlerden TD 1/1M, MAD 232⁵⁸, TD 8, TD 87, TD 148 numaralı olanlar Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde, TD 129, TD 144 ve TD 167 numaralı defterler ise Kuyud-ı Kadime Arşivi'ndedir.⁵⁹ Aydın Sancağı'na ait elimizdeki ilk defter, TD 1/1M envanter numara ile kayıtlıdır. Defterin 1461-1462 tarihinden sonra düzenlendiği belirtilmektedir.⁶⁰ Aydın Sancağı'na ait diğer defterlerden TD 129 ve TD 144 numaralı defterlerin tanzim tarihi 1571'dir. Sığla Sancağı'na ait TD 167 numaralı defter ise 1575 tarihlidir. TD 167 numaralı defter Aydın Sancağı'ndan ifraz edilmiş kazaların bir araya getirilmesiyle kurulan Sığla Sancağı'na ait olmasına rağmen, Aydın

⁵⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e., s. 4-5.

⁵⁵ Hüseyin Demir, a.g.t., s. 56-58.

⁵⁶ Cahit Telci, a.g.t., s. 3-4.

⁵⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e., s. 1.

⁵⁸ Defter hakkında daha geniş bilgi için bkz. Cahit Telci, a.g.t., s. 6-7.

⁵⁹ Sadullah Gülten, XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 7.

⁶⁰ Sadullah Gülten, “Batı Anadolu'da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12, S. 22, Aralık 2009, s. 193.

Sancağı defterleriyle birlikte değerlendirilmiştir.⁶¹ İncelediğimiz dönem içinde Aydın Sancağı'na bağlı olan Tire Kazası'nın sosyo-ekonomik ve kültürel tarihinin incelenmesinde, Aydın Sancağı'na ait tahrir defterlerinden 1478, 1512 ve 1529 tarihli tahrir defterleri değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın temel kaynaklarını Aydın Sancağı'nın tahrir sonuçlarını içeren üç mufassal defter oluşturmaktadır. Bu defterler BOA. TD 8, BOA. TD 87 ve BOA. TD 148 numaralı defterlerdir.

TD 8 numaralı defter Aydın Sancağı'nın genel bir tahriridir. 1478 yılına ait defterin herhangi bir yerinde ait olduğu yıla dair kayıt yoktur. Defterin düzenlenme tarihi hakkında çeşitli görüşler mevcut olmakla beraber, 1473–1477 yılları arasında düzenlenmiş olduğu genel olarak kabul edilmektedir.⁶² Ancak bu defterle ilgili yapılan çalışmalardan defterin 1478 yılına ait olduğu bilinmektedir.⁶³ BOA. TD 8 numaralı defter iki kısım halinde mevcut olup bir kısmı Başbakanlık Osmanlı Arşivinde diğer kısmı ise Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet yazmaları arasında mevcut bulunmaktadır. Defter Birgi, Tire, Sart, Alaşehir, Güzelhisar, Sultanhisar, Bozdoğan, Kestel, Yenişehir, İzmir, Ayasuluğ gibi kaza ve nahiyeler, bunların nefsleri ile tabileri bulunan köyler, cemaatler gelirleri ile kayıtlıdır.⁶⁴ Defterde bir tane kaza iki tane kal'a vardır. Diğerleri nahiyeler olarak kaydedilmiştir. 1478 (H.883) tarihli defter 780 sayfadan oluşur. Ciltli ve ebrusuzdur. 30X11 ebadındadır. Defter sonradan numaralandırılmış olup sayfa usulü numaralandırılmıştır. Bu defter içerisinde Tire 94. ve 144. sayfalar arasında yer alır. 757. ve 39. Numaralar yanlışlıkla atlanmıştır. 633. sayfa mükerrer (tekrarlanan) numaralanmıştır. 93, 227, 357, 407, 449, 469, 527, 686 sayfalar numaralandırılmıştır ancak bu sayfalar boştur. Yazı genel itibariyle açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmıştır. TD 8 numaralı bu defter de Tire nahiyeler olarak kayıtlıdır.⁶⁵ Tire'ye bağlı 26 mahalle kaydedilmiştir.⁶⁶

⁶¹ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 7-8.

⁶² Sadullah Gülten, a.g.m., s. 192-215.

⁶³ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e., s. 6.

⁶⁴ Cahit Telci, a.g.t., s. 7.

⁶⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

⁶⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 723-740.

Sancağın XVI. yüzyıla ait ilk defteri TD 87 numara ile kayıtlıdır. Aydın'ın nüfusu, nüfus ve mali yapısı hakkında bilgi veren TD 87 numaralı bu defterde İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Güzelhisar, Sultanhisarı, Arpaz, Kestel, Bozdoğan, Yenişehir, Tire, Birgi, Alaşehir, Sart, Cema'at-i Bayramlı Karacakoyunlusu kazaları mevcuttur. Bahsi geçen defter muhtemelen Yavuz Sultan Selim'in saltanatının ilk yıllarında, 1512 senesinde düzenlenmiştir. Defterin başında oldukça önemli bir kısmı eksiktir.⁶⁷ Defterin baş kısmında Karaca Koyunlu taifesinden Derzi Ali ile Yenişehir Yörüklerinden Karaca Yahyalı cemaatlerine rastlanılmaktadır.⁶⁸ Bu cümleden olarak defterin üçüncü sayfasında Karaca Koyunlu Yörüklerine tabi Derzi Ali Cemaati yazılmış, cemaatin nefer ve hâsıl bilgileri bitmeden dördüncü sayfada Yenişehir Yörüklerinden olan Karaca Yahyalı cemaatine mensup neferlerin bir kısmının isimleriyle nefer toplamları yazılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla, defterin baş tarafına ait birkaç sayfalık kısım sonradan birbirine eklenmiştir.⁶⁹ Bu iki cemaat dışında, belirtilen taifelere tabi cemaatlere ait bilgilerin yer almaması defterin baş kısmının zamanla dağılmasından ileri gelmiş olmalıdır.⁷⁰ Bu defterin icmalı de mevcuttur ve BOA. TD 66 numaralı defter bu defterin icmalidir. XVI. yüzyıla ait Aydın Sancağı'nın ve dolayısıyla da Tire Kazası'nın da ilk mufassal defteri TD 87 numaralı defterdir. Defterde de hangi tarihte başlayıp hangi tarihte bittiği ile ilgili bilgi yoktur. Ancak defter "Der beyan-ı Haneha-ı Avarız-ı Liva-i Aydın Avarız ve tımarha ve Evkaf ve Gayrihu" taşımakta olup Yavuz Sultan Selim devri başında, 1512 senesinde düzenlenmiş olmalıdır.⁷¹ Defter 375 sayfadan oluşur ve defter içerisinde Tire Kazası 99. ve 188. sayfalar arasında yer almaktadır. Bu defter de ciltli ve ebrusuzdur. Ebadı ise 45X17'dir. Defter sonradan numaralandırılmıştır olup sayfa usulü numaralandırılma yapılmıştır. 22, 97, 188/1, 267, 316/1 sayfalar numaralandırılmış ancak boş bırakılmıştır. Başlangıç tarihi ve bitiş tarihi hakkında bilgi verilmemiştir. Bu defterde Tire kaza olarak kaydedilmiştir. 1512 tarihli bu defterde

⁶⁷ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 7.

⁶⁸ Sadullah Gülten, a.g.m., s. 193.

⁶⁹ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 8.

⁷⁰ Sadullah Gülten, a.g.m., s. 193.

⁷¹ Cahit Telci, a.g.t., s. 7-9.

Tire'nin 36 mahallesi vardır.⁷² TD 87 numaralı defterde nahiye kaydı bulunmamaktadır. Tire dâhil toplam 6 kaza kaydedilmiştir.

Aydın Sancağı'nın XVI. yüzyıldaki ikinci mufassal defteri ise TD 148 numaralı defterdir. Defter 935(1529) tarihli olup ilk sahifesinde has ve tımarlarla evkaf ve emlaklerdeki avarız haneleri kazalara göre verilmiş, sonuna sancağın toplamı konulmuştur. Toplamın altında muafılardan da avarız alınacağına işaret olunmuştur. 2. ve 6. sahifeler arasında Aydın Sancağı kanunnamesi bulunmaktadır. Kanunnamenin altında Evail-i Cemaziyelevvel 935 (11-20 Ocak 1529) tarihi vardır.⁷³ Bu defter Aydın Livası'na mülhak İzmir, Çeşme, Ayasuluğ, Tire, Birgi, Güzelhisar, Sultanhisarı, Kestel, Bozdoğan, Arpaz, Yenişehir, Alaşehir, Sart kazaları kurasının nüfus ve hasılatını ve tımarlarını içine alan mufassal tahrir defteridir.⁷⁴ Bu defterde de tahririn başlangıç ve bitiş tarihleri belirtilmemiştir. Ancak yapılan çalışmalardan defterin 1529 tarihinde tanzim edilmiş olduğunu ve II. Bayezid devri sonlarında başladığını bilmekteyiz.⁷⁵ Sancağın kanunnamesi de ilk defa bu defterde karşımıza çıkmaktadır. Bu defter hemen bir sene sonraki tarihle mevcudiyetini bildiğimiz 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterine de esas teşkil etmiş olan defterdir. TD 148 numaralı bu defterin icmali ise BOA. TD 139 numaralı defterdir. 1530 tarihli Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri'nden şehrin sayısal durumu yanında özellikle mimari birikimini de takip etmek mümkündür.⁷⁶ 1529 tarihli Defter 850 sayfadan oluşur ve Tire 260. ve 363. sayfalar arasında yer almaktadır. Ciltli ve ebrusuzdur ve sonradan numaralandırılmış olup sayfa usulü numaralandırma yapılmıştır. Defter 45X16 ebadındadır. Defterin başında iki sonunda bir sayfa boştur. Bu defterde Tire Kazası'nda önceki defterlerde kaydedilmesine karşın kara statüsünde ki nüfus yok denecek kadar azdır. 7, 255, 256, 259, 533, 546, 644, 702, 703, 789 ve 850 sayfaları numaralı boş sayfalardır. Bu defterde de Tire kaza olarak kaydedilmiştir. Kazaya bağlı 33 mahalle teşekkülü vardır.⁷⁷ TD 148

⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 105-122.

⁷³ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e., s. 6.

⁷⁴ Gülcan Aşın, a.g.t., s. 15.

⁷⁵ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 8.

⁷⁶ Cahit Telci, a.g.t., s. 8-21.

⁷⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 270-286.

numaralı bu defterde Tire dâhil on üç kaza kaydedilmiştir. Bu defterde bir tane nahiye vardır o da Hereke'dir.

2.Araştırmalar ve İncelemeler

Tahrir defterlerinden sonra Aydın ile ilgili yapılan araştırma ve incelemelere değinecek olursak bunların başında Asaf Gökbel-Hikmet Şölen'in hazırlamış olduğu *Aydın İli Tarihi* (1936) adlı eser gelir. Abdullah Uğur *Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri* (2003) adlı makalesinde, Aydın şehrinin kuruluşundan günümüze kadar geçen evreleri hakkında kısaca bilgiler vermektedir. Ayrıca Olcay Pullukçuoğlu Yapucu'nun *Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, Ekonomik, İdari, Kültürel Durum)* (İzmir 2006) adlı doktora tezi, Aslı Şahin'in 1550 ve 1676 tarihli aşiret ve avarız defterlerine dayalı olarak hazırlamış olduğu *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı* (Aydın 2008) adlı yüksek lisans tezi, Hüseyin Demir'in tahrir defterlerine dayalı olarak hazırlamış olduğu *I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı* (Aydın 2008) adlı yüksek lisans tezi Aydın Sancağı ile ilgili yapılmış tez çalışmalarıdır.

Bunlardan başka, Sadullah Gülten'in *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler* (Ankara 2008) adlı tez çalışması ve *Batı Anadolu'da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular* (2009) adlı makalesi de bölgede bulunan yörük gruplarının sosyal ve ekonomik tarihlerine ışık tutmaktadır. Bu çalışmalardan özellikle *Batı Anadolu'da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular* adlı makalede Tire Kazası'nın büyük konargöçer gruplarından olan Karaca Koyunlu cemaatlerinin dağıldıkları sahalara, idari, mali ve nüfus yapıları incelenmiştir.

Aydın Sancağı'nın kazaları da bölge tarihi ile ilgili çalışmalara konu olmuştur. Zeki Arıkan'ın *Belleten* dergisinde yayınlanmış olan *XIV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ* (1990) adlı makalesi, Cahit Telci'nin *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası* (İzmir 1999) adlı tezi tahrir defterlerine dayalı olarak Ayasuluğ Kazası'nın sosyo-ekonomik tarihine ışık tutmaktadır. Mübahat Kütükoğlu'nun arşiv vesikalarına dayalı olarak hazırlamış olduğu *XV. ve XVI. Asırlarda İzmir Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı* (İzmir 2000) ile *XVI. Asırda Çeşme Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı* (İzmir 2010) adlı eserleri de yine bölgenin sosyo-ekonomik tarihini aydınlatmaktadır.

Aydın Sancağı'nın önemli kazalarından biri ve bizimde tez konumuz olan Tire Kazası ile ilgili yapılmış araştırma ve incelemeler ise şöyledir: Faik Tokluoğlu'nun *Tire Tarihi ve Turistik Değerler* (Tire 1957) ile *Tire Çevre İncelemeleri* (İzmir 1973), A. Levent Ertekin'in *Şehr-i Muazzam Tire* (Tire 1999), Mehmet Başaran'ın *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tire* (İzmir 2000) adlı eserleri, Ümit Kılıç'ın *Sadrızam Lütü Paşa'nın Tire Vakfı* (2009) ve Mehmet Başaran'ın *Tire'de Bulunan Camiler, Temettuat Defterlerine Göre Görevliler ve Mal Varlıkları* (İzmir 1998) adlı makaleleri, Muammer Uysal'ın *Tire Şer'iyeye Sicillerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* (İzmir 2008) ve Zeynep Türkyılmaz'ın *Cumhuriyet Döneminde Tire* (İzmir 2011) adlı yüksek lisans tez çalışmaları Tire tarihi hakkında yazılmış araştırma ve incelemelerdendir.

Bunların dışında, Cahit Telci'nin *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Tire Şehri*, Turan Gökçe'nin *XVIII. Yüzyıl Başlarında Tire'nin Demografik Yapısı*, İbrahim Küreli'nin *XIX. Yüzyıl Ortalarında Tire Kazası'na Bağlı Fata Karyesi'nin Sosyo-Ekonomik Açından İncelenmesi* adlı makaleleri Türk Kültüründe Tire II Sempozyum Bildirileri (Tire 2006) adıyla Mehmet Şeker ve Arzu Taşcan tarafından yayına hazırlanmıştır.

Tire ile ilgili ayrıca yerel araştırmacı A. Munis Armağan'ın da önemli çalışmaları vardır. Bunlar; *Belgelerle Beylikler Devrinde Tire* (İzmir 1983), *Devlet Arşivlerinde Tire* (İzmir 2003), *Anadolu Tarihinde Tire Yahudileri* (İzmir 2005), *Tire Ekonomi Tarihi* (İzmir 2010), *Ege Tarihi Coğrafyası (Boylar, Aşiretler, Obalar, Kentler, Köyler, Tarihi Semtler)* (İzmir 2009) adlı eserlerdir. Tezimizde kaynak olarak kullandığımız bu çalışmalardan özellikle Devlet Arşivlerinde Tire adlı çalışma Tire'nin tarihi, coğrafyası, edebiyat tarihi, ekonomisi, sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir.

B.TİRE KAZASININ COĞRAFI YAPISI VE TARİHİ

1.Coğrafi Yapı

20 Nisan 1924 tarihli “sancakların kaldırılması ve yerlerine yeni illerin kurulması” kararı ile İzmir iline bağlanan⁷⁸ Tire, İzmir’in güneydoğusunda yaklaşık 80 km uzaklıkta yer alan kuruluş tarihi oldukça eskiye dayanan bir ilçedir.⁷⁹ Şu anda bir belde (Gökçen⁸⁰) ve 64 köyü bulunan ilçenin yüzölçümü 784 km²dir.⁸¹ İlçenin 2012 yılında 79 bin 519 olan toplam nüfusu 2013 yılında 80 bin 381 kişiye ulaşmıştır.⁸² Tire, Ege Bölgesi’nde, Aydın-Cevizli dağlarının bir kolu olan Güme Dağı’nın kuzey etekleri ile Küçük Menderes Nehri havzasında kurulan İzmir’e bağlı bir ilçedir. Kuzeyde Bayındır, güneyde Aydın, doğuda Ödemiş, batıda Selçuk ve Kuşadası ile çevrilidir.⁸³ 38 derece 30 dakika kuzey paralelleriyle 25 derece 15 dakika doğu meridyenleri arasında yer alan⁸⁴ ilçenin denizden yüksekliği 93 metredir. Fundalığı, orman alanı bol bitki örtüsü ile dikkat çeken yörede Akdeniz iklimi görülmektedir.⁸⁵ Aydın Şehri’ni içinde barındıran Büyük Menderes Ovası’nın da batıdan gelen denizel hava akımlarına açık olması, Akdeniz ikliminin ova boyunca bozulmadan iç kısımlara kadar yönelmesinde etkili olmuştur.⁸⁶ Akdeniz ikliminin etkili olduğu Tire de yaz ayları çok sıcak ve kurak, kışlar ise yağışlı ve ılık geçer. Ilıman iklimin hüküm sürdüğü Küçük Menderes Havzası’nda yağışlar batıdan doğuya doğru artmakta olup, Tire’de çevre ilçelere nazaran daha fazla yağış olmaktadır. Bölgenin Ödemiş’ten sonra en fazla yağış alan bölgesi Tire’dir. En fazla yağışın kış aylarında, en az yağışın ise yaz aylarında olduğu ilçede yıllık ortalama yağış miktarı 791,7 mm’dir. Sahip olduğu coğrafi özellikler

⁷⁸ Mükerrerem Kürüm, “Türk Ev Mimarisinde Tire Evleri”, **Ege Mimarlık**, Sayı 15, İzmir 1995, s. 56-59.

⁷⁹ Muammer Uysal, Tire Şer’iye Sicillerinin [1-2 Nolu Demirbaş Defteri 1-50 Varak Arası] Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008, s. 14.

⁸⁰ Tahrir defterlerindeki kayıtlarda Fota olarak kayıtlıdır. BOA, TD, nr. 8, s. 136, BOA, TD, nr. 87, s. 151.

⁸¹ Muammer Uysal, a.g.t., s. 14.

⁸² http://buyuktire.com/haber-3798-tire%E2%80%99mizin_nufusu_80_bini_gecti.html

⁸³ Mükerrerem Kürüm, a.g.m., s. 56-59.

⁸⁴ A. Levent Ertekin, “**Şehr-i Muazzam**” Tire, Tire 1999, s. 17.

⁸⁵ Burcu Aydınoglu, Tire Merkezinde Halk İnanışları, (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2005, s. 24.

⁸⁶ Abdullah Uğur, “Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C. 1, S. 2, 2003, s. 42.

dolayısıyla yeşil Tire diye anılan Tire de, 1927-1928 yılı sayımına göre, ormanlar 18.000 hektarı kaplamaktaydı.⁸⁷

Tire'nin şehirleşme sürecine ne zaman girdiği hakkında kesin veriler yoktur. Lidyalılar döneminden bu yana Anadolu'nun kilit noktası olmuş önemli merkezlerindedir. En eski yerleşim yörenin güneyinde ve doğusunda başlamış, Osmanlılar devrinde özellikle II. Murad ile birlikte yerleşim batıya kadar ilerlemiştir. Günümüzde kent merkezi korunmak suretiyle, kuzeye doğru gelişme devam etmektedir. Tire bundan dolayı iki ayrı şehir görünümündedir: modern Tire ovada kurulurken eski Tire dağın eteklerinde kalmıştır.⁸⁸ Türklerin XIV. yüzyılda Küçük Menderes ovasını ele geçirmelerinden sonra Tire, Birgi ve Ayasuluğ önem kazanarak Aydınoğlularının başlıca merkezleri olmuşlardır. Bölgenin 1426 yılından sonra Osmanlı yönetimine geçmesiyle başlayan uzun barış dönemi sayesinde savunma gereksinimleri kaybolmuş, özellikle şehirleşme ulaşım kolaylığı olan düz alanlara kaymaya başlamıştır. Tire orta çağda kazandığı konumu Bozdağ ve Aydın dağlarının eteklerinde sürdürmeye devam etmiştir.⁸⁹ İzmir'in en eski yerleşim yerlerinden biri olan Tire'nin ilk yerleşim yeri Küçük Menderes Ovası'nın güneyi, Güme Dağları'nın kuzey taraflarıdır.⁹⁰ İlçenin en önemli dağı, Aydın Cevizli Dağları'nın kolu olan Güme Dağı'dır. Yüksekliği 1353 metre olan dağın, Osmanlı dönemindeki adı ise Kestane Dağı'dır.⁹¹

Tire verimli bir ovanın güney yamaçlarında kurulmuştur. Bu ovaların gerilerindeki dağlar, sarp ve yalçın oldukları kadar üzerlerindeki geniş yayla düzlükleriyle de dikkat çekerler. Bu yaylalar yüzyıllar boyu bu şehir halkının en büyüğünden küçüğüne kadar aylar süren mekânı olmuştur. Çünkü Türk hayatında ve şehir geleneklerinde dağın ve yaylanın varlığı ova kadar gereklidir.⁹² Batı Anadolu'nun tarihsel gelişiminde bereketli ırmak havzaları önemli rol oynar.⁹³ Bu havzalardan birisi

⁸⁷ Zeynep Türkyılmaz, Cumhuriyet Döneminde Tire (1923-1938), (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2011, s. 5-6.

⁸⁸ Mükerrerem Kürüm, a.g.m., s. 56-59.

⁸⁹ Recep Meriç, "Antik Dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış", **Ege Coğrafya Dergisi**, S. 4, 1988, s. 210.

⁹⁰ Muammer Uysal, a.g.t., s. 3.

⁹¹ A. Levent Ertekin, a.g.e., s. 17.

⁹² Tuncer Baykara, "Türk Şehircilik Geleneğinde Tire", **Türk Kültüründe Tire Sempozyumu**, Yayıncı Hazırlayan Mehmet Şeker, Ankara 1994, s. 10.

⁹³ Recep Meriç, a.g.m., s. 202.

olan ve Tire, Seferihisar, Çeşme, Urla, Torbalı, Selçuk, Ödemiş ilçelerini içine alan Küçük Menderes Havzası'nın önemli akarsuları; Küçük Menderes⁹⁴ nehri ve Tahtalı deresidir. Bölge coğrafyasında önemli bir yere sahip olan Küçük Menderes nehri taşıdığı alüvyonlar dolayısıyla tarımsal verimliliğin artmasını sağlar.⁹⁵ Yağmurların pek bol olmadığı bir yörede, suya yakınlık tarımı kolaylaştırır, dolayısıyla da yerleşim yoğunluğunu artırır.⁹⁶ Tire her ne kadar yağışın çok az olduğu bir kent olmasa da konum itibarıyla diğer pek çok Anadolu şehri gibi o da verimli bir ırmak havzası olan küçük menderes havzasında konumlanmıştır. İlçenin kuzeyinden geçen ve M.Ö. Kayıster (Caister) olarak anılan⁹⁷ Küçük Menderes Irmağı'nın çevresi oldukça verimli topraklara sahiptir. Akarca, Mahmutlar, Akkoyunlu, Yeniçiftlik, Büyükkale, Ciriyes, Kızılcaavlu, Yeğenli ovaları önemli ova serilerini meydana getirir.⁹⁸ Ayrıca Tire'nin batısında yer alan Çavuş, Karagöl ve Belevi gölleri de önemli yer şekillerindedir.⁹⁹

Kentin tarihi coğrafyasına bakıldığında, Harlak, Hacıkalfa, Kalmos, Buğday dede, Turunç, Toptepe ve Duatepe gibi yedi tepe üzerine kurulduğu görülür.¹⁰⁰ Ayrıca Tire'nin batısında Alacalı, Kazan Tepe ve Hasan Çavuşlar Tepeleri vardır. Tire Kazası'nın Kuzeyinde ise Kazan, Kireç, Taşmal, Teke, Alacalı, Kurşak, Mersinli tepeleri yükselir. 1,627 metre yüksekliğindeki Tavşan Tepesi ise Tire'nin güneyindeki en yüksek noktayı oluşturur. Tire'nin güneybatısında ise 1,128 metre yüksekliğinde Gelinkaya Tepesi vardır. Güme Dağı'nın eteğinde yedi tepe üzerinde kurulan Tire, gerek sahip olduğu coğrafi özellikler gerekse içinde barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlik dolayısıyla Ege Bölgesi'nin önemli yerleşim yerlerinden biridir. İlçenin batısındaki Göldağı tepeleri, kuzeyindeki Küçük Menderes ovası ve akarsuyu, güneyindeki Güme (Küme) dağları başlıca yer şekillerini oluşturur.¹⁰¹ Aydın

⁹⁴ Küçük Menderes ırmağı 138 km uzunluğu ile B. Menderes ve Gediz'den sonra Batı Anadolu'nun en uzun ırmağı olmaktadır. K. Menderes ırmağının aktığı bölge İzmir ili sınırları içinde kalmakta olup yüz ölçümü 3280 km²dir. Bu bölge içindeki köy sayısı 290 kadardır. Recep Meriç, a.g.m., s. 202.

⁹⁵ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 4.

⁹⁶ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı'da Kentler ve Kentliler**, Çev. Neyyir Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011, s. 14.

⁹⁷ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 5.

⁹⁸ Burcu Aydınoglu, a.g.t. , s. 24.

⁹⁹ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 4.

¹⁰⁰ A. Munis Armağan, **Devlet Arşivlerinde Tire**, İzmir 2003, s. 30.

¹⁰¹ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 1-4.

kuzeydoğusunda 1819 metre yüksekliğinde olan aydın Dağları'nın yapısı, Bozdağların yapısına benzemektedir. Batı yönünde Aydın Dağları, Küçük Menderes tarafında boylanan bir aşınım vadisi ile Alaman Dağı kütesinden ayrılır ve içi neojen depoları ile dolmuş enine çukurlarla bölünerek 1237 metre yüksekliğindeki Samsun Dağı'nı¹⁰² meydana getirir. Aydın Dağları'nın bir uzantısı olan eski adıyla Megsogis, beylikler döneminden itibaren Kestane Dağları olarak anılan Güme (Küme) Dağları¹⁰³, 1646 metre yüksekliğinde olup, doğu-batı yönünde uzanan bu dağlar epirojenez hareketler sonucu oluşmuştur.¹⁰⁴

Bölgenin yer şekillerinin doğu-batı yönlü olması yol güzergâhlarını da etkilemiştir. Bu sebeple Aydın Sancağı ve çevresinde ticaret için kullanılan yolların genel karakteri, doğu-batı doğrultusunda bir hat çizer. Pazarlanacak ürünü belli toplanma merkezlerine ulaştırmak bu yolların ana hedefidir. Bu toplanma merkezleri Nazilli, Aydın, Tire ve Kuşadası limanı ve en önemlisi İzmir limanıdır. Bu merkezler dışında daha küçük merkezleri ve üretim bölgelerini başlayan daha kısa yollar da vardı. Yollar, içe dönük ve örümcek ağı benzeri bir yapılanmayı yüzyıllar boyunca korudu. Tire, Aydın ile İzmir arasında kervanların da kullandığı yol güzergâhı üzerinde bulunuyordu. Güzelhisar-Karapınar arasında Kızılçay'dan geçilerek, Kızılcaköy yolundan Dereağzı Köyüne ulaşılır ve İkizdere bir çatma köprüyle geçilerek Osmanbeleni-Kazaklıtepe-Arapkahvesi-Arapdere köyü hattından Aydın Dağlarını yarar ve buradan Tire'ye ulaşılabilirdi. Bu güzergah Tire üzerinden Manisa-Alaşehir'e ve doğal olarak İzmir'e de ulaşırdı. Torbalı-Tire hattı eski merkez Tire'nin önemini de açıklar. Çünkü bu yolla Büyük Menderes'in orta çığı denize bağlanmış oluyordu. Ayrıca Denizli, Sarayköy ve Dinar üzerinden gelen yollar Aydın Dağları'nın izin verdiği ölçüde bu dağlar üzerinden geçer ve buradan eskinin önemli kenti ve ticaret merkezi Tire'ye bağlanır. Yolların Güzelhisar ve Nazilli'den dağları aşarak Tire'ye bağlanması belki çok kolay değildi ama hızlı olduğu kesindir. Büyük Menderes havzası kentlerinin ulaşım ve ticaret bakımından uzantısı böylelikle Tire olmuştur. Dağların iki

¹⁰² Bölgede bu isimle anılan bir Samsun köyü vardır. Üç tahrirde de karşımıza çıkan Samsun köyü (Karyesi) adını bu dağdan almış olmalıdır. Bu konuya nüfus ve yerleşme kısmında tekrar değinilecektir.

¹⁰³ Samsun Köyü'nde olduğu gibi Küme (Güme) Dağları da bir mezraya adını vermiştir. Üç tahrirde de karşımıza çıkan Küme Mezrası da Samsun Köyü gibi adını yakınında bulunan bu dağdan almış olmalıdır.

¹⁰⁴ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t., s. 3.

yakası arasında yalnızca yolcular ve tüccarlar gidip gelmemiştir. Güzelhisarlı çiftçiler, Tire'de bağ-bahçe, tarla işlediler arı kovanlarını buraya yerleştirdiler, dağın iki yakası arasında çarşı pazarlara gidip geldiler. Ticaret Tire ve Nazilli'nin eski dönemlerden itibaren, ticari ortam sağlayan pazar yerlerine sahip olmaları, çevre köylerle bir merkez-çevre ilişkisini de erken dönemlerden itibaren hazırladı.¹⁰⁵

2.Bölge Tarihi

Bugün İzmir ilinin ilçelerinden olan Tire'nin M.Ö. 2 bin yılına kadar uzanan bir tarihi vardır.¹⁰⁶ Tire'nin XIX. yüzyılın başlarına kadar bağlı olduğu Aydın, Doğu Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu üçgenin tam ortasında yer alan, Türkiye'nin tarım, sanayi, iç ve dış ticaretin bir arada bulunduğu, ekonomisi gelişmiş olan Ege Bölgesi'nin ortasında yer alır. Coğrafi konumu nedeniyle, ilkçağlardan itibaren önemli bir yerleşim merkezi olmuştur.¹⁰⁷ Tüm Batı Anadolu'da olduğu gibi Aydın ve yakın çevresindeki yerleşme yapısında meydana gelen asıl değişmelerin başlangıcı, M.Ö. 1200 yıllarında Balkanlarda oluşan Kavimler göçüyle başlamıştır. Balkanlarda yaşayan Traklar¹⁰⁸, boğazlar yoluyla ya da daha güneyde Ege Denizi'nden geçerek Batı Anadolu'ya ulaşmışlardır. Trak kabileleri göçebe olmalarına rağmen, Büyük Menderes Ovası'nın kenarlarına yerleşmeler kurarak göçebelikten vazgeçmiş ve buradaki tarıma uygun şartların da yardımıyla tarla kültürüne yönelmişlerdir. Aydın'ın temelini oluşturan Tralleis antik şehri de bu yerleşmelerden biri olmuştur. M.Ö. 546 yılında Lidya Krallığı'na son veren Perslerin egemenliğine giren Tralleis, M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişiyle diğer birçok Anadolu şehri gibi gönüllü olarak Makedonyalıların egemenliğine girmiştir. M.Ö. 133 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine giren şehir, Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. XIII. yüzyılın sonlarına

¹⁰⁵ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, İdari, Kültürel Durum), (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006, s. 19-28.

¹⁰⁶ A. Levent Ertekin, a.g.e. , s. 9.

¹⁰⁷ Aslı Şahin, a.g.t., s. 1.

¹⁰⁸ Traklar bir Hint-Avrupa, genel olarak steplerle bağlantılı bir Avrupa ulusudur. Orta Avrupa'nın içlerinden gelen bir kültür dalgasıyla, steplerden gelen başka bir kültürün karışmasıyla şekillenmiş bir ulustur. Daha geniş bilgi için bkz: Engin Beksaç, "Traklar'da Kutsalın Göstergesi: Gerçekler ve Yanılgılar", *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, 2009, s. 11.

doğru Anadolu Selçukluların merkezi idaresi, Moğol egemenliği altına girerek zayıflamasıyla Batı Anadolu'daki uç beyleri kendi başlarına hareket etmeye başlamış ve beyliklerini kurmuşlardır.¹⁰⁹ Kurulan bu beylikler arasında Aydınoğulları Beyliği de vardır. Aydın'ın bu kısaca değindiğimiz tarihi süreci göz önüne alındığında bugün Aydın ili ile arasındaki mesafe yaklaşık 80 km olan ve Aydınoğulları Beyliği'ne başkentlik yapmış olan Tire'nin de aynı tarihi süreçten geçmiş olma olasılığı çok yüksektir.

Türkler Anadolu'ya IV. yüzyıldan başlayarak aralıklı olarak XI. yüzyıla kadar süreceak akınlarda bulunmuşlardır. 1071 Malazgirt savaşıyla birlikte Anadolu Türkler tarafından fethedilmiştir. Anadolu, Türkler tarafından fethedildikten sonra yoğun bir Türk göçüne sahne olmuştur. Türkler buraya boy ve aşiretler halinde gelerek muhtelif bölgeleri yurt edinmişlerdir ve Selçuklu Devleti yöneticileri de siyasî ve iktisadî hedefleri gözeterek Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı boyuna mensup aşiretin de dâhil olduğu Türk boylarını çeşitli bölgelere yerleştirmişlerdir.¹¹⁰

XIII. yüzyıla gelindiğinde Anadolu'nun idaresinin Moğolların eline geçmesi ve Moğol baskısının Orta Anadolu'da şiddetli bir şekilde hissedilmesi, burada göçer bir hayat süren pek çok kimsenin kitleler halinde Anadolu'nun batısına göç etmesine sebep olmuştur. Bu haliyle Batı Anadolu'nun artık "Türkmen Ülkesi" durumuna geldiği söylenebilir. Moğol tazyikiyle uç bölgelere gelerek yerleşen Türkler burada önemli siyasi olayların yaşanmasına da zemin hazırlamışlardır. Bu cümleden olarak, Orta Anadolu'ya hâkim olan Selçuklu Devleti Moğol baskısıyla yıkılmaya yüz tutarken, Batı Anadolu'da aralarında Osmanlı Beyliği'nin de bulunduğu Türkmen Beylikleri teşekkül etmeye başlamıştır. Böylece Selçukluların sahip olduğu topraklarda irili ufaklı yirmiye yakın Türk beyliği kurulmuş ve Türkiye tarihinde "Tevaiif-i Mülük" olarak bilinen dönem başlamıştır. Batı Anadolu bölgesinde kurulan bu beyliklerden biri de başkenti Tire olan Aydınoğulları Beyliği'dir.¹¹¹

Tire'nin hangi çağda ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Türkler öncesi ilk olarak Hitit, ardından Frig, Lidya, Pers, Kana, Bizans hâkimiyetinde

¹⁰⁹ Abdullah Uğur, a.g.m., s. 43-46.

¹¹⁰ Faruk Söylemez, "Risvan Aşireti'nin Cemaat, Şahıs ve Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.12, 2002, s. 39.

¹¹¹ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 16-17.

kalmıştır.¹¹² Ardından Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bu bağlamda Tire'nin tarihi seyrini üç ana başlık altında toplamak olasıdır. Bunlar Türkler öncesi, Beylikler devri ve Osmanlı dönemi tarihsel aşamalarıdır. Bunlardan ilki, Türkler öncesi süreçtir ki, daha çok dinsel kimlikli bir kent görüntüsü taşır. Strabon, ilkçağ sürecinde kentin yaslandığı Güme Dağı'nın mabetler zenginliğinin yanı sıra bağlarla donandığını ve şaraplarının ününü anlatır. Kent daha sonra Hıristiyan kültürünün hâkim olduğu bir kent görünümünü kazanır. Bu süreçte Tire ve Arkadiapolis (Hisarlık) Rum'un ünlü Ortodoks kentlerinden biri haline gelirler.¹¹³ Yani Tire Türk fetihleri öncesinde de bölge için önemli bir kenttir. Antikçağ da Sardis- Ephesos yolu üzerinde bulunması dolayısıyla daha o zamanlarda önem kazanmıştır.¹¹⁴

Roma döneminde Tire ve çevresi önemli bir yerleşim merkezidir. Yapılan arkeolojik araştırmalara göre; Başköy (Uzgun), Akyurt (zeamet kilisesi), Hisarlık, Gökçen/Fota, Eski Oba yani Dormara (Almura), Büyük Kale ve Kürdüllü köyleri Roma döneminde Tire'deki önemli yerleşim yerleridir. Ancak M.S. 260'da yaşanan büyük bir deprem sonrasında Tire harap olmuştur.¹¹⁵ Buna rağmen birçok köy Osmanlı Döneminde ve hatta günümüze kadar varlığını koruyabilmiştir. Kürdüllü, Büyük Kale, Hisarlık, Gökçen (eski adı Fota) bugün hala varlığını koruyan köylerdendir.

Roma İmparatorlarından Sezar, Augustos ve Trian, Tire topraklarından bir bölümünü Artemis tapınağına bağışlamıştır. Roma döneminde Tire, kiliseleriyle ünlü bir Ortodoks Hıristiyan kenti olur ve mağaralarında ibadet edilen şehir, "keşişler yöresi" olarak adlandırılırdı. Yine bu dönemde Tire'nin Küçük Menderes senatörü sayılması, Hıristiyan meclisinde dini ve adli işlerde karar yetkisine sahip olması da, Tire'nin Hıristiyan dünyasının önemli bir şehri olduğunun göstergesidir. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Tire toprakları Bizans egemenliğinde kalmış, bu dönemde Tire piskoposluğu Anadolu'nun yedi büyük piskoposluğundan biri sayılmıştır. İslam halifesi Abdülmelik'in kardeşi Mervan oğlu Mehmet'in ordusuyla Kilikya sahillerinde yapılan savaşta, Bizans ordusu mağlup

¹¹² Burcu Aydınoğlu, a.g.t. , s. 22.

¹¹³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 31.

¹¹⁴ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t. , s. 32.

¹¹⁵ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 13.

olmuştur. Bu yenilginin ardından Tire 697 senesinde Arap hâkimiyetine geçmişse de, bölgede Emevi hâkimiyeti kalıcı olmayarak, 718 yılında bölge tekrar Bizans yönetimine geçmiştir.¹¹⁶

Bizans elinde bulunan Batı Anadolu bölgesi Orta Anadolu'dan gelen Türk akıncılarının XIV. yüzyıl başına kadar devamlı istila ve akınlarına maruz kalmıştır.¹¹⁷ Bu bölgede bulunan Aydın yöresi de XII. yüzyıldan itibaren Türk aşiretlerinin akınlarına maruz kaldı ve sonunda onların eline geçti.¹¹⁸ Batı Anadolu'daki Türk istilası sırasında Büyük Menderesten itibaren Tire, Birgi ve Ayasuluğ taraflarını Menteşe beyin damadı Sasa Bey almıştır (1304). Fakat Sasa Bey'e karşı rakip çıkan Aydınolu Mehmed Bey buraları 1307'de Sasa Bey'in elinden almış ve aralarındaki muharebede Sasa Bey ölmüştür.¹¹⁹ Aydınolu Mehmet Bey, Sasa Bey'in elinden bölgeyi aldıktan sonra Aydınolu Mehmed Beyliği'ni kurmuştur (1308).¹²⁰ Aydınolu Mehmed Bey 1326 yılında, İzmir'i aldıktan sonra Birgi'yi kendisine merkez yaptı ve beyliği mıntikalara ayırarak oğullarını oralara tayin etti.¹²¹ Mehmet Bey sağlığında beylik topraklarını beş oğlu arasında paylaşmıştır.¹²² Kendisi de Birgi'de istirahata çekilmiştir.¹²³ Beylik topraklarının dağıtımında Aydınolu Mehmet Bey'in 4. Oğlu olan Süleyman Şah'a¹²⁴ Tire düşmüştür.¹²⁵

Bizans'a karşı başarılı seferler düzenleyen Anadolu beyliklerinin siyasi yaşamları uzun süreli olmamıştır. Bu bağlamda, bu beylikler arasında kurulan Osmanlı Beyliği süratle büyüyüp gelişerek diğer beylikler üzerinde nüfuzunu artırmış ve Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasında öne çıkmışlardır.¹²⁶ 1390'da Anadolu beyliklerini istilaya başlayan Yıldırım Bayezid, Rumların elindeki Alaşehir'i aldıktan sonra Aydınolu

¹¹⁶ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t. , s. 13.

¹¹⁷ İbrahim Halil Aslantürk, 16. Yüzyılda Yenişehir, Yarhisar ve Göynük Nahiyeleri (Tahrir Defterlerine Göre), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s.14.

¹¹⁸ Osman Nuri Akbulut, Evliya Çelebiye Göre Güneybatı Anadolu (Aydın, Denizli, Muğla), (Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2008, s. 34.

¹¹⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 66.

¹²⁰ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 29.

¹²¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e. , s. 66.

¹²² Burcu Aydınolu, a.g.t. , s. 22.

¹²³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 21.

¹²⁴ Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Türbe kapısı üstündeki yazıtından 1349 yılında öldüğü anlaşılıyor. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 29.

¹²⁵ A. Munis Armağan, **Belgelerle Beylikler Devrinde Tire**, İzmir 1983, s.29.

¹²⁶ Sadullah Gülten, a.g.t. , s. 17-18.

memleketlerine gelmiş, İsa Bey mukavemet etmemiş, bunun üzerine Bayezid kendisini Tire’de oturarak vakıflarının ve tımarının idaresini İsa Bey’e¹²⁷ bırakıp diğer yerleri Osmanlı arazisine ilhak eylemiştir.¹²⁸ Aydınogulları’nın memleketi Osmanlılara katıldıktan sonra hutbe ve sikke Yıldırım Bayezid namına basılmış, beyliğin baş şehri Selçuk’tan Tire’ye nakledilmiştir.¹²⁹ Tire, 1390’da Osmanlı egemenliğine girmiş ve Aydın Sancağı’nın merkezi olmuştur.¹³⁰ Aydınoglu Beyliği Ankara muharebesinin sonuna kadar Osmanlılarda kalmıştır.¹³¹ Tire, Aydınogulları’nın eline geçtikten ve başkent olduktan sonra daha da gelişmiştir.¹³² Çünkü Tire, Aydınogulları aile üyelerinin oturdukları ve hizmet ünitelerini topladıkları coğrafya olmuştur. Tire’de Aydınogulları ailesinden; Süleyman Şah, İsa Bey, Musa Bey, Hafsa Hatun (İsa Bey kızı), Gazi Umur Bey’in kızları, Gürcü Melek, Azeri Melek ve Hundi Paşa Hatun ile oğlu Ahmet Bey’in vakıfları dikkat çekici boyuttadır.¹³³ Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt Aydınoglu hâkimiyetine son verdikten sonra, beyliğin hükümdarı İsa Bey’in kızı Hafsa Sultan’ı zevceliğine almıştır.¹³⁴ İsa Bey’in Kızı Hafsa Sultan’ın Tire’de oldukça geniş bir küllüyesi bulunduğu gibi, vakıf arazileri de diğer beylik ailesi üyelerinden fazladır.¹³⁵ Aydınogulları Tire’yi büyük bir ilim merkezi haline getirdiler. Büyük ilim adamları yetiştirdiler.¹³⁶ Tire, Beylikler Dönemi Türk şehir kültürünün günümüze ulaşmış olan en mükemmel örneklerinden bir tanesidir. Bugün, gerek fiziki yapısını oluşturan mimari eserleri gerekse tarihi kaynakların ortaya koyduğu gerçek de buna işaret etmektedir. Selçuk ve Tire’de birer camii ile yine Tire’de bir hamam yaptırmışlardır.¹³⁷

¹²⁷ İsa Bey’in Tire de bulunurken hangi tarihte vefat ettiği bilinmiyor. Kabri Birgi’deki babasının türbesindedir. İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e. , s. 70.

¹²⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e. , s. 70.

¹²⁹ Mustafa Baktır, “Tireli İbni Melek, Hayatı, Eserleri ve Menar Şehri”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, Erzurum 1990, s. 43.

¹³⁰ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t., s. 32.

¹³¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 70.

¹³² Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t., s. 32.

¹³³ A. Munis Armağan, Belgelerle Beylikler, s. 29.

¹³⁴ Burcu Aydınoglu, a.g.t., s. 22.

¹³⁵ A. Munis Armağan, Belgelerle Beylikler, s. 27-28.

¹³⁶ Faik Tokluoğlu, **Tire Çevre İncelemeleri**, İzmir 1973, s.34.

¹³⁷ Cahit Telci, “XV-XVI. Yüzyıllarda Tire Şehri”, **Türk Kültüründe Tire II Sempozyum Bildirileri (17-19 Kasım 2006)**, Yayına Hazırlayan: Mehmet Şeker-Arzu Taşcan, Tire Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2008, s. 21.

1402 yılı temmuz ayı sonunda Timur, Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'a karşı galip geldikten sonra Anadolu'nun çeşitli yerlerine asker sevk etmiştir. Ardından Timur, Kütahya, Denizli, Aydın, Ayasuluğ (Selçuk) yolu ile Tire'ye gelmiştir.¹³⁸ Timur diğer Anadolu toprakları gibi Tire'yi de istila etmiş ve bir süre Tire'de kalmayı uygun görmüş, o senenin kışını Tire'de geçirmiştir.¹³⁹ Timur'un Tire de geçirdiği süreç resmi kaynaklarda oldukça sınırlı görünmektedir. Anonim bilgiler Timur'un Tire de 3 ay kaldığını aktarmaktadır. Timur'un Tire'deki bu üç aylık yaşamıyla ilgili konuda folklorik malzeme zenginliği vardır.¹⁴⁰ Bunlardan biride "Mengüşlü Taş"dır. Timur'un resmi belgelere giren Tire de diktirdiği "Mengüşlü Taş" halk arasında "Karataş" olarak anılmaktadır. Farsça olarak ele alınan kitabe bugüne değin ortaya çıkarılamamıştır.¹⁴¹

Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı Devleti'ne bağlanan Anadolu Beylikleri 1402 yılında yapılan Ankara savaşı sonrasında Timur'un desteği ile bir müddet daha siyasi hayatlarını sürdürmüşlerdir.¹⁴² Ancak 1426 yılında II. Murad döneminde¹⁴³ diğer Anadolu beylikleri gibi Aydınöğulları Beyliği de tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.¹⁴⁴ Osmanlılar Aydınöğullarını 1426 yılında ele geçirdikten sonra da bu alana "Aydın Eli" veya "Liva-i Aydın" adını vererek bir sancak olarak yönetimlerine almışlardır. Sancağın merkezi Tire olurken, Aydın Güzelhisarı, Tire'ye bağlı bir kaza merkezi olmuştur.¹⁴⁵ II. Murad döneminde (1426) nihai olarak Osmanlı hâkimiyetine giren Tire, Orta ve Yukarı Gediz ovası ile Orta Büyük Menderes ve Küçük Menderes havzasının tamamını kaplayan, oldukça geniş bir bölgenin yönetim merkezi haline geldi. Tire'nin idari bakımdan sahip olduğu bu özellik XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹⁴⁶ Fatih döneminde görülen sosyal ve ekonomik gelişme kentin sadece beylik coğrafyasında değil Anadolu'da da önemli bir konum elde etmesini sağlamıştır. Evliya

¹³⁸ İsmail Aka, "Timur'un Tire'ye Gelişi İle İlgili Bir Kitabe", **Türk Kültüründe Tire Sempozyum Bildirileri**, yayına hazırlayan: Mehmet Şeker, Ankara 1994, s. 22.

¹³⁹ Burcu Aydınöğlü, a.g.t., s. 22.

¹⁴⁰ Daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 35-36.

¹⁴¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 36.

¹⁴² Sadullah Gülten, a.g.t., s.17-18.

¹⁴³ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t., s. 29.

¹⁴⁴ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 17-18.

¹⁴⁵ Abdullah Uğur, a.g.m., s. 48.

¹⁴⁶ Turan Gökçe, "XVIII. Yüzyıl Başlarında (1700-1718) Tire'nin Demografik Yapısı", **Türk Kültüründe Tire II Sempozyum Bildirileri (17-19 Kasım 2006)**, yayına hazırlayan: Mehmet Şeker-Arzu Teşcan, Tire Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2008, s. 41.

Çelebi kentin bu tarihsel konumunu verirken “ Taht-ı Kadim ve Şehr-i Muazzam Tire” ifadesini kullanmıştır.¹⁴⁷

Osmanlı egemenliğine giren Tire bu dönemde dokumacılıkla tanınmıştır. Yeniçerilerin her sene hükümet tarafından temin edilen iç çamaşırlarının bezleri şimdi Yunanistan da bulunan Teselya’daki Tırhala ile Batı Anadolu’da Kızılca Tuzla, Edremit, Bergama, Manisa, Tire ve İzmir mntıklarında dokunan bezlerden tedarik edilirdi.¹⁴⁸ Tire’nin klasik Osmanlı çağında, Anadolu’nun önemli şehirlerinden birisi olarak görülmesi büyük oranda pamuklu dokuma üretiminden kaynaklanmakla beraber, şehirde çok sayıda han ve çok sayıdaki çarşı ve pazarlar buranın aynı zamanda ticari aktivitesi yüksek bir şehir olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu yoğun ticaret ve dokumacılık merkezli sanayi kollarının da tesiriyle Tire bölgenin en önemli kentlerinden birisi olarak gelişmiştir.¹⁴⁹

Aydınoğulları ve Osmanlıların ilk zamanlarında Tire, bir ilim ve kültür merkezi idi. Tire’den birçok ilim adamı yetişmiştir.¹⁵⁰ Bilhassa Fatih dönemi Tire’nin en parlak dönemi olmuştur. Bu dönemden başlayarak sadrazam, vezir, şeyhülislam, defterdar, hattat, şair ve din âlimleri yetiştiren şehir adeta imparatorluğun bürokrat yetiştiren verimli bir tarlası olmuştur.¹⁵¹ Yörede pek çok değerli şahsiyet yetişmiştir. Fatih Sultan Mehmet’in hocaları Molla Yeğen (İbn-i Melek’in öğrencisi), Muslihiddin Mustafa, Vefa Bin Mehmet (İstanbul’daki Vefa Semti’ne adını veren şahıs), Ulu Sultan Hekim Çelebi, İbn-i Hatip bunların yanı sıra Mevlevi müziğinin ustaları Kadızade ve Ahidezade Şeyh Sazeli Muhiddin Mehmet önemli olanlarındandır.¹⁵²

Bugün her tarafında XIV. yüzyıllardan başlayarak ortaya konulan tarihi eserler Tire’yi adeta bir açık hava müzesi haline getirmiştir. Tire Anadolu’nun en çok cami ve mescidi olan şehirlerinden biridir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde “Tire’de 144 mihrap vardır” diyerek şehrin büyüklüğünü anlatmak ister.¹⁵³ Esasen Osmanlı paralarından bir

¹⁴⁷ A. Munis Armağan, **Ege Tarihi Coğrafyası (Boylar, Aşiretler, Obalar, Kentler, Köyler, Tarihi Semtler)**, Özden Ofset, İzmir 2009, s. 215.

¹⁴⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 513.

¹⁴⁹ Cahit Telci, a.g.m., s. 21.

¹⁵⁰ Mustafa Baktır, a.g.m., s. 46.

¹⁵¹ Daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 105-122.

¹⁵² Burcu Aydınoglu, a.g.t., s. 22.

¹⁵³ A. Levent Ertekin, a.g.e., s. 11.

kısının Tire'de basılmış olması dahi bu yerin hususiyetini göstermektedir.¹⁵⁴ Çünkü Osmanlı döneminin ilk darphanelerinden birine de sahip olan Tire dünyanın en zengin gümüş sikke koleksiyonlarından Tire darphanelerinin paralarıyla meşhurdur.¹⁵⁵ Çeşitli alanlarda yetiştirdiği ünlü simalar kadar açık hava müzesi olma özelliğiyle yani mimarisiyle de dikkat çeken kentte, darphanenin olması ilk kartal motifli Osmanlı mangırlarının basılması oldukça önemlidir.¹⁵⁶

Farklı ve zengin aşiret yerleşimleri ile Küçük Menderes coğrafyasının gerek iklim koşulları gerek ticari yol ağının sağladığı olanaklar, siyasi birim şekillenmesiyle birleşince Tire'yi XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı toprakları içinde düzeyi yüksek bir kent oluşumu sağlamıştır.¹⁵⁷ Ayrıca Tire, Anadolu içlerine uzanan eski yolların kilit noktasında bulunmasından ötürü tarih boyunca iktisadi bir merkez olmuştur.¹⁵⁸ XVI. yüzyıla gelindiğinde 2400'e ulaşan vergi mükellefiyle hâlâ bölgenin en büyük kentidir. Tire'nin XVI. yüzyıl başlarında bir idari merkez görevini yüklenmesi buradaki eğitim ve kültür hizmeti veren medrese ve kütüphanelerin, konaklama tesislerinin ve ibadethanelerin çoğalmasını sağladı. Nitekim bütün bunlar bir kentin merkez olma özelliğinin vazgeçilmez unsurlarıdır.¹⁵⁹ Kısacası birçok alanda olduğu gibi XV-XVI. yüzyıl arası Tire'nin altın çağı olmuş, bu gelişme XVII. yüzyıla kadar sürmüştür.¹⁶⁰ XVII. yüzyıla gelindiğinde, Evliya Çelebi'ye göre, Eski zamanlardan itibaren önemli bir pazara sahip olan Tire'nin ticari kapasitesinin yüksekliği burada nüfusun artarak yerleşimler içinde önemli bir durak haline gelmesini sağlamıştır.¹⁶¹

XVII. yüzyılda Tire'nin Sancak merkezi, Güzelhisar'ın (Aydın) ise kaza merkezi olduğunu biliyoruz.¹⁶² Ancak XIX. yüzyıl başlarında (1811) Aydın sancak merkezi, Tire'den Aydın Güzelhisarı'na geçmiş ve ardından Güzelhisar 1826 yılında eyalet

¹⁵⁴ Himmet Akın, "Aydın oğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, Ankara 1947, s.99.

¹⁵⁵ A. Levent Eertekin, a.g.e., s. 12.

¹⁵⁶ Burcu Aydınoglu, a.g.t., s. 22.

¹⁵⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 34.

¹⁵⁸ Faik Tokluoğlu, Tire Çevre, s. 32.

¹⁵⁹ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, a.g.t., s. 32.

¹⁶⁰ Sami Bayraktar, "Tire'de Necip Paşa Kütüphanesi", **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, S.11, Erzurum 2003, s. 1.

¹⁶¹ Aslı Şahin, a.g.t., s. 168.

¹⁶² Osman Nuri Aakbulut, a.g.t., s. 15.

merkezi olmuştur.¹⁶³ Şer'iyye sicil kayıtlarına göre, Tire'nin 1833–1837 yıllarında Aydın Sancağı'na bağlı bir kaza olduğu görülmektedir. Öte yandan İzmir ili bu tarihlerde Sığla (Sığala, İzmir) Sancağı'nın merkezi olmakla birlikte eyalet olarak Aydın eyaletine bağlıdır. Dolayısıyla Tire ilçesinin bu yıllarda (1833-1837) idarî olarak İzmir ili ile bir bağı bulunmamaktadır. Bu nedenle Osmanlı idarî sistemi içinde Tire, tüm emirleri Aydın Sancağı'ndan almaktadır.¹⁶⁴ Ancak bundan sonra Tire, 23 Mayıs 1867'de Aydın ilinin (vilayetinin) İzmir sancağına bağlanmıştır.¹⁶⁵ Tire, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla 28 Mayıs 1919'da Yunan işgaline uğramıştır.¹⁶⁶ Ancak Gökçen Efe idaresindeki efelerin ve halkın direnişiyle 4 Eylül 1922'de özgürlüğüne kavuşmuştur.¹⁶⁷ 20 Nisan 1924 tarihli “sancakların kaldırılması ve yerlerine yeni illerin kurulması“kararı ile İzmir iline bağlanmıştır.¹⁶⁸

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde bölge ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin dokuzuncu cildi içerisinde yer alan Güneybatı Anadolu'nun önemli şehirleri olan Aydın, Denizli ve Muğla yöresine dair bilgiler yer almaktadır. Evliya Çelebi, İstanbul'dan başlayarak Ege Bölgesi'nde devam eden seyahatine Aydın Güzelhisarı ziyaretini tamamladıktan sonra yanına kılavuzlar alarak Sire ve Balpınarı yaylalarında konaklayarak Tire'ye doğru yola çıkmış ve bir müddet sonra bu şehre ulaşmıştır. Evliya Çelebi, Tire'yi Bursa'ya benzeterek şehrin Kestane Dağı eteklerinde doğu batı yönünde uzandığını söylemektedir. Ayrıca Tire'yi bir ticaret şehri olarak tanımlar. Kendi ifadesiyle Tire tarihçesi hakkında şu bilgileri verir. “*Tire ismi Cemşid-i feridin kızlarından Sirye adındaki melikenin tahtı olduğu için Sire olarak adlandırıldığını fakat zamanla adı değişmiş ve Tire adını vermişlerdir. Cemşid-iferidin kızlarından Sirye adındaki melikenin tahtı idi, daha sonra 766 tarihinde Selçuklulardan Sultan Keykubâd Bin Keyhüsrev ümeralarından Aydın Beyoğlu İsa Şah fethetmiştir. Daha sonra Osmanlı Padişahı (...) nın tasarrufuyla savaşız alınmıştır.*” Evliya Çelebi'nin şehrin ismi ve tarihçesi hakkında verdiği bilgilerin çoğu ya halk arasında

¹⁶³ Abdullah Uğur, a.g.m., s. 49.

¹⁶⁴ Muammer Uysal, a.g.t., s. 14-16.

¹⁶⁵ Mükerrerem Kürüm, a.g.m., s. 56-59.

¹⁶⁶ A. Levent Ertekin, a.g.e., s. 12.

¹⁶⁷ Burcu Aydınoglu, a.g.t., s. 24.

¹⁶⁸ Mükerrerem Kürüm, a.g.m., s. 56-59.

dolaşan hikâyeler ya da kendisinin özellikle isimleri benzeterek verdiği bilgilerdir.¹⁶⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Aydın Sancağı'nın kazalarının Tire, Fevana, Bergasukebir, Bergasusagir, Maden, Bayındır, Birgi, Sart, Balyambolu, Kilis, Güzelhisar, Köşk, Sultanhisar, Nazilli, Arpaz, Amasya ve vakıf kazası olarak İnegöl, Alaşehir olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁰

Tire XIV. yüzyılda başlayan Türk varlıklarıyla, asli özelliklerini günümüze kadar uzanan bir zaman şeridinde korumakta direnmektedir.¹⁷¹ Ancak Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e kadar birçok tarihi olaylara sahne olmuştur.¹⁷² Tire tarihinde birçok zelzele geçirmiştir. 1653 yılında şiddetli, 1688 Ağustosunda sürekli ve 1739 Nisanı ile 1778 Haziranında da orta şiddette zelzeleler olmuştur. 1846 ile 1850 yılları arasında devam eden zelzele ise 40 gün sürmüştür. 1880 yılı ve 1914 yılındaki yangınlarda Tire büyük zararlara uğramıştır.¹⁷³ Tüm bu yaşanan olaylara rağmen şehir hala zengin bir kültürel birikime sahiptir.

3.Tire Adı

Bugün İzmir ilinin bir ilçesi olan Tire, Antik Çağa değin uzanan bir geçmişe sahiptir. Filologlara göre, kentin adı Hatti-Luvi dillerinden kaynaklanmaktadır.¹⁷⁴ Tire adı günümüze birçok değişim geçirerek ulaşmıştır.¹⁷⁵ Şehrin tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte M.Ö. 2000 yıllara değin şehir adının geçtiği sanılmaktadır. Hititler devrine uzanan kaynaklarda şehir adı Tyrha, Thyra, Thira, Apatena, Teira ve Arkadipolis adlarıyla geçer. Tire'de en çok kabul edilen isim ise Teira'dır.¹⁷⁶ Tarih boyunca değişik isimlerle bilinen kaza bilhassa Roma döneminde Teirra ismiyle kitaplara geçmiştir.¹⁷⁷ Şimdiki Tire Arkadiapolis'in yerini almış, daha

¹⁶⁹ Osman Nuri Akbulut, a.g.t.,s. 33-34.

¹⁷⁰ Osman Nuri Akbulut, a.g.t., s. 14.

¹⁷¹ Tuncer Baykara, a.g.m., s. 9.

¹⁷² Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul 1985, s. 284.

¹⁷³ Faik Tokluoğlu, Tire Çevre, s. 36.

¹⁷⁴ A. Munis Armağan, Belgelerle Beylikler, s. 1.

¹⁷⁵ Mükerrerem Kürüm, a.g.m., s. 56-59.

¹⁷⁶ Burcu Aydınöğlü, a.g.t., s. 22.

¹⁷⁷ A. Levent Ertekin, a.g.e., s. 9.

sonra buraya şehir manasına gelen Teira denilmiştir. Bizans devrinde buraya Tyrea ve Thyraia deniliyordu.¹⁷⁸

Tire, farklı zamanlarda farklı şekillerde ifade edilmiştir. Tarihçi Pachmeres'in deyimiyle "Keşişler Yöresi", Şerafeddin'in Zafernâmesi'nde "Rumun Meşhur Şehri", Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde "Şehr-i Muazzam Tire", Kâtip Çelebi'nin Eserinde "Eski Taht Şehri", İbn-i Batuda Seyahatnamesi'nde "Ahiler Kenti", 1908 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesinde "Ulemalar Yatağı" olarak bahsedilmiştir.¹⁷⁹

Tarihi eski çağlara dayanan, Batı Anadolu'nun kadim şehri Tire'nin adı ve anlamı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Munis Armağan'a göre; Tire sözcüğü Hatti-Luvi dillerinden gelmekte olup, kale, hisar anlamları taşımaktadır. Nitekim Bizans döneminde Tire'nin bir kalesi olduğu bilinmektedir. Bilge Umar'a göre; "Teira" sözcüğü ile "Thyra" sözcüğü arasındaki yakınlığa dikkat edilerek bu kelimelerin aynı sözcük olması gerektiği düşünülmüş ve kelime anlamının hisar olduğu kanısına varılmıştır. Umar'a göre; Teira ile Thyra "te-ura" ve "te-ira" "yüce kam" adının geç dönemlerde söylenmiş şeklidir.¹⁸⁰ Bir başka görüşe göre, Tire adının Lidyalılar zamanında şehir anlamına gelen Tyrha kelimesinden geldiği ve bu adın Etrüsklerin¹⁸¹ atası Tirhanos'tan kaynaklandığı görüşü de vardır. Sicilya adasının kuzeyindeki Tirheniyen denizi taraflarına Anadolu'dan yani Tire'den giden Etrüsklerin, bu denize kendi adlarını verdiklerini belirten Faik Tokluoğlu, Latince'de Tirheniyen denizinin, "Tirelilerin Denizi" anlamına geldiğini söylemektedir.¹⁸² Başka bir kaynağa göre "Tire" adı surlarla çevrili şehir anlamına gelen 'Tyria'dan gelir. Evliya Çelebi ise, "Cemşidin Kızlarından Sirye adlı melikenin yapısı olduğundan galat olarak Tire denilmiştir." şeklinde belirtmektedir.¹⁸³ Besim Darkot'a göre; şimdiki Tire Arkadiopolis'in yerini alarak, sonraları buraya şehir anlamına gelen "Teira" denilmiştir. Başka bir görüşe göre de Tire adı, Hint-Avrupa dillerinde üç anlamına gelen "three" kelimesinden gelmektedir. Geçmiş yüzyıllarda farklı isimlerle kullanılan Tire, Türklerin yöreye

¹⁷⁸ Osman Nuri Akbulut, a.g.t., s. 34.

¹⁷⁹ Burcu Aydınöğlü, a.g.t., s. 22.

¹⁸⁰ Zeynep Türkyılmaz, a.g.t., s. 1.

¹⁸¹ Geniş bilgi için bakınız: Adile Ayda, **Etrüskler Türk Mü İdi?**, Ankara 1974.

¹⁸² Zeynep Türkyılmaz, a.g.t., s. 1.

¹⁸³ Burcu Aydınöğlü, a.g.t., s. 22.

yerleşmesinden sonra bugünkü halini almıştır. Aydınogulları Beyliği ve Osmanlı Devleti dönemlerinde Tire adıyla anılmıştır.¹⁸⁴ Aydınogullarının bir dönem payitahtı olan Tire; Farsça Tire kelimesiyle ilintilendirilerek bulanık, karanlık anlamlarında da kullanılmıştır. Aydın'ın parlaklık, Tire'nin kara, karanlık anlamlarında kullanılmasında hem kelimelerin sözlük anlamları, hem de Yıldırım Bayezid'in hükümdar olmasından sonra Aydınogulları Beyliğinin Osmanlı topraklarına katılması etkili olmuştur. Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra Tire'de iskân etmelerine izin verilen Aydınoglulları, Timur'un Anadolu'yu kendi topraklarına ilhakından sonra bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu dönemde başkent olan Tire'nin Osmanlı şairlerince kara anlamıyla tevriyeli kullanılmasının en büyük nedenlerinden biri budur.¹⁸⁵

Tire'nin Türk yerleşimi ile adının Tire olarak kalıcı hale geldiği anlaşılıyor. Kimi belgelerde ise Sirye (Sire) şeklinde işlendiği de görülmektedir. Sire sözcüğüne tarihte ilk kez ünlü gezginimiz Evliya Çelebi değinmektedir. Gezginimiz Sireyi İranlı bir melike olarak ele almakta ve Tire'nin kurucusu olarak öne sürmektedir. Tire tarihinde ise "Sire Hatun" Buğday Dede'nin¹⁸⁶ eşi olarak görülmektedir. Buğday Dede mescidinin bahçesinde mezarı bulunan Sire Hatun'un kimliği, kitabede "Sire'nin esasını koyan" tanımlamasıyla verilmektedir. Evliya Çelebi, kenti tanıtım başlığında "Tire yahut Sire" yi kullanırken, ünlü fıkıh bilgini İbni Melek¹⁸⁷ ise Menar Şerhi'nde "İbn-i Melek el Sirevi" diye kendini tanıtmaktadır. Bunlara ek olarak, Tire'ye sürgüne gönderilen ünlü hekim ve tarihçi Şanizade Mehmet Ataullah Efendi'nin mezar kitabesinde "Şanizade Mehmet Ataullah Efendi Sire'ye ba emr-i âli memur üzere iken merhum oldu" ifadesi ve yine aynı şekilde Yeğen Mehmet Ağa'nın 1789 tarihli ölüm kitabesinde "yeğen Mehmet Ağa vali-i Sire" ifadesiyle Sire adının kent adı olarak kullanıldığını görmekteyiz.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Burcu Aydınoglu, a.g.t., s. 22.

¹⁸⁵ İsmail Arıkoğlu, "Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.23, Bahar, Konya 2008, s. 139-140.

¹⁸⁶ Buğday Dede hakkında geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 203.

¹⁸⁷ İbn-i Melek hakkında bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 110-112, Mehmet Şeker, **Türk Kültüründe Tire**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 33-65, Mustafa Baktır, "Tireli İbni Melek, Hayatı, Eserleri ve Menar Şerhi", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, Erzurum 1990.

¹⁸⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 29.

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜFUS VE YERLEŞME

A. Tire Kazası'nın Nüfus ve İskânı

Yerleşme, en geniş anlamıyla; insanların oturduğu, faydalandığı alandır. İnsanların yerleşik hayata geçmesinden sonra, isabetli noktalara kurulan yerleşme merkezleri, doğal ortam izin verdiği sürece varlığını korurken, bazı merkezler beşeri faktörlerin uygunluğu devam etse de, doğal ortamın olumsuz etkileri yüzünden tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. Bilindiği gibi yerleşmeler, dünya üzerine gelişigüzel dağılmamışlardır. Yükselti, yer şekilleri, iklim, su, tarım alanları ve toprak, bitki örtüsü, ulaşım, güvenlik vb. faktörler yerleşme merkezlerini etkileyerek, dağılışında birinci derece rol oynarlar.¹⁸⁹ Yerleşmeyi, ekonomik şartlar, yerleşim alanının korunaklı ve güvenli bir konum arz etmesi, bir akarsuyun yanında bulunması, bölgedeki yol şebekelerinden yararlanma imkânlarına sahip olma gibi faktörler etkilemektedir. Kentsel ve kırsal yerleşme alanları birbirinden farklı nitelikler taşımaktadır. Kentsel yerleşme kavramı, nispeten daha önemli sayılan, daha yoğun nüfusa sahip ve özellikle tarım dışı faaliyetlerle uğraşan topluluklar için kullanılmaktadır. Buna karşılık kırsal yerleşme kavramı, bir dereceye kadar daha önemsiz, daha dağınık bir şekilde yerleşmiş ve geniş ölçüde tarımsal işlerle uğraşan topluluklar için kabul edilmiştir. Bu ifadelere göre, kentsel ve kırsal yerleşmenin en belirgin ayırıcı kıstası nüfus yoğunluğu ve üretim biçiminin tarım dışı alanlara yönelik olması ve Pazar etkinliklerinin bulunması. İdari olarak da kadının yer almasıdır.¹⁹⁰

Genel olarak coğrafyanın, özelde ise beşeri coğrafyanın bir dalı olan yerleşmeler, kır ve şehir yerleşmeleri olarak ikiye ayrılmaktadır.¹⁹¹ Bir yerleşimin kent ya da kasaba olarak tanımlanabilmesi için, idari düzey açısından yerleşimde bir

¹⁸⁹ Osman Gümüşçü, a.g.e., s. 22.

¹⁹⁰ Behset Karaca, a.g.m., s. 761.

¹⁹¹ Alpaslan Demir, XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007, s. 69.

sancakbeyi ya da en azından bir kadı bulunmalıdır.¹⁹² Osmanlı taşra teşkilatının temel idarî birimini teşkil eden sancaklar¹⁹³, bir veya bir kaç kazaya ayrılmışlardır. Kazalar ise bir alt birim olarak nahiyelerden meydana gelmektedir. Kaza, ticari ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği idari bir birliktir.¹⁹⁴ Bundan dolayı, kazanın doğuşu, iktisadi, içtimai, coğrafi ve kültürel şartların belirlediği tarihi bir seyir içerisinde vuku bulmuştur.¹⁹⁵ Sancağın bir alt birimi olarak düşünebileceğimiz kaza, esasen kadının kadılık makamının idare mıntıkası anlamındadır. Yani bugünkü anlamda ilçenin karşılığıdır. Ancak o dönemde kadının yönetim bölgesi, sadece iskân ettiği kaza merkezi ile sınırlı değil; kazaya bağlı tüm belde ve köyler onun hüküm alanına girmektedir. Hatta bu nedenle kadılar ulaşamadıkları yerlere vekil olarak “naibleri” görevlendirirlerdi. Kadılar sorumlu ve yetkili oldukları en önemli iskân merkezinde oturduklarından, orası kadılık ve kaza merkezi olarak kabule dilmiş, kaza da, o iskân yerinin adıyla anılır olmuştur.¹⁹⁶ Bugün İzmir’e bağlı bir ilçe olan Tire’de XV. ve XVI. yüzyıllarda Aydın’a bağlı bir kaza olarak teşekkül etmekteydi. Tire, tarım üretimi için son derece elverişli topraklara sahip bir ova olması ve bu ovayı çevreleyen kısmen dağlık alanlarında hayvancılığa müsait olması sebebiyle, her çağda mühim bir iskân sahası olmuştur. Küçük Menderes havzasında bulunması hasebiyle önemini her zaman korumuştur.

Tire, 1478 tarihli TD 8 numaralı tahrir defterinde Aydın Sancağı’na bağlı bir “nahiye” olarak kayıtlıdır.¹⁹⁷ Şehir nüfusu 723. sayfadan itibaren yazılmaya

¹⁹² Suraiya Faroqhi, a.g.e. , s. 12.

¹⁹³ “Sancak” kelimesi, “ucu sivri direk üzerinde olan bayrak” anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle sancak, savaşlarda taşınan, rengi ve deseniyle bir hükümdar ya da komutanın hâkimiyetini sembolize eden bayrağa denmektedir. Sancak terimi daha sonraları yaygınlaşmış olan coğrafi ve idarî bakımdan muayyen bir bölgeyi ifade etmenin yanında, hem kumanda ve idare hem de “liva-i müselleme”, “liva-i piyâde (yaya)”, “çingâne sancağı”, “voynugân sancağı” gibi belirli zümreleri ifade etmek için de kullanılmıştır. Daha geniş bilgi için bakınız: Alâaddin Aköz – Doğan Yörük, “XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı’ndaki Taşra Görevlileri”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.14, 2004, s. 109.

¹⁹⁴ Huriye Emen, 166 ve 68 Numaralı Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Beypazarı Kazası, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 2008, s. 13.

¹⁹⁵ Behset Karaca, a.g.m.,s. 759.

¹⁹⁶ Muammer Uysal, a.g.t., s. 15.

¹⁹⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

başlanmıştır.¹⁹⁸ 1512 tarihli defterde Tire, “kaza” olarak kaydedilmiş ve kazaya ait bilgiler padişah hassı olan Eğri Dere karyesi ile başlamıştır.¹⁹⁹ Defterde sayfa 105’ten itibaren mahalleler kaydedilmiştir.²⁰⁰ 1529 yılında ise 257. sayfa ile 258. sayfalarda mahalleler kaydedilmiş ancak bundan sonra köyler kaydedilmeye başlanmıştır. Mahallelerin bir kısmı ise 270. sayfa ile 286. sayfalar arasında kaydedilmiştir. Tire Aydın Livası’nın kazası olarak yazılmıştır. Bu bilgiler ışığında çalışmamızda önce şehirden başlamak suretiyle diğer yerleşme merkezleri ele alınacaktır.

1.Şehir Nüfusu

Şehirler sınaî, ticarî faaliyetlerin yoğunluk kazandığı, siyasî, idarî, askerî ve dini işlerin görüldüğü ve bütün bu işler için gerekli alt yapıların gerçekleştirildiği ve halkın buna göre teşkilatlandığı yerleşim alanlarıdır.²⁰¹ Şehirler, her dönemde hangi kültür çevresinde olursa olsun bütün toplumların uygarlık düzeyinin göstergesidir.²⁰² Bir yerin insanları gerekli bütün maddeleri kendileri elde etmeye kalkışmayıp, iş bölümüne tabi olarak tarım dışı mal ve hizmet üretiyorlarsa ve bunları pazarda satışa sunuyorsa, o yere kasaba veya şehir denir. Burası ürünlerinin bir kısmını yakın çevresi veya daha geniş bir bölgeye satarken, beslenmesini sağlamak için de, etrafındaki kırsal bölgeye bağlıdır. Şehir tanımında yer alan öğeler içinde, sanayi ve ticaret mahalli oluşunun belirtilmesi, şehir ekonomisinin esaslarını ortaya koyar.²⁰³

İslam şehrinin üç temel ögesi, cami, pazar ve hamamdır. Dinsel görevlerin yerine getirildiği ve toplumsal ilişkilerin geliştirildiği temel yapı olan camilerin hemen yanında pazaryerleri ve hanlar yer alırdı. Hamamlar ise sağlık ve temizlik ihtiyacı için gerekli yapılarıdır.²⁰⁴ Kent, belgelerin ifadesiyle “Cuma kılınur, bazar durur” yeridir.²⁰⁵ Şehirler

¹⁹⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 723-740.

¹⁹⁹ BOA, TD, nr.87, s. 99.

²⁰⁰ BOA, TD, nr.87, s. 105.

²⁰¹ Oktay Kızılkaya-İsa Kalaycı, “Osmanlı Devleti’nin İskân Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.9, S.18, Hatay 2012, s. 361-378.

²⁰² Osman Gümüüşçü, a.g.e., s. 74.

²⁰³ Özer Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara, s. 116.

²⁰⁴ Melek Öksüz, **Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon (Toplum-Kültür-Ekonomi)**, Trabzon 2006, s.47.

küçük veya büyük bir iletişim ağının merkezinde bulunurlar ve çevrelerindeki kırsal alanla sürekli bir diyalog içindedirler. Kentte iş bölümü vardır ve pazar yeri olmayan kent yoktur.²⁰⁶ Pazar yeri, çarşı, esnafa ait dükkânların bulunması, şehir çevresindeki kırsal bölge ve köylerde hâsıl olan tarımsal ürün ile şehirde üretilen çeşitli malların değişimi için gerekli altyapıyı oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra han, hamam, kervansaray, medrese, Cuma camisi, şehrin ve kasabanın sahip olduğu ticari ve kültürel altyapının diğer elemanlarıdır. Şehri çevreleyen surlar da oraya korunmuşluk özelliği katan bir unsur olarak eklenebilir.²⁰⁷ Şehirlerde cami, mektep, medrese, kütüphane, imaret, misafirhane, darüşşifa, çeşme, sebil vb. yapılar topluma hizmet veren başlıca müesseseler olarak göze çarpardı. Bu kuruluşlara gelir temin etmek için de han, hamam, bedesten, çarşı, dükkân gibi iş yerleri ve konaklar inşa edilmiştir. Böylece şehirler kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan zenginleşip tipik Türk-İslam şehri haline gelmiştir.²⁰⁸

Mahalle, Türk-İslam şehrinin önemli unsurlarından birisidir. İslam şehrinde mahalle, hem fiziki hem de içtimai bir birim olarak mevcut idi. Mahalleler aynı zamanda orada oturan grubun karargâhı mevkiinde bulunuyordu. Osmanlı şehrinin ayrılmaz bir parçası olup, şehrin idari düzenlemesinin esasını teşkil eden mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Bir diğer tanımıyla aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleriyle beraber yerleştikleri şehrin kesimidir.²⁰⁹ Şehir özelliğinin önemli bir göstergesi de mahalle sayısı ve şehir nüfusudur.²¹⁰ Şehirlerde mahallenin merkezi mescittir. Hıristiyan ve Yahudi mahallelerinde sinagog yahut kilisedir. Bu durum, şehirlere dinî bir hüviyet kazandırır.²¹¹ Bundan ötürü mahallenin idaresinde, camiinin mahallenin merkezinde bulunuyor olmasından ve aynı zamanda

²⁰⁵ Mehmet Öz, “Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C.3, S.6, 2005, s. 57-88.

²⁰⁶ Mehmet Öz, a.g.m., s. 57-88.

²⁰⁷ Behset Karaca, a.g.m., s. 762.

²⁰⁸ Melek Öksüz, a.g.e., s. 62-63.

²⁰⁹ Cahit Telci, a.g.t., s. 43.

²¹⁰ Behset Karaca, “XVI. Yüzyılda Gölhisar Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu”, **I. Burdur Sempozyumu**, Burdur 2005, s. 762.

²¹¹ Halil İnalçık-Bülent Arı, “Türk İslam-Osmanlı Şehirciliği ve Halil İnalçık’ın Çalışmaları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C.3, S.6, 2005, s.27-56.

camiiye devam edenlerin gözünde tanınır ve güvenilir olmasından dolayı imam ön plandaydı.²¹²

Türklerin şehircilik anlayışlarını, İslam dinine girmelerinden sonraki dönemde, ancak mahalleler vasıtasıyla takip etmek mümkün olmuştur. Nitekim Türkler İslam şehrinin üç ana unsuru olan cami, pazar ve hamamı, Orta Asya şehir tipinin üç ögesi olan iç kale, şehristan ve rabad ile birleştirmişler ve bunlara mahalle, bedesten ve çarşıları da katarak İslam sonrası tipik Türk şehrinin profilini ortaya koymuşlardır. Şehirleri fiziki olarak meydana getiren birimlerin başında mahalleler gelmektedir. Fakat mahalleler bundan daha fazla bir anlam ifade etmektedir. Nitekim Osmanlı şehirlerinde sosyal dayanışma ve mali yardımlaşmanın temelleri de yine mahallelerde atılmıştır. Ayrıca halkın devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmede hanenin yanı sıra mahallenin özel bir yeri vardır. Çünkü şehirli halkın ödeyeceği vergilerin dağıtımında ve benzeri hizmetlerin görülmesinde mahalle birim olarak ele alınıyordu.²¹³

İslam şehrinin mahallelere bölünmüş olması, onun fiziksel ve sosyal yönden en büyük özelliğidir. Bu bölünme toplumdaki dinsel ve etnik grupların varlığından ileri gelmektedir.²¹⁴ İslam şehri için geçerli bir husus olan farklı etnik ve dini unsurların farklı mahallelerde oturma gerçeği kısmi olarak Osmanlı şehri içinde geçerlidir ki özellikle Müslüman olmayanların, İslam mahalleleri kaydedildikten sonra mahalle-i kefere yâda gebran olarak ayrıca kaydedilmekte olduğu görülmektedir.²¹⁵ Bu anlamda Tire'de de 1478 yılında mahalle-i Küffaran adıyla bir mahalle kaydedilmiştir.²¹⁶ 1512 tarihli defterde ise Tire Kazası'na bağlı Gebran adıyla kayıtlı bir mahalle ve Yahudi adıyla cemaat olarak kaydedilmiş gayri müslim nüfus vardır.²¹⁷ 1529 yılında da Gebran Mahallesi ve Yahudi cemaati kaydedilmiştir.²¹⁸ Bu özelliği ile Tire tipik Türk-İslam şehri özelliğini taşımaktadır.

Tire Kazası mahallelerinin adlarını nasıl ve nereden aldıklarını ilişkin bilgilere de kısaca değinmekte fayda vardır. Osmanlı şehrinde mahalle, bir caminin, zaviyenin veya

²¹² Cahit Telci, a.g.t., s. 45.

²¹³ Melek Öksüz, a.g.e., s. 59-60.

²¹⁴ Özer Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara, s. 55.

²¹⁵ Cahit Telci, a.g.t., s. 44.

²¹⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 740.

²¹⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 121-122.

²¹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 285-286.

imaretin çevresinde kurulan meskenlerden oluşan veya birlikte yaşama isteği duyan aynı meslek mensupları veya aynı inanç ve gelenek sahiplerinin evlerinden oluşan bir bütündür.²¹⁹ Tire Kazası'nda yer alan mahallelerde de dikkat çeken ilk husus, önemli bir kısmının birer iskân yeri olarak kuruluşu ve gelişmesinde merkez fonksiyonu üstlenmiş olan cami ya da mescid adına bağlı olarak isimlendirilmiş olmasıdır.²²⁰ Osmanlı şehri mahalle adları, şehrin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Bu mahallelerin bazıları, aşiretlerin, şeyhlerin ve mescidlerin adını taşımaktadır. Osmanlı şehrinde birçok hâllerde mescid yaptıran hem mescide hem de mahalleye adını vermiştir. Mahallelerin ve köylerin, ya civarında kurulduğu cami, mescid ve kilise gibi ibadethanelerin ya da o mahallede iş yapan bir meslek grubunun ismini aldığı olmuştur. Nitekim memlekete hizmet veren hayır sahibi kişilerin isimlerinin mahallelere verilmesi hemen bütün şehirlerde genellikle tercih edilirdi.²²¹ Tire de yer alan Cami'i Atik, Mescid-i Hacı Ahmet, Mescid-i Hacı Mehmet, Mescid-i Hasan Çelebi, Mescid-i Hoca Behşayış, Mescid-i Merhum Takyacı Zade, Mescid-i Mevlana Hacı Muslihü'd-din Müderris, Mescid-i Tarakçı, Mescid-i Yunus Emre, Alaca Mescid mahalleleri bu durumu en iyi açıklayan örneklerdendir. Ancak XVII. yüzyıla gelindiğinde bu mahalleler "mescid" kavramı atılarak, sadece esas adıyla anılır olmaya başlamıştır.²²² Dini özellik barındıran diğer mahalle isimleri ise İmam Zade, Küçük Hafız, Sofular ve Tanrıvermiş'tir. Bunun yanında mahalle isimlerinde yönetsel ifadelerinde kullanıldığını Paşa, Veled-i Kadı ve Yahşi Bey mahallelerinde görmekteyiz. Tire'de kale ve hisar çevresinde kurulan mahallere ise kuruldukları yerden ötürü Tahte'l Kal'a ve Hisar İçi adları verilmiştir. Tire Kazası'nda mahallelere isimleri verilen kişilerin adlarının önündeki unvanlarda dikkat çekicidir. Mahallerden 3 tanesinde hacı, 1 tanesinde fakih, 1 tanesinde hoca, 1 tanesinde imam, 1 tanesinde hafız sıfatları kullanılmıştır. Sınai/iş kolu olarak yani orada bulunan meslek gruplarının adını alan mahalleler ise Darphane, Debbağlar, Doğancılar, Taş Pazarı, Turunç, Urgancılar, Veled-i Çanakçı, Ağaççıyan mahalleleridir. Bu mahallelerden bazıları aynı zamanda

²¹⁹ Melek Öksüz, a.g.e., s. 59.

²²⁰ Turan Gökçe, a.g.m., s. 44.

²²¹ Melek Öksüz, a.g.e., s. 62-63.

²²² Turan Gökçe, a.g.m., s. 44.

aşiret adı olarak da bilinmektedir. Mısırlı, Doğancılar, Veledi Kadı, Paşa, Yayla Fakih, Çanakçı, Yaviler, Sofular mahalleleri aşiret adı taşıyan mahalleler olarak da sıralanabilir.²²³

XIV. yüzyıldan itibaren, geniş bir bölgenin yönetim merkezi olmanın yanında, bünyesinde yoğunlaşan iktisadi ve ticari faaliyetlerle birlikte kurulan büyük vakıfların oluşturduğu zeminde fiziki bakımdan hızlı bir gelişme sürecine girmiş olan Tire, buna paralel olarak nüfus yönünden de önemli bir büyüme kaydetti. XV. ve XVI. yüzyıl tahrir defterleri, ihtiva ettikleri sayısal verilerle söz konusu büyümeyi gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır.²²⁴ Kentin Bizans'tan alınması ile başlayan merkezi yerleşim, daha çok altyapısı hazır Rum yerleşim alanları olmuştur. İlk yerleşimler genellikle hisar çevrelerinde oluşmuştur. Örneğin, Taşpazarı (Ahiler), Sofuköy, Hisariçi, Doğancılar, Alihan, Cami-i Atik, Çanakçı, Debbağhane, Gebran (Rum) ve Yahudi mahalleleri bunlara örnektir.²²⁵

XIX. yüzyıla kadar Aydın Sancağı'na bağlı olan Tire Kazası, nüfus ve yerleşim alanı itibariyle Aydın Sancağı'nın en büyük kazalarından birisidir. Beylikler devrinden itibaren Anadolu şehirlerinde görüldüğü gibi Tire de iki merkezli (nefs) olarak gelişme göstermiştir. "Nefs-i Tire" diye anılan asıl yerleşimin dışında Aydınolu İsa Bey'in kızı Hafsa Hatun'un yaptırdığı külliyenin (zaviye) vakfı şeklinde ortaya çıkan, bugünkü Değirmendere semtinin bulunduğu bölgeye merkezlik eden, "Nefs-i Bademiye" denilen ikinci bir yerleşim daha teşekkül ettirmiştir. Eski vakıf defterleri mevcut olmadığı için Kanuni Sultan Süleyman dönemi muhasebe defterine kadar²²⁶ Nefsi Bademiye'deki iskân ve nüfus hakkında bilgi yoktur. XVI. yüzyıldan sonra şehrin fiziki gelişimi neticesinde iki merkez birleşmiştir.²²⁷

Tire Kazası'nda Beylikler Dönemi'nde 15 mahalle söz konusu iken, Osmanlılar dönemindebu mahallelerin bölünmesiyle birlikte yeni mahalleler ortaya çıkmıştır.²²⁸

²²³ A. Munis Armağan, Belgelerle Beylikler Devrinde Tire, s. 18.

²²⁴ Turan Gökçe, a.g.m., s. 41.

²²⁵ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 77.

²²⁶ BOA, TD, nr. 166.

²²⁷ Zekai Mete, "Tire", *DİA*, C.41, Ankara 2012, s. 195.

²²⁸ Mehmet Başaran, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tire*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 2000, s. 63.

Nitekim 1478 yılında mahalle sayısı 26'ya ulaşmıştır. Bu tahrirde Tire nahiye²²⁹ olarak geçmektedir. Tahrire nahiyeye bağlı köylerin kaydedilmesiyle başlanmıştır.²³⁰ Kazada şehir nüfusu defterin son kısmında 723. sayfadan itibaren yazılmaya başlanmıştır. 1512 tarihli defterde Tire Aydın Sancağı'na bağlı bir kazadır ve bu kazaya ait bilgiler Nefs-i Tire ile başlamaktadır. Mahalleler tahrir defterine Nefs-i Tire'ye bağlı olarak kaydedilmiştir. Ayrıca Nefs şehzade hassı olarak kaydedilmiştir.²³¹ Bu tarihte kazaya tabi 36 mahalle kayıtlıdır.²³² 1529 tarihli tahrirde ise 33 mahalle kaydedilmiştir.²³³ Tire, Türk-İslam şehrinin bütün özelliklerini mahalleler vasıtasıyla yansıtan tipik bir Türk-İslam şehridir. Bu açıklamalardan sonra Tire'nin köylerine geçmeden önce mahallelerin nüfus yapısı değerlendirilecektir.

Ağaççıyan (Ağaççılar): Bugün Toptepe çevresini kapsamına alan bu mahalle, bir bakıma kentin dış ve yüksek kesiminde yer alan Tahtacı mahallesidir. Osmanlı döneminde kent ile bütünleşmiştir. Bazı belgelerde Kadı Mahallesi olarak da geçmektedir.²³⁴ Nitekim 1478 yılına ait defterde mahalle “defteri atikte kadı mahallesi deyu yazılmışlardır” ifadesiyle kaydedilmiştir.²³⁵ Adından da anlaşılacağı üzere Ağaççıların tıpkı Tahtacılar gibi tahta ve kereste işiyle uğraşmalarından ötürü bu ismi aldıkları düşünülebilir. Tire Kazası'nda ağaççerleri olarak nitelendirilen Ağaççılar mahallesinin dışında birde Tahtacıyan cemaati kaydedilmiştir ki buna konar-göçerler kısmında etraflıca değinilecektir.

1478 yılı verilerine göre mahalle de 37 hane ve 6 mücerred ile toplam 43 nefer nüfus bulunmaktadır. Ayrıca 1 tane imam da hane içinde yazılmıştır.²³⁶ 1512 yılında Ağaççıyan mahallesinde 44 hane, 2 mücerred, 6 pir²³⁷, 1 na-bedid ile toplamda 56 nefer

²²⁹ Nahiy kavramının Osmanlılarda iki manası vardı: Bir anlamıyla, sancakta tımar düzeninin uygulandığı mntıkaları açıklar. Diğeri ile ise, kaza dairesi içinde kadının tayin ettiği naibin bulunduğu bölgeye ad olmuştur. Özer Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara, s. 72.

²³⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

²³¹ BOA, TD, nr. 8, s. 95.

²³² BOA, TD, nr. 87, s. 105-121.

²³³ BOA, TD, nr. 148, s. 270-283.

²³⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 85.

²³⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 736.

²³⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 736.

²³⁷ Pirlerden bir tanesi kethüda-i şehid pir olarak kaydedilmiştir.

kaydedilmiştir. Mahallede kayıtlı olan imam aynı zamanda hatip olarak da kaydedilmiştir. Mahallede aynı zamanda 3 tanede zaviye kaydedilmiştir.²³⁸ 1529 yılına gelindiğinde mahallede 41 hane, 19 mücerred, 1 müezzin, 1 pir, 1 gaib, 2 na-bedid²³⁹ ve 2 belirsiz nüfus ile toplam 67 nefer kaydedilmiştir.²⁴⁰ Yaklaşık elli yıllık dönem içerisinde mahallenin nüfus sürekli artmıştır. Hane bazında çok fazla bir değişiklik olmamasına karşın mücerred nüfusta 1478 ile 1529 yılları arasında % 216 civarında bir artış gerçekleşmiştir.

Alaca Mescid: Mahallenin ismini nereden aldığı ya da neden bu isimle anıldığı konusunda kesin bir bilgi yoktur. Ancak bu adı almasında bazı faktörler etkili olmuş olabilir. Birincisi, Bir boy adından gelişim göstermiş olan alaca adı, Türkiye Türkçesinde birden çok anlamı verilmekle birlikte burada “birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala” olarak kullanılmış olabilir.²⁴¹ Ayrıca Türk dilinde, siyah beyaz, kırmızı, mavi, lacivert, gri gibi rengi ifade eden sözcükler yoktur. Türkler bunlara karşın kara, ak, kızıl, boz, alaca, yeşil, sarı sıfatlarını kullanmaktadırlar.²⁴² Mahalle camiinin rengine binaen bu isimle anılmış olabilir. İkinci faktöre gelince, Osmanlının önemli bir dış satım maddesi olan “Alaca” tıpkı pamuk ipliği gibi, XV. ve XVI. yüzyıllarda aranılan bir üretim elemanıydı. Özellikle doğu Avrupa ülkelerinden Eflak, Boğdan ve Lehista’ya yapılan alaca satımı ciddi rakamlarda seyretmekteydi. Alaca dokuma, Tire’nin dokuma endüstrisinde ciddi bir konuma ve genişliğe sahipti. Kent merkezinde Alaca dokuma tezgâhları Dere Kahve Sementi’nden güneye doğru çarşı içine değin sarkmaktaydı. Alaca yoğunluğu, kentin bu kesimindeki semtlerinin de aynı adla anılmasına neden olmuştur.²⁴³ Bundan ötürü Alaca Mescit adı mahallenin tarihsel adı olmuştur.

²³⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 110-111.

²³⁹ Belirsiz, meydana olmayan.

²⁴⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 258.

²⁴¹ Suat Öz, a.g.t. , s. 27.

²⁴² Daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 23-24.

²⁴³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 139.

1478 yılında mahallenin 20 hane, 2 mücerred ile toplamda 22 nefer nüfusu bulunmaktadır. Mahallede kayıtlı imam ve müezzin hane içinde yazılmıştır.²⁴⁴ 1512 tarihli tahrir defterine göre 18 hane ve 3 mücerreden oluşan mahalle toplamda 26 nefer nüfusa sahiptir. Mahallede 1 imam, 2 muhassıl, iki tane de ba-berat kaydedilmiştir.²⁴⁵ TD 148 numaralı defterin 259'uncu sayfası eksik olduğu için Alaca mescid mahallesinin sadece yarısı defterde vardır. Bu nedenle 1512 yılı nüfusunu öğrenemiyoruz. Ancak 166 numaralı muhasebe-i vilayet-i Anadolu defterinde de kaydı olan mahallenin bu defterde hane sayısı 17, mücerred sayısı 7 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca mahallede 1 imam ve 1 de müezzin vardır.²⁴⁶ Genel olarak baktığımızda mahallenin nüfusunda büyük bir değişiklik yaşanmamıştır.

Alihan²⁴⁷: Beylik dönemi mahallelerinden²⁴⁸ olan Alihan, adını burada babası adına türbe de yaptırmış olan Ali Han'dan almış olmalıdır.²⁴⁹ Nitekim memlekete hizmet veren hayır sahibi kişilerin isimlerinin mahallelere verilmesi hemen hemen bütün şehirlerde genellikle tercih edilirdi.²⁵⁰ Ali Han, Aydınogullarının ilk ahi babalarından birisidir.²⁵¹

1478 yılında mahallede 16 hane ve 4 mücerred ile toplamda 19 nefer kaydedilmiştir. Hanelerin içinde yazılmış olan 1 tane imam, 1 tane de kazancı vardır.²⁵² 1512 tarihinde mahallede 21 hane ve 2 mücerred ile bir de kethüda²⁵³ kaydedilmiştir. Toplamda 24 nefer nüfus kaydedilmiştir.²⁵⁴ 1529 tarihinde ise hane sayısı 15, mücerred sayısı ise 11 olmuştur. Ayrıca 1 tane de imam kaydedilmiştir. Ve toplamda nefer sayısı

²⁴⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 733.

²⁴⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 111.

²⁴⁶ BOA, TD, nr. 166, s. 371.

²⁴⁷ Alihan türbesi hakkında bilgi için bkz. Faik Tokluoğlu, Tire Çevre, s. 40.

²⁴⁸ Mehmet Başaran, a.g.e., s. 63.

²⁴⁹ Faik Tokluoğlu, Tire Çevre, s. 40.

²⁵⁰ Melek Öksüz, a.g.e., s. 59.

²⁵¹ A. Munis Armağan, Belgelerle Beylikler Devrinde, s. 13-14.

²⁵² BOA, TD, nr. 8, s. 727.

²⁵³ Genelde kelime anlamı "yardımcı" demek olup, şehirden göçer topluluklara kadar kullanılan bir terimdir. Temel anlamı devlet işlerine halkın arasında yardımcı olan demektir. Bu yönü ile göçer boyların, devletle ilişkilerini düzenleyen kişidir ki, Türkiye Selçukluları'ndan itibaren görülür. Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 39.

²⁵⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 119-120.

27 ye yükselmiştir.²⁵⁵ Genel olarak 1478-1529 yılları arasında nefer olarak nüfusu sürekli artmış olan mahallede, hane sayısı önce artmış sonra azalmıştır. Mücerred nüfus ise 1529 yılına gelindiğinde yaklaşık üç katına çıkmıştır.

Cami’-i ‘Atik: Cami-i Atik (Cami-i Kebir) beylik devri mahallelerindedir. Metropol kilisenin bulunduğu bu semt, Aydınoğulları döneminden itibaren bu adlarla anılmaktadır. Kentin varlıklı ve tanınmış ailelerinin oturduğu bir mahalledir. Bugünkü adıyla mahalle, Ulucami çevresini içine almaktadır.²⁵⁶ Mahalleye adını da veren Ulu Cami Tire camileri içinde mekân genişliği en büyük olan yapıdır. Belgelerde caminin adı “Cami-i Atik”, “Cami-i Kebir” ya da “Cami-i Üş Şehir” tanımlamasıyla verilmektedir. Cami Bizans’ın Metropol kilisesi iken camiye çevrilmiştir.²⁵⁷

1478 yılı tahrir verilerine göre mahallede 62 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 51’i hane, 11’i mücerredir. Ayrıca hane içinde yazılmış olan 1 hattat ve 1 de pabuççu vardır.²⁵⁸ 1512 yılında mahallede 85 hane ve 9 mücerred kayıtlıdır. Hane içinde yazılmış olan nüfusun 1’i imam, 1’i muhassıl²⁵⁹, 3’ü na-bedid²⁶⁰, 1’i berat sahibi ve 79’unun da statüsü belli değildir. Toplam da mahallenin nüfusu 93 neferdir.²⁶¹ Ayrıca statüsü belli olmayanlardan bir tanesi der-Bursa olarak kaydedilmiştir. Muhtemelen kaydı bu mahallede olmasına karşın Bursa da yaşamaktadır. 1529 yılında ise Cami-i Atik’te hane sayısı 58’e düşmüştür. Mücerred sayısı ise bir önceki tahrire göre artmıştır ve sayı 20’ye ulaşmıştır. Ayrıca 1 imam, 3 hatib ve 61 tane de statüsü belli olmayan nüfus kaydedilmiştir. İmam aynı zamanda hatib olarak da kaydedilmiştir. Nefer sayısı da düşmüş 85 olmuştur.²⁶²

1512 yılında Doğancılar ve Sofulardan sonra en fazla nüfusa sahip mahalle Cami-i Atik’tir. Yaklaşık elli yıllık bir zaman dilimini kapsayan bu üç tahrir kaydına

²⁵⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 282-283.

²⁵⁶ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86.

²⁵⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 201.

²⁵⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 730-731.

²⁵⁹ Muhassıl kelimesi husulden gelmekte ve hâsıl eden manası taşımaktadır. Maliye tabiri olarak ise Tanzimat öncesinde mukataaları iltizam eden veya vergi toplayan kimse karşılığı kullanılmıştır. Muhassılın diğer bir manası ilim tahsil eden demektir. Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 73.

²⁶⁰ Gaib, tahrir sırasında bulunamayanlar.

²⁶¹ BOA, TD, nr. 87, s. 105.

²⁶² BOA, TD, nr. 148, s. 270.

göre mahallenin nüfusunda 1478-1512 yılları arasında % 50 oranında artış olmasına karşın 1512-1529 yılları arasındaki dönemde % 8 oranında azalma olmuştur. Mahalledeki nüfus artışının ve azalışının daha çok hane bazında gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim 1478-1512 yılları arasında hane sayısı % 64 artmışken; 1512-1529 yılları arasında %30 civarında azalmıştır.

Darphane²⁶³: Mahallenin darphane diye adlandırılmasının nedeni bu mahallenin bulunduğu yerde darphanenin bulunmasından ötürüdür. Nitekim Tire’de en azından I. Ahmed devrine kadar sikke kesilen bir darphane mevcuttu.²⁶⁴ Bölgenin en güçlü darphanelerinden birine sahip olan Tire, Aydın Sancağı kentleri içinde “darphane” sini mahalle olarak kalıcı hale getirmiş tek kazadır. Darphane dışında, Darphane Mahallesi, Darphane Mescidi ve Darphane vakıfları Sicil belgelerinde yer alan kayıtlardır. Üstelik Darphane Vakfı mütevellileri beylik ailesindedir.²⁶⁵

1478 yılında Darphane Mahallesi 33 nefer nüfusa sahiptir. Bunların 29’u hane, 4’ü mücerredir. Ayrıca mahallede bulunan hasırcı, hattat ve kazancı hane içinde yazılmıştır.²⁶⁶ 1512 tarihli tahrirde 21 hane, 3 mücerred, 1 imam, 2 müezzin ve 1 de kethüda kaydedilmiştir. Mahalle toplamda 28 nefer nüfusa sahiptir.²⁶⁷ Bir sonraki tahrirde hane sayısı 18’e düşmüştür. Buna karşın mücerred sayısı 6’ya çıkmıştır. Ancak nefer sayısı da hane sayısı gibi azalmış ve 27 olmuştur. 1529 tarihli bu tahrirde ayrıca 1 muhassıl ve 1 de masum kayıtlıdır.²⁶⁸ Mahallenin nüfusunda sürekli bir azalma olmuştur. Özellikle bu azalma hane bazında gerçekleşmiştir.

Debbağlar: Bazı mahallelerin o mahallede iş yapan bir meslek grubunun ismini aldığı olmuştur.²⁶⁹ Meslek mensupları kendi mesleklerinin adları ile anılan mahallelerde topluca yaşamışlardır.²⁷⁰ Tire’ nin Debbağlar Mahallesi de buna örnek olarak verilebilir.

²⁶³ Geniş bilgi için bkz. Halil Sahillioğlu, “Darphane”, **DİA**, C.9, İstanbul 1994, s. 501-505.

²⁶⁴ Zekai Mete, a.g.m., s. 196.

²⁶⁵ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 217.

²⁶⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 734.

²⁶⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 119.

²⁶⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 282.

²⁶⁹ Melek Öksüz, a.g.e., s. 59.

²⁷⁰ Özer Ergenç, **XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa**, Ankara 2006, s. 40.

Osmanlı iktisadî üretiminin en önemli sırasını işgal eden deri sanayii, İmparatorluk coğrafyasının bütününe yayılmıştır.²⁷¹ Tarihi çok eskilere dayanan dericilik XV. ve XVI. yüzyıllarda kasabalara kadar yayılarak diğer esnaf kollarının arasında önemli bir yere sahip olmuştur.²⁷² Dericiliğin yapıldığı Debbağ-hanelerde bol miktarda tatlı suya ihtiyaç hissedildiği için, bir debbağ-hane kurulurken ilk dikkat edilen şey suyu bol olan bir yerin seçimi idi. Göl, dere ve çay gibi yerler olabileceği gibi, kuyu eşilerek su elde edilen yerlere de debbağ-hane inşa edilirdi.²⁷³ Tire’de Derekahve’nin kuzeye sarkan ve Ulucaminin doğusunda yer alan bu semt Tire tabaklarının bulunduğu yerdir. Bir diğer deyişle Derekahve Deresi’nin adı Tabakhane Deresi’dir. Bu dere kenti ortadan ikiye ayıran deredir. Üzerinde 30’u aşkın köprü bulunurken yakın yıllarda belediye tarafından derenin tamamı kanalizasyona alınarak kapatılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarına değin buradaki tabaklar çarşısı çalışmıştır.²⁷⁴ Anadolu kentlerindeki debbağhanelerin mekânsal düzenlerine ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır. Birçok yerleşimde debbağhane denen mahalleler vardır. Fakat tabaklama sürecinde çıkan kokuların bu mahallelerdeki yaşamı tatsızlaştırması nedeniyle kent büyüdükçe debbağhanelerin yeri genellikle değiştirilirdi. Debbağhane diye bilinen kalabalık mahallelerde debbağlar dışında da pek çok kişi yaşardı.²⁷⁵

1478 yılında mahallede 6 hane ve 2 mücerred ile 8 nefer nüfus kaydedilmiştir.²⁷⁶ 1512 tarihinde mahallenin nüfusu 11 haneden oluşmaktadır. Bu tahrirde mücerred kaydedilmemiştir. Ayrıca 1 imam, 1 maruf kaydedilmiştir. Toplamda 14 nefer kaydedilmiştir.²⁷⁷ 1529 tarihinde ise 14 hane, 5 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Bunların dışında 1 tane de imam kaydedilmiştir. Nefer sayısı 20 ye çıkmıştır.²⁷⁸ Debbağlar mahallesi, Tire’nin en az nüfusa sahip mahallelerindedir. Buna karşın mahallenin nüfusu yaklaşık elli yıllık süre zarfında sürekli artmıştır.

²⁷¹ Zeki Tekin, “İstanbul Debbağhaneleri”, **Ankara üniversitesi Osmanlı tarihi araştırma ve uygulama merkezi (OTAM)**, Sayı 8, Ankara 1997, s. 351.

²⁷² Mustafa Baktır, “Deri”, **TDVİA**, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 174-179.

²⁷³ Zeki Tekin, a.g.m., s. 351.

²⁷⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86.

²⁷⁵ Suraya Faroqhi, a.g.e., s. 198.

²⁷⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 738.

²⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 105.

²⁷⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 270-271.

Doğancılar: Bugün paşa ve Leyse camilerinin bulunduğu kesimi içine alan bu yerleşim bölgesi de kentin Türkmen mahallelerindedir. Beylik dönemindeki Bizans mahallesine (Rum) komşu kuzeydeki ilk mahalledir. Kimi belgelerde Şücaeddin Mahallesi olarak da verilmektedir.²⁷⁹ Tire’de Doğancılar Mahallesi’nin bulunması bu bölgede avcı kuş yetiştiriciliğinin yaygın olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Doğancılık²⁸⁰da halkın uğraşı alanlarından biridir. Baz-çakır(doğan), şahin ve atmaca yakalayıp yetiştirilmesi ile ilgilenen kişilere “Doğancı” veya “Seyyad” denilmekte olup bunlar avarızdan ve tekâlif-i örfiye’den muaftılar.²⁸¹ Osmanlılarda avcılık çok gelişmiş, teşkilatlanmış ve ülkenin her tarafında yaygınlaştırılmıştır. Öyle ki Osmanlı devletinde, İmparatorluğun Anadolu ve özellikle Rumeli yakasında “Doğancı” veya “Doğancılar” adı altında pek çok köy, çiftlik ve mahallenin bulunması ve bunların çoğunun hala varlığını sürdürmesi, doğancı teşkilatının ne kadar yaygın ve yerleşmiş olduğunu açık delildir.²⁸² Tire Kazası’nın merkez mahallelerinden olan Doğancılar Mahallesi’nin adını da bölgede kuş yetiştiriciliğinin yaygın olmasından dolayı aldığı düşünülebilir.

1478 yılı tahrir verilerine göre mahallede 36 hane, 9 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Toplamda 45 nefer kaydedilen mahallede imam, pazarcı, yorgancı ve 2 pabuçcu hane içinde yazılmıştır.²⁸³1512 tarihinde mahallede 77 hane ve 11 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 de zaim vardır. Mahalle de 4 tane de sipahi kaydedilmiştir. Toplamda mahallenin nüfusu 131 neferdir.²⁸⁴ Doğancılar Mahallesi, 1512 tarihli defterde kayıtlı mahalleler içinde nüfusu en fazla olan mahalledir. 1529 yılında mahallenin nefer sayısında çok büyük bir azalma olmuştur. Nefer sayısı 131 den 56’ya düşmüştür. Hane sayısı 77’den 33’e mücerred sayısı ise 11’den 8’e düşmüştür. Ayrıca mahalle de 6 tane de “Esame-i sipahi ve sipahizadegân” kaydedilmiştir. Bunlardan bir tanesi de aynı zamanda zaimdir.²⁸⁵ 1478 ile 1512 yılları

²⁷⁹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86-87.

²⁸⁰ Avcı kuşları yetiştiriciliği.

²⁸¹ Melek Öksüz, a.g.e., s. 155.

²⁸² Abdülkadir Özcan, “Doğancı”, TDVİA, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 487-489.

²⁸³ BOA, TD, nr. 8, s. 731.

²⁸⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 111-112.

²⁸⁵ Osmanlı askerî teşkilâtı terminolojisinde genel olarak askerî hizmette bulunanlara verilen, 20.000 ile 100.000 akçe arasındaki dirliklere zeamet denir. Bu dirlikleri tasarruf eden kimselere zaîm denilir. Erhan Afyoncu, “Zeamet”, TDVİA, C.44, İstanbul 2013, s. 162-164.

arasında mahallenin nüfusunda % 191 oranında artış yaşanmasına karşın, 1512 ile 1529 yılları arasında % 57 oranında azalma yaşanmıştır.

Hatip: İncelediğimiz defterlerde mahallenin adı yalnızca Hatip olarak geçmektedir. Mahalle, adını Fatih'in hocası İbn Hatip'ten almıştır.²⁸⁶ II. Murad ve Fatih Dönemlerinin ünlü hocalarından İbni Hatip, aslen Tireli'dir. Tire'de mescidi, medresesi ve Cumhuriyet Dönemi'ne kadar yaşayan mahallesi vardır.²⁸⁷ İbn Hatip, yüz hikâye ve yüz hadisten oluşan Arapça'dan çevirdiği mesneviyi II. Murad'a sunmasıyla tanınmaktadır. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde İznik Küçük Medrese ve Sahnı Seman Medreselerinde müderris olarak görev yapmıştır. 1495 yılında vefat eden İbn Hatip'in mezarı bugün Tire'nin Yassıyol sokağında bulunmaktadır.²⁸⁸

1478 yılında mahallede 32 hane, 12 mücerred ile toplam da 44 nefer nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca hane içinde yazılmış 1 tane de imam kaydedilmiştir.²⁸⁹ 1512 yılında mahallede 59 hane ve 8 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca mahallede 1 imam, 1 müezzin, 3 de pir vardır. Toplamda mahallede 72 nefer kaydedilmiştir. Bu tahrirde mahallede bir de zaviye kaydedilmiştir.²⁹⁰ 1529 tarihinde ise 36 hane ve 5 mücerred ile 1 imam, 1 müezzin, 1 hafız, 1 muhassıl, 1 pir kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 47'ye düşmüştür.²⁹¹ Mahallenin nüfusu 1478-1512 yılları arasında neredeyse iki katına ulaşmış olmasına karşın 1512-1529 yılları arasında neredeyse yarı yarıya azalmıştır.

Hisariçi: Hisar, Osmanlı şehrinde yönetim fonksiyonunu yüklenmiş bir kesimdir. İç Kal'a, devlete ait belgelerin, devlet geliri olarak ahaliden toplanan paranın, tüccarın kıymetli mallarının saklandığı bir yerdir. Osmanlılar, şehirlerde kökeni eskiye giden kaleler varsa, kendi zamanlarında tahkim etmişler veya harap olmuşsa yeniden

²⁸⁶ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 89.

²⁸⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 109.

²⁸⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 226-227.

²⁸⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 738.

²⁹⁰ BOA, TD, nr. 87, s.110.

²⁹¹ BOA, TD, nr. 148, s.257.

inşa etmişlerdir.²⁹² Osmanlı Devleti'nde ilk yerleşimlerin genellikle hisar çevresinde olduğu düşünülürse, Hisariçi mahallesi de Tire'nin ilk yerleşim yerleri arasında yer alır. Nitekim Tire'de Ekinhisarı denilen semtin bulunduğu bu yer, tarihi yerleşim alanıdır. Mahalle Fatih Devri'nde Hisariçi Mahallesi adıyla anılırken, bugün semt adı olarak varlığını sürdürmektedir. Ayrıca mahalle Timur'un Tire'de karargâh kurduğu semt olarak bilinir.²⁹³

1478 yılında mahalle de 20 hane ile 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Mahalle de 1 tane de imam vardır ve hane içinde yazılmıştır. Toplam nefer sayısı 24'tür.²⁹⁴ 1512 tarihli TD 87 numaralı tahrir defterinde yılında mahallenin nüfusu 18 hane ve 6 mücerred ile 1 tane imamdan oluşur.²⁹⁵ 1529 tarihinde ise mahallede 11 hane, 4 mücerred nüfus vardır. Ayrıca 1 imam, 1 muhassıl, 1 na-bedid, 2 ba-berat kaydedilmiştir.²⁹⁶ Hisar İçi Mahallesi, kazanın en az nüfusa sahip mahallelerindedir. Mahallenin nüfusunda tahrirler arasındaki dönemde pek fazla değişiklik yaşanmamıştır.

İmam Zade: 1478 yılı tahririnde kaydı olmayan mahallenin 1512 tahririnde hane sayısı 11'dir. Bu tahrirde mücerred nüfus kaydı bulunmayan mahallede ayrıca 1 tane müezzin, 1 tane hatib kaydedilmiştir. Mahallede 1 tane "imaret-i vakfiye-i hatun" ifadesiyle vakfiye ve 1 tane de zaviye kaydedilmiştir.²⁹⁷ 1529 yılında da mahallede mücerred nüfus kaydı yoktur. Hane sayısı ise 9'a düşmüştür. Bunun yanında 1 pir, 1 müezzin 1 de ba-berat kaydedilmiştir.²⁹⁸ İmam Zade her iki tahrirde de görüldüğü gibi kazanın en az nüfusa sahip mahallelerindedir.

Kalmos: Kalmos bugünde kendi adıyla anılan Tire'nin ünlü tepelerinden biridir. Erken Osmanlı döneminde ise Tüccarlar Mahallesi olarak tanımlamalara girmiştir. Bizans döneminin de tarihi mahallelerinden birisidir.²⁹⁹

²⁹² Özer Ergenç, XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa, s. 23.

²⁹³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86.

²⁹⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 724.

²⁹⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 119.

²⁹⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 282.

²⁹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 120.

²⁹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 283.

²⁹⁹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86.

1478 yılında mahallede 33 hane, 7 mücerred ile toplamda 40 nefer kaydedilmiştir. Mahalle de bulunan imam ve müezzin hane olarak yazılmıştır. 1512 tarihinde 59 hane 11 mücerredden, 1 imam, 2 müezzin, 2 pir, 1 kethüda kaydedilmiştir. Mahallenin nefer sayısı iki katına çıkmış ve 80 nefer olmuştur. Mahalle de 1 tane Bursa, 1 tane de Manisa'dan nüfus kaydedilmiştir.³⁰⁰ Kalmos Mahallesi'nin bir sonraki tahrirde yani 1529 tarihli tahrirde nefer sayısı neredeyse yarı yarıya düşmüştür. Bu tahrirde hane 37, mücerred sayısı 7 olmuş, imam ve müezzin ise kaydedilmemiştir. Ayrıca 1 gaib vardır. Nefer sayısı ise 45'e düşmüştür.³⁰¹ Mahallenin nüfusunda XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde % 100'lük bir artış yaşanmasına karşın, ikinci çeyreğinde % 43 oranında azalma yaşanmıştır.

Karahasanoğlu: Mahalle burada bulunan Karahasan Camii³⁰² ve Karahasan zaviyesinden ötürü bu isimle anılmaktadır. Cami Aydınogullarından Cüneyd Bey'in kardeşi Karahasan Bey tarafından 1384 yılında yaptırılmıştır.³⁰³ Karahasan Bey, 1390-1402 tarihleri arasında İzmir Subaşılığı ve 1403 yılında da Ayasuluğ valiliği yapmıştır.³⁰⁴

1512 tarihinde mahalle de 13 hane, 4 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 2 ba-berat, 1 tane de acem kaydedilmiştir. Bunların yanında bir de İstanbullu olup kaydına burada rastladığımız bir nüfus vardır. Ayrıca mahalle de hatip ba-berat ve mütevellî ba-berat kaydedilmiştir. Toplamda 22 nefer kaydedilmiştir.³⁰⁵ 1529 tarihli tahrir defterinde ise hane 10, mücerred 5'tir. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin kaydedilmiştir. Toplamda 17 nefer kayıtlıdır.³⁰⁶ İki tahrir karşılaştırıldığında mahallenin nüfusunun çok fazla değişmediği görülmektedir.

³⁰⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 107-108.

³⁰¹ BOA, TD, nr. 148, s. 272-273.

³⁰² Daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 210.

³⁰³ Pars Tuğlacı, a.g.e., s.285.

³⁰⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 210.

³⁰⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 113.

³⁰⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 276.

Küçük Hafız: Bugün Yalınayak semtini içine alan bu mahalle giderek küçülmüş ve Osmanlı Dönemi'nde adeta Mısırlı Mahallesi'nin³⁰⁷ gölgesinde kalmıştır. Mahalle de aynı isimle bir de zaviye bulunmaktadır. Ancak bu zaviye daha sonraları mescide dönüştürülmüştür.³⁰⁸

1478 yılı tahrir defterine göre mahalle de 22 hane, 5 mücerred nüfus ile toplam 27 nefer kaydedilmiştir. Mahalle de bulunan imam ve müezzin hane olarak yazılmıştır.³⁰⁹ 1512 yılında mahallede 32 hane ve 4 mücerred nüfus ile 2 imam, 2 muhassıl, 1 pir ve 1 tane de kethüda nüfus kaydedilmiştir. Mahallenin toplamda nefer sayısı 42'dir. Bu tahrirde mahalle de 2 tane de 'Acem nüfus kaydedilmiştir.³¹⁰ 1529 yılına gelindiğinde mahallenin nüfusunda azalma yaşanmıştır. Nefer sayısı 31'e düşmüştür. Bunların içinde 21 hane, 6 mücerred, 1 kethüda, 1 müezzin, 1 hafız, 1 sipahi vardır.³¹¹ 1478 ile 1512 yılları arasında mahallenin nüfusu artmasına rağmen 1512 ile 1529 yılları arasında azalmıştır.

Mekabir: Mahallenin adı mezarlıklar semti anlamına gelmektedir. Mahalle bugünkü Bahçekapı semtini içine almaktadır.³¹² 1478 yılında mahallede 49 hane, 12 mücerred ile toplam 61 nefer nüfus kaydedilmiştir. Mahallede bulunan imam, bıçakçı, çıracı ve 3 tane hattat hane olarak yazılmıştır.³¹³ 1512 yılında nüfusu azalmış olan mahallede 49 hane ve 1 mücerred nüfus ile 1 imam, 1 müezzin, 1 gaib nüfus kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 53'e düşmüştür.³¹⁴ 1529 yılında ise nüfus azalmaya devam etmiş mahallede 27 hane ve 4 mücerred kaydedilmiştir. Ayrıca 1 muhassıl, 1 masum, 1 de kethüda kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 35'tir.³¹⁵ Genel olarak baktığımızda elli küsur yıllık süre zarfında mahallenin nüfusu sürekli azalmıştır.

³⁰⁷ Küçük Hafız sicil belgelerinde "Namı diğer Mısırlı Mahallesi" olarak ifade edilmektedir. Geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 211-212.

³⁰⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 87.

³⁰⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 728.

³¹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 118.

³¹¹ BOA, TD, nr. 148, s. 281.

³¹² BOA, TD, nr. 8, s. 732.

³¹³ BOA, TD, nr. 8, s. 732.

³¹⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 118.

³¹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 281.

Özellikle 1529 yılında nüfustaki azalma hane bazında gerçekleşmiştir. Önceki iki tahrirde hane sayısı eşit olmasına karşın 1529 yılında % 65 oranında azalmıştır.

Mescid-i Hacı Ahmed: Mahalle adını burada bulunan mescidinde banisi olan Hacı Ahmet'ten almış olmalıdır. Selçuklu ve Osmanlı şehrinin asli bir özelliği olan mahalle isimleri aynı zamanda en çok mescid adı taşımaktadır. Çünkü mahalle ile mescid özdeş gibidir. Mescidi, mahallenin en varlıklı kişisi tabii bir hareket olarak yaptırmıştır. Mescid o kişinin adıyla anılmış, mahallede mescidin adını taşıdığından adeta mahalle isimleri bir kişi adları listesi gibi olmuştur.³¹⁶ Tire Kazası'nda da buna örnek teşkil eden mahalleler vardır. Bunlardan bir tanesi de Mescid-i Hacı Ahmet Mahallesidir.

1478 yılı tahrir defterinde kaydı bulunmayan mahalle 1512 yılı tahririnde "Mescid-i Hacı Ahmed der nezdi bazar başı" ifadesiyle kaydedilmiştir. Mahallede 11 hane ve 2 mücerred nüfus kayıtlıdır. Ayrıca 1 müezzin, 1 tane urgancı, 1 tane de aşçı kayıtlıdır. Bunların yanında bir de Bursalı olan bir nüfus yer alır.³¹⁷ 1529 tarihli tahrir defterine göre ise hane sayısı 9, mücerred sayısı ise 1'e düşmüştür. Ayrıca 1 tane de masum kayıtlıdır. Mahalle toplamda 11 nefer nüfusa sahiptir.³¹⁸ İki tahrir karşılaştırıldığında mahalle nüfusunun çok fazla değişmediği gözlemlenir. Mescid-i Hacı Mehmed Mahallesi Tire Kazası'nın en az nüfuslu mahallelerinden birisidir.

Mescid-i Hacı Mehmed: Mahallenin adını burada bulunan mescidinde banisi olan Hacı Mehmed'den aldığı düşünülebilir. Yalnızca 1529 yılı tahririnde kaydı olan mahallede 24 hane ve 7 mücerred ile toplam 32 nefer kayıtlıdır. Ayrıca bir tanede divane kaydedilmiştir.³¹⁹

³¹⁶ Tuncer Baykara, a.g.m., s. 10.

³¹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 113-114.

³¹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 277.

³¹⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 274.

Mescid-i Hasan Çelebi: Bugün Neslihan Mescidi çevresini içine alan kesimdir. Mahalle adını Neslihan Mescidi banisi Hasan Çelebi'den almıştır.³²⁰ Hasan Çelebi, 1531 yılı Defter-i Hakani'de "Hasan Çelebi bin Serefşah" olarak kayıtlı olmasına karşın Tire Müzesi'ndeki ölüm kitabesinde "Hasan Çelebi bin Sungurşah" olarak kaydedilmiştir. Tire müzesindeki mezar kitabesinde Hasan Çelebi'nin 1527 yılında öldüğü anlaşılmaktadır.³²¹

1478 yılında kaydedilmemiş olan mahallenin 1512 tarihli defterde 27 nefer nüfusu bulunmaktadır. Mahallede 13 hane, 5 mücerred ile 2 imam, 1 müezzin, 2 muhassıl, 1 pir kaydedilmiştir.³²² 1529 yılında ise 20 hane, 4 mücerred, 1 imam, 3 muhassıl, 1 ma'lul, 2 a'ma, 1 kethüda ile toplam 35 nefere kaydedilmiştir. Ayrıca mahallede 3 ba-berat sultani kaydedilmiştir.³²³ İki tahrir arasındaki dönemde mahallenin nüfusu % 29 oranında artmıştır.

Mescid-i Hoca Behşayış: Bugün Tire'nin Çapraz semtini içine alan mahalle, adını Zeyni tarikatı lideri Hoca Behşayış'ten almıştır. Hoca Behşayış'in Tire'de eskiden bir tekkesi vardı. Burada onun banisi olduğu zaviye daha sonra mescide çevrilmiştir.³²⁴

1478 tahririnde kaydedilmemiş olan mahallede, 1512 tarihinde 42 hane, 11 mücerred nüfus ile birlikte 1 imam, 1 müezzin, 1 ma'lul, 1 pir, 1 pabuccu, 1 kethüda kaydedilmiştir. Toplamda 60 nefer nüfus kayıtlıdır. Ayrıca mahallede 1 tane Saruhan, 1 tane Gelibolu da mütemekkin nüfus kaydedilmiştir.³²⁵ 1529 tarihinde ise hane sayısı 27'ye düşmüştür. Buna karşın mücerred sayısı 18 olmuştur. Ayrıca 1 imam, 2 muhassıl, 1 pir muaf nüfus kayıtlıdır. Bir tane de Bursalı olup burada kaydedilmiş nüfus yer almaktadır. Toplamda 49 nefer kaydedilmiştir.³²⁶ 1512 ile 1529 yılları arasında mahallenin nüfusu % 18 oranında azalmıştır. Mahallenin nüfusu özellikle hane olarak azalmıştır. Buna karşın mücerred nüfus artmıştır.

³²⁰ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 90.

³²¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 234-235.

³²² BOA, TD, nr. 87, s. 106.

³²³ BOA, TD, nr. 148, s. 271.

³²⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 89.

³²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 115.

³²⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 278.

Mescid-i Merhum Takyacızade: Mahalle bugün Buğdaydede Camii çevresini içine almaktadır. Burada takke imalatçıların bulunması yerleşim yerinin bu adla anılmasını sağlamıştır.³²⁷ Mahallede aynı isimle mescid bulunur. Bugün halen var olan mescid, Takyacızade İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır.³²⁸

1478 yılı tahrir defterinde kaydedilmeyen mahallede, 1512 yılında 55 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunun 42'si hane, 2'si mücerred, 2'si imam, 1'i müezzin, 1'i masum, 2'si pir, 1'i a'ma, 1'i kedhüda, 1'i na-bedid, 1'i hafızdır.³²⁹ 1529 yılında nüfusu azalan mahallede 30 hane, 15 mücerred, 1 muhassıl, 1 masum, 1 hafız, 2 pir, 1 kethüda ile toplam 51 nefer kaydedilmiştir.³³⁰ Mahallede yaklaşık 20 yıllık zaman dilimi içerisinde hane sayısı %20 civarında azalmış ancak mücerred nüfus sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Bu bağlamda mücerred nüfus 2'den 15'e yükselmiştir.

Mescid-i Mevlana Hacı Muslihiddin Müderris: Mahalle adını müderris Hacı Muslihiddin'den almaktadır. Defterlerde imam ya da müezzin kaydı bulunmamasına karşın 1531 tarihli Aydın Livası muhasebe kayıtlarında mahallede bir camiinin olduğunu şu ifadeden anlamaktayız; “Evkafı mamure-i cami-i Mevlana Hüsamzade el meşhur bi Karahasanoğlu Mevlana Muslihiddin nefsi Tire”. Tarihi Murtaza Mahallesi sınırları içinde yer alan cami ve medresenin bugün sadece mermer söveli giriş kapısı ayakta.³³¹

1478 yılında kaydı olmayan ve 1512 yılında 16 haneden oluşan mahallede hane olarak yazılmış 1 tane na-bedid kaydedilmiştir. Mahallede kayıtlı nüfusun statüleri belirtilmemiştir.³³² 1529 tarihinde nüfusu artan mahallede 23 nefer kaydedilmiştir. Bunların 15'i hane, 7'si mücerredir. Mahallede 1 tane de hafız kaydedilmiştir.³³³ 1512 yılında mücerred nüfusu bulunmayan mahallede 1529 yılında 7 tane mücerred kaydedilmiştir. Hane sayısı çok fazla değişmeyen mahallenin nüfusu mücerred nüfusa bağlı olarak artmıştır.

³²⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 90.

³²⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 239.

³²⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 107.

³³⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 272.

³³¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 230.

³³² BOA, TD, nr. 87, s. 109-110.

³³³ BOA, TD, nr. 148, s. 257.

Mescid-i Tarakçı: Mahalle Derekahve batısı, Şeyh Camii çevresini kapsamaktadır. Bölge tarak imalatçılarından dolayı bu adla ün kazanmıştır. Beylik dönemi yerleşimlerinden olup Türkmen kökenli bir mahalledir.³³⁴

1512 yılında kaydedilmeye başlanan mahallede 38 hane ve 8 mücerred ile 1 imam, 1 müezzin, 1 pir kaydedilmiştir. Mahallede toplamda 49 nefer kaydedilmiştir.³³⁵ 1529 tarihinde nefer sayısı 43'e düşmüştür. Bu defterde 37 hane, 2 mücerred, 3 hafız, 1 de müezzin kayıtlıdır.³³⁶ İki tahrir karşılaştırıldığında nüfusun azaldığı görülür. Mahallede özellikle mücerred nüfus azalmıştır.

Mescid-i Yunus Emre: XIV. yüzyıl zaviye kayıtlarında ismi bulunan Caminin, yapım tarihi net olarak bilinmemektedir. Balım Sultan Türbe kitabesinde yer alan soy zincirinde, Yunus Emre'nin şeyhi olan Tapduk Emre'nin isminin sayılması ve zaviye kayıtlarında Yunus Emre isminin yer alması, bu caminin banisinin ünlü halk ozanı Yunus Emre olabileceğini düşündürmektedir.³³⁷ Mescid-i Yunus Emre, Tire'nin beylik devrinin ilk mahallelerinden biridir.³³⁸

1512 yılında tahririne başlanan mahallede 52 nefer kaydedilmiştir. Bunun 36'sı hane, 9'u mücerred, 1'i imam, 1'i müezzin, 1'i masum, 2'si pir³³⁹ olarak kaydedilmiştir. Ayrıca mahallede 1 tane Bergama'dan gelen nüfus, 1 tane sipahi ba-berat, 1 tane de zaviye kaydedilmiştir.³⁴⁰ 1529 yılında nüfusu azalan mahallenin hane sayısı 27, mücerred sayısı 9'dur. Bir tane de gaib kaydedilmiştir. Toplamda 47 nefer vardır.³⁴¹ İki tahrir arasındaki dönemde nefer sayısında çok fazla bir fark olmamıştır. Ancak hane sayısı azalan mahallede mücerred nüfus artmıştır.

³³⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 90.

³³⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 107.

³³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 271.

³³⁷ <http://www.arsivbelge.com/yaz.php?sc=2741>

³³⁸ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 87.

³³⁹ Bir tanesi pir fani olarak kayıtlıdır.

³⁴⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 114-115.

³⁴¹ BOA, TD, nr. 148, s. 278.

Mısırlı³⁴²: Mısırlı, köklü Türkmen gruplarından. Aşiret, Tire’de merkez mahalle oluşturmuş öncül gruplardandır. Ayrıca Mısırlı adına, Karesi Sancağı İvrindi’de “Mısır İli” adıyla köy, Ayasuluğ Çengele de ise semt adıyla rastlanılmaktadır. Aşiretin izlerine Menteşe’de de rastlanması, güney çıkışlı gruplardan olduğuna işaretir.³⁴³ Mahalle adını cumhuriyetin ilk yıllarına kadar korumuştur.³⁴⁴

1478 yılında mahallede 33 hane ile 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. mahallede bulunan imam hane olarak yazılmıştır.³⁴⁵ 1512 tarihli tahrirde nefer sayısı % 75 artarak 63’e çıkmıştır. Kayıtlı nüfusun 48’i hane, 6’sı mücerred, 2’si müezzin, 1’i muhassıl, 1’i masum, 1’i hatip, 1’i pirdir. 1 tane de ba-berat kaydedilmiştir. Defterde 1 tane Bursa, 1 tane de Mısırlı’dan nüfus kaydedilmiştir.³⁴⁶ 1529 tarihli tahrirde 40 hane,13 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 1 muhassıl ve 1 pir nüfus kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 57’ye düşmüştür.³⁴⁷ Genel olarak baktığımızda mahallenin nüfusu 1512 yılında artmış olmasına karşın 1529 yılında azalmıştır. Mücerred nüfus ise sürekli artmıştır.

Miskince: 1478 yılında mahallede 17 hane, 4 mücerred ile toplam 21 nefer kaydedilmiştir. Mahallede bulunan yaşmacı, bazarcı, 2 babuccu, dükkandar ve hattat hane olarak yazılmıştır.³⁴⁸ 1512 yılında 27 hane, 6 mücerred ile 1 imam, 1 müezzin, 1 muhassıl, 1 pir, 1 kethüda kaydedilmiştir. Toplamda mahallede 38 nefer kaydedilmiştir.³⁴⁹ 1529 yılında ise hane sayısı 15’e, mücerred nüfus da 5’e düşmüştür. Ayrıca 1 muhassıl, 1 masum, 1 kethüda ve 1 de na-bedid kaydedilmiştir. Nefer sayısı 24’e düşmüştür.³⁵⁰

³⁴² Mahalle 1478 ve 1512 yılı tahrirlerinde Mısırlı olarak kaydedilmişken, 1529 yılı tahririnde Mescid-i Mısırlı olarak kaydedilmiştir.

³⁴³ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 18.

³⁴⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 86.

³⁴⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 733.

³⁴⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 109.

³⁴⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 274-275.

³⁴⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 732.

³⁴⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 115-116.

³⁵⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 278-279.

Muarref nam-ı diğer Hekim: Hekim hamamı çevresinin tarihsel yerleşim adıdır. Adını Fatih'in hocalarından olan Mevlana Muarref'den alan mahalle, tüccarların, toprak ağalarının ve kısmen ulemanın oturduğu varlıklılar mahallesidir.³⁵¹

1478 yılında mahallede 24 nefer kaydedilmiştir. Bunun 22'si hane, 2'si mücerredir. Mahallede 1 müezzin ve 1 de debbağ vardır. Bunlar hane olarak yazılmıştır.³⁵² 1512 yılına gelindiğinde nüfusu artan ve neredeyse iki katına ulaşan mahallede 32 hane, 7 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 1 masum, 2 pir, 1 debbağ ile toplam 47 nefer kaydedilmiştir. Mahallede 1 tane de zaviye kayıtlıdır.³⁵³ 1529 yılında mahallenin nüfusu azalmıştır. Bu tarihte 37 nefer nüfusu bulunan mahallede 28 hane, 8 mücerred kaydedilmiştir. Mahalledeki zaviye bu tahrirde de kaydedilmiştir.³⁵⁴ 1478-1512 yılları arasında mahallede kayıtlı mücerred nüfus sürekli artmıştır.

Paşa: Mahalle bir dönem zenginler mahallesi olarak dikkati çekmektedir. İdari birimlerinde burada yer aldığı dönemlerde konaklarıyla seçkin bir konumda bulunmaktaydı. Bugün Süratlı Cami çevresinde yer alan ve adına Fatih döneminde de rastladığımız mahalle³⁵⁵ adını 1522'de Aydın Sancak Beyliği'ne getirilen Lütfi Paşa'dan ötürü almış olmalıdır. Çünkü Lütfi paşa burada kaldığı süre içerisinde sayısız eserler bırakmıştır. Bunlardan biride Lütfi Paşa Camii'dir.³⁵⁶ Mahallede Süratlı Caminden başka birde Molla Mehmed Çelebi Camii yer almaktadır. Her iki camiinin yapımı da XV. yüzyıla tekabül etmekte ve yaptıran kişinin ismiyle anılmaktadır.³⁵⁷

1478 yılında 29 hane, 6 mücerred ile toplamda 35 nefer nüfus bulunan mahallede imam, peynirci ve yaşmakçı hane olarak yazılmıştır.³⁵⁸ 1512 tarihli deftere göre, nefer sayısı iki katını aşarak 76'ya ulaşan mahallede 46 hane ve 21 mücerred ile 1 imam, 2 müezzin, 2 pir fani, 2 dul, 1 kethüda kaydedilmiştir.³⁵⁹ 1529 yılında ise

³⁵¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 87.

³⁵² BOA, TD, nr. 8, s. 739.

³⁵³ BOA, TD, nr. 87, s. 107-108.

³⁵⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 273.

³⁵⁵ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 89.

³⁵⁶ Lütfi paşa hakkında daha geniş bilgi için bakınız A. Levent Ertekin, **Tire'de Lütfi Paşa Vakıfları ve Vakfiyesi**, Tire 2007.

³⁵⁷ Pars Tuğlacı, a.g.e., s. 286.

³⁵⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 727.

³⁵⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 112.

mahallenin nüfusu neredeyse yarı yarıya azalmıştır. Mahallede bulunan 45 nefer nüfusun 29'u hane, 10'u mücerred, 1'i müezzin, 2'si masum, 1'i pir-i malul, 1'i kethüda, 1'i na-bedid olarak kaydedilmiştir.³⁶⁰ Genel olarak baktığımızda 1478 ile 1512 yılları arasında mahallenin nüfusu % 117 artmasına rağmen, 1512 ile 1529 yılları arasında % 40 oranında azalmıştır.

Sofular: Mahalle Türkmen yerleşimlerinden ve Beylik Devri'nin ikinci büyük mahallesidir. Adını, Beylik Devri'nin ünlü emiri Sofu Han'dan (Han Bey) almıştır. Evliya Çelebi, burada Hacı Sofu'nun mescidi olduğundan bahsetmiştir.³⁶¹

1478 yılında, Taş Pazarı Mahallesi'nden sonra nüfusu en fazla olan mahalle Sofular Mahallesi'dir. Bu tahrirde mahallede 95 hane, 27 mücerred ile toplam 122 nefer kaydedilmiştir. Mahallede bulunan imam, müezzin, 2 yorgancı ve pabuççu hane olarak kaydedilmiştir.³⁶² Sofular, 1512 yılında da bir önceki tahrirde olduğu gibi Tire'nin en fazla nüfusa sahip ikinci mahallesidir. Bu tahrirde mahallede 107 nefer kaydedilmiştir. Bunların 94'ü hane, 10'u mücerred, 2'si pabuççu, 1'i hafızdır. Ayrıca 2 imam, 2 müezzin³⁶³ de hane olarak kaydedilmiştir. Mahallede 1 tane de Bergama'dan nüfus kaydedilmiştir.³⁶⁴ 1529 yılındaise 98 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde hane sayısı 69, mücerred sayısı 22'dir. Ayrıca 1 imam, 2 müezzin, 1 hafız, 1 pıçakçı, 1 tane hattat, 1 tane boyacı yer almaktadır. 2 tane de na-bedid kaydedilmiştir.³⁶⁵ Sofular Mahallesi, incelediğimiz dönem içerisinde Tire Kazası'nın en fazla nüfusa sahip ikinci mahallesi olmuştur. Ancak elli yıllık zamanda mahallenin nüfusu sürekli azalmıştır. Nüfustaki azalma 1478-1512 yılları arasında % 12, 1512-1529 yılları arasında % 8 oranında gerçekleşmiştir. 1478 ve 1512 yıllarında hane sayısı çok fazla değişmemiştir. Ancak 1529 yılında hane sayısı % 26 azalmıştır.

³⁶⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 275-276.

³⁶¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 85.

³⁶² BOA, TD, nr. 8, s. 735-736.

³⁶³ Bir tanesi aynı zamanda pir olarak kaydedilmiştir.

³⁶⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 114.

³⁶⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 277.

Tahte'l Kal'a: Eski ve stratejik öneme sahip kentlerin çarşıları genellikle kale altı kesimleriydi ve bunlar “Tahtakale” adıyla anılmaktadır. Tahtakaleler daha çok erken süreçte ekonomik olgunluğa kavuşan kentlerde görülmektedir. Balıkesir, Balat (Menteşe) ile Tire Tahtakaleleriyle ünlü kentlerdir.³⁶⁶ Mahallede ayrıca mahallenin adıyla anılan Tahtakale (Hacı İsmail Ağa) Camii yer almaktadır. Cami 1498 yılında Emir Hacı İsmail Ağa tarafından yaptırılmıştır.³⁶⁷ Mahalle bugün Tahtakale çevresini kapsayan çarşı mahallesidir. İlk Rum Mahallesi ve çarşısının bulunduğu kesimdir.³⁶⁸ Halil Yahşi Bey tarafından yaptırılmış olan Osmanlı döneminin bölgedeki ilk hamamı da burada yer alır.³⁶⁹

1478 yılında mahallede 59 hane, 8 mücerred nüfus ile 67 nefer kaydedilmiştir. Mahallede 2 tane de imam vardır.³⁷⁰ 1512 tahririnde mahallede 56 hane ve 15 mücerred nüfus kayıtlıdır. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 kâtip³⁷¹, 2 hattat, 1 hancı, 1 ma'lul kaydedilmiştir. Mahallede toplamda 75 nefer bulunmaktadır. Tahrir kayıtlarından mahallede bir de zaviyenin olduğunu öğreniyoruz.³⁷² 1529 yılına gelindiğinde ise mahallede hane sayısı 44, mücerred sayısı ise 6 olmuştur. Ayrıca 1 imam, 1 hattat, 1 hafız, 2 gaib kayıtlı nüfus içinde yer alır. Toplamda 53 nefer nüfus kaydedilmiştir.³⁷³ Mahalledeki hane sayısı sürekli azalmış olmasına karşın nefer sayısı önce artmış sonra azalmıştır.

Tanrıvermiş: Gucur Cami çevresinin Beylik Dönemi'ndeki adıdır. Burası, Tengri Virdi Ağa zaviyesinin adından dolayı bu adla anılmaktadır. Ancak daha sonraki dönemlerde mahalle adı Hüdaverdi olarak değişmiştir.³⁷⁴

1478 yılı tahririnde kaydedilmemiş olan mahallenin 1512 yılında 81 nefer nüfusu bulunmaktadır. Mahalledeki hane sayısı 67, mücerred sayısı 10'dur. Bunların

³⁶⁶ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 16.

³⁶⁷ Pars Tuğlacı, a.g.e., s. 286.

³⁶⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 88.

³⁶⁹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 299.

³⁷⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 737.

³⁷¹ Katip Ahmet Paşa olarak kayıtlıdır.

³⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 113.

³⁷³ BOA, TD, nr. 148, s. 276.

³⁷⁴ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 85.

yanında 1 imam, 1 müezzin, 1 hancı, 2 hafız, 2 zaim, 1 bali subaşı ve 1 kethüda kaydedilmiştir. Toplamda 81 nefer kayıtlıdır. Mahallede 1 tane de zaviye kaydedilmiştir.³⁷⁵ 1529 tarihli TD 148 numaralı tahrir defterine göre ise hane sayısı 35, mücerred sayısı 7'dir. Ayrıca 2 muhassıl, 1 masum, 4 na-bedid ve 1 de zaim kayıtlıdır. Toplamda 51 nefer vardır.³⁷⁶ Mahallenin nüfusunda 1512 tarihli tahrir kayıtlarına oranla 1529 tarihli tahrir kayıtlarında hem hane hem de mücerred sayısında azalma olmuştur. Özellikle hane sayısında yaklaşık %50 oranında azalma olduğu görülür.

Taşpazarı nam-ı diğer Ahiler: Mahalle, adını burada kurulan pazardan ötürü almış olmalıdır. Aydınoğulları döneminin en büyük mahallesi özelliğini taşıyan Taşpazarı'nda, beylik ailesinden İsa Bey kızı Hafsa Hatun'un önemli tesisleri vardır.³⁷⁷ Tire'nin Beylik Devri'nde ki en yoğun yerleşim bölgelerinden olan mahalle, aynı zamanda kentin ilk yerleşim bölgelerinden biridir. İbni Batuta'nın bir ahi kenti olarak nitelendirdiği 1333 Tire'sinde ahi adları yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.³⁷⁸ Taşpazarı mahallesinin diğer adının Ahiler olması da bu bölgede Ahiler cemaatinin yaşamasına bağlanabilir. Nitekim Ahiler cemaati, Karaca Koyunluların en önemli cemaatlerinden biridir ve Aydın Sancağı'nın Tire, Birgi ve Sart kazalarında tahrir edilmişlerdir.³⁷⁹

1478 yılında Tire'nin en fazla nüfusu olan mahallesi Taşpazarı'dır. Mahallede 126 nefer kaydedilmiştir. Bunun 104'ü hane, 22'si mücerred olarak kaydedilmiştir. Mahallede bulunan imam, müezzin, debbağ, lal, hatip, bahçıvan, çıracı, urgancı ve hasırcı hane içinde yazılmıştır.³⁸⁰ 1512 yılında hane sayısı 62, mücerred sayısı 6'dır. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 hafız, 1 müderris, 1 Acem, 1 de a'ma nüfus kaydedilmiştir. Mahallede 2 tane zaviye olduğunu yine bu defterdeki kayıttan öğrenmekteyiz. Toplamda 74 nefer nüfus kaydedilmiştir.³⁸¹ 1529 tarihli defterde hane sayısı çok fazla değişmemiş 62'den 60'a düşmüş, mücerred sayısı ise 6'dan 24'e çıkmıştır. Ayrıca 1

³⁷⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 117-118.

³⁷⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 280.

³⁷⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 85.

³⁷⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 64.

³⁷⁹ Sadullah Gülten, a.g.m., s.200.

³⁸⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 725-726.

³⁸¹ BOA, TD, nr. 87, s. 116.

imam, 1 müezzin, 1 hafız, 1 a'ma, 1 na-bedid ve 1 tane de hatip kaydedilmiştir. Toplamda nefer sayısı 99'a yükselmiştir.³⁸² Genel olarak baktığımızda mahallenin nüfusu 1512 yılına gelindiğinde % 41 oranında azalmıştır. Ancak 1529 yılında nüfusun % 33 arttığı görülmektedir. Mahallede ki hane sayısı ise sürekli azalmıştır. Özellikle 1478-1512 yılları arasında hane sayısı neredeyse yarıya düşmüştür.

Turunç: Mahalle, adını özellikle turunç, limon ve portakal bahçelerinin zenginliğinden alan konumunu yüzlerce yıl sürdürmüştür. Turunç Mahallesi, 1543 Lütü paşa Vakfisi'nde "Narenç Mahallesi" olarak kaydedilmiştir.³⁸³

1478 yılında mahallede 46 hane, 8 müerred ile 54 nefer kaydedilmiştir. Mahallede ki imam ve müezzin hane içinde verilmiştir.³⁸⁴ 1512 tarihli defterde Turunç Mahallesi,79 hane 8 mücerred, 1 imam, 2 müezzin, 1 muhassıl, 1 kethüda, 6 pir kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 94'tür.³⁸⁵1529 yılında ise 45 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 29'u hane, 10'u mücerredir. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 hafız, 2 pir³⁸⁶, 3 gaib nüfus kaydedilmiştir.³⁸⁷ Nüfus 1478 ile 1512 yılları arasında % 74 oranında artmasına karşın, 1515 ile 1529 yılları arasında % 47 azalmıştır. Mücerred nüfus ise artmıştır.

Urgancılar: Tire de kendir üretimine bağlı olarak gelişme göstermiş olan urgancılığın bölgede yaygın olmasından ötürü mahalle bu adla anılmıştır. Tarihi antik çağa kadar uzanan el urgancılığının Tire kültür tarihinde oldukça eskiye dayanan bir geçmişi vardır. Küçük Menderes ovasının verimli topraklarında yüzyıllar boyunca bölgenin en kaliteli kendiri yetiştirilmiş ve beyazlığı ve sağlamlığı ile tüm yurttan ün kazanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethederken, Tire'li ustaların ördüğü

³⁸² BOA, TD, nr. 148, s. 279.

³⁸³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 87.

³⁸⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 729.

³⁸⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 108-109.

³⁸⁶ Bir tanesi pir fani olarak kayıtlıdır.

³⁸⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 273-274.

urganla gemilerini karadan Haliç'e çektiği rivayet edilmektedir. Osmanlı Donanması'nın halatları da Tire'de dokunmaktaydı.³⁸⁸

1512 tarihli tahrir defterine göre mahallede, 85 hane, 5 mücerred nüfus kayıtlıdır. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 pir, 1 na-bedid, 1 abdal, 1 divane, 2 okçu, 2 zindancı, 1 urgancı, 1 basmacı, 2 topal, 1 yaşmakçı, 1 ulak nüfus kaydedilmiştir. Kayıtlı nüfus içinde bir de 'acem yer almaktadır. Toplam nefer sayısı 98'dir.³⁸⁹ 1529 yılında ise 41 hane, 24 mücerred kaydedilmiştir. Bunların yanında 2 imam, 1 müezzin, 1 hafız, 1 masum, 1 pir, 1 gaib, 1 kethüda kayıtlıdır.³⁹⁰ Mahallenin nüfusu iki tahrir arasındaki dönemde azalmıştır. Ancak mücerred nüfus 5 katına çıkmıştır. Hane sayısı ise yarı yarıya azalmıştır.

Veled-i Çanakçı: Bugün Tire'de bulunan Ulu Camii'nin güneyi ile Çatal çeşme kesimini kapsayan bu mahalle ilk Türkmen mahallerinden biridir. Burası Selçuklu uç beylerinden Bahadır Bey tarafından Çanakçı aşiretinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kitabe bilgisiyle Aydınoğulları Dönemi'nde kentte ilk oluşan üç mahalleden biridir.³⁹¹

1478 yılında mahallede 86 hane, 15 mücerred ile toplam 101 nefer kaydedilmiştir. Mahallede bulunan imam, 2 debbağ, 3 kürekçi, yaşmakçı ve pabuççu hane içinde yazılmıştır.³⁹² 1512 tarihinde mahallede 39 hane ve 4 mücerred kayıtlıdır. Ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 ma'lul, 3 pir, 1 de kethüda kaydedilmiştir. Bu tarihte mahallede 1 tane de Acem bulunmaktadır. Toplamda nefer sayısı 53'tür.³⁹³ 1529 yılında ise hane 33, mücerred nüfus 14 olmuştur. Ayrıca 1 imam, 2 müezzin, 1 masum, 1 gaib, 1 debbağ kayıtlıdır. Toplam nefer sayısı 53'tür.³⁹⁴ Genel olarak baktığımızda mahallenin nüfusun da 1512 yılında önemli bir azalma görülür. Bu tahrirde nüfusu yarı yarıya azalan mahallenin 1529 yılında nefer sayısı değişmemiştir. Ancak 1512 tarihli

³⁸⁸ <http://www.renkliweb.com/kultursanat/urgancilik-nedir-urgancilik-mesleginin-ozellikleri.html>

³⁸⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 116-117.

³⁹⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 279-280.

³⁹¹ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s.86.

³⁹² BOA, TD, nr. 8, s. 723-724.

³⁹³ BOA, TD, nr. 87, s. 106.

³⁹⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 271.

defterde mücerred 4 iken bir sonraki tahrirde 14 olmuştur. Mücerred sayısı neredeyse dört katına çıkmıştır. Ancak buna karşılık hane sayısında azalma olmuştur.

Veled-i Kadı: Cazir Cami çevresi ile Eski-Yeni Hamamı güneyini içine alan bu kesim adının Kadızadeden almaktadır. Mahallenin adı dönem dönem, Veledi Kadı, İbni Kadı ve İbni Gazi olarak değişiklik göstermiştir. Burada bulunan Cazir Cami aynı zamanda Kadızade Cami olarak da bilinmektedir.³⁹⁵

1478 yılında mahallede 27 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 26'sı hane, 1'i mücerredir. İmam, müezzin, yaşmakçı hane içinde yazılmıştır. 1512 yılında nüfusu artan mahallede 55 nefer kaydedilmiştir. Bunun 28'i hane ve 17'si mücerredir. Ayrıca 2 imam, 1 müezzin, 1 ma'lul, 1 kethüda, 2 na-bedid ve 1 tane de ba-berat kaydedilmiştir.³⁹⁶ 1529 yılına gelindiğinde mahallenin nüfusu 61 nefere ulaşmıştır. Bu tahrirde 34 hane ve 17 mücerred kaydedilmiştir. Bunların yanında 1 imam, 1 müezzin, 1 masum, 2 sipahi, 1 pir, 3 gaib kaydedilmiştir.³⁹⁷ Nüfusu sürekli artmış olan mahallede en fazla artış % 103 ile 1512 yılında gerçekleşmiştir.

Yahşi Bey: Mahalle adını II. Murad'ın kumandanlarından olan Halil Yahşi Bey'den almıştır. Halil Yahşi Bey, Aydınoğullarının ortadan kaldırılması ile oluşturulan Aydın Sancağı'nın Tire merkezli ilk sancak beyidir.³⁹⁸ Mahallede 1441 tarihinde Halil Yahşi Bey tarafından yaptırılmış bir camii vardır.³⁹⁹ Farsça vakfiyesinde zaviye olarak ifade edilen yapı, Türkiye ve Tire tarihinde taşıdığı özellikler nedeniyle birinci dereceden eserler grubundandır.⁴⁰⁰

1478 yılında mahallede 13 hane, 1 mücerred ile 14 nefer bulunmaktadır. Mahallede ki müezzin hane olarak kaydedilmiştir.⁴⁰¹ 1512 yılında mahallede 26 nefer

³⁹⁵ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 88.

³⁹⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 118-119.

³⁹⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 281-282.

³⁹⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 224.

³⁹⁹ Cami, icra vekilleri heyeti kararı ile müze yapılması için 1935 de Maarif Vekâleti emrine verilmiştir. Müzede Türk-İslam eserleri ile arkeolojik buluntular teşhir edilmektedir. Faik Tokluoğlu, **Tire Tarihi ve Turistik Değerler**, Tire 1957, s. 14.

⁴⁰⁰ Yeşil İmarat Camii (zaviye) özellikleri ve Tire tarihinde ki önemi hakkında Daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 224.

⁴⁰¹ BOA, TD, nr. 8, s. 724.

kaydedilmiştir. Bunun 19'u hane, 1'i mücerredir. Ayrıca 2 imam, 1 müezzin, 1 kethüda, 1 hattat, 1 ba-berat kayıtlıdır.⁴⁰² 1529 yılında ise 18 hane ve 6 mücerred nüfus yaşamaktadır. Ayrıca 1 imam⁴⁰³, 1 muhassıl ve 1 de kethüda vardır. Toplamda mahalle 27 neferden oluşur.⁴⁰⁴ Mahallenin nüfusu elli yıllık zaman diliminde sürekli artmıştır. Bu artış 1512 yılında % 85 oranında gerçekleşmiştir.

Yaviler: Mahalle bugün Sır Hatunlar (Sire Hatunlar) Türbesinin bulunduğu kesimi kapsamaktadır. Yaviler, Alaşehir ve Aydın (Güzelhisar) Coğrafyalarında önemli yerleşim oluşturmuşlardır.⁴⁰⁵ Bu yerleşimlerden bir tanesi de Tire Kazası'nda mahalle olarak teşekkül etmiştir.

1478 ile 1512 yılları arasında nüfusu sürekli artan mahallelerden biride Yaviler Mahallesi'dir. 1478 yılında mahallede 37 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunun 34'ü hane, 3'ü mücerredir. Mahallede ayrıca hane olarak yazılmış bahçıvan, pabuççu ve kuşakçı kaydedilmiştir.⁴⁰⁶ 1512 yılında nefer sayısı 52'ye çıkmış olan mahallede 39 hane ve 9 mücerred kaydedilmiştir. Bunların yanında 1 imam⁴⁰⁷, 1 müezzin, 1 hafız, 1 de pir kaydedilmiştir.⁴⁰⁸ 1529 yılında ise hane sayısı 35'e düşmüş mücerred sayısı ise neredeyse iki katına çıkmış ve 19 olmuştur. Mahallede ayrıca 1 imam, 1 müezzin, 1 nabeid kaydedilmiştir. Bu tahrirde toplam nefer sayısı 54'tür.⁴⁰⁹ 1478 ile 1529 yılları arasında nüfusu artan mahallede en fazla artış 1512 yılında gerçekleşmiştir. Ancak mahalledeki mücerred nüfus da artış en fazla 1529 yılında gerçekleşmiştir.

Yayla Fakih: Mahalle adını Beylik Devri'nin ünlü isimlerinden Yayla Baba'dan almaktadır. Mahalle, Beylik Devri'nin sonundan itibaren mahalle oluşumu kazanmıştır.

⁴⁰² BOA, TD, nr. 87, s. 110.

⁴⁰³ İmam fani olarak kaydedilmiştir.

⁴⁰⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 257-258.

⁴⁰⁵ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 89.

⁴⁰⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 726.

⁴⁰⁷ Ba-berat olarak kaydedilmiştir.

⁴⁰⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 121.

⁴⁰⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 284.

Bulunduğu yerde mahallenin mescidinden ötürü “Yayla Sokak” adı hala yaşamaktadır.⁴¹⁰

1478 yılı tahrir defterinde 22 hane, 5 mücerred ile toplam 27 nefer kaydedilmiştir. Mahallede 1 imam, 1 de müezzin bulunmaktadır.⁴¹¹ 1512 yılında kaydı bulunmayan mahallenin 1529 yılında nüfusu azalmış ve 25 nefere düşmüştür. Bu tahrirde mahallede 17 hane, 2 mücerred, 1 imam, 1 müezzin, 1 müderris, 3 tane na-bedid, 1 tane masum kayıtlıdır.⁴¹²

Şeyh Köy: 1512 ve 1529 yılı tahrir defterlerinde kaydına rastladığımız Şeyh Köy, mahalleler ile birlikte kaydedilmiş olmasına karşın mahalle halinde olmayıp cemaat olarak kaydedilmiştir. Ayrıca defterlerde cemaatin mahsulü de kaydedilmiştir. Bu yönüyle her ne kadar mahalle kapsamında kaydedilmişse de adeta kent dışı bir yerleşme özelliği göstermektedir.

1512 yılında cemaatin nüfusu 65 neferden oluşmuştur. Bunun 36’sı hane, 20’si mücerred, 1’i imam, 1’i müezzin, 3’ü pir, 1’i a’ma, 1’i kethüdadır. Ayrıca 1 tanede zaviyesi vardır.⁴¹³ 1529 yılında Şeyh Köy cemaatinin 78 nefer nüfusu bulunmaktaydı. Bunların 43’ü hane, 27’si mücerred, 1’i imam, 1’i müezzin, 1’i pir, 1’i a’ma, 1’i gaib, 1’i na-bedid, 1’i divane, 1’i seyyid olarak kaydedilmiştir.⁴¹⁴ İki tahrir arasındaki dönemde cemaatin nüfusu % 20 artmıştır.

1512 yılı mahsulüne baktığımızda ise; öşrü bağat 50, resmi arusane 100, hasıl-ı bağçe 100, resmi kovan 40, yonca 200, mukataa 230, çiftlik hassı 300 akçe olarak yazılmıştır. Toplam hasıl yazılmamıştır. Bunların dışında tahrir defterinde “Mevlana Tire kadısı, mahalle halkından 20 yıldan berü hisse alınmadığın dergâh-ı muallaya ilan idüp mahalle halkı eline hükmü şerif verilmiş ki defterde mevcuttur diyü bunlardan mukataa talep etmek isterler ise men idesiz olagelene muâlefet, zulm ve teâddi ittirmiyesiz deyü.”ve “Mezkûrdan 2 pare yer dahi 42 dönüm miktardır ve vakıfdır diyü şehadet ettiler deyu defter-i kadimde mesturdur.” şeklinde kaydedilmiş yerlerde

⁴¹⁰ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 87.

⁴¹¹ BOA, TD, nr. 8, s. 734.

⁴¹² BOA, TD, nr. 148, s. 283.

⁴¹³ BOA, TD, nr. 87, s. 120-121.

⁴¹⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 283-284.

vardır.⁴¹⁵ 1529 yılı mahsulü ise öşrü bağatdan 500, resmi arusaneden 100, yoncadan 430, mahsul-ü bağçeden 100, resmi kovandan 30, çiftlik hassı 300 akçedir. Toplam hasıl 1470 akçedir.⁴¹⁶

Gebran: Tire'nin en güçlü etnik toplumlarından olan Rumlar, kentin Türklerin eline geçmesinden sonra merkez coğrafyasından daha doğu kesime çekilmek zorunda kalmışlardır. Türkler öncesi yoğun nüfusu ile önemli bir Ortodoks Hristiyan kenti olan Tire, Şerafeddin'in ünlü eseri Zafername'de "Rum'un meşhur şehri" olarak tanımlanmıştır.⁴¹⁷ Tahrir defterlerinde gayrimüslim nüfus Küffaran, Gebran ve Yahudi olarak kaydedilmiştir. Gebran Mahallesi de bunlardan biridir. Gebr aslında kitap ehli olmayan putperest ve ateşperestlere verilen bir isimken Osmanlılar tarafından Müslüman olmayanlar hakkında kullanılmıştır. Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları köylerde bulunan birkaç Hristiyan hanenin de *hâne-i gebr* olarak kaydedilmiş olması bu görüşü destekler mahiyettedir.⁴¹⁸

1478 yılı tahririnde Küffaran olarak kayıtlı bu Hristiyan Mahallesi 53 nefer nüfusa sahiptir. Bunların 52'si hane, 1'i mücerred nüfustur.⁴¹⁹ Mahalle 1512 tarihli tahrir defterinde Gebran olarak yazılmıştır. Bu tarihte mahallede 37 hane ve 3 mücerred ile toplamda 40 nefer nüfus kaydedilmiştir.⁴²⁰ 1529 yılında ise mahallede 49 hane ve 9 mücerred ile toplamda 59 nefer nüfus yaşamaktadır. Ayrıca 1 tane de ama kaydedilmiştir.⁴²¹ 50 yıllık zaman içinde şehirdeki Hristiyan nüfus % 11 oranında artmıştır. Bu artışa rağmen 1512 yılında nüfus bir önceki tahrire göre azalmıştır.

Yahudiyan: Tire Kazasındaki gayrimüslim nüfusun önemli bir kısmını da Yahudiler oluşturmaktadır. 1478 yılındaki nüfus durumunu belirleyemediğimiz Yahudi

⁴¹⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 120-121.

⁴¹⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 283-284.

⁴¹⁷ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 91.

⁴¹⁸ Sadullah Gülten, "XVI. Yüzyılda Prizren Kazası", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 5, Sayı 20, Kış 2012, s. 187.

⁴¹⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 739.

⁴²⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 121.

⁴²¹ BOA. TD, nr. 148, s. 285.

nüfusu tahrir defterlerinde Hristiyanların aksine mahalle olarak değil de cemaat olarak kaydedilmiştir.⁴²²

1512 yılında “Nefs-i Tire’de mütemekkinlerdir amma haraçları, devletlü padişahımız için zapt olunub dem ve cinayatları dahi beylikdir” ifadesiyle kaydedilmiş olan cemaatin nüfusu 49 neferden oluşmuştur. Bunun 44’ü hane, 1’i mücerreddir. Cemaat içindeki nüfusun 2’si Bursa, 1’i İstanbul, 1’i Manisa, 1’i Germiyan olarak yazılmıştır. Ayrıca 1 tane de na-bedid kaydedilmiştir.⁴²³ 1529 yılında ise yalnızca “nefs-i Tire’de mütemekkindir” ifadesi kullanılmıştır. Bu tahrirde cemaatin 86 nefer nüfusu vardır. Bunların 64’ü hane, 18’i mücerreddir. Bu tahrirde cemaatin içindeki 18 nüfus “müteferrika-i yahudiyân” olarak kaydedilmiştir.⁴²⁴ Genel olarak baktığımızda iki tahrir arasında Yahudi nüfusunda neredeyse yüzde yüze yakın bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artış hane bazında % 45 oranında gerçekleşmiştir. Mücerred nüfus ise 1’den 18’e çıkmıştır.

2.Kır Nüfusu

2.1.Karyeler

Köy; nüfus bakımından kasaba ve şehirlerden küçük ve ekonomik fonksiyonları büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanan yerleşme merkezidir.⁴²⁵ Osmanlı dönemi kayıtlarında, köy yerine genellikle iskan edilen yer anlamında karye kullanılırdı.⁴²⁶ Hemen bütün faaliyetin ziraate ve hayvancılığa inhisar ettiği köyler, Osmanlı iktisadi hayatının ağırlık merkezidir. Bu yüzden köylerin ve tabii zirai alanların tespit ve kayıt edilerek her türlü müdahaleden korunması, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken konulardan sayılmıştır. İktisadi faaliyet içinde köy ekonomisinin bu tür bir ağırlık taşınması da nüfus yoğunluğunun kırlık alanlardaki yoğunluğuyla alakalıdır.⁴²⁷ Bu bağlamda, köy denilince, “geçimlerini hammadde üreterek sağlayan insanların yaşadığı

⁴²² Tire Kazası’nda ki Yahudiler hakkında daha geniş bilgi için bkz. A. Munis Armağan, **Anadolu Tarihinde Tire Yahudileri**, İzmir 2005.

⁴²³ BOA, TD, nr. 87, s. 121-122.

⁴²⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 286.

⁴²⁵ Oktay Kızılkaya-İsa Kalaycı, a.g.m., s. 361-378.

⁴²⁶ Tuncer Baykara, a.g.e., s. 41.

⁴²⁷ Ahmet Nezih Turan, **XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012, s. 36.

nispeten küçük yerleşme merkezleri ile adı geçen faaliyetlerin yapılması için gerekli arazinin oluşturduğu birlik” anlaşılmalıdır.⁴²⁸

Köylerin oluşumunda zaviyeler önemli bir rol üstlenmiştir. Osmanlı toplum hayatındaki yeri ve önemi oldukça fazla olan zâviyeler, Anadolu ve Rumeli’nin Türkleşmesi ve islâmlaşması açısından önemli görevler icra etmişlerdir. Özellikle XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasında psikolojik bir güç sağlayarak kısa sürede Anadolu’da siyasî birliğin kurulmasına yardımcı olmuşlardır.⁴²⁹ Zira dervişler, hali arazilerde zaviyelerini kurmakta, etraflarına topladıkları halka telkinlerde bulunmakta ve zamanla bu zaviyeler etrafında köyler vücuda gelmekteydi.⁴³⁰ Bununla beraber bu zâviyeler o köylerin birer kültür ve tarikat merkezi olmuşlardır.⁴³¹

Kır yerleşmeleri, geçici (mezra, yaylak, kışlak, kom vs.) ve sürekli (köy, kasaba, vs.) yerleşmeler olarak tasnif edilmektedir.⁴³² Kır iskânının en önemli bölümünü köyler oluşturmaktadır. Çünkü toplumsal varlık olarak insanın ilk sosyal bir organizasyonu meydana getirmesi ve bu organizasyon içerisinde sosyo-ekonomik ve sosyo-politik sınıfların ortaya çıkmasındaki temel etken köylerdir. Kır yerleşmelerinin, bir başka ifade ile köylerin şehirlerden en büyük farklarından birisi yerleşme alanı ile ekonomik faaliyet alanlarıdır. Şehirlerde ekonomik faaliyetlerin yapıldığı toprak parçası az alan kaplarken yerleşme alanı geniş yer kaplıyor; kır yerleşmelerinde ise yerleşme alanı az yer kaplarken ekonomik faaliyete ayrılan toprak parçası çok alan kaplamaktadır. Dolayısıyla köyün oluşumunda asıl tayin edici faktörün, “tarım temelli bir yerleşimin devamlılığı” olduğu söylenebilir.⁴³³

Bir yerleşmenin köy olarak kaydedilmesi için nüfus “önemli” bir etkidir.⁴³⁴ Ancak köy için bir alt limit bulunmamakta bir veya birkaç vergi mükellefinin varlığı bir

⁴²⁸ Osman Gümüşçü, a.g.e., s. 98.

⁴²⁹ Vokan Ertürk, XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007, s. 74.

⁴³⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, XV ve XVI. Asırlarda İzmir, s. 62.

⁴³¹ Vokan Ertürk, a.g.t., s. 74.

⁴³² Alpaslan Demir, a.g.t., s. 69.

⁴³³ Durmuş Volkan Karaboğa, Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nde Tarım, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2010, s. 17.

⁴³⁴ Alpaslan Demir, a.g.t., s. 111.

yerin köy sayılması için yeterli olmaktadır.⁴³⁵ Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Dolayısıyla da kırsal nüfus, şehir nüfusuna oranla her zaman daha fazla bulunuyordu.⁴³⁶ Tire Kazası da bu manzaraya uygun olarak kırsal nüfusun fazlalığı ile dikkat çekmektedir. Ancak bazı köylerin nüfus barındırmaması dikkat çeker. Bu durum, bu yerleşmelerin meskûn olmadıkları tahrirden önce meskûn olmaları ile alakalı olmalıdır ve muhtemelen bürokrasinin yavaş işlemesi ya da tahrir emini için önem arz etmemesine bağlı olarak bu yerleşmeler halen karye olarak yazılmaya devam etmiştir. Nitekim önemli sayıda meskûn olmayan yerleşme, köy olarak yazıldıktan sonraki tahrirlerde mezraa olarak kaydedilmişlerdir.⁴³⁷ Tahrir defterlerinde, idari bir birim olarak "karye" adı altında yazılan köyler, insanların toplu halde yerleşik hayata geçmesiyle birlikte ortaya çıkmış ve Osmanlı köy kesimi, Selçuklu köy kesiminin devamı niteliğinde olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda tipik köy, miri arazide raiyyet çiftliklerinde yerleşmiş ve çiftliği babadan oğula bırakan bağımsız köylü ailelerinden meydana gelmiştir. Osmanlı İmparatorluk sisteminde herhangi bir kırsal alanın köy sayılabilmesi için defterde belirli bir süre yazılmış olması ve ahalisini geçindirmeye yeterli miktarda tarım arazisi, koşum ve kesim hayvanları için otlığı, genellikle köyden çok uzak olmayan çayırı, harman yeri, çeşmesi ve mezarlığı olması gerekirdi.⁴³⁸

Halkın geçimini genellikle tarım yoluyla temin etmesi, nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde toplanmasına sebep olmuştur.⁴³⁹ Bunun sonucunda devletin mali gücünü sağlayan vergilerin önemli bir bölümü de köylerde yaşayan re'âyâdan alınmıştır.⁴⁴⁰ Köylü vergi vermekle yükümlüydü. Şehir halkı, köylülerin ödediği resm-i çifti resm-i bennak gibi vergilerden muaftır.⁴⁴¹ Netice itibariyle, köy için yapılmış çeşitli tanımlar bulunmasına karşın, hepsinde ortak nokta köye karakterini veren

⁴³⁵ Harun Tuncel, "Mezraa Kavramı ve Türkiye'de Mezraalar", **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S.5, Ankara 1996, s. 82.

⁴³⁶ Osman Gümüşçü, a.g.e., s.167.

⁴³⁷ Alpaslan Demir, a.g.t., s. 115.

⁴³⁸ Durmuş Volkan Karaboğa, a.g.t., s. 17-18.

⁴³⁹ Durmuş Volkan Karaboğa, a.g.t., s. 17-18.

⁴⁴⁰ Behset Karaca, a.g.m., s. 763.

⁴⁴¹ Ahmet Nezih Turan, a.g.e. , s. 36.

olgunun yapılan ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılığa dayanmasıdır.⁴⁴² Bu bağlamda, köy denilince, “geçimlerini hammadde üreterek sağlayan insanların yaşadığı nispeten küçük yerleşme merkezleri ile adı geçen faaliyetlerin yapılması için gerekli arazinin oluşturduğu birlik” anlaşılmalıdır.⁴⁴³

Köylerin sınırlarının saptanması hayati önem taşıyordu. Herhangi bir köyün gelirleri kendisine dirlik, mülk veya vakıf olarak verilen kişi, tevcih edilen alanı tamı tamına bilmek zorundaydı. Nitekim bu husus doğrudan doğruya dirlik sahipleri arasında, ya da onlarla komşu köyler veya hükümet temsilcileri arasında sık sık anlaşmazlık konusu olabiliyordu. Sınırlar yerel kadı veya yardımcılardan biri tarafından belirlenirdi. Buna rağmen köyler arasında kesin sınırlar yoktu. Köy komünal karakterini, köye ait çayırlar, harman yeri, su kaynakları ve özellikle de otlaklar gibi ortak kullanım yerlerinden alıyordu.⁴⁴⁴

Kırsal kesimle ilgili değinilmesi gereken konulardan biri de köylerin adlarının kökenidir. Anadolu'nun her tarafında değişik menşelere bağlanacak yer adları vardır. Bunlardan bir kısmı antik yerleşim yerlerinin isimlerini taşır. Ancak bazıları Türk hançeresine göre telaffuz değişikliğine uğramışlardır. Bazıları ise tamamen Türkçe adlar taşırlar. Bunlar içinde bir kısmı coğrafi özellikleri, bir kısmı ise oraya yerleşen cemaatin adından kaynaklanmaktadır.⁴⁴⁵ Anadolu'da Türklerden önce yaşayan kavimler tarafından pek çok şehir, kasaba ve köy kurulmuştur. Bunlardan birçoğu Türk hâkimiyetine geçtikten sonra da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca yeni gelenlerde birçok yeni yerleşme yeri vücuda getirmişlerdir. Eskiden beri var olan yerleşme yerlerinin adları değiştirilmemiş, söylenişleri Türk hançeresine uygun hale getirilmekle yetinilmiş, yeni kurulan yerleşme yerlerine ise Türkçe adlar verilmiştir.⁴⁴⁶ Yer adlarını vermedeki tercihler ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de genel anlamda tüm dünyada ortak kabullerin olduğu bir gerçektir. Hemen her ülkede bir yere ad verilirken yerleşim yerinin durumu, konumu, orada egemenlik sürmüş, bulunmuş ünlü bir kimseyle, o

⁴⁴² Alpaslan Demir, a.g.t. , s. 115.

⁴⁴³ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 98.

⁴⁴⁴ Halil İncelik, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik, s. 223-224.

⁴⁴⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 42.

⁴⁴⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, **XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2000, s. 60.

çevredeki yaygın mesleklerle, çevredeki bir gol, akarsu ya da bir anıtla ilişki kurulduğu görülmektedir.⁴⁴⁷ Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi Tire'de de Anadolu'nun eski medeniyetlerinden kalma köy isimleri vardır. İncelediğimiz tahrir defterlerinde tetkik ettiğimiz Tire köylerinden Diryanda, Balatcık, Manda bunlara örnek olarak verilebilir.⁴⁴⁸

Köy isimlerinin pek çoğu cemaat adı taşımaktadır. Anadolu'ya gelip yerleştirilen Türkmen aşiretleri iskân edildikleri yerlerde kendi isimleriyle köyler teşkil etmişler, evvelce yaşadıkları yerlerdeki bir takım köy, dağ ve nehir adlarını geldikleri sahalara da getirmişlerdir. Anadolu'ya gelen bu aşiretlerin kurdukları yerleşme merkezlerinin Anadolu'daki dağılışlarına bakıldığında, bunların çoğunlukla Orta Anadolu olmak üzere muhtelif yerlere dağıldıkları gözlenmektedir. XVI. yüzyılda Oğuz boy adlarını taşıyan yerleşim yerleri Anadolu coğrafyası üzerinde Fırat nehrinden Ege Denizine kadar olan sahada hemen hemen her yerde görülebilmektedir.⁴⁴⁹ Bugün Anadolu'da yaşayan Bayındır, Kınıklı, Karaevli, Afşar (Avşar), Karahisar gibi yer adları XVI. yüzyılda da geçmektedir. Buna göre bu Oğuz Boylarının, Anadolu'da halen yaşamaya devam ettikleri sonucu çıkarılabilir. Ayrıca bu boyların yaşam tarzları üzerine yapılan araştırmalar da kültürel, tarihsel ipuçları verebilir.⁴⁵⁰ Tire Kazası'nda da tahrir defterlerinde tetkik edilen cemaat adı taşıyan köyler ve mezzarlar mevcuttur. Bunlara örnek olarak Ağsak Danişmend, Ayas Yakası, Tercümanlı, Katırlu, Salavatlı, Han Beyi, Çavuşlar, Ayaklı, Ahmedlü, Ahiler, Bayındırlı, Darıcı, Dermiyan, Kızılca Keçilü, Eymürlü köyleri verilebilir. Tire Kazası'nda bulunan Akça Hisar, Akça Meşhed, Akça Şehir, Boz ve Kara Ayid, Kara Halil, Karacalu, Kızıl, Kızıl Ayid, Kızılca, Kızılca Bergos, Kızılca Havlu, Kızılca Hisar, Kızılca Keçilü, Saru Merye, Saruhanlı, Kara Güvençlü köylerinin bir kaçı cemaat adı taşımasına karşın bu köylerin aynı zamanda toprağın rengi dolayısıyla da bu adlarla anılıyor olması muhtemeldir. Kazada özellikle en fazla kızılca, kara ve akça kelimeleri ile oluşmuş köyler vardır. Bunlardan Akça ismi beyaz anlamında kullanılan ak sözünden türetilmiş bir isim olup sözlükte "oldukça

⁴⁴⁷ Suat Öz, Evliya Celebi Seyahatnamesi'ne Gore Anadolu'da Yer Adları, (Kırıkkale Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2007, s. 23.

⁴⁴⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, XV ve XVI. Asırlarda İzmir, s. 60-61.

⁴⁴⁹ Vokan Ertürk, a.g.t., s. 80-81.

⁴⁵⁰ Suat Öz, a.g.t., s. 22.

beyaz, beyazca” anlamında verilmiştir. Karacalu adı kara kelimesinden türetilmiş olmalıdır. Kara kelimesi ilk olarak Köktürk Metinlerinde “kara, siyah / halk tabakası, avam” şeklinde kullanılmıştır. Söz konusu kelime zamanla anlam genişlemesine uğrayarak rengin yanı sıra olumsuz manevi durumlar ve yön anlamlarını da yüklenmiştir. Kızıl kelimesi sözlükte “parlak kırmızı renk, bu renkte olan, mecazen aşırı derecede olan” anlamında kullanılmaktadır. Kızılca kelimesi de kızıl kelimesinden türetilmiş olmalıdır. Boz kelimesi sözlükte “açık toprak rengi, kül rengi, gri, sürülmemiş, açılmamış (toprak)” anlamındadır.⁴⁵¹

Tire Kazası içinde bitki örtüsü ile ilgili yer adları pek fazla değildir. İncircik ve Çamluca köylerine bu isimlerin verilmesi şüphesiz bu köylerde çam ve incir ağaçlarının çokluğuyla izah edilebilir. Kaza da Türkçe telaffuza uyarlanmış karye, mezra adlarına da raslanılmıştır. Bunlara Gurgur, Fota, Uladı, Gelavenlü, Girellü, Yıvağlu, Dizyad, Yuğlar, Viriler, Cühudlu, Deryanda, Bigad, Bulkas, Kedefye, Koğaluca, Ulu Menallu ve Kiçi Menallu, Malanda köyleri örnek olarak verilebilir. Yine bazı köyler iki parçadan ibarettir. Bunlar büyük ve küçük adlarıyla anılmışlardır. Küçük Kedefye ve Büyük Kedefye köyleri, Kedefye köyünden ayrı kaydedilmiş köylerdir. Yine Boz ve Kara Ayid köyleri de buna örnek teşkil eder.

Bunların dışında Tire Kazası’nda bulunan köylere coğrafi özellikleri aksettiren yer adları verilmiştir. Dere, burun, ılıca, göl gibi isimlerin delalet ettiği özellikler açık olarak görülmektedir. Dere yakınında bulunan köyler her yerde bu adla anılırlar ki, kelime bazen tek başına, bazen ise önüne bir sıfat olarak kullanılmıştır. Bölgede yerin yapısına göre Altun Taş, Dağlamalu, Uzun Ağaç, Yakacuk, Kavşak, Kuru Bayırı, Buruncuk, Çalica; yine çevredeki göl ve akarsularla ilgili Göllüce, Göl Beylü, Taylu Pınar, Uşak Pınarı, Eğri dere, Avcı deresi, Kuru dere; çevredeki yapılara ilişkin kızılca Kilise, Kiliselü, Manastır, Hisar İçi, Furunlu, Çit adları verilmiştir. Kızılca kilise ve Kiliselü köyleri, Türklerin yerleşmesinden önce burada kırmızı renkli taş veya tuğlayla yapılmış bir kilisenin mevcudiyetini düşündürmektedir.⁴⁵² Kiliselü köyü de yine bu şekilde adlandırılmış olmalıdır. Tirede hisar olmamasına karşılık Akça Hisar, Kızılca

⁴⁵¹ Suat Öz, a.g.t, s. 27-28.

⁴⁵² Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 42-43.

Hisar ve Hisarcık köylerinin hisar adıyla anılması burada eskiden bir hisarın varlığına işaret etmektedir. Manastır köyü de Kiliselü ve Kızılca Kilise köyleri gibi kurulduğu yerde bulunan manastırdan ya da daha önceden mevcudiyeti bilinen bir manastırın varlığından ötürü bu isimle anılmış olmalı ya da Manastır cemaatinin kurmuş olduğu bir köy olduğundan bu isimle anılmış olmalıdır. Bu şekilde farklı dini mabedlerin isimleriyle kurulu köylerin olması yine Gebran isimli bir cemaatin varlığı Tire de epeyce gayri müslim nüfusun da olduğunun göstergesi olabilir. Bu nedenle tezimizin nüfus ve yerleşme kısmında bu konuya değinilecektir.

Belgelerde yer alan ve Tire tarihi coğrafyasında yerleşim gösteren köylerin büyük bir bölümü bugün ortadan kalkmış durumdadır. Bunların bir kısmının mezarlıkları hala köy adıyla birlikte anılmaktadır. Köyler dışında konar-göçer özellikler gösteren ve cemaat adıyla tanımlayabileceğimiz gruplarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu yerleşimler oldukça eski yerleşimlerdir. Ayrıca, tarihte yer almasına karşın bugün ortadan kalkan köylerin ve cemaatlerin diğer yakın köylere karıştığını da söyleyebiliriz.⁴⁵³ Bu bilgilerden sonra tahrir defterlerine göre Tire Kazası'ndaki köylerin nüfus durumunu değerlendirmeye geçebiliriz.

Ahmedlü: Ahmedlü köyü, adını kazada sakin Karaca Koyunlu taifesinden olan Ahmetler cemaatinden almış olmalıdır. Nitekim Ahmetler cemaati⁴⁵⁴ Tire Kazası'nda tahrir edilmiştir.⁴⁵⁵ Tahrir defterlerine göre, Ahmedlü köyü iki vergi birimine ayrılmıştır. Bir kısmı tımar, diğer kısmı ise mukataa olarak kaydedilmiştir. Köyün 1478 yılında Dağ beyi mukataasına ayrılmış olan kısmı, 1512 ve 1529 yılında Hanha-i mukataasına ayrılmış köyler arasında kaydedilmiştir.⁴⁵⁶

Tahrir defterlerinde köyün tımar toprağı olarak kaydedilen kısmı, 1478 yılında 10 çift ve 4 nim çift ile 14 haneden oluşmuştur. Köyden toplamda 376 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁴⁵⁷ 1512 yılında köyde nüfus artmış, 19 hane ve 7 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 6'sı bennak, 3'ü kara, 9'u nim çift olarak yazılmıştır.

⁴⁵³ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s. 75.

⁴⁵⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 634.

⁴⁵⁵ Sadullah Gülten, a.g.m., s. 200.

⁴⁵⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 112, BOA, TD, nr. 87, s. 132, BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁴⁵⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 125.

Bu tahrirde 1 çiftten 33, 6 bennakdan 72, 3 karadan 18, 9 nim çiftten 148 akçe alınmıştır.⁴⁵⁸ 1529 yılında da köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. 17 hane, 9 mücerred ile 1 tane ama kaydedilmiştir. Köyde ayrıca 1 tane de zaviye bulunur. 7 bennak, 1 çift ve 10 nim çift hane olarak yazılmıştır. Bu tahrire göre 1 çiftten 33, 7 bennaktan 84, 10 nim çiftten de 165 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁴⁵⁹

Tımar toprağı olan Ahmedlü köyünde 1478 tarihli tahrir defterine göre tarımsal faaliyetlerden buğdayın 17,5 kilesinden 510, arpanın 1 müdünden⁴⁶⁰ 320, duhanın⁴⁶¹ 1,5 kilesinden 37, bürülcenin 1 kilesinden 40, simsimin 1 kilesinden 40 akçe alınmıştır. Köyün diğer tarımsal faaliyetleri olan pembeden 1100, ketenden 60 akçe alınmıştır. Ayrıca resmi zeminden 226, bağattan 210, resmi çiftten 376 akçe alınmıştır. Ziraat-i ortak olarak kaydedilmiş vergi gelirinden ise 430 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam hasılı 3386 akçedir. 1512 tarihli tahrir defterinde, 10 kile buğdaydan 2000, 18 kile arpadan 400, 2 kile bürülceden 200, 2 kile susamdan 200 akçe alınmıştır. bu tahrirde pembeden 1400, bostandan 60 akçe alınmıştır. Ayrıca resmi zeminden 400, resmi tapudan 250, kovandan 25, deştbaniden 53, hasıl-ı bağat 350, yün 50 ve öşür hasılından 52, cürmü cinayet ve badı hevadadan 259 akçe alınmıştır. Köyde birde 30 dönüm yer olan bir çiftlik vardır ve hasılı toplam hasıl içinde kaydedilmiştir. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 5470 akçedir. 1529 yılında ise buğdayın 7 kilesinden 560, arpanın 15 kilesinden 750, bürülceden 168, susamdan 200, pembeden 450, bostandan 60, öşrü kovandan 100 akçe alınmıştır. Köyün diğer iktisadi faaliyetlerinden resmi zemin ve hakkulidad 250, tapuyu zemin 250, deştbani 100, öşrü bağat ve harcı bağçeci 350, öşrü zeytun 100, arusane 60 ve cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân, kışlakçıyan ve ziraatden 310 akçe alınmıştır. Toplamda köyün hasılı 4000 akçedir.⁴⁶²

⁴⁵⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 164.

⁴⁵⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 333-334.

⁴⁶⁰ Sözlükte “elleri öne doğru uzatmak” anlamındaki medd kökünden türeyen müd (med) kelimesi “öne uzatılarak birleştirilmiş iki avucun aldığı tahıl miktarı” mânasına gelir. Çoğunlukla hububat ve bakliyat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan ölçüğe de müd adı verilir. Cengiz Kallek, “müd” , **TDVİA**, C.31, İstanbul 2006, s.457-459.

⁴⁶¹ Tütün.

⁴⁶² BOA, TD, nr. 8, s. 125, BOA, TD, nr. 87, s. 164, BOA, TD, nr. 148, s. 333-334.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ahmedlü köyünün önemli bir kısmı mukataaya verilmiştir. Buna göre 1478 yılında Dağbeyi mukataasına ayrılmış olan Ahmedlü de 2 çift, 1 kara ve 1 nim çiftten oluşan 4 hane kaydedilmiştir.⁴⁶³ 1512 tarihli defterde şehzade hassı olarak kaydedilen Ahmedlü, Hanha-i mukataası içinde yer alan Tahtacıyan cemaatine bağlıdır. Bu tahrirde göre köyde 16'sı bennak, 5'i kara olmak üzere 21 hane kaydedilmiştir.⁴⁶⁴ 1529 tarihli defterde de Tahtacıyan cemaatine bağlı olan köyde sadece 21 nefer kaydedilmiştir.⁴⁶⁵ Köyün mukataaya verilen bu kesiminin hasılı Dağbeyi ve Hanha-i mukataasının toplam hasılı içinde verilmiştir.

Akça Hisar: 1478 tarihli tahrir defterinde Akça Hisar köyünde 29 hane ve 8 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 15'i çift, 7'si bennak, 3'ü kara, 4'ü nim çifttir. Ayrıca köyde 17 hane, 3 mücerredden müteşekkil mukataahane de mevcuttur. Mukataada yaşayan nüfus ile birlikte köyün nefer sayısı 57'dir.⁴⁶⁶ 1512 yılı tahririne göre köyün nüfusunda önemli bir artış olmuştur. Nefer sayısı 57'den 84'e yükselmiştir. Bu tahrirde köyde 66 hane, 16 mücerred kaydedilmiştir. Hanelerin 16'sı bennak, 4'ü çift, 25'i nim çift, 13'ü karadır. Ayrıca köyde bulunan 2 imamdan bir tanesi mukataahane içinde yer almaktadır. Köyde mukataahanenin hane sayısı 9, mücerred sayısı 4'tür. Raiyyet rüsumu olarak 4 çiftten 132, 23 bennakdan 256, 14 karadan 84, 25 nim çiftten 420 akçe vergi alınmıştır.⁴⁶⁷ 1529 yılında ise köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. Köyde 58 hane, 33 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 26'sı bennak, 31'i nim çifttir. Köydeki mukataahane ise 11 neferden oluşmuştur. Bunların 8'i hane, 2'si mücerred, 1'i imamdır. Hanelerin 8'i bennaktır. Bu tahrirde göre köyde 1 çiftten 33, 31 nim çiftten 511,5, 34 bennakdan 430 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁴⁶⁸ İncelediğimiz dönem içinde nüfusu sürekli artan köyler arasında yer alan Akça Hisar köyünde, özellikle mücerred nüfus da dikkat çekici bir artış görülmektedir. Mücerred nüfus her dönem bir önceki tahrirde göre iki katına çıkmıştır.

⁴⁶³ BOA, TD, nr. 8, s. 112.

⁴⁶⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 132.

⁴⁶⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁴⁶⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 121-122.

⁴⁶⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 173-174.

⁴⁶⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 343-344.

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 6 kiles ve 3 müdünden 1380, arpanın 8 kile ve 2 müdünden 768, burçağın 5 kilesinden 100, duhanın 1 kilesinden 15, simsimin 1,5 kilesinden 60, pembeden 24, nohudun 2 kilesinden 16, sumakdan 40, kovandan 168, resmi zeminden 282, resmi kışlak için 60, cürm ve badı heva için 50, resmi çiftten 880, eshar-ı yün için 20 akçe vergi alınmıştır. Köyde iki tane asiyab kaydedilmiştir. 1 tanesinin resmi 60, diğerinin 360'tır. Ayrıca köyde "bir pınar vardır suyu olunmak çeltük ekülür" ifadesi ile çeltik ziraatının yapıldığı ve hasılının 120 akçe olduğunu tahrir defterinden öğrenmekteyiz. Bu tahrirde mukataahaneden ise 147 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılatı 4694 akçedir. 1512 yılında buğdayın 40 kilesinden 3000, arpanın 46 kilesinden 1300, burçağın 2 kilesinden 100, susamın 2 kilesinden 100, bürülcenin 1 kilesinden 100, pembeden 750, kovandan 100, sumakdan 100, piyaz ve sirden 20, bağatdan 500, arusaneden 149, öşrü saru 50, deştbaniden 30, cürmü cinayet ve badı hevadadan 360 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca resmi zemin 500, resmi tapu 535, resmi ekün ve ganem 60, resmi kışlak 30, resmi esharı yün 15, göl ve saz hasılı 280 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyde 2 tane de asiyab vardır. 6 bab asiyabın resmi 360 akçe, 3 bab asiyabın resmi ise 900 akçedir. Bu tahrirde de hasılı 200 akçe olan çeltük "bir pınar vardır suyu olunmak çeltük ekülür" ifadesi ile kaydedilmiştir. Köyün bu tahrirde ki toplam hasılı 9633'dür. 1529 yılında ise buğdayın 30 kilesinden 2400, arpanın 32 kilesinden 1600 akçe alınmıştır. Burçak, susam, bürülce, darı ve sair hububat için 852,5, öşrü pembe, öşrü zemin ve esharı yünden 520, kovandan 200, arusane 150, sumakdan 100, piyaz ve sir ve sirvan 20, öşrü bağat ve harcı bağçeci 1500, deştbani 50, resmi zemin 250, göl ve saz mahsulü 300, resmi tapu için 869, cürmü cinayet ve badı heva ve resmi ganem ve resmi duhan yörükkan kışlakçıyan ve resmi kışlak ve sair ziraatden 330 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı ise 9633 akçedir.⁴⁶⁹

Akça Meşhed: Tire Kazası'nda tahrir edilmiş iki tane Akça Meşhed köyü vardır. Bu köylerden biri tımar diğeri Gurgur'a tabi padişah hassı olan Akça Meşhed köyüdür. 1478 yılında tımar toprağı olan Akça Meşhed köyünün 5 hane ve 2 mücerred

⁴⁶⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 121-122, BOA, TD, nr. 87, s. 173-174, BOA, TD, nr. 148, s. 343-344.

nüfusu vardır. Hanelerin 4'ü çift ve 1'i karadan oluşmuştur.⁴⁷⁰ 1512 yılında mücerred nüfus bulunmayan köyde 11 hane kaydedilmiştir. Bunların 3'ü bennak, 8'i nim çifttir. Bu deftere göre 3 bennakdan 36, 8 karadan 132 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁴⁷¹ 1529 yılında ise yine mücerred nüfus bulunmayan köyde 1'i çift, 2'si bennak, 5'i nim çift olmak üzere 8 hane kaydedilmiştir. Bu tahrirde 1 çiftten 33, 2 bennakdan 24, 5 nim çiftten 82,5 akçe alınmıştır.⁴⁷²

Akça Meşhed köyünün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda ise; 1478 yılında buğdayın 16 kilesinden 480, arpadan 320, duhandan 15, resmi zeminden 90, otlak ve korudan 60, resmi çiftten 140 akçe vergi alınmıştır. Toplamda köyün hasılı 1145 akçedir.⁴⁷³ 1512 yılında buğdayın 10 kilesinden 1000, arpanın 18 kilesinden 400, bürülceden 50, öşrü sarudan 200, susamdan 50, bostandan 50, resmi kovandan 250, burçakdan 150, ketenden 180, pembeden 250, otlak ve korudan 60, deştbaniden 100, öşrü bakladan 50, resmi arusaneden 10, piyaz ve sirden 20, resmi zeminden 269 akçe vergi alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 4733 akçedir.⁴⁷⁴ 1529 yılında ise 18 kile buğdaydan 1440, 19 kile arpadan 950 akçe alınmıştır. Ayrıca bürülce, darı, simsim, burçak, yulaf, bakla, mercimek, nohud ve sair hububattan 615,5 akçe vergi alınmıştır. Bunların yanında bostandan 150, kovandan 150, otlak ve korudan 66, keten, kendir ve kenevirinden 150, pembeden 250, deştbaniden 214, piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, arusaneden 10, resmi zemin ve resmi tapuyu zeminden 280, cürmü cinayet ve badı heva ve resmi ganem ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân ve sair ziraatden 230 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirdeki toplam vergi hasılı ise 4655 akçedir.⁴⁷⁵

Karye-i Gurgur'a bağlı Sultan Süleyman hassı olan Akça Meşhed köyü ise 1478 yılında 35 hane, 5 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 20'si çift, 10'u bennak, 3'ü kara, 2'si nim çifttir.⁴⁷⁶ 1512 yılında köyün nefer sayısı % 182 oranında artmış ve 89 hane,

⁴⁷⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 133.

⁴⁷¹ BOA, TD, nr. 87, s. 170.

⁴⁷² BOA, TD, nr. 148, s. 340.

⁴⁷³ BOA, TD, nr. 8, s. 133.

⁴⁷⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 170.

⁴⁷⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 340.

⁴⁷⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 555.

16 mücerred nüfustan oluşan köyde toplamda 113 nefer kaydedilmiştir. Bunların 54'ü bennak, 15'i kara, 21'i nim çift, 3'ü çift, 1'i muhassıl, 1'i ma'lul, 2'si pir olarak kayıtlıdır. Ayrıca bu tahrirde köyde 4 tane de kürekçi bulunmaktadır.⁴⁷⁷ 1529 yılında ise köyün nüfusu azalmış ve 47 bennak, 21 nim çift ile 68 hane ve 36 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde nefer sayısı 104'e düşmüştür. Hane sayısında düşüş olmasına karşın mücerred nüfusta % 100 den fazla artış yaşanmıştır. Ayrıca kürekçi sayısında da artış yaşanmış ve 6 kürekçi kaydedilmiştir.⁴⁷⁸ Köyün tarımsal faaliyetleri ve hasılı Gurgur'a bağlı köylerin toplam hasılı ile birlikte verilmiştir.

Akça Şehir: Alabluyan⁴⁷⁹ cemaatine tabi olan Akça Şehir Tire Kazası'nda tahrir edilmiştir. Köy 1512 yılında 5 mücerred, 3 çift, 8 bennak, 7 kara ve 1 pirden oluşan 24 nefere sahiptir. Köyün hane sayısı belirtilmemiştir. Ancak Alabluyan cemaatine bağlı olan köylerin toplam hanesi içinde verilmiştir.⁴⁸⁰ 1529 yılında ise köy de 19 hane ve 11 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 19'uda bennaktır.⁴⁸¹ Köyün hasılı cemaate bağlı diğer köyler ile birlikte ortak yazılmıştır.⁴⁸²

Ağsak Danişmend: 1478 yılı tahrir defterinde kaydı olmayan köy Hanha-i mukataası köylerindedir. 1512 yılında köyde 61 hane ve 19 mücerred nüfus kayıtlıdır. Hanelerin 1'i çift, 39'u bennak, 21'i karadır. Ayrıca köyde 2 ma'lul, 3 pir, 3 tane de gaib kaydedilmiştir.⁴⁸³ 1529 yılında ise 35 hane, 9 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Defterde kayıtlı 36 bennaktan bir tanesi imam, 35'i hane olarak kaydedilmiştir. Köyde ayrıca 2 pir, 4 na-bedid kaydedilmiştir.⁴⁸⁴ Genel olarak baktığımızda iki tahrir arındaki dönemde köyün nüfusu azalmıştır. Nefer sayısı 88'den 51'e düşmüştür. Hane sayısı ve

⁴⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 124-125.

⁴⁷⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 290-291.

⁴⁷⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, XV. ve XVI. Asırlarda, s. 105.

⁴⁸⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 313.

⁴⁸¹ BOA, TD, nr. 148, s. 511.

⁴⁸² BOA, TD, nr. 87, s. 314, BOA, TD, nr. 148, s. 512.

⁴⁸³ BOA, TD, nr. 87, s. 129-130.

⁴⁸⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 296.

mücerred nüfus neredeyse yarı yarıya azalmıştır. Köyün vergi hâsılı mukataaya bağlı köylerin toplam hasılı ile birlikte kaydedilmiştir.⁴⁸⁵

Alıklı: 1478 yılında köyün nüfusu 25 hane ve 5 mücerred nüfustan oluşmuştur. Hanelerin 20'si çift, 4'ü kara, 1'i imamdır. Çift resmi ise 684 akçedir.⁴⁸⁶ 1512 yılında nüfusu artan köy 33 hane, 5 mücerred ve 2 pirden oluşur. Hanelerin 6'sı bennak, 7'si kara, 20'si nim çifttir. Bu tahrirde raiyet rüsumu olarak 6 bennakdan 32, 7 karadan 42, 20 nim çiftten 330 akçe resm alınmıştır.⁴⁸⁷ 1529 yılında ise köyün nüfusu azalmış 36 nefere düşmüştür. Bu tahrirde köyde 27 hane, 7 mücerred ve 2 pir kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 11'i bennak, 15'i nim çifttir. Ayrıca 1 çiftten 33, 11 bennakdan 132, 15 nim çiftten 247,5 akçe resm alınmıştır.⁴⁸⁸ 1512 ve 1529 yıllarında Alıklı köyünde bulunan 2 hanede Hanha-i mukataası içinde kaydedilmiştir. Bunlar her iki tahrirde de bennak olarak kaydedilmiştir.⁴⁸⁹

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1478 yılında buğdayın 1 müd ve 0,5 kilesinden 615, arpanın 3 müd ve 12 kilesinden 1156, börülcenin 0,5 kilesinden 16, simsimin 3 kilesinden⁴⁹⁰ 126, duhanın 5 kilesinden 75, burçaktan 8 akçe alınmıştır. Ayrıca pembeden 1080, ketenden 60, bağatdan 13, armuddan 9, haricden ekinler için 250, kovandan 20 akçe öşür alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4221 akçedir.⁴⁹¹ 1512 yılında 4 kile buğdaydan 400, 44 kile arpadan 2200 akçe alınmıştır. Ayrıca börülceden 500, susamdan 30, öşrü sarudan 150, burçaktan 200, ketenden 400, bostandan 500, bağattan 200, armuddan 10, kovandan 60, eğrekten 15, arusaneden 60, deştbaniden 20, koru ve sazlıktan 150, resmi zeminden 288, tapudan 250, pembeden 2200 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 7627'dir. 1529 yılında ise 17 kile buğdaydan 1360, 20 kile arpadan 1000 akçe alınmıştır. Börülce, simsim, daru, burçak, kaçgun, çavdar, nohud, mercimek ve sair hububattan 212,5 akçe alınmıştır. Bunların dışında ketenden 250, piyazdan 150, bağat ve harcı bağçeciden 299, armuddan 10, kovandan 250,

⁴⁸⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 134, BOA, TD, nr. 148, s. 300.

⁴⁸⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 128-129.

⁴⁸⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 165-166.

⁴⁸⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 335.

⁴⁸⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 134, BOA, TD, nr. 148, s. 299.

⁴⁹⁰ Sa' değeri 0,5 olarak verilmiştir.

⁴⁹¹ BOA, TD, nr. 8, s. 128-129.

eğrekden 35, arusane ve deştbaniden 290, koru ve sazlık hasılı 150, resmi zeminden 499, tapuyu zeminden 450, pembeden 1552, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem reaya ve resmi duhan ve kışlakı yörükân ve kışlakçıyandan 250 akçe alınmıştır. Toplamda 7875 akçe vergi alınmıştır.⁴⁹²

Avcı Deresi: İncelediğimiz üç defterde de kaydı bulunan Avcı Deresi köyünün bir kısmı 1512 yılında Hanha-i mukataasına ayrılmıştır. 1478 yılında köyde 81 hane, 32 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 26'sı çift, 23'ü bennak, 20'si kara, 11'i nim çift, 1'i imamdır.⁴⁹³ 1512 yılında köyün nüfusu 126 hane, 32 mücerred, 2 imam, 1 ma'lul, 3 pir ve 2 gaibden oluşmuştur. Hanelerin 7'si çift, 38'i bennak, 24'ü kara, 57'si nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 7 çiftten 231, 38 bennakdan 456, 24 karadan 194, 57 nim çiftten 936 akçe vergi alınmıştır.⁴⁹⁴ 1529 yılında ise 118 hane, 88 mücerred, 1 imam, 2 masum, 3 pir, 3 gaib nüfus kaydedilmiştir. Hanelerden 3'ü çift, 59'u bennak, 53'ü nim çifttir. 3 çiftten 99, 59 bennakdan 708, 53 nim çiftten 874 akçe vergi alınmıştır.⁴⁹⁵

1478 yılında köyün tarımsal faaliyetlerinden buğdayın 5 kilesinden 150, arpanın 18 kilesinden 288, çavdardan 11, darıdan 15, nohuddan 4, ketenden 5, pembeden 20, armuddan 30, kovandan 40, zeminden 50, gerdek resmi 60, arusaneden 120 akçe alınmıştır. Çift resmi ise 1435 akçedir.⁴⁹⁶ 1512 yılında buğdayın 20 kilesinden 2000, arpanın 36 kilesinden 1800, çavdarın 4 kilesinden 200, sarudan 150, nohuddan 50, ketenden 30, bostandan 100, pembeden 20 akçe vergi alınmıştır. Köyün diğer iktisadi faaliyetleri şöyledir; arusane 260, resmi tapu 400, resmi zemin 250, deştbani 80, kovan 300, piyaz ve sir 200, milas 125, resmi eğrek 20, bağ ve bağçeci 100, cürmü cinayet ve badı heva 600 akçedir. Ayrıca köyde iki tane asiyab vardır. Her ikisi de 2 bab olan asiyablardan 60'ar akçe alınmıştır. Köyün toplamda hasılı 9066 akçedir.⁴⁹⁷ 1529 yılında ise 25 kile buğdaydan 2000, 54 kile arpadan 2700 akçe alınmıştır. Çavdar, daru, nohud,

⁴⁹² BOA, TD, nr. 8, s. 129, BOA, TD, nr. 87, s. 166, BOA, TD, nr. 148, s. 335.

⁴⁹³ BOA, TD, nr. 8, s. 494-495.

⁴⁹⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 156-157.

⁴⁹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 325-326.

⁴⁹⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 494-495.

⁴⁹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 156-157.

milas, mercimek, brlce, simsim, burçak ve sair hububatdan 592,5 akçe alınmıştır. Ayrıca bostan, keten, kendir ve kenevirden 250, arusaneden 200, resmi zemin ve resmi tapuyu zeminden 550, deştbaniden 100, kovandan 200, mahsulü gl ve kestaneden 220, pembeden 20, resmi eğrek ve resmi ağnamdan 21, bağ ve bağçeciden 150, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi duhan ve resmi kışlak yrkan-ı kışlakıdan 1011 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 9736 akçedir.⁴⁹⁸

Avcı Deresi köyünün Hanha-i mukataasına ayrılan kısmı ise 1512 yılında 19 haneden oluşmuştur. Hanelerin 8'i çift, 7'si bennak, 3' kara, 1'i imamdır.⁴⁹⁹ 1529 yılında nüfus azalmış ve 11 haneden oluşmuştur. Hanelerin 11'i de bennakdır.⁵⁰⁰ Hasılı mukataaya bağlı köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir.

Ayaklu: Tire Kazası'na tabi iki ayrı Ayaklu köyü kaydedilmiştir. Bunlardan biri hassa toprağı ikincisi Alabluyan cemaati köylerindedir ve Tire'ye tabi olarak kaydedilmiştir. 1478 yılında köyde 11 hane, 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 9'u çift, 2'si karadır.⁵⁰¹ 1512 yılında Sinan paşa hassı olarak da kaydedilen Karye-i Ayaklu da 19 hane, 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 5'i bennak, 7'si kara, 6'sı nim çifttir. 1 çiftten 33, 5 bennakdan 60, 7 karadan 42, 6 nim çiftten 99 akçe vergi alınmıştır.⁵⁰² 1529 yılında ise köyde 12 hane, 1 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 1'i çift, 7'si bennak, 4' nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak köyde 1 çiftten 33, 7 bennakdan 84, 4 nim çiftten 66 akçe alınmıştır.⁵⁰³

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 16 kilesinden 480, arpanın 2 müdünden 640, brlcenin 0,5 kilesinden 16, susamın 0,5 kilesinden 20, burçağın 0,5 kilesinden 10, darudan 15, bostandan 119, zeminden 66, ganemden 355 akçe vergi alınmıştır. Çift resmi ise 309 akçedir. Köyün toplam vergi hasılı ise 2030 akçedir.⁵⁰⁴ 1512 yılında buğdayın 46 kilesinden 2600, arpanın 2 md ve 4 kilesinden 2200, brlcenin 3 kilesinden 240, sarunun 3 kilesinden 150 akçe alınmıştır. Ayrıca

⁴⁹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 325-326.

⁴⁹⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 133.

⁵⁰⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 299.

⁵⁰¹ BOA, TD, nr. 8, s. 745.

⁵⁰² BOA, TD, nr. 87, s. 139.

⁵⁰³ BOA, TD, nr. 148, s. 307.

⁵⁰⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 745.

burçakdan 15, bostandan 215, resmi ganemden 470, resmi zeminden 63, resmi tapudan 130, deştbaniden 66, aruseneden 66, kovandan 50, susamdan 80, çeltikten 320, cürmü cinayet ve badı hevadadan 246 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 7840 akçedir. 1529 yılında ise buğdayın 20 kilesinden 1600, arpanın 30 kilesinden 1500 akçe alınmıştır. Börülce, burçak, daru, susam, mercimek, çavdar, nohud, milas, alef ve sair hububatdan 660 akçe alınmıştır. Bunların dışında piyazdan 220, resmi ağnamdan 200, resmi zeminden 100, tapuyu zeminden 350, deştbaniden 100, aruseneden 60, kovandan 40, yoncalıktan 600, keten ve kendirden 30, pembeden 190, resmi duhan-ı kışlakçıyan otlak 80, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 257 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 6670 akçedir.⁵⁰⁵

Alabluyan cemaatine bağlı olan Ayaklu köyü ise 1512 yılında 5 haneden oluşmuştur. Hanelerin 5'i bennakdır.⁵⁰⁶ 1529 yılında ise 4 hane, 3 mücerred kaydedilmiştir. 5 bennakdan 4'ü hane, 1'i imamdır.⁵⁰⁷ Köyün hasılı cemaate bağlı köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir.

Ayaklu ve Çit: 1478 tarihli tahrir defterinde münferid olarak yazılmış olan Ayaklu ve Çit köyleri daha sonraki tahrirlerde birlikte kaydedilmiştir. 1478 yılında Ayaklu köyünde 3 hane kaydedilmiştir. Bunların 2'si çift, 1'i bennaktır. Çit köyünde de 3 hane kaydedilmiştir. Bunların 3'ü de çifttir.⁵⁰⁸ 1512 yılında Ayaklu ve Çit birlikte kaydedilmiştir ancak köyde nüfus kaydı yoktur. Yalnızca tarımsal faaliyetler kaydedilmiştir.⁵⁰⁹ 1529 yılında ise köyde sadece 2 hane kaydedilmiştir. Bunların 2'si de bennaktır ve bennaklardan 24 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁵¹⁰

Tarımsal faaliyetlere gelince; 1478 yılında Ayaklu köyünde buğdayın 1 müdünden 600, arpanın 2 müd ve 6 kilesinden 736, duhanın 2 kilesinden 60, simsimin 1,5 kilesinden 60, resmi zeminden 400, saz ve gölden 400, pembeden 13, resmi eğrekden 10 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca taylu pınar mahsulünden 30, resmi çiftten 78

⁵⁰⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 139, BOA, TD, nr. 148, s. 307.

⁵⁰⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 312.

⁵⁰⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 510.

⁵⁰⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 117-118.

⁵⁰⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 188.

⁵¹⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 362.

akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 2387'dür. Ayaklu köyünden ayrı yazılan Çit köyünün iktisadi faaliyetlerinden buğdayın 1 müd ve 1 kilesinden 630, arpanın 1 müd ve 16 kilesinden 576, duhanın 2 kilesinden 30, burçağın 1 kilesinden 20, simsimin 1,5 kilesinden 60, resmi zeminden 200, ketenden 87, korudan 40 akçe alınmıştır. Köyden elde edilen çift resmi ise 99 akçedir. Toplam vergi hasılı 1742'dir.⁵¹¹ 1512 yılında buğdayın 2 müdünden 4000, arpanın 16 müdünden 1500, darının 3 kilesinden 150, bürülçenin 5 kilesinden 500, susamdan 200, bostandan 154, bakladan 150, eğrekden 50, taylu pınar mahsulünden 160, ketenden 200, sazlık ve gölden 450, pembeden 280, deştbaniden 54, resmi zeminden 850, alefden 25, burçakdan 125, kovandan 172, bağatdan 230, resmi tapudan 2450 akçe alınmıştır. Toplamda köyün vergi hasılı 13000 akçedir.⁵¹² 1529 yılında ise buğdayın 35 kilesinden 2800, arpanın 50 kilesinden 1500 akçe alınmıştır. Pembe, keten ve kendirden 200, kovandan 25, bürülce, daru, susam, yulaf, burçak ve sair hububattan 400, eğrekden 20, bağatdan 20 akçe alınmıştır. Resmi zeminden 900, tapuyu zeminden 400, deştbaniden 130 akçe alınmıştır. Ayrıca Ayaklu köyü taylu pınar mahsulünden 30, Çit köyü korusundan 150, Ayaklu köyünde saz ve gölden 250 akçe vergi alınmıştır. 1529 yılı toplam vergi hasılı 8000 akçedir.⁵¹³

Balatcık: 1478 yılında köyün nüfusu 21 hane ve 5 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 16'sı bennak, 4'ü kara, 1'i imamdır.⁵¹⁴ 1512 yılında nüfusu büyük oranda azalan Balatcık köyü ile birlikte ona tabi Arpacılar cemaati de kaydedilmeye başlanmıştır. Muhtemelen köyün nüfusunun azalmasında cemaatin ayrı tahrir edilmiş olması etkili olmuştur. Nitekim 1478 yılı tahririnde cemaatin kaydı yoktur. 1512 yılı tahririnde köyde 5 bennaktan oluşan 5 hane ve 1 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca köyde 1 de ma'lul vardır.⁵¹⁵ 1529 yılı tahririne göre köyün nüfusu değişmemiştir.⁵¹⁶

İktisadi faaliyetleri birlikte kaydedilen Balatcık köyü ve ona tabi Arpacılar cemaatinde 1478 yılında buğdayın 4 kilesinden 120, arpanın 6 kilesinden 96, bağçeden

⁵¹¹ BOA, TD, nr. 8, s. 117-118.

⁵¹² BOA, TD, nr. 87, s. 188.

⁵¹³ BOA, TD, nr. 8, s. 117-118, BOA, TD, nr. 87, s. 188, BOA, TD, nr. 148, s. 362.

⁵¹⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 741-742.

⁵¹⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 135-136.

⁵¹⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 302.

343, yaylakdan 38, cürmden 39, zeminden 164, ketenden 15, ganemden 120, hasil-ı şaplot(?) 575, asiyabdan 240 akçe vergi alınmıştır. Köyden alınan çift resmi ise 216 akçedir.⁵¹⁷ 1512 yılında buğdayın 4 kilesinden 400, arpanın 4 kilesinden 225, börülcenin 2 kilesinden 160, susamın 2 kilesinden 80, burçağın 2 kilesinden 50 akçe alınmıştır. Ayrıca pembeden 30, ketenden 10, öşrü bağ ve dim 380, kovandan 25, deştbaniden 55, tapudan 20, eğrekden 50, ganemden 50, yaylakdan 30, zeminden 20, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi arusaneden 115 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyde iki tane asiyab kaydedilmiştir. 2 bab olan asiyabdan 60, 4 bab olan asiyabdan 240 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 2395 akçedir.⁵¹⁸ 1529 yılında ise buğdayın 4 kilesinden 320, arpanın 7 kilesinden 350 akçe alınmıştır. Börülce, burçak, simsim, nohud, mercimek, bakla, daru, çavdar ve sair hububattan 295 akçe alınmıştır. Bunların dışında pembeden 50, keten, kendir ve kenevirden 25, bağat ve haracı bağçeciden 1000, kovandan 25, deştbaniden 85, tapuyu zeminden 150, ekün ve resmi duhandan 30, ağnamdan 100, yaylak ve otlaktan 30, zeminden 120, duhan ve kışlakçıyandan 25, cürmü cinayet, badı heva, yava, kaçgun ve resmi arusaneden 227 akçe alınmıştır. Ayrıca 2 bab asiyabdan 360 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 4833 akçedir.⁵¹⁹

Bayındırlı: Köy adını Bayındır cemaatinden almış olmalıdır. Bayındır Oğuzların Üçok kolundan gelmektedir. XVI. yüzyılda Anadolu’da 52 köy ve etkinliğin Bayındır adını taşıması bunların Anadolu’nun iskânı ve Türkleşmesindeki rolünü göstermektedir.⁵²⁰ Bayındır nahiyesi 1867 yılında kaza statüsü kazanarak Tire’den ayrılmıştır.⁵²¹ Özel bir ad olarak Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan birinin adı olan Bayındır, Türkiye Türkçesinde “Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur (yer), abat” anlamına gelmektedir ve genellikle yerleşim yerlerinin fiziki şartlarının konumunu

⁵¹⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 741-742.

⁵¹⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 136.

⁵¹⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 135-136, BOA, TD, nr. 148, s. 302.

⁵²⁰ Behset Karaca, a.g.t., s. 147.

⁵²¹ A. Munis Armağan, **Tire Ekonomi Tarihi**, İzmir 2010, s. 11.

belirtmek için kullanılır. Türkçede bayındır adı fiziki şartları bakımından zengin ve iyi durumda olan yerler için kullanılır.⁵²²

1478 yılında Ali Bey veledi İskender Ağa tımarı olan köy, 1512 yılında mirliha hassı olarak kaydedilmiştir. 1529 yılında kimin tasarrufunda olduğu belirtilmemiş olan Bayındırlı her üç tahrirde de Dağ Beyi köyüne tabi olarak kaydedilmiştir.⁵²³ Tire'nin nüfusu en fazla olan köyleri arasında yer alan Bayındırlı 1478 tarihinde 66 hane ve 12 mücerred nüfusa sahiptir. Bunların 35'i çift, 12'si bennak, 8'i kara, 8'i nim çift, 1'i ortak⁵²⁴, 2'si imamdır.⁵²⁵ 1512 yılında köyün nüfusu önceki tahrire göre 2 katını aşmıştır. Nefer sayısı 78'den 150'ye ulaşmıştır. Bu deftere göre köyde 134 hane ve 14 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 6'sı çift, 42'si bennak, 26'sı kara, 60'ı nim çifttir. Ayrıca 2 tane de pir kaydedilmiştir. Nüfus önceki tahrire göre iki katına yaklaşmıştır. Bu artış özellikle hane bazında yaşanmıştır. Dikkat çekici bir noktada çift sayısı önceki tahrire göre büyük oranda azalmış buna karşın nim çift sayısı artmıştır.⁵²⁶ 1529 yılında ise köyün nüfusunda azalma olmuştur. Nefer sayısı 137'e düşmüştür. Bu deftere göre köyde 112 hane ve 24 mücerred yaşamaktadır. Bunların 3'ü çift, 55'i bennak, 1'i gaib, 54'ü nim çifttir.⁵²⁷

Bayram Gazilü: 1478 yılında köyde 7 hane ve 1 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 3'ü çift, 3'ü bennak, 1'i karadır.⁵²⁸ 1512 yılında 1 bennak, 3 kara, 1 nim çiftten oluşan 5 hane kaydedilmiştir. Bennakdan 12, karalardan 18, nim çiftten 16 akçe alınmıştır.⁵²⁹ 1529 yılında ise 3 bennak ve 1 nim çiftten oluşan 4 hane kaydedilmiştir. Bennaklardan 36, nim çiftten 16,5 akçe alınmıştır.⁵³⁰ Bayram Gazilü, Tire Kazası'nın en az nüfusa sahip köylerindendir.

⁵²² Suat Öz, a.g.t., s. 104.

⁵²³ BOA, TD, nr. 8, s. 107, BOA, TD, nr. 87, s. 144-145, BOA, TD, nr. 148, s. 312-313.

⁵²⁴ Reayanın statüsünü belirlemek için kullanılan bir deyimdir. Tahrir defterlerinde geçen deyimler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Zeki Arıkan, Tahrir Defterlerinde Geçen Deyimler, **Osmanlı Araştırmaları XVI**, İstanbul 1996.

⁵²⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 107-108.

⁵²⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 144-145.

⁵²⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 312-313.

⁵²⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 105.

⁵²⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 178.

⁵³⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 349.

Köyün tarımsal faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 2 müd ve 7 kilesinden 1410, arpanın 6 müdünden 1920, börülcenin 8 kilesinden 256, susamın 12 kilesinden 480 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca resmi eğrekden 60, bostandan 80, resmi zeminden 548, bağdan 70 akçe alınmıştır. Köyden elde edilen çift resmi ise 129 akçedir. Ayrıca 7 yılda bir ekilen çeltik hasılından 400, “imamlar elinde olan yer” den 60 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 5413’dür.⁵³¹ 1512 yılında köyde 27 kile buğdaydan 2700, 54 kile arpanın 2600, 5 kile börülceden 400, sarudan 50, susamdan 100, bostandan 270, arusaneden 10, resmi eğrekden 40, resmi zeminden 800, resmi tapudan 1200, deştbaniden 180, korudan 100, kovandan 70, pembeden 100, limondan 20 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca 7 yılda bir ekilen çeltikten 200 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 10300’dür.⁵³² 1529 yılında ise 27 kile buğdaydan 2160, 50 kile arpanın 2500, 9 kile börülceden 640 akçe alınmıştır. Daru, simsim, nohud, mercimek, alef, milas, bakla, çavdar ve sair hububatdan 450 akçe alınmıştır. Ayrıca resmi eğrekden 40, resmi zeminden 682, tapuyu zeminden 450, piyazdan 290, deştbaniden 280, korudan 280, kovandan 150, pembeden 595, limondan 25, keten ve kendirden 158,5, resmi duhan ve resmi otlaktan 150, mahsul-ü göl 150, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi arus ve sair ziraatden 259 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrirde 5 yılda bir ekilen çeltikten ise 350 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 9750’dür.⁵³³

Biçerlü: 1478 yılında 13 hane, 1 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerin 6’sı çift, 3’ü bennak, 1’i kara, 2’si nim çift, 1’i imamdır.⁵³⁴ Köyde 1512 yılında 16 hane, 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 3’ü çift, 9’u bennak, 4’ü karadır.⁵³⁵ 1529 yılında ise 9 hane, 2 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerin 2’si çift, 7’si bennaktır. Çiftlerden 66, bennaklardan 84 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁵³⁶

⁵³¹ BOA, TD, nr. 8, s. 105.

⁵³² BOA, TD, nr. 87, s. 178.

⁵³³ BOA, TD, nr. 148, s. 349.

⁵³⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 743-744.

⁵³⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 135.

⁵³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 301-302.

1478 yılında köyde buğdayın 1 müd ve 14 kilesinden 1020, arpanın 2 müd ve 11,5 kilesinden 824, börülce ve nohudun 1,5 kilesinden 48, susamın 0,5 kilesinden 26, darının 1 kilesinden 15, kovandan 38, bostandan 88, zeminden 25 akçe öşür alınmıştır. Köyden alınan çift resmi ise 273 akçedir. Toplam vergi hasılı 2352 akçedir.⁵³⁷ 1512 yılında buğdayın 22 kilesinden 2200, arpanın 24 kilesinden 1150, börülcenin 3 kilesinden 240 akçe alınmıştır. Milasdan 20, burçakdan 25, nohuddan 50, pembeden 50, öşrü bağat ve bağçeden 30, kovandan 20, ketenden 70, piyaz ve sirden 10, alefden 10, susamdan 30, bostandan 100, resmi eğrekden 10, resmi zeminden 150, resmi ganemden 50, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve deştbanı ve resmi arusane ve resmi tapudan 164 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4557'dir.⁵³⁸ 1529 yılında ise buğdayın 20 kilesinden 1600, arpanın 10 kilesinden 750 akçe alınmıştır. Milas, burçak, nohud, alef, börülce, simsim, çavdar ve sair hububatdan 425, pembeden 100, bağat ve bağçeciden 30, kovandan 20, keten, kendir ve kenevirden 70, piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, resmi eğrekden 17, resmi zeminden 150, resmi ağnamdan 50, öşrü yoncadan 250, resmi duhan ve kışlakçıyandan 15, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve deştbanı ve resmi arusane ve resmi tapudan 300 akçe öşür alınmıştır. Ayrıca köyde 3 yılda bir ekilen çeltikten 60 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3997 akçedir.⁵³⁹

Bigad: Yalnızca 1529 yılı tahrir defterinde kaydı olan Bigad köyünde 18 hane ve 5 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si çift⁵⁴⁰, 8'i bennak, 9'u nim çifttir. Ayrıca 1 tanede muhassıl kaydedilmiştir. Köyde çiftlerden 66, nim çiftlerden 145, bennaklardan 96 akçe çift resmi alınmıştır. Köyün iktisadi faaliyetlerinden buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 35 kilesinden 1750 akçe öşür alınmıştır. Daru, burçak, susam, börülce ve sair hububattan 1405.5, korudan 250, keten, kendir ve kenevirden 260, bostandan 250, resmi eğrekden 50, bağ ve bağçeciden 500, saz hasılı 150, resmi duhan ve kışlakçıyandan 130, arusaneden 100, pembeden 1500, deştbaniden 100, tapuyu

⁵³⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 743-744.

⁵³⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 135.

⁵³⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 301-302.

⁵⁴⁰ Bir tanesi aynı zamanda imam olarak kaydedilmiştir.

zeminden 1295, kovan ve resmi ağnamdan 830, resmi otlakdan 120, resmi ekünden 25, resmi zeminden 1500, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziratden 449 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 12275'dir.⁵⁴¹

Boğlar: 1478 yılında 20 hane ve 2 mücerred nüfustan oluşan köyde hanelerin 13'ü çift, 1'i bennak, 5'i kara, 1'i imamdır.⁵⁴² 1512 yılında ise köyde 27 hane ve 7 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 7'si çift, 4'ü bennak, 3'ü kara ve 13'ü nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 7 çiftten 231, 4 bennakdan 48, 3 karadan 18, 13 nim çiftten 214 akçe alınmıştır.⁵⁴³ Köyün 1529 yılı defterinde kaydına rastlanmamıştır.

1478 yılında köyün tarımsal faaliyetlerinden buğdayın 3 müd ve 3 kilesinden 1890, arpanın 6 müd ve 17 kilesinden 2192, duhanın 11 kilesinden 162, bürülcenin 1 kilesinden 32, burçağın 2 sa' ve 2 kilesinden 44, 2 sa' simsimden 5, ketenden 313, korudan 300, pembeden 28, kendirden 6, resmi eğrekden 875, öşrü bağatdan 48, resmi aruseneden 33, resmi çiftten 471 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 6458'dir. T1529 yılında ise 24 kile buğdaydan 2400, 2 müd arpanın 2000, 8 kile sarudan 400, 3 kile burçakdan 150, susamdan 16, bürülceden 50, korudan 20, ketenden 400, bostandan 80, resmi eğrekden 30, kendirden 10, bağdan 200, pembeden 3400, sazdan 56, resmi duhandan 23, aruseneden 32, deştbaniden 37, kovandan 20, tapudan 1000, otlakdan 15, resmi gerek 20, resmi zeminden 430 akçe öşür alınmıştır. Toplam hasıl 11300 akçedir.⁵⁴⁴

Boynu Yoğun: Kazan Oğulları mülkü olan Boynu Yoğun köyü Tire'nin kalabalık köylerinden biridir. 1478 tarihli tahrir defterinde 52 hane ve 8 mücerred nüfusa sahip köyde hanelerin 12'si çift, 33'ü bennak, 5'i kara, 1'i nim çift ve 1'i ortaktır.⁵⁴⁵ 1512 yılında köyde nefer sayısı neredeyse iki katına çıkmış ve 109 nefere ulaşmıştır. Bu tahrirde 69 hane, 19 mücerred ile 1 imam, 4 masum, 8 pir, 2 na-bedid, 6 kürekçi kaydedilmiştir. Köyde 2 çift, 32 bennak, 21 kara, 19 nim çift kaydedilen köyde

⁵⁴¹ BOA, TD, nr. 148, s. 323-324.

⁵⁴² BOA, TD, nr. 8, s. 117.

⁵⁴³ BOA, TD, nr. 87, s. 155.

⁵⁴⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 117, BOA, TD, nr. 87, s. 155.

⁵⁴⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 97-98.

çiftlerden 66, bennaklardan 372, karalardan 126, nim çiftlerden ise 312 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁵⁴⁶ 1529 yılında ise nefer sayısında azalmış ve 93'e düşmüştür. Bu tahrirde köyde 64 hane, 24 mücerred, 1 imam, 2 pir nüfus kayıtlıdır. Köyde 1 çift, 46 bennak, 19 nim çift kaydedilmiştir. Çiftten 33, bennaklardan 590, nim çiftlerden ise 313,5 akçe resm alınmıştır.⁵⁴⁷ Genel olarak baktığımızda köyün nüfusunun 1478 ile 1512 yılları arasında neredeyse iki kat arttığı görülmektedir. Ancak 1512 ile 1529 tarihleri arasında nüfus da azalma yaşanmıştır. 1529 yılı tahririnde karalar kaydedilmemiştir. Mücerred nüfus ise üç tahrirde de istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir.

1478 tarihli tahrir defterine göre Boynu Yoğun köyünün önemli tarımsal faaliyetleri içinde yer alan buğdayın 3 müd ve 16 kilesinden 2280, 54 kile ve 3 müd arpandan 1824, 4 kile susamdan 160, 7 kile börülceden 224, 4 kile darıdan 60, bostandan 618, kovandan 62, bağattan 3950 ve resmi gerdekten 46 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca koru yerinden 347, ketenden 60 ve resmi çiftten de 772 akçe alınmıştır. 1478 tarihli tahrir defterine göre köyün toplam vergi hâsılı 10403 akçedir.⁵⁴⁸ 1512 yılında buğdayın 10 kilesinden 1000, arpanın 62 kilesinden 3100, börülcenin 10 kilesinden 1000, kovandan 20, ketenden 84, öşrü pembeden 30, susamdan 100, resmi tapudan 500, resmi zeminden 400, bostandan 500, bağattan 2200, deştbaniden 100, arusaneden 160, resmi korudan 300, nohuttan 40, otlaktan 50, zeytundan 20, kestaneden 10, piyaz ve sirden 20, çeltikten 300, yoncadan 20, yazlıktan 20, esharı yünden 20 akçe öşür alınmıştır. Köyün bu tahrir de toplam hâsılı 11020 akçe olmuştur.⁵⁴⁹ 1529 tarihli tahrir defterine göre köyün toplam vergi hâsılatı değişmemiş ve 11020 olarak kaydedilmiştir. Bu defterde 30 kile buğdaydan 2400, 60 kile arpandan 3000, börülce, simsim, burçak, darı, nohud, mercimek, çavdar, 'alef, bakla için toplamda 595,5, bostandan 480, bağattan 1200, arusaneden 150, keten, kendir ve kenevirden 150, pembeden 100, korudan 120, kovandan 30, limondan 50, otlaktan 50, deştbaniden 120, sazlıktan 20, badı hevadadan 50, zeytinden 20, yün için 20, saru ve sirden 20, çeltikten 50, resmi zeminden 463, tapuyu

⁵⁴⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 167-168.

⁵⁴⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 337-338.

⁵⁴⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 97-98.

⁵⁴⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 167-168.

zeminden 250, kestaneden 150, yoncadan 120, incirden 50, armudlukdan 10, cürm-ü cinayet ve bad-ı hevadan 480 akçe alınmıştır.⁵⁵⁰

Boz ve Kara Ayid: Zeameti Fota'ya tabii olan Boz ve Kara Ayid köyleri tahrir defterlerinde birlikte kaydedilmiştir. Tire'nin en az nüfusa sahip köylerinden olan Boz ve Kara Ayid köyünde 1478 yılında 2 bennak, 1 kara, 1 imamdan oluşan 4 hane kaydedilmiştir. Köyün mücerred nüfusu bulunmamaktadır.⁵⁵¹ 1512 yılında azda olsa nüfus artmış ve hane sayısı 10 olmuştur. Bunların 1'i çift, 7'si bennak, 2'si nim çifttir. Ayrıca köyde 1 de imam vardır.⁵⁵² 1529 yılında ise hane sayısı değişmemiş ancak 2 mücerred kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 7'si bennak, 2'si nim çifttir.⁵⁵³ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı zeameti Fota ve ona bağlı olan köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir. Fota karyesinden bahsederken değinilecektir.

Bulkas: Bulkas köyüde Tire Kazası'nın önemli gelir kaynağı olan mukataa köyleri arasında yer alır. Nitekim köyün bir kısmı 1512 yılından itibaren Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1478 yılında 41 hane ve 9 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerin 17'si çift, 11'i bennak, 3'ü kara, 9'u nim çift, 1'i ortak olarak kaydedilmiştir.⁵⁵⁴ 1512 yılında nüfusu artan köyde 45 hane, 17 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca köyde bu dönemde 3 pir yaşamaktadır. Hanelerin 2'sini çift, 21'ini bennak, 2'sini kara, 20'sini nim çiftler oluşturmuştur. Bu tahrirde raiyet rüsumu olarak çiftlerden 66, bennaklardan 252, karalardan 12, nim çiftlerden 330 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁵⁵⁵ 1529 yılında ise 42 hane, 19 mücerred kaydedilen köyde hanelerin 2'si çift, 20'si bennak, 20'si nim çifttir. Çiftlerden 66, bennaklardan 252, nim çiftlerden 330 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁵⁵⁶

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 3 müd ve 4 kilesinden 1925, arpanın 6 müd ve 1 kilesinden 1936, börülcenin 6,5 kilesinden 258,

⁵⁵⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 337-338.

⁵⁵¹ BOA, TD, nr. 8, s. 139.

⁵⁵² BOA, TD, nr. 87, s. 153-154.

⁵⁵³ BOA, TD, nr. 148, s. 322.

⁵⁵⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 100.

⁵⁵⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 183.

⁵⁵⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 355.

sarunun 3 kilesinden 45, susamın 3 kilesinden 185 akçe alınmıştır. Ayrıca pembeden 105, bağat ve bostandan 116, ketenden 35, resmi gerdek ve badı hevadan 265, kovandan 38, resmi zeminden 395, kuru ve otlaktan 60 akçe öşür alınmıştır. Bu tahrirde köyden elde edilen çift resmi 781 akçedir. Köyün toplam vergi hasılı 6069'dur.⁵⁵⁷ 1512 yılında köyde 2,5 kile buğdaydan 4800, 10 kile arpadan 5500, 1 kile susamdan 100, 1 kile sarudan 50, 3 kile bürülceden 150 akçe alınmıştır. Ayrıca kendirden 150, ketenden 70, kovandan 80, pembeden 750, bağatdan 750, resmi zeminden 900, arusaneden 150, resmi otlak ve korudan 120, deştbaniden 180, resmi tapudan 2900, resmi eğrekden 100, resmi zeminden 1000, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve ganemden 1190 akçe öşür alınmıştır. Köyün toplam hasılı 19300 akçedir.⁵⁵⁸ 1529 yılında ise buğdayın 30 kilesinden 2400, arpadan 70 kilesinden 3500 akçe alınmıştır. Darı, bürülce, susam, bakla, mercimek, çavdar, nohud ve sair hububattan 1550 akçe alınmıştır. Ayrıca keten, kendir ve kenevirden 200, kovandan 280, pembeden 1950, bağat ve bağçeciden 650, resmi zeminden 950, arusaneden 150, otlak ve korudan 120, deştbaniden 550, tapuyu zeminden 2500, resmi eğrekten 80, resmi ağnamdan 500, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve otlak ve resmi kışlak ve sair ziraatten 1672 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 17800 akçedir.⁵⁵⁹

Köyün 1512 yılında Hanha-i mukataasına ayrılan kısmında ise 6 hane kaydedilmiştir. Bunların 3'ü bennak, 3'ü karadır. Mücerred nüfus bulunmamaktadır.⁵⁶⁰ 1529 yılında nüfus azalmış ve 2 hane, 3 mücerreden oluşmuştur. Hanenin 2'si bennaktır. İktisadi faaliyetler mukataaya verilmiş diğer köyler ile birlikte toplu verilmiştir.⁵⁶¹

Buruncuk: Buruncuk köyü nüfus itibariyle Tire'nin en büyük köylerindedir. 1478 yılında 63 hane, 9 mücerred nüfusa sahip köyde hanelerin 34'ü çift, 14'ü bennak, 11'i kara, 3'ü nim çift, 1'i imamdır. Köyden alınan çift resmi toplamda 1440 akçedir.⁵⁶²

⁵⁵⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 100.

⁵⁵⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 183.

⁵⁵⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 355

⁵⁶⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 133.

⁵⁶¹ BOA, TD, nr. 148, s. 299.

⁵⁶² BOA, TD, nr. 8, s. 746-747.

1512 yılında nüfusu hane bazında % 88,8 oranında artmıştır. Bu tahrirde köyde 119 hane ve 30 mücerred nüfus yaşamaktadır. Ayrıca köyde 1 imam, 3 muhassıl, 3 masum ve 1 de gaib kaydedilmiştir. Hanelerin 7'si çift, 30'u bennak, 28'i kara, 54'ü nim çifttir. Çiftlerden 231, bennaklardan 348, karalardan 168, nim çiftlerden 970 akçe raiyyet resmi alınmıştır. Bunların dışında köyde 2 sipahizadegan ve 10 kürekçi yaşamaktadır.⁵⁶³ 1529 yılında ise köyde 115 hane, 36 mücerred ile 1 imam, 1 muhassıl, 1 masum, 1 de gaib kaydedilmiştir. Hanelerin 6'sı çift, 58'i bennak, 51'i nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak çiftlerden 132, bennaklardan 684, nim çiftlerden 841,5 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyde ayrıca 5 kürekçi ve 6 sipahi yaşamaktadır.⁵⁶⁴ 1478 ile 1512 yılları arasında köyde % 80'i aşkın nüfus artışı görülürken 1512 ile 1529 yılları arasında köyün nüfusu çok değişmemiştir.

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 3 müd ve 11 kilesinden 2130, arpanın 4 müd ve 1,5 kilesinden 1340, börülcenin 4 kilesinden 128, susamın 11 kilesinden 440, bostandan 240, ketenden 71, kovandan 12, pembeden 165, zeminden 469, bağ ve bağçeden 600, koru ve otlaktan 40, cürmü cinayet ve bad-ı heva ve arusaneden 200 akçe öşür alınmıştır. Köyde bulunan asiyabdan ise 330 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 7532 akçedir.⁵⁶⁵ 1512 yılında buğdayın 24 kilesinden 2400, arpanın 5 müd ve 4 kilesinden 5200, sarunun 12 kilesinden 625, susamın 4 kilesinden 50 akçe alınmıştır. Börülceden 10, bostandan 60, ketenden 250, kovandan 250, pembeden 243, deştbaniden 39, bağ ve bağçeciden 1000, resmi korudan 100, resmi zeminden 300, resmi ganemden 226, otlak ve eğrekden 50, tapudan 200, öşrü zeytundan 100, cürmü cinayet ve badı heva ve arusaneden 800 akçe alınmıştır. Köyde bu tahrirde 3 tane asiyab kaydedilmiştir. Bunlardan 6 bab olan asiyabdan 360, 3 bab olan asiyabdan 65 akçe alınmış ve 6 bab olan diğer asiyabdan 180 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 15813 akçedir.⁵⁶⁶ 1259 yılında ise buğdayın 20 kilesinden 2400, arpanın 98 kilesinden 4900 akçe alınmıştır. Börülce, simsim, daru, burçak, mercimek, nohud, milas, çavdar, alefden 1205,5 akçe alınmıştır. Bunların dışında keten,

⁵⁶³ BOA, TD, nr. 87, s. 137-138.

⁵⁶⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 304-305.

⁵⁶⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 746-747.

⁵⁶⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 137-138.

kendir ve kenevirde 250, kovandan 250, pembeden 350, deştbaniden 150, bağ ve bağgeçiden 1500, korudan 100, resmi zemin ve hakkulidad ve resmi tapuyu zeminden 950, ağnamdan 250, otlak ve eğrekden 50, zeytinden 100, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 1092 akçe vergi alınmıştır. Köyde bulunan asiyabların 6 bab olanından 360, 3 bab olanından 35 ve yine 6 bab olanından 180 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 15700 akçedir.⁵⁶⁷

Büyük Kedefye: Alabluyan cemaati köylerinden olan Büyük Kedefye 1512 yılında 34 hane ve 3 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 2'si çift, 16'sı bennak, 16'sı karadır.⁵⁶⁸ 1529 yılında ise 28 hane, 8 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 28'i de bennaktır.⁵⁶⁹ Köyün vergi hasılı cemaatin diğer köyleri ile birlikte toplu olarak kaydedilmiştir.⁵⁷⁰

Cühudlu: Tire Kazası'nın nüfusu az köyleri arasında yer alan Cühudlu köyünde 1478 yılında 7 hane kaydedilmiştir. Mücerred nüfusu bulunmayan köyde hanelerin 5'i bennak, 2'si nim çifttir.⁵⁷¹ 1512 yılında nüfusu azalan köyde 3 bennak ve 1 nim çiftten oluşan 4 hane kaydedilmiştir.⁵⁷² 1529 yılında hane sayısı değişmeyen köyde ayrıca 1 tane de muhassıl kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si bennak ve 2'si nim çifttir.⁵⁷³ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Hisarcık ve Yıvağlı köyleri ile birlikte kaydedilmiştir. Bu nedenle Hisarcık ve Yıvağlı köyleri bahsinde yer verilecektir.

Çalica ve Baklacı: 1478 yılı tahririnde Çalica ve Baklacı köyleri ayrı yazılmış olmasına karşın 1512 ve 1529 yılında köyler birlikte yazılmıştır. Köylerin nüfusu azaldığı için birlikte yazılmış olmalıdır. 1478 yılında münferid yazılan Baklacı köyünde 5 hane kaydedilmiştir. Bunların 3'ü çift, 2'si nim çifttir.⁵⁷⁴ Çalica Köyünde de yine 5

⁵⁶⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 304-305.

⁵⁶⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 313.

⁵⁶⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 510-511.

⁵⁷⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 314, BOA, TD, nr. 148, s. 512.

⁵⁷¹ BOA, TD, nr. 8, s. 743.

⁵⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 136.

⁵⁷³ BOA, TD, nr. 148, s. 303.

⁵⁷⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 492.

hane kaydedilmiştir. Hanelerin 3'ü çift, 2'si bennaktır.⁵⁷⁵ 1512 yılında Çalica ve Baklacı köyleri birlikte yazılmıştır. Köylerin nüfusu 2 çift, 3 bennak ve 1 kara ile toplamda 6 haneden oluşmuştur. Çiftlerden 66, bennaklardan 36, karalardan 6 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁵⁷⁶ 1529 yılında ise 10 hane ve 2 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 9'u bennaktır. Çiftten 33, bennaklardan 108 akçe vergi alınmıştır.⁵⁷⁷

1478 yılında Baklacı köyündeki iktisadi faaliyetlerden buğdayın 1 müdünden 300, arpanın 1 müdünden 320, burçağın 0,5 kilesinden 10, bürülceden 12, keten ve pembeden 180, resmi ekünden 20, kendir ve bostandan 35, bağattan 84, resmi zeminden 244 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca çift resmi olarak da 135 akçe alınmıştır. Köyde bulunan 110 dönüm çiftliğin hasılı ise 342 akçedir. Bunun 150 akçesi buğdaydan, 192 akçesi ise arpadan elde edilmiştir. Köyün toplam hasılı ise 2024 akçedir.⁵⁷⁸ Çalica köyünde ise buğdayın 1 müd ve 1 kilesinden 330, arpadan 1 müd ve 14 kilesinden 544, sarunun 7 kilesinden 350, burçakdan 8, ketenden 57, korudan 30, bağattan 10, ekünden 12, bostandan 10 ve resmi zeminden de 400 akçe gelir elde edilmiştir. Resmi çift ise 113 akçedir. Toplam hasıl 1836 akçedir.⁵⁷⁹ 1512 yılında buğdayın 12 kilesinden 1300, arpanın 24 kilesinden 1100, susamın 4 kilesinden 50, ketenden 1300, bostandan 25, bürülcenin 2 kilesinden 200, piyaz ve sirden 10, bağatdan 123, resmi eğrekden 15, kovandan 170, deştbaniden 30, arusaneden 15, resmi zeminden 560, resmi tapudan 150, alefden 10, kendirden 10, burçakdan 10, milasdan 20, pembeden 30, çavdarın 2 kilesinden 50, hasılı sazdan 100 akçe vergi alınmıştır. Köyde “yüz on dönüm yerdir. Haliya hassı iki defa olundu. Hasılı yukarıda dahildir” ifadesiyle bir çiftlik kaydedilmiştir. Köyün toplam hasılı 5866'dır.⁵⁸⁰ 1529 yılında ise buğdayın 13 kilesinden 1040, arpanın 21 kilesinden 1050 akçe alınmıştır. Milas, çavdar, yulaf, bürülce, burçak, daru, mercimek, nohud, susamdan 600, keten ve kendirden 1200, bostandan 30, piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, bağat ve haracı bağçeciden 250, resmi eğrekden 17, kovandan 80, deştbaniden 50, arusaneden 15, resmi zemin ve

⁵⁷⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 496.

⁵⁷⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 172-173.

⁵⁷⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 343.

⁵⁷⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 492.

⁵⁷⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 496.

⁵⁸⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 172-173.

hakkulidaddan 600, tapuyu zeminden 500, pembeden 35, mahsulü sazdan 36, cürmü cinayet ve sair ziraat ve resmi ganem ve resmi kışlak ve duhan yörükandan 120 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 5863 akçedir.⁵⁸¹

Çalışlu: 1478 yılı tahrir defterinde kaydına rastlayamadığımız köyün 1481 tarihli Tire, Birgi, Ayasuluğ ve Alaşehir tımar defterinde 5 hane nüfusu kaydedilmiştir. Haneler çiftlerden oluşmuştur ve köyün toplam hasılı “yekun fi sene 3.059” olarak yazılmıştır.⁵⁸² 1512 yılında köyde hane sayısı Uladı köyü ile birlikte verilmiştir. Nüfusu çok az olan köyde yalnızca 2 nim çift kaydedilmiştir.⁵⁸³ 1529 yılında ise köyde yalnızca 1 tane nim çift kaydedilmiştir.⁵⁸⁴ Köyün iktisadi faaliyetleri Uladı köyü ile birlikte yazılmıştır. Bu nedenle Uladı Köyü bahsinde değinilecektir.

Çamluca: 1478 yılında 15 hane ve 1 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerden 6’sı çift, 4’ü kara, 5’i nim çifttir.⁵⁸⁵ 1512 yılında 12 hane, 1 mücerred kaydedilen köyde 1 tane de imam vardır. Hanelerin 5’i bennak, 1’i kara, 6’sı nim çifttir. Bu deftere göre köydeki bennaklardan 7, karadan 6, nim çiftlerden 99 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁵⁸⁶ 1529 yılında ise köydeki nefer sayısı değişmemiştir ancak hane sayısında azalma olmuştur. Buna göre köyde 9 hane ve 4 mücerred nüfus yaşamaktadır. Raiyet rüsumu olarak 6 bennakdan 72, 4 nim çiftten 66 akçe alınmıştır. bennaklardan bir tanesi aynı zamanda imam statüsüne sahiptir.⁵⁸⁷ Köyün nüfusu incelediğimiz dönem içinde öök fazla değişmemiştir. Ancak hane sayısı azalmışken mücerred nüfus artmıştır.

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1478 yılında buğdayın 2 müdünden 1200, arpanın 3 müd ve 17 kilesinden 1244, börülcenin 10 kilesinden 320, simsimin 7 kilesinden 280, duhanın 1 kilesinden 15, 7 sa’ burçakdan 7, bağ ve dimden 589, resmi

⁵⁸¹ BOA, TD, nr. 148, s. 343.

⁵⁸² M. Akif Erdoğan- Ömer Bıyık, 1481 Tarihli Tire, Birgi, Ayasuluğ ve Alaşehir Tımar Defteri (Metin ve İnceleme) (1492 Tarihli Biga, Tarhala ve Bergama Piyade Yoklama Defteri Parçası İle Birlikte), Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2015, s.9.

⁵⁸³ BOA, TD, nr. 87, s. 177.

⁵⁸⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 177, BOA, TD, nr. 148, s. 347-348.

⁵⁸⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 124.

⁵⁸⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 180-181.

⁵⁸⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 352.

gerdek ve badı hevadadan 50, kovandan 130, resmi çiftten 304 akçe alınmıştır. Ayrıca haricden ekinlerin öşrü 291 akçedir. Köydeki çiftlik “öşrü çiftlik imam ki 120 dönüm yerdir. Hasılı öşrü hınta ve arpa ve resmi zemin ve gayri 246” şeklinde kaydedilmiştir. Köyde Çamluca tımarı olan ayrı bir çiftlik daha vardır ki Çakmak Mustafa veledi Çakırlu çiftliği olan bu yerin hasılı 177 akçedir. Köyün toplam vergi hasılı 4979 akçedir.⁵⁸⁸ 1512 yılında buğdayın 13 kilesinden 1300, arpanın 30 kilesinden 1500, susamdan 45, bürülçenin 12 kilesinden 1400, burçakdan 10, bostandan 57, eğerekden 20, kovandan 80, pembeden 26, deştbaniden 20, arusaneden 44, resmi tapudan 420, resmi zeminden 359, korudan 50, cürmü cinayet ve badı heva ve ağnamdan 150 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde 120 dönümlük yer olan çiftlik-i imamdan 240 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 5774 akçedir.⁵⁸⁹ 1529 yılında ise buğdayın 19 kilesinden 1440, arpanın 22 kilesinden 1150 akçe alınmıştır. Susam, burçak ve sair hububattan 195, bostandan 200, kovandan 120, bürülceden 240, pembeden 300, deştbaniden 40, arusaneden 60, tapuyu zemin ve resmi zeminden 550, korudan 50, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi eğrek ve resmi otlaktan 292 akçe öşür alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 4775 akçedir.⁵⁹⁰

Çaşnigir: 1478 yılı tahrir defterinde mezra olarak kaydedilen Çaşnigir 1512 ve 1529 yılı tahrir defterlerinde karye olarak kaydedilmiştir. Her ne kadar köy olarak kaydedilse de Çaşnigir köyünde nüfus bulunmamaktadır. Tarımsal faaliyetlerine baktığımızda ise 1478 yılında Çaşnigir mezrasında buğdayın 3 kilesinden 90, arpanın 2 kilesinden 32, bürülçenin 0,5 kilesinden 16, simsimden 3 akçe vergi alınmıştır. Mezranın toplam vergi hasılı 141 akçedir.⁵⁹¹ 1512 yılında Çaşnigir köyünün iktisadi faaliyetlerinden buğdayın 1 kilesinden 100, arpanın 1 kilesinden 50, bürülceden 50, bostandan 50, sarudan 30, resmi zeminden 50, resmi tapudan 50 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 380 akçedir.⁵⁹² 1529 yılında ise köyde vergi kalemleri “öşrü hınta ve arpa ve sair hububat ve öşrü bostan ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi duhan ve

⁵⁸⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 124.

⁵⁸⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 180-181.

⁵⁹⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 352.

⁵⁹¹ BOA, TD, nr.8, s.121.

⁵⁹² BOA, TD, nr.87, s.184.

resmi yurd ve resmi kışlakçıyan ve resmi deştbanı gayri mahsulat ve ziraat” şeklinde toplu olarak kaydedilmiş ve hasılı 600 akçe olarak belirtilmiştir.⁵⁹³

Çatlu: 1478 yılında Çatlu köyünün nüfusu 38 hane ve 6 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 10’u çift, 11’i bennak, 7’si kara, 9’u nim çifttir. Ayrıca köyde 1 de imam bulunmaktadır.⁵⁹⁴ 1512 yılı tahrir defterine göre köyün nüfusu azalmış ve 37 hane ile 1 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 2’si çift, 18’i bennak, 5’i kara, 12’si nim çifttir. Çiftlerden 66, bennaklardan 218, karalardan 30, nim çiftlerden 198 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁵⁹⁵ 1529 yılına göre ise nüfusu azalmaya devam eden köyde 29 hane, 5 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 3’ü çift, 19’u bennak, 7’si nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 3 çiftten 99, 7 nim çiftten 115,5 akçe alınmıştır.⁵⁹⁶

1478 yılında köyde buğdayın 1 müd ve 13 kilesinden 990, arpanın 3 müd ve 3 kilesinden 993, duhanın 7 kilesinden 105, burçağın 1 kilesinden 20, pembeden 238, ketenden 337, dalyandan 10, armuddan 20, korudan 60, resmi eğrekden 20, sazlıktan 20, kovandan 14, nohuddan 8, piyazdan 6, resmi zeminden 270, resmi yurt 50, sulu ark 25, öşrü bağçeden 20, öşrü bakladan 32, cürmü cinayet ve resmi arusaneden 200, resmi çiftten 352 akçe vergi alınmıştır. Köyde bulunan 3 bab asıyabdan 90 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4396 akçedir.⁵⁹⁷ 1512 yılında buğdayın 10 kilesinden 1000, arpanın 18 kilesinden 900, sarudan 100, burçakdan 50, pembeden 150, ketenden 130, dalyandan 10, armuddan 10, kuru ve otlaktan 50, resmi eğrekten 10, sazlıktan 30, kovandan 30, piyaz ve sirden 18, resmi zeminden 450, resmi tapudan 100, resmi yurttan 10, sulu arkdan 20, bağdan 50, arusaneden 50, resmi ganemden 20, bürülceden 100, cürmü cinayet ve badı heva ve deştbaniden 50 akçe öşür alınmıştır. Ayrıca köydeki 3 bab asıyabdab 90 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3990 akçedir.⁵⁹⁸ 1529 yılında ise 10 kile buğdaydan 80, 50 kile arpadan 2050, bürülce, simsim, daru, burçak ve sair hububattan 400, bostandan 150, kovandan 140, keten, kendir ve kenevirden 150,

⁵⁹³ BOA, TD, nr.148, s.357.

⁵⁹⁴ BOA, TD, nr.8, s.101-102.

⁵⁹⁵ BOA, TD, nr.87, s.154.

⁵⁹⁶ BOA, TD, nr.148, s.322-323.

⁵⁹⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 101-102.

⁵⁹⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 154.

pembeden 400, dalyandan 500, armuddan 10, resmi kuru ve otlak ve sazlıktan 450, tapuyu zeminden 410, resmi yurt ve duhandan 10, piyaz ve sir ve sair sirvandan 15, bağat ve bağçeciden 50, resmi arusaneden 60, resmi ağnamdan 200, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi deştbaniden 200 akçe alınmıştır. Bu tahrirde de kaydedilen sulu ark için 500 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 6479 akçedir.⁵⁹⁹

Çavuşlu: İncelediğimiz her üç tahrir defterinde de iki tane Çavuşlu köyü kaydedilmiştir. Ancak Tahsin veledi Polad tımarı olan Çavuşlu köyünde nüfus yoktur ve sadece tarımsal faaliyetler kaydedilmiştir. 1478 yılı tahririnde Ali Bey veledi Murat ve Mustafa tımarı olan Çavuşlu köyünde 9 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 7'si hane, 2'si mücerreddir. Hanenin içinde 3 çift, 1 bennak, 2 nim çift ve 1 tane imam yer almaktadır.⁶⁰⁰ 1512 yılında ise 9 hane ve 1 mücerred nüfus kayıtlıdır. Bu tahrirde köyde 2 çift için 66, 4 nim çift için 66, 2 bennak için 24 ve 1 kara için 6 akçe vergi alınmıştır.⁶⁰¹ 1529 yılında Çavuşlu köyünde hane sayısı 9'dan 5'e düşmüştür. Mücerred nüfus 3 olmuştur. Köyde raiyyet resmi olarak 3 nim çiftten 49,5 akçe, 2 bennaktan 24 akçe alınmıştır.⁶⁰²

1478 yılında köyün tarımsal faaliyetlerine baktığımızda; 19 kile buğdaydan 970, 276 kile arpadan 440, 2 kile burçaktan 45, 15,5 darudan 197, 16 ölçek ve 0,5 kile nohuddan 19, 4 ölçek susamdan 12, 26 ölçek börülceden 5, 2 kile alefden 16, bağattan 108, resmi zeminden 175, bostandan 9, kovandan 30, korudan 10, armuddan 10, resmi eğrekten 26, pembeden 27, kestanelikten 300 ve resmi çift için 144 akçe alınmıştır. Ayrıca Akpınar ayağı ve yayla pınarın hasılı 90 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyün toplam vergi hasılatı 2188 akçedir.⁶⁰³ 1512 yılında köyün tarımsal faaliyetlerinden buğdayın 10 kilesinden 1000, arpanın 14 kilesinden 722, öşrü saru için 120, burçakdan 10, alefden 40, susamdan 30, börülceden 20, pembeden 120, ketenden 300, kovandan 200, kestaneden 200, korudan 30, resmi zeminden 370, cürm-ü cinayet ve bad-ı hevadan 220, bağattan 300 ve tapudan 350 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca "Akpınar ayağı ve yayla

⁵⁹⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 322-323.

⁶⁰⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 99.

⁶⁰¹ BOA, TD, nr. 87, s. 185.

⁶⁰² BOA, TD, nr. 148, s. 357-358.

⁶⁰³ BOA, TD, nr. 8, s. 99.

paşa alan fi sene” şeklinde kaydedilen çiftlikten 100 akçe vergi alınmaktaydı. Köyün bu tahrirdeki toplam vergi hasılı 4454 akçedir.⁶⁰⁴ 1529 yılında ise buğdayın 8 kilesinden 640, arpanın 20 kilesinden 1500, daru, burçak, alef, susam, börülce, nohud, mercimek, çavdar, milas ve sair hububattan 925, pembeden 230, keten, kendir ve kenevirde 250, kovandan 141, korudan 30, mahsul-ü kestaneden 250, resmi zemin ve resmi tapudan 490, öşrü bağat, bağ ve bağçeden 350, cürm-ü cinayet ve badı heva ve yava ve resmi deştbanı ve resmi arusane ve resmi duhandan 200 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 5080 akçedir.⁶⁰⁵

Nüfus bulunmayan ancak tarımsal faaliyetlerin yapıldığı Çavuşlu köyünde ise 1478 yılında 17 kile buğdaydan 413, 97 kile arpadan 914, 2 kile darıdan 32, 4 kile burçaktan 85, ketenden 15, kendirden 8, resmi zeminden 612, pembeden 15, resmi sazlıktan 25 ve resmi ekünden 15 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılatı 2114 akçedir.⁶⁰⁶ 1512 yılında ise yapılan tarımsal faaliyetlerden buğdayın 2 müdünden 2000, arpanın 24 kilesinden 1200, börülcenin 5 kilesinden 500, baklanın 16 kilesinden 150, darıdan 150, burçaktan 50, ketenden 150, bostandan 40, kendirden 110, deştbanıdan 50, resmi zemin ve tapudan 300 akçe vergi alınmıştır. Toplam hasılat 5000 akçedir.⁶⁰⁷ 1529 tarihli tahrir defterinde mahsul “öşrü hinta, arpa ve sair hububat ve keten, kendir, bostan, sirvan, pembe, deştbanı ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi ekün ve resmi otlak yörükân ve ikişer akçe verirler ve sair zuhurat” şeklinde toplu olarak yazılıp altına hasılı 5000 akçe olarak kaydedilmiştir.⁶⁰⁸

Çenberiyeye: 1478 yılında Çenberiyeye köyünün nüfusu 48 hane ve 4 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 14’ü çift, 23’ü bennak, 7’si kara ve 4’ü nim çifttir.⁶⁰⁹ 1512 yılında nüfusu artan köyde 45 hane ve 10 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 5’i çift, 24’ü bennak, 8’i kara, 8’i nim çifttir. Ayrıca köyde 4 tane pir kaydedilmiştir. Bu tahrirde 5 çiftten 165, 24 bennaktan 289, 8 karadan 48, 8 nim çiftten 132 akçe resm

⁶⁰⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 185.

⁶⁰⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 357-358.

⁶⁰⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 95.

⁶⁰⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 188.

⁶⁰⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 363.

⁶⁰⁹ BOA, TD, nr.8, s.95-96.

alınmıştır.⁶¹⁰ 1529 yılında ise köyde yaşayan nüfusun 34'ü hane, 10'u mücerred olarak kaydedilmiştir. Bunların 2'si çift, 25'i bennak, 8'i nim çifttir⁶¹¹. Bu tahrire göre 2 çiftten 66, 25 bennaktan 300, 8 nim çiftten 132 akçe vergi alınmıştır.⁶¹²

1478 tarihli tahrir defterine göre köyde yetiştirilen buğdayın 35 kilesinden 950, arpanın 2 müdünden 1920, börülcenin 10 kilesinden 320, ketenden 70, bostandan 300, kovandan 30, resmi yayladan 60, çeltikten 100, hasılı ortak 200, bağat ve resmi zeminden 2255 ve resmi çiftten 813 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde 2 tane asiyab resmi kaydedilmiştir. Asiyabın bir tanesinden 30 diğerinden 60 akçe vergi alınmıştır. Toplam vergi hasılı 7103akçedir.⁶¹³ 1512 yılında buğdayın 2 kilesi ve 2 müdünden 2100, arpanın 3 müd ve 10 kilesinden 3500 akçe alınmıştır. Ayrıca burçaktan 100, susamdan 50, ketenden 100, bostandan 400, piyazdan 30, öşrü sarudan 100, deştbaniden 150, kovandan 50, tapudan 900, resmi zeminden 50, arusaneden 150, yaylaktan 60, börülceden 100, pembeden 360, incirden 300, bağattan 500, ekünden 40, ganemden 300, çeltikten 500, bağçeden 100, kestaneden 150, meyveden 80, cürmü cinayet ve badı heva ve yavadan 1340 akçe öşür alınmıştır. Toplamda köyün vergi hasılı 12333 akçedir.⁶¹⁴ 1529 yılında ise buğdayın 21 kilesinden 1680, arpanın 65 kilesinden 3250, daru, burçak, mercimek, ganem ve sair hububattan 500, börülcenin 12 kilesinden 960, keten, kendir ve kenevirde 146, bostandan 450, piyaz ve sir ve sair sirvandan 230, deştbaniden 115, kovandan 125, tapuyu zeminden 920, resmi zaminden 255, arusaneden 150, yaylaktan 65, pembeden 350, incir ve bağattan 1150, ekünden 40, resmi ağnamdan 350, çeltikten 250, kestanelikten 155, piyaz ve sir ve sair sirvandan 185, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve resmi duhan ve kışlakçıyan reaya ve sair ziraatten 653 akçe vergi alınmıştır. bu tahrirde toplam hasılı 12512 akçedir.⁶¹⁵

Çenberiyeye köyünün bir kısmı 1512 ve 1529 yılı tahrirlerinde Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1512 yılında şehzade hassı olan mukataahane de 5 hane ve 1

⁶¹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 161-162.

⁶¹¹ Nim çiftlerden bir tanesi aynı zamanda kethüda olarak da kaydedilmiştir.

⁶¹² BOA, TD, nr. 148, s. 330-331.

⁶¹³ BOA, TD, nr. 8, s. 95-96.

⁶¹⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 161-162.

⁶¹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 330-331.

mücerred nüfus kaydedilmiştir. hanelerin 2'si bennak, 3'ü karadır.⁶¹⁶ 1529 yılında ise mukataahanenin 2'si hane, 1'i mücerreddir. Hanelerin 2'si bennak olarak kayıtlıdır.⁶¹⁷

Çıkılduk ve Altun Taş: 1478 yılında 9 hane ile 1 mücerred nüfustan oluşan köyün hanelerinin 1'i bennak, 8'i çifttir.⁶¹⁸ 1512 yılında hane sayısı değişmeyen köyde mücerred nüfus 2 olmuştur. Hanelerin 1'i çift, 2'si bennak, 6'sı nim çifttir. 1 çiftten 33, 2 bennaktan 24, 6 nim çiftten 99 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁶¹⁹ 1529 yılında da hane sayısı değişmemiştir. 9 hane ve 1 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si çift, 2'si bennak, 5'i nim çifttir. 2 çiftten 66, 2 bennaktan 24, 5 nim çiftten 82,5 akçe raiyet rüsümü alınmıştır.⁶²⁰

1478 yılında köyün iktisadi faaliyetlerinden buğdayın 3 müd ve 11 kilesinden 2340, arpanın 6 müd ve 19 kilesinde 2217, duhanın 7 kilesinden 109, bürülcenin 10 sa' ve 1 kilesinden 42, simsimin 3 sa' ve 1 kilesinden 50, çavdarın 2 kilesinden 10 akçe vergi alınmıştır. Bunların dışında burçaktan 40, ketenden 220, kendirden 10, pembeden 240, kovandan 30, resmi eğrekden 75, bağdan 47, resmi zeminden 1003, badı heva, cürmü cinayet ve resmi gerdekden 170, resmi ganemden 36, resmi çiftten 276 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca "hassa ki 5 çiftlik yerdir. Hasılı yukarıda bile dahildir" ifadesiyle köyde bir çiftlik kaydedilmiştir. Köyün toplam vergi hasılı 6967 akçedir.⁶²¹ 1512 yılı tahririnde köydeki iktisadi faaliyetler "öşrü hinta, öşrü arpa, öşrü saru, öşrü bürülce, öşrü burçak, öşrü pembe, öşrü keten, öşrü bostan, öşrü bağat, öşrü kovan, resmi zemin, resmi tapu, resmi deştbanı, öşrü susam, resmi ekün, resmi arusane, öşrü nohud" ayrı ayrı yazılmasına karşı alınan vergiler kaydedilmemiştir. Köyün toplam hasılı ise "cema'an hasıl-ı hububat mezbure ve gayri fi sene" ifadesiyle 25933 akçe olarak yazılmıştır.⁶²² 1529 yılında ise buğdayın 65 kilesinden 5240, arpanın 99 kilesinde 4950 akçe alınmıştır. Milas, çavdar, bürülce, burçak, daru, nohud, bakla, mercimek, susamdan 3950, keten, kendir ve kenevirinden 1400, bostandan 1350, pembeden 1452,

⁶¹⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 134.

⁶¹⁷ BOA, TD, nr.148, s.299.

⁶¹⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 127.

⁶¹⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 160.

⁶²⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 329.

⁶²¹ BOA, TD, nr. 8, s. 127.

⁶²² BOA, TD, nr. 87, s. 160.

resmi eğrekten 40, bağat ve bağçeciden 1450, resmi zeminden 1990, tapuyu zeminden 1560, deştbaniden 1350, arusaneden 30, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi kışlak ve resmi duhan ve kışlakçıyandan 915 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrir ise köyün toplam vergi hasılı 24000 akçeye düşmüştür.⁶²³

Çukallu: İncelediğimiz üç tahrir defterinde de kaydı olan Çukallu köyünün yalnızca 1478 yılı tahrir defterinde nüfusu kaydedilmiştir. Bu tahrirde Çukallu köyü 3 hane ve 1 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 2'si bennak, 1'i karadır.⁶²⁴ 1512 ve 1529 yılı tahrirlerinde nüfus kaydedilmeyen köyde tarımsal faaliyetler devam etmiştir.

Köyün ikisadi faaliyetleri ise şöyledir; 1478 yılında buğdayın 14 kilesinden 420, arpanın 2 kilesinde 352, duhanın 1 kilesinden 15, bürülenin 4 kilesinden 128, simsimden 10, pembeden 24, resmi zeminden 240, resmi bennak ve karadan 30 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 1245 akçedir.⁶²⁵ 1512 yılı tahririne göre ise buğdayın 6 kilesinden 300, arpanın 14 kilesinden 700, susamdan 40, bürüleden 100, bağatdan 100, milasdan 150, bostandan 20, resmi zeminden 200, tapudan 60, deştbaniden 30 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 2000 akçedir.⁶²⁶ 1529 yılında iktisadi faaliyetler toplu olarak kaydedilmiştir. Buna göre öşrü hinta, arpa, susam, bürülce, milas, çavdar, alaf, nohud, bakla, mercimek, burçak, öşrü bağat, öşrü bostan, resmi zemin, resmi tapu, resmi deştbani, resmi ağnam, resmi duhan, kışlakçıyan ve sair mahsulat ve ziraatden 2900 akçe öşür alınmıştır.⁶²⁷

Dağ Beyi: 1478 yılı tahrir defterinde Şeyhlü, Eymirlü, Bayındırlu, Tolos, Yusufllu, Ergenlü ve Saru Merye köyleri Dağ Beyi köyüne tabi kaydedilmiştir. Ayrıca bu tahrirde Güvençlü, Ahmedlü, Kızılca ve Deryanda, Kızılca Hisar, Dermiyan, Kızılca Bergoslar, İlyas Beylü, Miskince, Deryanda, Uladı köyleri de Dağ Beyi mukataasına

⁶²³ BOA, TD, nr. 148, s. 329.

⁶²⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 119.

⁶²⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 119.

⁶²⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 188.

⁶²⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 363.

verilmiş, mukataahanelerin ve bahsi geçen köylerin⁶²⁸ iktisadi faaliyetleri ve toplam vergi hasılı birlikte kaydedilmiştir. 1512 yılında yalnızca Yusuf lu ve Ergenlü köyleri Dağ Beyi'ne tabi kaydedilmişken diğer köyler Tire'ye tabi kaydedilmiştir. Ancak vergi hasılı yine ortak yazılmıştır. 1529 yılı tahririnde ise köylerin hepsi Tire'ye tabi yazılmış ancak bu tahrirde de bahsi geçen köyler ve mukataahanelerin vergi hasılları ortak yazılmıştır.

1478 yılı tahrir defterinde Ali bin veledi İskender ağa tımarı olarak kaydedilen Dağ Beyi köyü 9 çift ve 1 bennak ile toplam 10 haneden oluşmuştur. Bu tarihte köyde mücerred nüfus kaydedilmemiştir.⁶²⁹ 1512 yılında nüfusu artan köyde 26 hane ve 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si çift, 3'ü bennak, 7'si kara, 1'i gaib, 13'ü nim çifttir.⁶³⁰ 1529 yılında ise nüfusu artmaya devam eden Dağ Beyi köyünün 23 hane ve 8 mücerred nüfusu vardır. Hanelerin 2'si çift, 13'ü bennak, 8'i nim çifttir. Bennaklardan bir tanesi aynı zamanda imamdır.⁶³¹ Dağ Beyi köyünün bir kısmı da Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1512 yılında 3 bennak, 2 karadan oluşan mukataahane, 1529 yılında 6 hane, 1 mücerreden oluşmuştur.⁶³²

İktisadi faaliyetlere baktığımızda; 1478 yılında 6 müd buğdaydan 3655, 15 müd arpadan 3255, 4 kile börülceden 128, susamın 3,5 kilesinden 145, 10 kile burçakdan 35, darının 6,5 kilesinden 97 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca bağatdan 455, kovandan 855, resmi ağnamdan 4055, badı heva ve resmi gerdekden 1155, kuru kestanelikten 250, hasılı ortak 1245, kuru otlaktan 65, zeytinden 255, dağ beyi suyundan 555, ketenden 445, pembeden 4545, bostandan 132, resmi çiftten 6678, çeltik üretiminden ise 2500 akçe öşür alınmıştır. Köyde bulunan 2 asiyabdan birinin resmi 240 diğerinin ki 480 akçedir. Dağ Beyinde ki kuru ve kestanelikten 655 akçe alınmıştır. Köylerin ve mukataahanelerin tamamından alınan raiyyer rüsumu ise 6678 akçedir. Bu tahrirde köylerin ve mukataahanelerin toplam vergi hasılı 32355 akçedir.⁶³³

⁶²⁸ Adı geçen köylerin nüfusu ayrı ayrı ele alındığı için burada değinilmemiş ancak iktisadi faaliyetlere ve vergilere bu kısımda yer verilmiştir.

⁶²⁹ BOA, TD, nr.8, s.106.

⁶³⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 143.

⁶³¹ BOA, TD, nr. 148, s. 311.

⁶³² BOA, TD, nr. 87, s. 130, BOA, TD, nr. 148, s. 296.

⁶³³ BOA, TD, nr. 8, s. 106-113.

1512 yılında ise köylerin mahsulü ve hasılı “ mahsul karayı mezkurun ma’ mukataat Dağ Beyi, öşrü hinta ve arpa ve börülce ve öşrü bağat ve resmi kovan ve resmi ganem ve cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi arusane ve kuru kestanelik ve öşrü darı ve kuru otlak ve zeytin ve kestane ve pembe ve susam ve bostan ve Dağ Beyi kestaneliği ve çeltik ve reaya çift ve nim çift ve bennak ve kara” ifadesi ile toplam vergi hasılı 56000 akçe olarak kaydedilmiştir.⁶³⁴

1529 yılında buğdayın 80 kilesinden 6400, arpanın 120 kilesinden 6000 akçe alınmıştır. Öşrü pembe, susam, keten, kendir ve kenevirde 15000, milas, çavdar, alef, daru, börülce, mercimek, nohud, burçak ve sair hububattan 1601, resmi korudan 250, öşrü bağat ve haracı bağçeciden 3064 akçe alınmıştır. Mahsulü zeytin ve esharu yünden 119, deştbaniden 500, arusaneden 850, kovandan 900, resmi zemin ve hakkulidaddan 2950, tapuyu zeminden 3000, resmi ağnamdan 3000, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatten 9850 akçe alınmıştır. Ayrıca “ Nehri Dağ Beyi Kızılca soma dağından akıp ayağına reaya ziraat ettirilir” ifadesi ile kayıtlı vergi kaleminden 300 akçe alındığı belirtilmiştir. Yine “ yıldırım eteğinde koruyu kestanelik hassı ve kestane ili atik kafiri ki reaya elinde olub öşrünü verirler” ifadesiyle 380 akçe alınmıştır. Ayrıca öşrü kestane-i reayadan 2550 akçe alınmıştır. Çeltik hasılı 420 akçe verilmiştir. Bunların dışında bir de asiyab vardır. 10 bab asiyabdan 200 akçe alınmıştır. Bu tahrirde yukarıda bahsi geçen köyler ve mukataahanelerden raiyet rüsümü olarak 6 çiftten 198, 192 nim çiftten 3168, 414 bennakdan 4968 akçe resm alınmıştır. Toplam vergi hasılı ise 59468’ dir.⁶³⁵

Dağlamalı: Musa veledi sinan bey ve mustafa biraderi tımarı olarak kaydedilen Dağlamalı köyünde nüfus bulunmamaktadır. Köyün tarımsal faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılı tahrir defterine göre köyde yetiştirilen ürünlerden, buğdayın 1 müdünden 600, arpanın 2 müdünden 640, simsimin 1 kilesinden 40, pembeden 700, börülcenin 1,5 kilesinden 48, duhanın 17 kilesinden 210, ketenden 24, resmi zeminden

⁶³⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 143-150.

⁶³⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 318.

320 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 2642 akçedir.⁶³⁶ 1512 yılında ise buğdayın 17 kilesinden 1700, arpanın 18 kilesinden 900, sarunun 3 kilesinden 150, bostandan 150, börülceden 200, pembeden 2260, resmi zeminden 350, resmi tapudan 160, ketenden 20, susamdan 80, resmi eğrekden 30, kovandan 240 akçe vergi alınmıştır. 6 yılda bir ekilen çeltikten 50 akçe vergi alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 6290 akçedir.⁶³⁷ 1529 yılında ise buğdayın 45 kilesinden 3600, arpanın 41 kilesinden 2050 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca bostan, pıyaz ve sir ve sair sirvandan 200, susam, börülce, mercimek, burçak, çavdar, darı, nohud, milas, alef ve sair hububatdan 1750, resmi zemin ve hakkulidaddan 800, tapuyu zeminden 500, öşrü pembe, bağ ve bağçeden 2900, keten, kendir ve kenevirde 20, resmi eğrekden 51, resmi kovan-ı reyadan 129 akçe alınmıştır. Bu tahrirde ise toplam hasıl 12000 akçedir.⁶³⁸

Darıcı: Tire Kazası'na tabii Darıcı köyü Karaca Koyunlu taifesinin en önemli cemaatlerinden biri olan Darıcılar cemaatinin yerleştiği bir köy olmalıdır. Nitekim Darıcılar cemaatinin bazı kollarının Tire Kazası'nda tahrir edildiği bilinmektedir.⁶³⁹ Karaca koyunlu taifesinin en önemli cemaatlerinden biri olan Darıcılar hem kalabalık nüfuslarıyla hem de dağıldıkları sahanın genişliği ile dikkat çekmektedir. Kanuni dönemi ve 1533 tarihli defterlerde cemaatinin bir kısmının diğer ismi Kasım Fakih olarak kaydedilmiştir. Cemaat Aydın Sancağının Birgi, Tire, Sart gibi kazalarının yanında Saruhan sancağının Ilıca kazasına tabii köylerde sakindi.⁶⁴⁰

Tire Kazası'nın nüfusu en az köyleri arasında yer alan Darıcı köyü Hanha-i mukataasına ayrılmış köylerdendir. 1478 yılında kaydı olmayan köyde 1512 yılında 2 nefer nüfus yaşamaktadır. Bunların 2'si de bennaktır.⁶⁴¹ 1529 yılında nüfusu değişmeyen köyde yine 2 bennak kaydedilmiştir.⁶⁴² Köyün tarımsal faaliyetleri ve hâsılı mukataaya bağlı köyler ile birlikte ortak yazılmıştır.

⁶³⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 119.

⁶³⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 185-186.

⁶³⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 358.

⁶³⁹ Sadullah Gülten, a.g.m. , s. 195.

⁶⁴⁰ Sadullah Gülten, a.g.m. , s. 203.

⁶⁴¹ BOA, TD, nr. 87, s. 133.

⁶⁴² BOA, TD, nr. 148, s. 299.

Dermiyan: Orhon Abidelerinde adı geçen Dermiyan köyü adı olarak Ege'ye de geçmiştir.⁶⁴³ Köy Tire Kazası'nda bulunan Karaca Koyunlu taifesinden Dermiyan cemaati köyüdür. Nitekim 1478 yılı tahririnde cemaatin nüfus itibarıyla taifenin en büyük cemaatlerinden olduğu görülmektedir.⁶⁴⁴ 1478 yılında kaydı olmayan Dermiyan köyü Dağ Beyi mukataası içinde yer alan köylerdendir. 1512 yılında köyde 14 hane ve 1 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 11'i bennak, 3'ü karadır.⁶⁴⁵ 1529 yılında ise köyün nüfusu artmıştır. Buna göre köyde 24 hane ve 2 mücerred kaydedilmiştir. Bu tahrirde haneleri bennaklar oluşturmuştur.⁶⁴⁶ Köyün özellikle hane sayısında önemli artış yaşanmıştır. Nüfusu neredeyse yarı yarıya artmıştır. Köyün tarımsal faaliyetleri ve hasılı mukataaya bağlı köylerin toplam hasılı içinde yazılmıştır.

Diryanda: Mirliva hassı olarak kaydedilen Diryanda köyü de Dağ Beyi mukataası köylerindedir. 1478 yılında kaydına rastlayamadığımız köyde 1512 yılında 2 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i bennak, 1'i pirdir.⁶⁴⁷ 1529 yılında ise nüfusu değişmeyen köyde hane sayısı 1 olarak yazılmıştır. Önceki tahrirde hane olarak yazılan pir bu tahrirde haneden sayılmamıştır.⁶⁴⁸ Köyün vergi hasılı mukataaya bağlı köylerin ortak hasılı içinde verilmiştir.

Dizyad: 1478 yılı tahrir defterinde kaydına rastlayamadığımız Dizyad köyünün bir kısmı Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1512 yılında tımar köyü Dizyad'da 2 çift, 3 bennak, 2 kara, 2 nim çiftten oluşan 9 hane nüfus kaydedilmiştir. Çiftlerden 66, bennaklardan 36, karalardan 12, nim çiftlerden 33 akçe resm alınmıştır.⁶⁴⁹ 1529 yılı tahririnde Ayasuluğ kazasına tabi kaydedilen köyün nüfusunda dikkat çekici oranda azalma olmuş ve hane sayısı 3'e düşmüştür. Yine bu tahrirde de köyde mücerred kaydı

⁶⁴³ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 49.

⁶⁴⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 631-633.

⁶⁴⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 149-150.

⁶⁴⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 317.

⁶⁴⁷ BOA, TD, nr.87, s.150.

⁶⁴⁸ BOA, TD, nr.148, s.318.

⁶⁴⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 172.

yoktur. Hanelerin 2'si bennak, 1'i nim çifttir ve 2 bennakdan 24,1 nim çiftten 16 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁶⁵⁰

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda: 1512 yılında buğdayın 6 kilesinden 600, arpanın 16 kilesinden 800, sarunun 1 kilesinden 50, burçağın 1 kilesinden 50, susamdan 30, pembeden 1200, bostandan 10, armuddan 20, ketenden 10, kovandan 10, eğrekden 10, bağatdan 430, resmi zeminden 600, deştbaniden 30, arusaneden 10, korudan 23, bürülceden 10 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 4500 akçedir.⁶⁵¹ 1529 yılında ise buğdayın 7,5 kilesinden 600, arpanın 16 kilesinden 800, burçak, darı, susam, bürülce, mercimek, ve sair hububattan 642,5 akçe vergi alınmıştır. Ketten, kendir ve kenevirde 140, bostan, piyaz ve sir ve sair sirvandan 85, pembeden 1250, bağat ve sair ziraatden 450, kovandan 10, resmi eğrekden 20, tapuyu zeminden 519, resmi zemin reaya-i karye-i mezkure ve hakkulidad ve resmi zemin hariç reayadan 228, kovandan 20, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi arusane ve deştbani ve resmi kışlak ve duhan-ı yörükân ve hariç reayadan 199 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 9950 akçeye çıkmıştır.⁶⁵² Köyde iki tahrir arasında ki dönemde üretim iki katını aşmıştır.

Dizyad köyünün bir kısmı Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1512 yılında mukataahane de 16 hane kaydedilmiştir. Bunların 11'i bennak, 4'ü kara, 2'si nim çifttir.⁶⁵³ 1529 yılında ise 13 hane ve 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Bunların 12'si bennak, 1'i nim çifttir.⁶⁵⁴ Mukataahanelerin iktisadi faaliyetleri ve hasılı mukataaya bağlı köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir.

Düzen: 1478 yılında köyde 15 hane ve 6 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 10'u çift, 4'ü bennak, 1'i karadır.⁶⁵⁵ 1512 yılında ise 21 hane, 1 mücerred ve 1 ma'lul kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si çift, 5'i kara, 14'ü nim çifttir. Raiyyet rüsumu

⁶⁵⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 342.

⁶⁵¹ BOA, TD, nr. 87, s. 172.

⁶⁵² BOA, TD, nr. 148, s. 342.

⁶⁵³ BOA, TD, nr. 87, s. 134.

⁶⁵⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 299.

⁶⁵⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 132.

olarak 2 çiftten 66, 14 nim çiftten 231, 5 karadan 30 akçe alınmıştır.⁶⁵⁶ 1529 yılında nefer sayısı değişmemiş olmasına karşın hane sayısı 16'ya düşmüştür. Mücerred nüfus ise 6'ya çıkmıştır. Hanelerin 1'i çift, 15'i nim çifttir. Yine bu tahrirde de 1 tane ma'lul kaydedilmiştir. Raiyet rüsumu ise 1 çiftten 33, 15 nim çiftten 249,5 akçe olarak alınmıştır.⁶⁵⁷ Köyün incelediğimiz dönem içinde nüfusunda çok fazla bir değişiklik yaşanmamıştır.

1478 yılında buğdayın 2 müd ve 10 kilesinden 1500, arpanın 2 müd ve 18 kilesinden 928, duhanın 14 kilesinden 120, börülcenin 1,5 kilesinden 48, simsimden 3, 3 sa' burçaktan 6, ketenden 240, bağatdan 96, kovandan 20, korudan 60, zeytundan 40, resmi eğrekden 50, resmi zeminden 570 akçe öşür alınmıştır. Çift resmi ise 417 akçedir. Köyün toplam vergi hasılı 4143 akçedir.⁶⁵⁸ 1512 yılında ise buğdayın 16 kilesinden 1600, arpanın 3 kilesinden 3000, börülcenin 4 kilesinden 400, susamdan 100, bostandan 50, sarudan 50, bağatdan 87, kovandan 50, korudan 60, zeytinden 100, resmi eğrekten 30, resmi zeminden 800, ketenden 373, pembeden 1600, resmi tapudan 1500, arusaneden 10, deştbaniden 100, piyaz ve sirden 10, cürmü cinayet ve badı hevadadan 140 akçe vergi alınmıştır. Toplam hasıl 10417 akçedir.⁶⁵⁹ 1529 yılında ise buğdayın 10 kilesinden 1200, arpanın 70 kilesinden 3500, darı, börülce, simsim, burçak ve sair hububatdan 395, bağat ve bağçeden 282,5, bostandan 55, kovandan 50, korudan 60, zeytinden 150, resmi eğrekten 30, resmi zemin ve hakkulidaddan 600, keten, kendir ve kenevirden 450, pembeden 1250, tapuyu zeminden 2500, piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi deştbani ve resmi arusane ve resmi kışlak ve duhan ve sair ziraatden 1117 akçe alınmıştır. Bu tahrirde 1 tane de asiyab kaydedilmiştir. 1 bab asiyabdan 30 akçe vergi alınmıştır. Köyün bu tahrirde ki toplam hasılı 11960 akçedir.⁶⁶⁰

⁶⁵⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 169-170,

⁶⁵⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 339-340.

⁶⁵⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 132.

⁶⁵⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 169-170.

⁶⁶⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 339-340.

Eğri Dere: Tire Kazası'nın nüfusu en kalabalık köylerinden ikincisi⁶⁶¹ olan Eğri Dere köyü 1478 yılı tahririnde “Karye-i Eğri Dere ki küredir tabi Tire hassa Hüdavendigâr” ifadesiyle kaydedilmiştir. Buna göre 1478 yılında Eğri Dere köyü 136 hane, 26 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 1'i çift, 105'i bennak, 27'si kara, 2'si nim çift, 1'i imamdır. Köyden alınan çift resmi Maden köyü ile ortak yazılmıştır.⁶⁶² 1512 yılında köyün nüfusu nefer bazında % 22 oranında artmıştır. Nüfusun 158'i hane, 26'sı mücerred, 6'sı muhassıl, 7'si pir, 1'i a'ma olarak kaydedilmiştir. Hanelerin 107'si bennak, 49'u kara, 2'si imamdır. Bu tahrirde köyün raiyyet resmi Maden köyü ile birlikte toplam hasıl içinde verilmiştir.⁶⁶³ 1529 yılında ise köyde 88 mücerred, 166 bennak, 3 imam⁶⁶⁴, 5 muhassıl, 1 masum, 1 pir, 1 a'ma, 5 gaib, 1 lal, 1 kâtip nüfus yaşamaktadır. Köyde ayrıca 1 tane de şeyh zaviye vardır. Bu tahrirde haneyi 165 olarak vermiştir ve haneleri bennaklar oluşturur. Bennaklardan alınan resm miktarı ise 1980 akçedir.⁶⁶⁵ Genel olarak baktığımızda köyün nüfusunda iki tahrir arasındaki dönemde büyük bir artış yaşandığı görülmektedir. Özellikle mücerred nüfus 1512 ve 1529 yılları arasında neredeyse dört katına ulaşmıştır. Yine hane sayısı içinde verilen bennak sayısında da önemli bir artış yaşanmıştır. Bu da hane sayısındaki artışı etkilemiştir. Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Maden köyü ile birlikte yazılmıştır. Bu nedenle Maden köyü bahsinde değinilecektir.

Ergenlü: Ali Bey veledi İskender Ağa tımarı olan ve Dağ Beyi köyüne tabi olan Ergenlü köyü 1478 yılında 57 hane, 12 mücerred nüfustan oluşmuştur. Hanelerin 21'i çift, 15'i bennak, 12'si kara, 6'sı nim çift, 2'si imam, 1'i belirsizdir.⁶⁶⁶ 1512 yılında ise köyün nüfusu hane bazında % 122 oranında artmıştır. Buna göre köyde 127 hane, 15 mücerred kaydedilmiştir. Ayrıca 3 pir ve 1 imamda köyde yaşamaktadır. Hanelerin 56'sı bennak, 23'ü kara, 48'i nim çifttir.⁶⁶⁷ 1529 yılında nüfusu azalan köyde 104 hane,

⁶⁶¹ Birincisi Pisrevlü köyüdür.

⁶⁶² BOA, TD, nr. 8, s. 563-565.

⁶⁶³ BOA, TD, nr. 87, s. 99-100.

⁶⁶⁴ İmamlardan bir tanesi aynı zamanda bennak olarak kayıtlıdır.

⁶⁶⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 260-262.

⁶⁶⁶ BOA, TD, nr.8, s.109-110.

⁶⁶⁷ BOA, TD, nr.87, s.147-148.

5 mücerreden ve 1 imam kaydedilmiştir. Hanelerin 63'ü bennak, 41'i nim çifttir.⁶⁶⁸ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Dağ Beyi köyü ve mukataası ile ona bağlı köylerin toplam hasılı ile birlikte verilmiştir. Dağ Beyi köyü bahsinde yer verilecektir.

Eyercilü ve Reyhanlu: Yalnızca 1478 yılı tahririnde nüfus bulunan köyde 1 tane hane kaydedilmiştir. 1512 ve 1529 yıllarında nüfus kaydedilmeyen köyde 1478 yılında tarımsal faaliyetlerden buğdayın 13,5 kilesinden 450, arpanın 2 müd ve 7,5 kilesinden 760, duhanın 4,5 kilesinden 67, börülcenin 3 kilesinden 96, burçağın 1 kilesinden 20, simsimden 40, keten ve kendirden 18, resmi eğrekte 35, kovandan 22, pembeden 52, bağattan 147, resmi zeminden 833 akçe vergi alınmıştır. Köyde bulunan bir nim çiftten alınan çift resmi ise 16 akçedir. Ayrıca 6 yılda bir ekilen çeltikten 300 akçe alınmıştır. Köyde toplam 2886 akçe vergi hasılı elde edilmiştir.⁶⁶⁹ 1512 yılında köyün nüfusunun bulunmadığı “mez-kûr karyenin iki nefer raiyeti varmış vefat etmişler. Raiyetleri yoktur. Hariçten ziraat olunur.” ifadesiyle belirtilmiştir. Bu tahrirde köydeki vergi kalemlerinin isimleri yazılmış olmasına karşın kıymet değerleri yazılmamıştır. Hasılı “cem'an hasıl hububat ve gayri 25500” olarak yazılmıştır.⁶⁷⁰ 1529 yılında ise iktisadi faaliyetler “mahsul öşrü hinta ve arpa ve börülce ve burçak ve darı ve simsim ve sair hububat ve öşrü keten ve kendir ve öşrü pembe ve öşrü çeltik ki üç yılda bir düşer ve harac-ı bostan ve öşrü bağat ve bağçeci ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi deştbanı ve resmi eğrek ve resmi duhan ve resmi kışlak ve otlak-ı yörükân” şeklinde toplu olarak kaydedilip hasılı 18594 akçe olarak yazılmıştır.⁶⁷¹

Eymirlü: Eymirlü köyü adını Üçokların⁶⁷² Dağhan zümresine mensup Eymür kolundan almış olmalıdır. Nitekim Anadolu'da Eymür adlı pek çok köy olduğu

⁶⁶⁸ BOA, TD, nr.148, s.315.

⁶⁶⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 131.

⁶⁷⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 164.

⁶⁷¹ BOA, TD, nr. 148, s. 334.

⁶⁷² Oğuz yabgu devleti zamanında oğuzlar üç-ok ve boz-ok diye eski ikili teşkilat halinde idiler. Üç-ok koluna bağlı kabileler arasında Bayındır ve Eymür de vardır. İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken yayınları, İstanbul 2005, s. 154.

bilinmektedir.⁶⁷³ Tire Kazası'nın Eymirlü köyü 1478 yılında Dağ Beyi köyüne tabii kaydedilmiştir. Köyün iktisadi faaliyetleri Dağ Beyi köyüne tabii diğer köyler ile ortak yazılmıştır.⁶⁷⁴ Bu nedenle Dağ Beyi köyü bahsinde değinilecektir.

1478 yılında Eymirlü'de 34 hane ve 5 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanenin içinde 17 çift, 11 bennak, 2 kara, 1 nim çift, 2 imam ve 1 ortak nüfus yer alır.⁶⁷⁵ 1512 yılında köyün nüfusunda büyük bir artış yaşanmıştır. Nefer sayısı 39'dan 95'e yükselmiştir. Hane sayısı 72, mücerred nüfus 8 olmuştur. Hanelerin 2'si çift, 29'u bennak, 12'si kara, 29'u nim çifttir. Ayrıca köyde 2 pir ve 3 gaib nüfus kaydedilmiştir. Bunların dışında 8 Saruhan'dan, 3 Nif'ten gelen nüfus kaydedilmiştir.⁶⁷⁶ 1512 yılında köyün önemli bir kısmı Hanha-i mukataasına verilmiştir. Buna göre mukataahane 16 hane ve 2 mücerred nüfustan oluşmuştur. Hanelerin 16'sıda bennaktır.⁶⁷⁷ 1529 yılında ise köyde nüfusun azaldığı görülmektedir. Buna göre hane 61, mücerred 21 olmuştur. Hanelerin 1'i çift, 37'si bennak ve 23'ü nim çifttir. Nim çiftlerden bir tanesi aynı zamanda imamdır. Ayrıca 1 tane de gaib nüfus kaydedilmiştir.⁶⁷⁸ 1529 yılında mukataahane içinde 17 hane ile 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Bu tarihte de haneleri bennaklar oluşturmuştur. Köyde ayrıca 1 tane de gaib kaydedilmiştir.⁶⁷⁹ genel olarak baktığımızda Eymirlü köyünün nüfusu 1478 ile 1512 yılları arasında hane bazında iki katına çıkmış; 1512 ile 1529 yılları arasında %15 azalmıştır.

Falaka ve Çit: 1478 yılında nüfusu 25 hane ve 5 mücerredten oluşan köyde hanelerin 9'u çift, 7'si bennak, 4'ü kara, 3'ü nim çift, 1'i imam, 1'i ortakdır.⁶⁸⁰ 1512 yılında ise köyün nüfusu artmış ve 26 hane, 6 mücerred, 3 kara, 1 imam, 1 muhassıl, 1 masum ile toplam 38 nefer kaydedilmiştir. Hanelerin 2'si çift, 13'ü bennak, 11'i nim çiftten oluşmuştur. Tahrir defterine göre 2 çiftten 66, 13 bennaktan 60, 3 karadan 42, 11

⁶⁷³ Asaf Gökbel-Hikmet Şölen, **Aydın İli Tarihi (Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar)**, C.1, Aydın 1936, s. 233.

⁶⁷⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 113.

⁶⁷⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 106-107.

⁶⁷⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 144.

⁶⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 133.

⁶⁷⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 312.

⁶⁷⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁶⁸⁰ BOA, TD, nr.8, s.98.

nim çiftten 181 akçe raiyyet resmi alınmıştır. Köyde ayrıca 4 tane de kürekçi kaydedilmiştir.⁶⁸¹ 1529 yılında da köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. Bu tahrirde köyde 26 hane ve 21 mücerred nüfus ile 1 imam, 2 masum, 1 pir-i fani yaşamaktadır. Hanelerin 1'i çift, 18'i bennak, 8'i nim çifttir. Köyde 3 tane de esamı sipahiyan ve sipahizadegan kaydedilmiştir. Raiyet rüsumu olarak 1 çiftten 33, 18 bennakdan 216, 8 nim çiftten 162 akçe alınmıştır.⁶⁸² Genel olarak bakıldığında köyün nüfusunda sürekli bir artış yaşanmıştır. Özellikle mücerred nüfusta ilk tahrirden 1529 tarihli tahrire kadar ki dönemde mücerred nüfus 4 katını aşmıştır.

1478 yılında köyde buğdayın 29,5 kilesinden 885, arpanın 6 müd ve 7 kilesinden 2532, darının 9,5 kilesinden 142, börülcenin 0,5 kilesinden 16, susamın 9 ölçeğinden 27, resmi zeminden 26, resmi ganemden 150, öşrü bağattan 49, pembeden 45, ketenden 89, cürm ve resmi gerdekden 150, resmi çiftten 448, kuru, otlaktan 50, resmi kışlakdan 10, kovandan 8 akçe vergi alınmıştır. Köyde 2 değirmen bulunmaktadır. Bunlardan birinin resmi 180, diğerinin ki 30 akçedir. Ayrıca öşrü hinta ve arpa ve susam ve pembe ve keten ve kendir ve bağ ve bağçe ve bostan ve resmi zemin haracı 2999 akçedir. Köyün toplam hasılı 7286'dır.⁶⁸³ 1512 yılında ise buğdayın 26 kilesinden 2600, arpanın 2 müd ve 4 kilesinden 2200, börülcenin 46 kilesinden 450, 5 kile burçakdan 250, sarunun 56 kilesinden 275, susamdan 90, ketenden 153, resmi zeminden 133, resmi tapudan 1500, kovandan 196, bağ ve bağçeden 1000, kendirden 23, bostandan 110, arusaneden 27, kuru ve otlaktan 100, pembeden 550, deştbaniden 150, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 1400 akçe alınmıştır. Ayrıca 4 bab asiyabdan 240 akçe alınmıştır. Köyde bulunan çiftliğin hasılı ise toplam hasılın içinde verilmiştir. Bu tahrirde ki toplam vergi hasılı 14933 akçedir.⁶⁸⁴ 1529 yılında buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 80 kilesinden 4000, börülce, darı, simsim, burçak, mercimek, nohud, bakla ve sair hububattan 956 akçe alınmıştır. Bunların yanında keten, kendir ve kenevirden 254, tapuyu zeminden 1885, kovandan 311, bağ ve bağçeden 1200, resmi zemin ve hakkulidaddan 1500, öşrü bostan ve sair sirvandan 160, arusaneden 60, kuru

⁶⁸¹ BOA, TD, nr.87, s.138-139.

⁶⁸² BOA, TD, nr.148, s.306.

⁶⁸³ BOA, TD, nr. 8, s. 98.

⁶⁸⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 138-139.

ve otlak-ı haracı reayadan 300, pembeden 550, deştbaniden 350, resmi ağnamdan 180, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 1400 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 15000 akçedir.⁶⁸⁵

Falaka köyünün bir kısmı 1512 yılında Hanha-i mukataasına verilmiştir. Mukataahane 5 hane ve 2 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 4'ü bennak, 1'i karadır.⁶⁸⁶ 1529 yılında ise nüfus azalmış ve 2 hane ile 2 mücerreden oluşmuştur. Haneleri bennaklar oluşturmuştur.⁶⁸⁷

Farkaşalu: 1478 yılında nüfusu 16 hane ve 1 mücerreden oluşan köyde, hanelerin 15'i çift, 1'i karadır.⁶⁸⁸ 1512 yılında köyün nüfusu iki katını aşmıştır ve nefer sayısı 17'den 37'ye çıkmıştır. Bu tahrirde köyde 32 hane, 5 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Özellikle hane sayısında artış yaşanan köyde hanelerin 3 çiftinden 99, 10 bennakdan 120, 6 karadan 36, 13 nim çiftten 214 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁶⁸⁹ 1529 yılında ise nüfus azalmıştır. Hane sayısı 21'e düşmüş olmasına karşın mücerred nüfus 8'e yükselmiştir. Yine bu tahrirde kayıtlı olan 11 bennakdan 10'u hane, 1'i imamdır. Ayrıca 1 çift, 10 nim çift hane içinde yazılmıştır. Bu tahrirde raiyet resmi olarak 1 çiftten 33, 11 bennakdan 165, 10 nim çiftten de 165 akçe resm alınmıştır.⁶⁹⁰

1478 yılında köyde yetiştirilen tarımsal ürünlerden buğdayın 2 müd ve 5,5 kilesinden 1365, arpanın 4 müd ve 5,5 kilesinden 1379, burçağın 3 sa' ve 2 kilesinden 43, darının 1 kilesinden 26, piyazdan 6, keten ve kendirden 410, bostandan 5, resmi ganemden 100, resmi zeminden 350, resmi eğrekten 30, resmi yurttan 14, badı heva ve resmi gerdekten 70, resmi çiftten 501 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde bir buçuk hassa yeri olan çiftlik bulunmaktadır. Köyün toplam vergi hasılı 4299 akçedir.⁶⁹¹ 1512 yılında buğdayın 26 kilesinden 2600, arpanın 28 kilesinden 1400, ketenden 480, bostandan 200, resmi eğrekten 100, resmi zeminden 500, resmi yurttan 25, kovandan 130, resmi kışladan 100, pembeden 760, arusaneden 100, deştbaniden 230, sarudan 150,

⁶⁸⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 306.

⁶⁸⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 130.

⁶⁸⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 296.

⁶⁸⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 101.

⁶⁸⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 158-159.

⁶⁹⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 327-328.

⁶⁹¹ BOA, TD, nr. 8, s. 101.

börülceden 400, resmi tapudan 1550, resmi ganemden 180, burçaktan 350, bağatdan 1000, cürmü cinayet ve badı hevedan 1000 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde “mezra-i Çalica tabi Tire hasıl 1500” ve “çiftlik-i Çalışlu ve çiftlik-i Çat ve çiftlik-i Menal Tabi Tire hasıl 2616” ifadeleriyle kaydedilmiş mezra ve çiftlikler de kaydedilmiştir. Köyün toplam hasılı ise 15800 akçedir.⁶⁹² 1529 yılında ise buğdayın 30 kilesinden 1600, arpanın 50 kilesinden 2500, darı, burçak, börülce, susam, nohud, mercimek, milas, çavdar, alef, bakla ve sair hububattan 530, keten, kendir ve kenevirden 150, bostandan 60, resmi zemin ve hakkulidaddan 520, kovandan 500, pembeden 200, arusaneden 100, deştbaniden 230, tapuyu zeminden 500, resmi ağnamdan 160, bağat ve bağçeciden 100, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı haracı reayadan 354 akçe vergi alınmıştır. Yine bu tahrirde de kaydedilmiş olan Çalica mezrasının hasılı 1500 akçedir. TD 87 numaralı tahrirde çiftlik olarak kaydedilen Çalışlu bu tahrirde mezra olarak kaydedilmişken Çat ve Menal yine çiftlik olarak yazılmış ve üçünün toplam hasılı 2616 olarak kaydedilmiştir. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 11500 akçeye düşmüştür.⁶⁹³

Fota: Zeamet⁶⁹⁴ toprağı olan Fota, tahrir defterlerinde Fota karyesinin nefsi olarak kaydedilmiştir. İncelediğimiz defterlerde zeamet-i Fota’ya tabii köyler ve cemaatler⁶⁹⁵ sırayla kaydedilmiş en sonunda da köylerin iktisadi faaliyetleri ve hasılı ortak yazılmıştır.

1478 yılında nefs-i Fota’nın nüfusu 65 hane ve 16 mücerred ile toplam 81 neferdir. Hanelerin 2’si imam, 1’i na-malum, 1’i hatib, 61’inin statüsü ise belli

⁶⁹² BOA, TD, nr. 87, s. 158-159.

⁶⁹³ BOA, TD, nr. 148, s. 327-328.

⁶⁹⁴ Öşür geliri 20.000 akçeden 100.000 akçeye kadar olan dirliklerdir. Eyalet merkezlerinde bulunan hazine ve tımar defterdarlarına, sancaklardaki alay beylerine, kale dizdarlarına verilirdi. Zaim adı verilen zeamet sahipleri de tıpkı haslarda olduğu gibi ilk beş bin akça için bir cebelü beslemek zorunda idiler. Bir kişiye verilen zeamet o kişi öldüğü zaman, yani zeamet bos kaldığı zaman, tekrar başka kişiye zeamet olarak verilirdi. Zeamet sahipleri zeametlerindeki vergileri bütünüyle kendileri alır, sancak beyi ve subaşılar müdahale edemezdi. Aslı Şahin, a.g.t., s. 104.

⁶⁹⁵ Tahrir defterlerine göre karye-i Fota, nefs-i Fota, karye-i Yenice, karye-i Saruhanlu, karye-i Kızılcıca Havlu, karye-i Boz ve Kara Ayid köyleri ile cemaat-i Ayas Yakası, cemaat-i Kefere’den (Gebran) oluşmuştur.

değildir.⁶⁹⁶ 1512 yılında ise nüfus artmış ve 98 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 83'ü hane, 8'i mücerreddir. Ayrıca 1 müezzin, 1 muhassıl, 1 pir-i fani, 1 a'ma, 1 hatib kaydedilmiştir. Köyde kayıtlı 4 tane de ba-berat⁶⁹⁷ vardır.⁶⁹⁸ 1529 yılında ise nüfusun azaldığı görülür. Nefs-i Fota da bu tahrirde 72 nefer nüfus yaşamaktadır. Bunların 53'ü hane, 13'ü mücerred, 1'i müezzin, 1'i muhassıl, 1'i masum, 2'i ba-berat, 1'i kürekçi olarak kaydedilmiştir.⁶⁹⁹

Zeamet-i Fota ve ona bağlı köylerin iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında buğdayın 5 müd ve 11 kilesinden 9330, arpanın 14 müdünden 4480, duhandan 15, çavdarın 1 kilesinden 15, bürülcenin 10 kilesinden 320,5, simsimin 1 kilesinden 60, ketenden 200, kendirden 210, bostandan 100, resmi küt 2500, resmi ganemden 438, tahunhaneden 24.000, niyabet ve resmi gerdek ve resmi kovandan 3000, korudan 300, resmi zeminden 2706 akçe vergi alınmıştır. 11 bab asiya'nın resmi ise 330 akçedir. Ayrıca defterde kaydedilmiş bazı yerler vardır. Bunlardan “ Fota'nın ayrı yeri deym miktarı 500, hasılı 200” , “ bağat Kızılca Havlu 112” , “İshak bey Mehmed bey ve zaviyesinin yerleri hasılı 537” , “Ahi İbrahim yeri hasılı 442” , “ Seydi Mahmud yeri hasılı 490” , “ Yusuf veledi hacı kami yeri hasılı 357” , “Ahi imam zaviyesi yeri hasılı 175” , “Ahi Latif yeri hasılı 50” , “Durmuş veledi Mehmed yeri hasılı 395” , “Mehmed veledi bali yeri hasılı 365” akçe olarak kaydedilmiştir. Köylerden alınan çift resmi ise 2160 akçedir. Toplam hasıl “ ceman hasıl-ı Fota ve Ayas Yakası ve Yenice ve Saruhanlı ve Kızılca Havlu ve cemaati Kefere ve karye-i Boz ve Kara Ayid ve gayri” ifadesiyle 47288 akçe olarak yazılmıştır.⁷⁰⁰ 1512 yılında ise buğdayın 50 kilesinden 5000, arpanın 150 kilesinden 7500, bürülcenin 20 kilesinden 2000, çavdarın 5 kilesinden 250, darının 20 kilesinden 1000, bağ ve bağçeden 1200, bostandan 129, resmi ganemden 2500, resmi tapudan 5500, susamın 5 kilesinden 500, resmi zeminden 1200, resmi ganem ve koruyu dağ ve öşrü bağçeden 7500, resmi eğrek ve deştbaniden 50, cürmü cinayet ve resmi arusane ve 500 dönümlük Ayid korusu ve resmi kovan ve badı heva ve yava ve kaçgun ve bac-ı bazar ve mumhaneden toplam 9000 akçe vergi

⁶⁹⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 136.

⁶⁹⁷ Bunlar Fota ba-berat, kethüda ba-berat, Aydın ba-berat, zaviye-i ba-berattır.

⁶⁹⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 151-152.

⁶⁹⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 319-320.

⁷⁰⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 136.

alınmıştır. Ayrıca mukataatı Yoncalık, bağçe ve birkaç maktu vergiden 400 akçe alınmıştır. Toplam vergi hasılı 45250 akçedir.⁷⁰¹ 1529 yılında ise buğdayın 120 kilesinden 14000, arpanın 120 kilesinden 8500, börülce, darı, çavdar, simsim, mercimek, nohud, bakla ve sair hububattan 4550,5 akçe alınmıştır. Yine öşrü bağat ve haracı bağçeci Fota ve Akçe havlu ve resmi zeminden 6500, bostandan 1500, resmi gebrandan 1670, keten, kendir ve kenevirde 2650, resmi koruyu dağdan 250, resmi ağnamdan 2900, tapuyu zeminden 5500, resmi eğrekte 280 akçe vergi alınmıştır. önceki tahrirde olduğu gibi bu tahrirde de Cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve 500 dönümlük Ayid korusu ve resmi kovan ve bağ ve bacı bazar ve resmi arusane ve resmi kışlak ve resmi duhan-ı kışlakçıyan ve sair ziraat şeklinde toplu olarak kaydedilen vergi kalemlerinin hâsılı yazılmamıştır. Yine bu tahrirde de kayıtlı olan mukataadan 650 akçe alınmıştır. Bu tahrirdeki toplam hasıl ise 57800 akçedir.⁷⁰²

Furunlu: 1478 yılı tahririne göre köyün nüfusu 25 neferden oluşmuştur. Bunların 21'i hane, 4'ü mücerredir. Hanelerin 16'sı çift, 2'si bennak, 2'si kara, 1'i imamdır.⁷⁰³ 1512 yılında köyün nüfusu artmıştır. Bu tahrirde 52 neferden oluşan köyde 39 hane, 9 mücerred, 1 ma'lul, 2 pir ve 1 hatib⁷⁰⁴ yaşamaktadır. Bu tahrirde hanelerin 11'i bennak, 6'sı kara, 22'si nim çifttir. Bennaklardan 132, karalardan 36, nim çiftlerden 333 akçe resm alınmıştır.⁷⁰⁵ 1512 yılında köydeki mukataahaneleri ise 2 hane ve 5 mücerred nüfus oluşturmuştur. Hanelerin 2'si de bennaktır.⁷⁰⁶ 1529 yılında ise köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. 36 hane, 25 mücerred, 2 seyyid, 1 müezzin ve 1 katib kaydedilen köyde nefer sayısı 65 olmuştur. Raiyet resmi olarak bu tahrirde 17 bennakdan 240, 20 nim çiftten 330 akçe alınmıştır.⁷⁰⁷ 1529 yılında nefer sayısı değişmeyen mukataahanenin hane sayısı belirtilmemiş, 2 mücerred ile 3 belirsiz nüfus kaydedilmiştir.⁷⁰⁸ Genel olarak baktığımızda ise nüfusun sürekli artmış olduğu görülür.

⁷⁰¹ BOA, TD, nr. 87, s. 151-152.

⁷⁰² BOA, TD, nr.148, s.319-320.

⁷⁰³ BOA, TD, nr.8, s.122-123.

⁷⁰⁴ Ba-berat olarak kayıtlıdır.

⁷⁰⁵ BOA, TD, nr.87, s.182-183.

⁷⁰⁶ BOA, TD, nr.87, s.133.

⁷⁰⁷ BOA, TD, nr.148, s.353-354.

⁷⁰⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 299.

Bu artış özellikle mücerred nüfusta dikkat çekicidir. Çünkü ilk tahrirde 4 mücerred olan köyde 1529 yılında 25 mücerred kaydedilmiştir.

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1478 yılında köyde yetiştirilen buğdayın 15 kilesinden 450, arpanın 2 müdünden 640, börülcenin 0,5 kilesinden 8, pembeden 325, ketenden 6, kovandan 20, bağattan 122, armuttan 12, resmi çiftten 573 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 2177 akçedir.⁷⁰⁹ 1512 yılında buğdayın 6 kilesinden 600, arpanın 12 kilesinden 650, sarudan 100, börülceden 30, pembeden 600, ketenden 20, kovandan 40, bağattan 620, resmi zeminden 90, kışladan 25, arusaneden 50, deştbaniden 60, otlak ve korudan 50, resmi eğrekten 40, armuttan 20, berk-i yünden 20, bostandan 20, susamdan 15, resmi ganemden 10, resmi tapudan 90, cürmü cinayet ve badı hevadadan 119 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrirde toplam hasıl 3800 akçedir.⁷¹⁰ 1529 yılında ise buğdayın 5 kilesinden 440, arpanın 15 kilesinden 750, darı, börülce, susam, burçak ve sair hububattan 215, pembeden 400, keten, kendir ve kenevirde 70, kovandan 90, öşrü bağat ve haracı bağçeciden 620, arusaneden 120, resmi zemin ve hakkulidaddan 90, deştbaniden 120, otlak ve korudan 50, resmi eğrekden 23, berk-i yünden 5, bostandan 30, resmi ağnamdan 10, tapuyu zeminden 225, cürmü cinayet ve badı heva ve resmi duhan ve kışlak-ı yörükandan 303 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrirde toplam vergi hasılı 4095 akçeye çıkmıştır.⁷¹¹

Gelavenlü: Tire Kazası'nın en az nüfusa sahip köylerinden olan Gelavenlü köyünde 1478 yılında 1 çift ve 1 nim çiftten oluşan 2 hane kaydedilmiştir.⁷¹² 1512 yılında nüfusu bulunmayan köyde tarımsal faaliyetler devam etmiştir.⁷¹³ 1529 yılında ise 12 akçe raiyet resmi olan 1 bennak kaydedilmiştir.⁷¹⁴

1478 yılında buğdayın 16 kilesinden 480, arpanın 16 kilesinden 256, ketenden 24, resmi zeminden 136, öşrü bağdan 60, resmi çiftten 49 akçe öşür alınmıştır. Toplam

⁷⁰⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 122-123.

⁷¹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 182-183.

⁷¹¹ BOA, TD, nr. 148, s. 353-354.

⁷¹² BOA, TD, nr. 8, s. 105.

⁷¹³ BOA, TD, nr. 87, s. 186.

⁷¹⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 359.

hasıl 1005 akçedir.⁷¹⁵ 1512 yılında “öşrü hububat, hinta ve arpa ve susam ve börülce ve öşrü bağat ve kovan ve resmi deştbanı ve resmi zemin ve resmi tapu ve gayri” şeklinde toplu olarak kaydedilen vergi birimlerinden toplam 2730 akçe alınmıştır.⁷¹⁶ 1529 yılında ise buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 17 kilesinden 850, bağat ve haracı bağgeceden 120, resmi kovan ve haraç-ı reayadan 50, öşrü simsim, börülce, darı ve sair hububattan 280, destbaniden 120, resmi zemin ve resmi tapuyu zeminden 420, resmi eğrekten 17, resmi kışlak ve resmi duhan-ı kışlakçıyan ve sair badı heva ve ziraatden 11 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirdeki toplam hasılı ise 9800 akçedir.⁷¹⁷

1478 yılında Süle Beylü köyüne tabi bir Gelavenlü köyü daha kaydedilmiştir. Ancak bu köy sonraki tahrirlerde kayıtlı değildir. Köyde nüfus yoktur ancak tarımsal faaliyetler kaydedilmiştir. buna göre buğdayın 8 kilesinden 240, arpanın 8 kilesinden 120, baklanın 2 kilesinden 16, simsimden 4, armutluktan 20, bağattan 141, resmi zeminden 110 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde hassa tımarları elinde 40 dönümlük yer vardır. Ancak hasılı yazılmamıştır. Köyün toplam hasılı ise 701 akçedir.⁷¹⁸

Gençlü: 1478 yılı tahririne göre 1 çift, 1 bennaktan oluşan 2 hane ve 1 mücerred nüfusu bulunan köyün 1512 yılında da nefer sayısı değişmemiştir. Mücerred nüfus bulunmayan köyde hanelerin 1’i kara, 2’si nim çifttir. Karadan 6, nim çiftlerden 33 akçe vergi alınmıştır. 1529 yılında ise yine nefer sayısı değişmeyen köyde 3 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 1’i bennak, 2’si nim çifttir.⁷¹⁹

1478 yılında buğdayın 5 kilesinden 150, arpanın 7 kilesinden 112, burçağın 0,5 kilesinden 10, susamın 1 kilesinden 3, ketenden 50, kendirden 6, resmi zeminden 50, öşrü bağgeden 12, resmi çiftten 45 akçe vergi alınmıştır. Köyde 8 yılda bir ekimi yapılan çeltikten ise 30 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 438 akçedir.⁷²⁰ 1512 yılında ise buğdayın 3 kilesinden 300, arpanın 3 kilesinden 150, pembeden 20, kendirden 30, sarudan 150, ketenden 30, börülceden 20, bostandan 20, öşrü bağgeden

⁷¹⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 105.

⁷¹⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 186.

⁷¹⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 359.

⁷¹⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 130.

⁷¹⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 103, BOA, TD, nr. 87, s. 181, BOA, TD, nr. 148, s. 352.

⁷²⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 103.

25, resmi zeminden 152, arusaneden 10 akçe vergi alınmıştır. 7 ila 8 yılda bir ekilen çeltikten ise 54 akçe alınmıştır. Hasılı artan köyün toplam hasılı 1000 akçedir.⁷²¹ 1529 yılında ise “resmi nim çift ve bennak ve öşrü hınta ve arpa ve sair hububat ve öşrü pembe ve keten ve öşrü bostan ve öşrü bağat ve resmi zemin ve resmi deştbanı ve resmi tapu ve çeltik ki sekiz yılda bir ziraat olunur ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve resmi kışlak-ı yörükân ve sair badı heva ve ziraat ve resmi otlak ve gayri” şeklinde toplu olarak yazılan köyün iktisadi faaliyetlerinin hasılı 439 akçeye düşmüştür.⁷²²

Girellü: 1478 yılı tahrir defterinde kaydı olmayan köyde 1512 yılında 17 hane kaydedilmiştir. Bunların 2’si çift, 10’u bennak, 1’i kara, 4’ü nim çifttir. Mücerred nüfusu bulunmayan köyde 1 tane de pir nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde raiyet rüsumu olarak 2 çiftten 66, 10 bennakdan 120, 1 karadan 6, 4 nim çiftten 66 akçe resm alınmıştır.⁷²³ 1529 yılında köyün nüfusu artmıştır. Nüfusu 15 hane ve 11 mücerredden oluşan köyde hanelerin 1’i çift, 11’i bennak, 3’ü nim çifttir. Çiftten 33, bennaklardan 132, nim çiftlerden 49,5 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷²⁴

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1512 yılında buğdayın 5 kilesinden 500, arpanın 34 kilesinden 1700, bürülçenin 5 kilesinden 500, susamdan 100, kovandan 50, bostandan 50, sarudan 50, resmi ganemden 20, piyaz ve sir ve dim ve bağçeden 500, deştbaniden 30, resmi zeminden 600, resmi arusdan 140, bağatdan 500, resmi tapudan 80, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 152, asiyabdan 15 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 5200 akçedir.⁷²⁵ 1529 yılında ise buğdayın 16 kilesinden 1280, arpanın 30 kilesinden 1500, bürülce, darı, simsim ve sair hububattan 206,5, kovandan 30, kışlaktan 50, resmi ganemden 50, bağat ve haracı bağçeci ve sair ziraatden 500, deştbaniden 80, resmi zeminden 500, arusaneden 120, tapuyu zeminden 500, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi kışlak ve duhan-ı yörükân ve hariç reaya ve sair ziraatden 149 akçe vergi alınmıştır. Toplam hasıl 5179 akçedir.⁷²⁶

⁷²¹ BOA, TD, nr. 87, s. 181.

⁷²² BOA, TD, nr. 148, s. 352.

⁷²³ BOA, TD, nr. 87, s. 163.

⁷²⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 332.

⁷²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 163.

⁷²⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 332.

Göl Beylü: 1478 yılında köyde 21 hane ve 6 mücerred nüfus kaydedilmiştir. 15 çift, 2 bennak, 3 kara ve 1 imam hane içinde sayılmıştır.⁷²⁷ 1512 yılında ise nüfusu artan köyde 33 hane ve 8 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 2'si çift, 8'i bennak, 4'ü kara, 19'u nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 2 çiftten 66, 8 bennakdan 96, 4 karadan 24, 19 nim çiftten 313 akçe resm alınmıştır.⁷²⁸ 1529 yılı tahririne göre nüfus azalan köyde 25 hane, 5 mücerred, 1 imam ve 1 na-bedid kaydedilmiştir. Hanelerin 8'i bennak, 17'si nim çifttir ve 8 bennakdan 96, 17 nim çiftten 280,5 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷²⁹

1478 yılında buğdayın 1 müd ve 10 kilesinden 900, arpanın 2 müd ve 3 kilesinden 688, susamın 1 kilesinden 40, bostandan 30, kovandan 20, resmi ganemden 320, resmi zeminden 200, pembeden 140, resmi çiftten 537 akçe alınmıştır. Ayrıca ziraat ve dim ve resmi gerdekten 100 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 2971 akçedir.⁷³⁰ 1512 yılında ise buğdayın 4 kilesinden 400, arpanın 16 kilesinden 800, börülceden 50, susamdan 15, bostandan 5, kovandan 10, piyaz ve sirden 5, resmi zeminden 250, resmi tapudan 350, pembeden 180, ketenden 16, arusaneden 20, deştbaniden 30, bağattan 400, çavdardan 20 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrirde köyde 5 ila 6 yılda bir ekilen kara suluk ayağında ekilen çeltikten 2500 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3400 akçedir.⁷³¹ 1529 yılında ise buğdayın 8 kilesinden 640, arpanın 16 kilesinden 800, burçak, börülce, susam, milas, çavdar, yulaf, nohud, mercimek, bakla ve sair hububattan 176,5 , bostandan 10, kovandan 10, piyaz, sir ve sair sirvandan 5, resmi zeminden 200, resmi tapudan 250, keten, kendir ve kenevirden 10, pembeden 202, arusane ve deştbaniden 40, bağat ve haracı bağçeciden 200, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem reaya ve resmi kışlak ve resmi duhan-ı yörükandan 150 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrir de toplam hasıl 9070 akçeye çıkmıştır.⁷³²

⁷²⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 135.

⁷²⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 175.

⁷²⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 345-346.

⁷³⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 135.

⁷³¹ BOA, TD, nr. 87, s. 175.

⁷³² BOA, TD, nr. 148, s. 345-346.

Gurgur: Gurgur köyü kendisine tabi Sandıklı, Akça Meşhed, Kuru Dere, Koğaluca köyleri ile Çeltükçüyan, Han Beyi cemaatlerinden⁷³³ oluşan Tire'nin en fazla nüfusa sahip köylerindedir. Köyün küçük bir kısmı 1512 ve 1529 yıllarında Hanha-i mukataasına verilmiştir. 1478 yılında 75 hane, 12 mücerred nüfusa sahip Gurgur'da hanelerin 40'ı çift, 25'i bennak, 8'i kara, 1'i nim çifttir.⁷³⁴ 1512 yılında köyün nüfusu 163 neferden oluşmuştur. Bunların 128'i hane, 20'si mücerredir. Nüfusun 8'i çift, 46'sı bennak, 23'ü kara, 56'sı nim çift, 2'si imam, 1'i muhassıl, 3'ü masum, 1'i ma'lul, 1'i a'ma, 2'si na-bedid olarak kaydedilmiştir. Köyde 5 tane de kürekçi vardır.⁷³⁵ 1529 yılında ise köyün nüfusunda azalmış nefer sayısı 111'e düşmüştür. Bunların 87'si hane, 17'si mücerredir. Nüfusun 4'ü çift, 37'si bennak, 49'u nim çift, 1'i imam, 1'i muhassıl, 1'i ma'lul, 1'i gaib olarak kaydedilmiştir. Köydeki kürekçilerin sayısı 6 olmuştur.⁷³⁶ Genel olarak baktığımızda köyün nüfusu 1478 ile 1512 yılları arasında hane bazında % 70,6 oranında artmışken 1512 ile 1529 yılları arasında % 47 oranında azalmıştır. 1478 yılında köyde kayıtlı nüfusun büyük çoğunluğunu çiftler oluşturmaktayken sonraki dönemlerde onun yerini nim çiftler almıştır. Bu da köydeki toprağın nüfusun artmasına bağlı olarak bölünmüş olduğunu göstermektedir.

Gurgur köyünde 1512 yılında 4 haneden oluşan mukataahane de bulunmaktadır. Bunların 3'ü bennak, 1'i karadır.⁷³⁷ 1529 yılında nüfusu azalan mukataahanede yalnızca 1 bennakdan oluşan hane kaydedilmiştir.⁷³⁸

Gurgur köyü ve ona tabi köylerin iktisadi faaliyetleri ve hasılı 1478 yılında hasıl karye-i Gurgur el-mezbur ifadesiyle toplu olarak kaydedilmiştir. Buna göre 5 müd buğdaydan 4000, 8 müd arpadan 2560, 4 kile susamdan 160, 1 müd darıdan 300, korudan 500, bostandan 300, kovandan 800, ketenden 200, burçaktan 100, pembeden 300, bağçe ve incirden 100, resmi ağnamdan 1300, niyabetten 1300, bad-ı heva ve cürm ve resmi arusaneden 1400, asiyabdan 150, çeltikten 95 akçe öşür alınmıştır. Köylerin

⁷³³ TD 87 numaralı tahrir defterinde kaydı olmayan ancak TD 148 numaralı defterde İzmir kazasında Kızıl Dağda mütemekkin adı yazılmamış bir cemaat daha kaydedilmiştir.

⁷³⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 553-554.

⁷³⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 123-124.

⁷³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 289.

⁷³⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 132.

⁷³⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

toplamından alınan çift resmi ise 5394 akçedir. toplam vergi hasılı 27.864 akçedir.⁷³⁹ 1512 yılında ise “Mahsul karye-i Gurgur ve Sandıklı ve Akça Meşhed ve Kuru Dere ve Koğaluca ve cemaat-i Çeltükçüyan ve cemaat-i Han Beyi hassa-i şehzade-i talbika” ifadesiyle iktisadi faaliyetleri ve hasılı toplu olarak kaydedilen köyde çift, nim, bennak ve karadan raiyet rüsumu olarak toplamda 6394 akçe resm alınmıştır. Buğdayın 56 müdünden 11000, arpanın 6 müdünden 6000, burçağın 4 kilesinden 200, susamın 4 kilesinden 400, nohudun 2 kilesinden 200, 4 kile bürülceden 400, 3 kile bakladan 300, mercimekten 100, bakladan 200, darıdan 50, kovan, keten, kendir ve kenevirden 1000, bağ ve bahçeden 1500, resmi ganemden 1400, cürmü cinayet ve resmi arus ve badı heva ve yava ve kaçgundan 5500, saz ve sazlıktan 900, deştbaniden 370, korudan 350, bostandan 250, resmi zeminden 500, resmi tapudan 2000, 2 bab asiyabdan 60, pembeden 710 akçe vergi alınmıştır. Köylerin toplam vergi hasılı 39.534 akçedir. Tahrir defterinde bunların dışında hasılı toplam hasıldan ayrı yazılan yerlerde kaydedilmiştir. Bunlar “mukataa-i asiyab hassı der karye-i Gurgur birkaç maktu’ 1850” , “Nehr-i Gurgur 28100” , “mukataa-i riyaset-i nehr-i Gurgur 3233” şeklinde kaydedilmiştir.⁷⁴⁰ 1529 yılında ise “mahsul karye-i Gurgur ve Sandıklı ve Akça Meşhed ve Kuru Dere ve Koğaluca ve cemaat-i Çeltükçüyan ve cemaat-i Han Beyi ki kızıladağda otururlar İzmir kazasında” ifadesiyle kaydedilen köylerin mahsulünden toplamda 30.000 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrirde çift resmi olarak 11 çiftten 363, 154 nim çiftten 2570, 284 bennakdan 3408 akçe raiyet rüsumu alınmıştır. Yine bu tahrirde “hane-i avarız-ı karye-i Gurgur ve gayri” ifadesiyle 445 akçe alınmıştır. Yetiştirilen mahsullerden buğdayın 90 kilesinden 7200, arpanın 100 kilesinden 5000, simsim, burçak, mercimek, bakla, darı, nohud, bürülce ve sair hububatdan 700, kovandan 350, keten, kendir ve kenevirden 600, piyaz ve sir ve sair sirvandan 150, bağ ve haracı bağçeciden 1213, resmi ağnamdan 1250, sazlıktan 250, deştbaniden 350, korudan 250, bostandan 200, resmi zemin ve hakkulidaddan 500, tapuyu zeminden 2000, pembeden 600, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi arusane ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân ve kışlakçıyandan 3015 vergi alınmıştır. Ayrıca 2 bab değirmenden 60 akçe alınmıştır. Bu

⁷³⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 553-554.

⁷⁴⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 129.

deFTERde de hasılı ayrı yazılmış yerler vardır. Bunlar “asiyab hassa der karye-i Gurgur” hasılı 1850, “nehr-i Gurgur” hasılı 28100, “riyaset-i mezkur nehr-i Gurgur ve kamil-i nehr-i mezkur” hasılı 3233 akçedir.⁷⁴¹

Güvençlü: Dağ Beyi mukataası içinde yer alan köyde 1478 yılında 15 hane ve 1 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 7’si çift, 2’si bennak, 3’ü karadır.⁷⁴² 1512 yılında nüfusu artan köyde 37 hane, 2 mücerred yaşamaktadır. Hanelerin 29’u bennak, 8’i karadır.⁷⁴³ 1529 yılında ise nüfusu azalan köyde 19 hane, 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Haneleri bennaklar oluşturmuştur.⁷⁴⁴ Köyün nüfusuna genel olarak baktığımızda 1512 yılında köyün nüfusunda önemli bir artış yaşanmış ve nüfus iki katını aşmıştır. Bu tahrirde özellikle köydeki nüfusun büyük bir kısmını bennaklar oluşturmuştur. Ancak 1529 yılında ise nüfusun neredeyse yarı yarıya düştüğü görülür. Köyün tarımsal faaliyetleri ve hasılı mukataaya bağlı köyler ile birlikte ortak yazılmıştır. Yukarıda Dağ Beyi köyü bahsinde yer verilmiştir.

Hacı Oğlu: Tahrir defterlerinde tetkik ettiğimiz iki farklı Hacı Oğlu köyü vardır. Bunlardan biri tımar köyü, diğeri Güzelhisar kazasında bulunan Alabluyan cemaati köylerinden Hacı Oğlu köyüdür. Tire Kazası’na tabi olan köyün 1478 yılı tahrir defterinde kaydı yoktur.

1478 yılında tımar dirliği olan Hacı Oğlu köyünde 41 hane, 10 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 10’u çift, 11’i bennak, 10’u kara, 2’si nim çift, 8’i çeltükçü, 1’i belirsiz olarak kaydedilmiştir.⁷⁴⁵ 1512 yılında köyün nüfusu artmıştır. Köyde 14 mücerred, 24 bennak, 8 kara, 5 nim çift, 1 muhassıl, 1 masum, 1 ma’lul, 2 a’ma, 1 gaib, 3 belirsiz ile 5 kürekçi nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrir de hane sayısı 42 olarak verilmiştir. 24 bennakdan 288, 8 karadan 48, 5 nim çiftten 82 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷⁴⁶ Tire Kazası’nın tımar köylerinden olan Hacı Oğlu köyünün topraklarının

⁷⁴¹ BOA, TD, nr. 148, s. 294-295.

⁷⁴² BOA, TD, nr. 8, s. 111-112.

⁷⁴³ BOA, TD, nr. 87, s. 149.

⁷⁴⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 316-317.

⁷⁴⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 133-134.

⁷⁴⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 170-171.

bir kısmı 1512 yılında mukataalara ayrılmıştır. Buna göre bu tahrirde Dağ Beyi mukataahanesinde 11 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 8'i hane, 2'si mücerred, 1'i muhassıldır.⁷⁴⁷ Hanha-i mukataası içinde yer alan ve yalnızca bu tahrirde kayıtlı bulunan mukataahane ise 7 neferden oluşmuştur. Bunların 5'i hane, 2'si mücerredir. Hanelerin ise 4'ü bennak, 1'i muhassıldır.⁷⁴⁸ 1529 yılında köyde 37 hane, 19 mücerred ile 1 muhassıl, 2 a'ma, 1 gaib ve 1 belirsiz nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 33'ü bennak, 4'ü nim çifttir. 34 bennak kaydedilen defterde bennaklardan bir tanesi aynı zamanda imamdır. Raiyet resmi olarak 34 bennakdan 408, 4 nim çiftten 66 akçe resm alınmıştır.⁷⁴⁹ 1529 yılında Dağ Beyi mukataahanesinde 10 nefer nüfus kaydedilmiştir. Neferlerin 5'ini hane, 3'ünü mücerred, 2'sini muhassıllar oluşturmuştur. Hanelerin 5'i de bennaktır.⁷⁵⁰

İktisadi faaliyetlere gelince; 1478 yılında köyde buğdayın 1 müd ve 14 kilesinden 1020, arpanın 1 müd, 5 sa' ve 5 kilesinden 370, simsimin 2 kilesinden 21, 4 sa' bürülceden 9, kovandan 30, bağattan 2360, resmi zeminden 53, resmi çiftten 581 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4515 akçedir.⁷⁵¹ 1512 yılı tahrir defterinde göre köyde yetiştirilen buğdayın 25 kilesinden 2500, arpanın 3 müdünden 3000, susamın 2 kilesinden 200, bürülcenin 10 kilesinden 1000, kovandan 200, bostandan 400, ketenden 245, piyaz ve sirden 15, sarudan 100, bağatdan 2000, resmi zeminden 800, resmi tapudan 1000, haracı kestaneden 50, resmi eğrekten 100, deştbaniden 100, çeltikten 300, arusaneden 100, nohuddan 100, pembeden 200 akçe alınmıştır. Ayrıca bayram ve söz ve davalıktan 212 akçe öşür alınmıştır. Toplam hasıl 13020 akçedir.⁷⁵² 1529 yılında ise buğdayın 13 kilesinden 1480, arpanın 40 kilesinden 2000, susam, bürülce, darı, nohud, mercimek, bakla, burçak ve sair hububattan 900, kovandan 90, bostandan 300, keten, kendir ve kenevirden 100, piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, bağat ve haracı bağçeciden 1900, resmi zemin ve hakkulidaddan 600, tapuyu zeminden 650, hara-ı esharı kestaneden 50, deştbaniden 100, çeltikten 300, arusaneden 100, pembeden 100, resmi

⁷⁴⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 150.

⁷⁴⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 134.

⁷⁴⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 341.

⁷⁵⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 318.

⁷⁵¹ BOA, TD, nr. 8, s. 133-134.

⁷⁵² BOA, TD, nr. 87, s. 170-171.

ağnam-ı reaya ve karye-i mezkurinden 50 akçe vergi alınmıştır. Yine bu yılda da bayram ve söz ve davalıktan 100 akçe öşür alınmıştır. Ayrıca “cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi eğrek ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörük germiyan ve resmi.....” ifadesiyle kayıtlı vergi birimlerinin hasılı şilinmiş olduğundan okunamamıştır. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 9694 akçeye düşmüştür.⁷⁵³

Alabluyan cemaati köylerinden olan ve Tire Kazası'na tabi Hacı Oğlu köyü ise 1512 yılında 1 mücerred, 2 çift, 10 bennak, 1 kara ve 1 pir ile toplam 15 neferden oluşmuştur. Defterde hane sayısı verilmemiştir.⁷⁵⁴ 1529 yılında nüfusu azalan köyde 6 bennaktan oluşan 6 hane kaydedilmiştir.⁷⁵⁵ Köyün hasılı cemaate bağlı köyler ile birlikte verilmiştir.

Hisarcık ve Yıvağlı: Tahrir defterlerinde birlikte kaydedilen Hisarcık ve Yıvağlı köyleri 1478 yılında 24 hane, 5 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 11'i çift, 5'i bennak, 6'sı kara, 2'si nim çifttir. Köylerin toplamından alınan çift resmi 585 akçedir.⁷⁵⁶ 1512 yılında köyde 4 bennak, 8 kara ve 8 nim çiftten oluşan 20 hane ile 6 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca 1 muhassıl ve 1 masum nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde 4 bennaktan 48, 8 karadan 48, 9 nim çiftten 198 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁷⁵⁷ 1529 yılında köyün nüfusunda azalma olmuştur. Mücerred nüfus değişmezken hane sayısı 13'e düşmüştür. Hanelerin 7'si bennak, 6'sı nim çifttir. Üç köyde bulunan 9 bennaktan 108, 8 nim çiftten 165 akçe resm alınmıştır.⁷⁵⁸

Tahrir defterlerinde Hisarcık, Yıvağlı ve Cühudlu öylerinin iktisadi faaliyetleri ve hasılı birlikte yazılmıştır. Buna göre 1478 yılında buğdayın 18,5 kilesinden 555, arpanın 18,5 kilesinden 296, nohudun 1 kilesinden 32, darının 2 kilesinden 30 akçe vergi alınmıştır. Resmi zeminden 175, resmi cürmden 143, resmi ganemden 130 akçe resm alınmıştır. Ayrıca bağçeden 203, bostandan 32, ketenden 11 akçe öşür alınmıştır. Şablot? hasılı ise 566 akçedir. Köyde bulunan asiyabdan 340 akçe vergi alınmıştır.

⁷⁵³ BOA, TD, nr. 148, s. 341.

⁷⁵⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 314.

⁷⁵⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 512.

⁷⁵⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 742-743.

⁷⁵⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 136.

⁷⁵⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 303-304.

Köylerin toplam vergi hasılı 3113 akçedir.⁷⁵⁹ 1512 yılında buğdayın 18 kilesinden 1800, arpanın 20 kilesinden 1000, bürülcenin 2 kilesinden 160, darının 2 kilesinden 100, öşrü bağ ve dimden 40, piyazdan 70, ketenden 43, öşrü hasıldan 23, deştbaniden 86, resmi eğrekten 90, susamdan 80, burçaktan 15, pembeden 80, arusaneden 33, resmi zeminden 443, resmi tapudan 150, resmi ganemden 60, öşrü bağ ve dim⁷⁶⁰ 440, yayla hasılından 100, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 230 akçe vergi alınmıştır. Toplam hasıl 5822 akçedir.⁷⁶¹ 1529 yılında buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 20 kilesinden 1000 akçe alınmıştır. Bürülce, darı, simsim, burçak, nohud, mercimek ve sair hububattan 315 akçe alınmıştır. Ayrıca öşrü bağ ve haracı bağçeci ve dimden 500, bostan ve piyaz ve sir ve sirvandan 85, keten, kendir ve kenevirden 50, öşrü zeminden 25, deştbaniden 100, resmi eğrekten 90, pembeden 60, arusaneden 30, tapuyu zeminden 90, resmi ağnamdan 60, resmi zemin ve hakkulidaddan 400, kestaneden 100, resmi duhandan 18, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 210 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köylerin toplam hasılı 4887 akçeye düşmüştür.⁷⁶²

İlyas Beylü: Dağ Beyi mukaatası içinde yer alan İlyas Beylü köyü 1512 yılında 14 neferden oluşmuştur. Bunların 12'si hane, 1'i mücerred, 1'i pirdir. Hanelerin ise 9'u bennak, 3'ü karadır.⁷⁶³ 1529 yılında ise köyün nüfusu azalmış ve 10 nefere düşmüştür. Bunların 7'si hane, 3'ü mücerreddir. Hanerin hepsi bennaktır.⁷⁶⁴ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Dağ Beyi mukataası köyleri ile ortak yazılmıştır.

İncircik: 1478 yılı tahrir defterinde hane sayısı belirtilmeyen köyde 13 nefer bulunmaktadır. Bunların 2'si çift, 9'u bennak, 2'si karadır.⁷⁶⁵ 1512 yılında ise 12 hane ve 8 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 6'sı bennak, 1'i kara, 4'ü nim çifttir. Bunların 1 çifttiinden 33, 6 bennaktan 72, 1 karadan 6, 4 nim çiftten 66 akçe

⁷⁵⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 742-743.

⁷⁶⁰ İki defa kaydedilmiştir ve öşrü farklıdır.

⁷⁶¹ BOA, TD, nr. 87, s. 136.

⁷⁶² BOA, TD, nr. 148, s. 303-304.

⁷⁶³ BOA, TD, nr. 87, s. 150.

⁷⁶⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 318.

⁷⁶⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 134.

resm alınmıştır.⁷⁶⁶ 1529 yılında ise köyün nüfusu 15 hane ve 4 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 1'i çift, 11'i bennak, 3'ü nim çifttir. 1 çiftten 33, 11 bennakdan 132, 3 nim çiftten 49,5 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷⁶⁷

1478 yılında buğdayın 6 kilesinden 787, arpanın 11 kilesinden 496, duhanın 10 kilesinden 150, burçaktan 20, nohudun 2 kilesinden 16, pembeden 100, kovandan 50, korudan 30, eğrekden 15, kestaneden 100, yoncadan 320, haricden ekinlerden 70 akçe alınmıştır. Köydeki değirmen resmi 300 akçedir. Bunların dışında köyde dere yolu ayağında çavuş çeşmesinde ekilen çeltiğin hasılı 174 akçe olarak kaydedilmiştir. Ayrıca köyde samanlıktan 104, göl ve sazlıktan 60, Çavuş Çiftliği'nde ki resmi zemin ve öşrü bağdan 50, resmi çiftten 186 akçe alınmıştır. Köydeki 10 çiftlik yerden ise 276 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı 3340 akçedir.⁷⁶⁸ 1512 yılında ise buğdayın 15 kilesinden 1500, arpanın 6 müdünden 1500, sarudan 50, susamdan 100, burçaktan 50, pembeden 500, kovandan 140, korudan 70, resmi eğrekden 25, kestaneden 120, yoncadan 200, resmi zeminden 700, göl ve sazlıktan 1100, arusaneden 53, deştbaniden 100, bostandan 73, kışladan 45, nohuddan 50, bürülceden 30, öşrü bağattan 520, öşrü sumaktan 20 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca “Çeltik çavuş çeşmesi ve dere yolu ayağında ekilür deyu defteri kadimde mesturdur. Ama şimdi çeltik ekilmeyub suyu ile yonca ekerler imiş” ifadesi ile kayıtlı yerden 177 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 7300 akçeye çıkmıştır.⁷⁶⁹ 1529 yılında ise buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 20 kilesinden 1500, susam, burçak, darı, nohud, yulaf ve sair hububattan 412,5, pembeden 200, kovandan 40, resmi kuru ve eğrekten 90, kestaneden 120, mahsul-ü yoncadan 1200, resmi zemin ve resmi tapuyu zeminden 600, mahsul-ü göl ve sazlıktan 630, resmi arusaneden 60, deştbaniden 100, bostandan 110, bağat ve haracı bağçeciden 520, sumaktan 30, keten, kendir ve kenevirden 50, öşrü piyaz ve sir ve sair sirvandan 10, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem reaya ve resmi duhan ve kışlakı yörükân ve haracı reayadan 200 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrir göre de çavuş çeşmesi ve dere yolu ayağında ekilen çeltiğin yerinde yine yonca ekilmeye devam

⁷⁶⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 174.

⁷⁶⁷ BOA, TD, nr.148, s.345.

⁷⁶⁸ BOA, TD, nr.8, s.134.

⁷⁶⁹ BOA, TD, nr.87, s.174.

edilmiş ve 124 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı çok fazla değişmemiş ve 7351 akçe kaydedilmiştir.⁷⁷⁰

İsalu⁷⁷¹: 1478 yılı tahririnde kaydedilmemiş olan köyde 1512 yılında 16 hane, 3 mücerred ve 1 imam nüfus bulunmaktadır. Hanelerin 2'si bennak, 3'ü kara, 11'i nim çifttir. 2 bennaktan 24, 3 karadan 18, 11 nim çiftten 181 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷⁷² 1529 yılında ise nüfusu çok fazla değişmeyen köyde 11 hane, 5 mücerred ve 1 imam kaydedilmiştir. Hanelerin 3'ü bennak, 8'i nim çifttir. 3 bennaktan 36, 8 nim çiftten 132 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁷⁷³

1512 yılında buğdayın 2 müdünden 2000, arpanın 2 müdünden 1000, öşrü darudan 50, milasdan 25, burçaktan 50, susamdan 50, pembeden 500, bostandan 250, bağattan 300, otlaktan 30, kovandan 40, börülceden 10, resmi zeminden 200, ketenden 50, kendirden 20, nohuddan 10, mercimekten 10, sazlıktan 10, bakladan 50, deştbaniden 50, arusaneden 30, resmi tapudan 120, resmi ganemden 22, cürmü cinayet ve badı heva ve yavadan 200 akçe öşür alınmıştır. Köyün toplam hasılı 5600 akçedir.⁷⁷⁴ 1529 yılında ise buğdayın 20 kilesinden 1600, arpanın 30 kilesinden 1500, darı, burçak, susam, börülce, bakla, nohud, mercimek ve sair hububattan 400, pembeden 200, bostandan 150, bağat ve haracı bağçeciden 500, otlaktan 30, kovandan 30, resmi zemin ve hakkulidaddan 200, keten, kendir ve kenevirde 70, mahsulü saz 10, deştbaniden 104, arusaneden 60, tapuyu zeminden 300, resmi ağnamdan 30, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan-ı kışlakçıyan ve resmi kışlak-ı ağnam ve sair ziraatden 150 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı çok fazla değişmemiş ve 5502 akçe kaydedilmiştir.⁷⁷⁵

⁷⁷⁰ BOA, TD, nr.148, s.345.

⁷⁷¹ Mürsellü dahi derler.

⁷⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 169.

⁷⁷³ BOA, TD, nr. 148, s. 339.

⁷⁷⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 169.

⁷⁷⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 339.

Kabil: 1478 yılında 5 çiftten oluşan 5 hane kaydedilmiştir.⁷⁷⁶ 1512 yılında 2 çift, 1 bennak ve 1 kara ile 4 hane kaydedilmiştir. Çift resmi olarak çiftlerden 66, bennaktan 12, karadan 6 akçe resm alınmıştır.⁷⁷⁷ İki tahrirde de mücerred nüfusu bulunmayan köyde 1529 yılında 1 mücerred ile 3 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 2'si bennaktır. 1 çiftten 33, 2 bennaktan 24 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁷⁷⁸ Kabil köyü Tire'nin en az nüfusa sahip köylerinden bir tanesidir. İncelediğimiz dönem içinde nüfusu çok fazla değişmemiştir.

1478 yılında buğdayın 28 kilesinden 845 akçe, arpanın 65 kilesinden 965 akçe, börülcenin 91 kilesinden 15 akçe, darunun 1 kilesinden 15 akçe, susamın 6 kilesinden 65 akçe, resmi zeminden 455, öşrü bostandan 12, öşrü keten ve kendirden 155, öşrü pembeden 300 akçe vergi alınmıştır. Köyden alınan çift resmi 165 akçedir. Toplam da alınan vergi miktarı 2822 akçedir.⁷⁷⁹ 1512 tarihli tahrir defterine göre ise buğdayın 4 kilesinden 400, arpanın 18 kilesinden 400, börülceden 100, bostandan 21, susamdan 50, penbeden 1400, deştbaniden 55, resmi zeminden 450, tapudan 380, cürm-ü cinayet ve bad-ı hevadadan 1000, ketenden 300 akçe vergi alınmıştır. Alınan vergilerin toplamı 5270 akçedir.⁷⁸⁰ 1529 yılında ise buğdayın 3 kilesinden 240, arpanın 13 kilesinden 650, penbeden 1650, keten, kendir ve kenevirden 250, resmi zeminden 450, tapudan 860, bostandan 125, resmi yünden 50, deştbaniden 155, öşrü darı, börülce, çavdar, susam ve sair hububattan 910, cürm-ü cinayet ve bad-ı heva, resmi duhan, kışlakçıyan ve sair ziraatten 273, resmi eğrekten 50 akçe vergi alınmıştır. Toplamda 5570 akçe vergi miktarı kaydedilmiştir.⁷⁸¹

Kara Güvençlü: Hafız Hacı Ali tımarı olan Kara Güvençlü 1478 tarihinde 16 hane ve 7 mücerred nüfus ile toplam 23 nefere sahiptir. Bunların 12'si çift, 2'si bennak ve 2 tanesi de karadır.⁷⁸² 1512 yılında köyün nüfusu artmış ve 34 hane, 3 mücerred kaydedilmiştir. Hanenin içinde 1 çift, 7 bennak, 14 kara, 12 nim çift yer almıştır.

⁷⁷⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 96.

⁷⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 163-164.

⁷⁷⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 333.

⁷⁷⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 96.

⁷⁸⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 163-164.

⁷⁸¹ BOA, TD, nr. 148, s. 333.

⁷⁸² BOA, TD, nr. 8, s. 128.

Raiyyet resmi olarak 1 çiftten 33, 7 bennaktan 84, 14 karadan 84, 12 nim çiftten 198 akçe resm alınmıştır.⁷⁸³ 1529 yılında köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. Bu tahrirde 32 hane ve 6 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 23'ü bennak⁷⁸⁴ ve 9'u nim çifttir. Ayrıca 1 tanede ma'lul kaydedilmiştir.⁷⁸⁵

1478 yılında 1 müd ve 15 kile buğdaydan 1500, 3 müd ve 1 kile arpadan 977, 1 kile simsinden 40, 2 kile börülceden 16, ketenden 150, bağattan 500, pembeden 1390, kovandan 20 akçe alınmıştır. Ayrıca resmi eğrekten 30, korudan 30, cürmü cinayet ve aruseneden 90, resmi ganemden 90, resmi zeminden 384, badı heva ve cürmden 70 akçe vergi alınmıştır. Köydeki çift resmi ise 333 akçe olarak kaydedilmiştir. Köyün bu tahrirde toplam hasılı 5145 akçedir.⁷⁸⁶ 1512 tarihli tahrirde köyün iktisadi faaliyetleri öşrü hinta, öşrü arpa, öşrü saru, öşrü börülce, öşrü pembe, öşrü keten, öşrü bostan, öşrü bağat, öşrü kovan, resmi zemin, resmi tapu, resmi deştbanı, öşrü zeytin, öşrü susam, resmi ekün, resmi kuru, öşrü çeltik şeklinde ayrı ayrı yazılmış ancak ne kadar vergi alındığı belirtilmemiştir. Hasılı ise “ceman hasil hububat mezbure gayri fi sene” ifadesi ile 26400 akçe olarak kaydedilmiştir.⁷⁸⁷ İki tahrir arasındaki dönemde üretim ve vergilerde çok büyük bir artış gerçekleşmiştir. Ancak ürünlerden alınan vergiler kaydedilmediği için hangi üründe daha fazla artış olduğunu tespit etmek imkanı olmamıştır. 1529 yılında ise köydeki iktisadi faaliyetler toplu olarak kaydedilmiş ve hasılı da ortak yazılmıştır. Buna göre “mahsul resmi çift ve bennak ve öşrü hububat ve pembe ve keten ve kendir ve bostan ve öşrü bağat ve haraç ve bağçe ve öşrü kovan ve resmi yün ve resmi tapu ve deştbanı ve arusane ve resmi ekün ve remi kuru ve öşrü çiftlik ve resmi ganem ve badı heva ve kaçgun ve sair mahsulat” şeklinde toplu olarak kaydedilip ceman 10435 akçe yazılmıştır.⁷⁸⁸

⁷⁸³ BOA, TD, nr. 87, s. 159.

⁷⁸⁴ Bennaklardan bir tanesi aynı zamanda imamdır.

⁷⁸⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 328.

⁷⁸⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 128.

⁷⁸⁷ BOA, TD, nr.87, s.159.

⁷⁸⁸ BOA, TD, nr.148, s.328.

Kara⁷⁸⁹ **Halil**: İncelediğimiz dönem içinde nüfusu sürekli artan köylerden biri de Kara Halil köyüdür. 1478 yılında köyün nüfusu 2'si çift, 3'ü nim çift olan 5 haneden oluşmuştur. Köyde mücerred nüfus bulunmamaktadır.⁷⁹⁰ 1512 yılında ise köyün nüfusu artarak hane sayısı 12'ye çıkmıştır. 1 tanede mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 8'i nim çift, 2'si kara ve 2'si bennaktır. Ayrıca 1 de pir kaydedilmiştir. Köyde nim çiftlerden 132, bennaklardan 24, karalardan 2 akçe resm alınmıştır.⁷⁹¹ 1529 yılında köyün nüfusu artmaya devam etmiştir. Bu tahrire göre köyün hane sayısı 29, mücerred nüfus ise 11 olmuştur. Bunların 22'si bennak, 7'si nim çifttir. 22 bennak için 264, 7 nim çift için 115,5 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca köyde 1 tane de pir kaydedilmiştir.⁷⁹²

Kara halil köyünde 1 müd ve 5 kile buğdaydan 750, arpanın 3 müdünden 960, börülcenin 0,5 kilesinden 16, simsimin 0,5 kilesinden 20, pembeden 450, ketenden 18, resmi zeminden 333, resmi çiftten 115 ve öşrü bağdan 16 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca “yarım çiftlik hassa yeri var” şeklinde tabir olunan çiftlikten 356 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3399 akçedir.⁷⁹³ 1512 yılında buğdayın 15 kilesinden 1500, arpanın 23 kilesinden 1150, sarudan 20, börülceden 20, pembeden 1300, bostandan 15, ketenden 13, armuddan 10, susamdan 151, resmi zeminden 350, yünden 10, kovandan 10, bağattan 300, öşrü nim çiftlikten 150, resmi tapudan 193, cürmü cinayet, badı heva, resmi arusane ve incirden 440 akçe vergi alınmıştır. Toplamda köyün hasılı 6400 akçeye çıkmıştır.⁷⁹⁴ 1529 yılında ise buğdayın 12 kilesinden 1200, arpanın 20 kilesinden 1000, darı, börülce, susam, alef ve sair hububattan 151,5, pembeden 300, bostandan 15, keten, kendir ve kenevirinden 10, armuddan 15, resm zemin ve hakkulidad reayadan 296, yünden 100, kovandan 14, bağat ve harac-ı bağçeciden 300, tapuyu zeminden 200, cürmü cinayet, badı heva ve yava ve resmi kışlak ve ağnamı burkan ve resmi duhan ve resmi arusane ve resmi deştbanı ve resmi otlaktan 500 akçe alınmıştır. Toplamda köyün hasılı 4386'dır.⁷⁹⁵

⁷⁸⁹ Kara sözcüğünün anlamı için bkz. İbrahim Kafesoğlu, a.g.e., s.242.

⁷⁹⁰ BOA, TD, nr.8, s.123.

⁷⁹¹ BOA, TD, nr.87, s.180.

⁷⁹² BOA, TD, nr.148, s.351.

⁷⁹³ BOA, TD, nr.8, s.123.

⁷⁹⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 180.

⁷⁹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 351.

Karacalı ve Nısf Göllüce: Tire Kazası'nın nüfusu az olan köylerinden Karacalı ve Nısf Göllüce, 1478 yılında 3 haneden müteşekkildir. Bunların 2'si çift, 1 tanesi bennaktır.⁷⁹⁶ 1512 yılında köyün nüfusunda az da olsa bir artış olmuştur. Buna göre nüfus 6 hane ve 4 mücerred ile 10 nefere yükselmiştir. Hanenin içinde 2 çift, 1 bennak ve 3 nim çift yer almaktadır. 2 çiftten 66, 1 bennaktan 12, 3 nim çiftten 49 akçe vergi alınmıştır.⁷⁹⁷ 1529 yılında ise nefer sayısı değişmemiştir. Hane sayısı 10'a çıkmıştır. Hanelerin 2'si çift, 5'i bennak, 3'ü nim çifttir. Köyde mücerred nüfus yoktur. 2 çift için 66, 5 bennak için 60, 3 nim çift için 49 akçe vergi alınmıştır.⁷⁹⁸

1478 yılında buğdayın 4 müd ve 11 kilesinden 2730, arpanın 6 müd ve 15 kilesinden 2140 akçe alınmıştır. Diğer tarımsal faaliyetlerden duhanın 6,5 kilesinden 98, simsimin 0,5 kilesinden 20, bürülcenin 3,5 kilesinden 102, burçağın 5 kilesinden 90, ketenden 60, pembeden 50, göl ve sazlıktan 933, resmi gerdekten 66, resmi zeminden 840, mahsul-ü yoldan 52 ve resmi eğrekten 100 akçe alınmıştır. Çift resmi ise 78 akçedir. Ayrıca “Çiftlik hassı ki 4 çiftlik yerdir hasıl yukarı hasıl ile dönüm olunmuştur” ifadesi ile kayıtlı çiftlik vardır. Toplamda köyün hasılı 7429 akçedir.⁷⁹⁹ 1512 yılında ise 13 kile buğdaydan 1300, 14 kile arpadan 2700 akçe alınmıştır. Bunların dışında darıdan 100, ketenden 100, pembeden 150, bostandan 80, kendirden 20, bürülceden 300 akçe alınmıştır. Ayrıca resmi tapudan 300, resmi eğrekten 50, bağdan 20, arusaneden 10, kovandan 40, göl ve sazlıktan 500 akçe alınmıştır. Köyde bir tanede çiftlik vardır ve hasılı toplam hasıl içinde kaydedilmiştir. Köyün bu tahrir de toplam hasılatı 5776 akçeye düşmüştür.⁸⁰⁰ 1529 yılında ise 10 kile buğdaydan 800, 40 kile arpadan 2000 akçe alınmıştır. Bürülce, darı, mercimek, nohud, simsim ve burçaktan toplam 413,5 akçe alınmıştır. Ketin, kendir ve kenevirden 180, pembeden 130, bostandan 53 akçe alınmıştır. Diğer vergi birimleri olan ganem ve eğrekden 50, resmi tapudan 350, resmi zemin ve hakkulidaddan 150, bağat ve harcı bağçeciden 30, kovandan 40, masul-ü saz ve gölden 400, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi arusane ve deşbani ve resmi duhan kışlakçıyan ve tapuyu mezbureden

⁷⁹⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 126.

⁷⁹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 158.

⁷⁹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 327.

⁷⁹⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 126.

⁸⁰⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 158.

300 akçe vergi alınmıştır. Toplamda 5000 akçe hasıl kaydedilmiştir.⁸⁰¹ Genel olarak baktığımızda incelediğimiz dönemde köyün nüfusu artmışken üretim ve vergiler azalmıştır.

Kavşak: Tahrir defterlerinde iki tane Kavşak köyü vardır. Bu köylerden biri Tire Kazası'nın tımar köyü diğeri Aydın Sancağı Güzelhisar kazasına bağlı Alabluyan cemaati köylerindedir. Ancak köy Tire Kazası'na tabidir. Tımar toprağı olan Kavşak köyü ilk iki tahrirde Kafşak olarak kaydedilmişken 1529 yılı tahririnde Kavşak olarak kaydedilmiştir. 1478 yılında 2 haneden oluşan köyde hanelerin ikisi de çifttir.⁸⁰² 1512 yılında ise hane sayısı 3'tür. Bunların 2'si kara, 1'i nim çifttir. 2 karadan 12, 1 nim çiftten 16 akçe resm alınmıştır.⁸⁰³ 1529 yılında ise köyde sadece 1 hane kaydedilmiştir. bennak olarak kayıtlı bu nüfustan 12 akçe vergi alınmıştır.⁸⁰⁴ Köyde hiçbir dönemde mücerred nüfus kaydedilmemiştir.

Tire'nin nüfusu az köylerinden olan Kavşak köyünde 1478 yılında buğdayın 2 müdünden 1200, arpanın 12 kilesinden 192, duhanın 6 kilesinden 90, nohuddan 8, pembeden 124, haricden ekinlerden 272, resmi kışlaktan 16, kovandan 33, 1 kile simsimden 40, resmi çiftten 66, öşrü bağdan 37, çeltikten 200 akçe alınmıştır. Köyde 60 akçe resmi olan birde asiyab vardır. Bu tahrire göre köyün toplam hasılı 2405 akçedir.⁸⁰⁵ 1512 yılında ise 5 kile buğdaydan 900, 18 kile arpadan 900, 10 kile sarudan 500, 2 kile bürülceden 200, pembeden 800, bostandan 25, resmi kışladan 21, kovandan 110, susamdan 200, çeltikten 420, eğrekten 20, öşrü bağdan 350, ketenden 55, deştbaniden 32, resmi zeminden 450, 2 kile burçakdan 150, resmi tapudan 565 akçe vergi alınmıştır. Toplam vergi hasılı 5726 akçedir.⁸⁰⁶ 1529 yılında buğdayın 11 kilesinden 880, arpanın 19 kilesinden 950 akçe alınmıştır. Çavdar, darı, burçak, mercimek, bürülce, nohud, susam, alef, milas ve sair hububattan toplu olarak 950 akçe alınmıştır. Ayrıca pembeden 250, bostan ve sir ve sair sirvandan 550, keten, kendir ve

⁸⁰¹ BOA, TD, nr. 148, s. 327.

⁸⁰² BOA, TD, nr. 8, s. 125.

⁸⁰³ BOA, TD, nr. 87, s. 185.

⁸⁰⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 357.

⁸⁰⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 125.

⁸⁰⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 185.

kenevirden 29, deştbaniden 85, resmi zemin ve hakkulidaddan 310, tapu ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve resmi arusane ve resmi eğrek ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 240 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 4226 akçeye düşmüştür.⁸⁰⁷

Alabluyan cemaati köylerinden olan Tire Kazası'na tabi Kavşak köyünün ise 1512 yılında 3 mücerred, 24 bennak, 5 kara, 1 imam ve 1 muhassıl nüfusu bulunmaktadır. Köyün hane sayısı belirtilmemiş cemaate bağlı köylerin toplam hane sayısı içinde verilmiştir.⁸⁰⁸ TD 1529 yılında ise köyde 26 hane ve 10 mücerred nüfus ile 1 imam, 1 kethüda, 1 gaib kaydedilmiştir. 27 bennaktan 26'sı hane 1'i gaibdir.⁸⁰⁹ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı cemaate bağlı köylerle birlikte verilmiştir.

Kedefye: 1478 yılında köyde 83 hane, 19 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 49'u çift, 3'ü bennak, 15'i kara, 13'ü nim çift, 1'i imamdır. Köyde raiyyetten alınan çift resmi 1957 akçedir. bu tahrirde “ çeltükçüyan arg kayırhan” ifadesiyle kaydedilmiş çeltikçi zümresi bulunmaktadır. Hasılı ve iktisadi faaliyetleri Kedefye ile birlikte yazılan bu zümre 27 nefer nüfustan oluşmuştur. Bunların 24'ü hane, 3'ü mücerredir.⁸¹⁰ 1512 yılında 18 mücerred, 9 çift, 36 bennak, 11 kara, 14 nim çift, 1 imam, 1 ma'lul, 3 pir⁸¹¹ nüfus kaydedilmiştir. Hane sayısı 36 olarak verilmiştir. Ayrıca köyde 35 kürekçi nüfus yaşamaktadır ve bunlar hane sayısı içinde verilmemişlerdir. Raiyet rüsumu olarak 9 çiftten 297, 14 nim çiftten 231, 36 bennaktan 444, 11 karadan 66 akçe resm alınmıştır.⁸¹² 1529 yılında ise köyde 63 hane ve 21 mücerred kaydedilmiştir. Ayrıca 1 imam, 1 muhassıl, 1 ma'lul, 1 na-bedid kayıtlı nüfus arasındadır. Hanelerin 4'çift, 46'sı bennak, 13'ü nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 4 çiftten 132, 13 nim çiftten 214,5, 46 bennaktan 552 akçe alınmıştır. Önceki tahrirde 35 kürekçi kaydedilmiş olmasına karşın bu tahrirde sayısı verilmemiş ancak “cümle

⁸⁰⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 357.

⁸⁰⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 312.

⁸⁰⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 510.

⁸¹⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 559-560.

⁸¹¹ Bunlardan biri aynı zamanda ama, diğeri nim çift olarak kayıtlıdır.

⁸¹² BOA, TD, nr. 87, s. 102-103.

çeltükçülerdir hizmetlerinden sair kürekçiler gibi avarızı divaniyeden muaflardır. Kürekçilik kadimini eylemeyenler avarızın vire” ifadesi kullanılmıştır.⁸¹³

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince: 1478 yılında 3 müd buğdaydan 1800, 6 müd arpadan 1900, 1,5 müd darıdan 450, bostandan 300, ketenden 250, pembeden 150, burçaktan 80, sazlıktan 1400, kovandan 300, bağattan 100, resmi eğrekte 50, kışlak ve otlaktan 250, ganemden 150, resmi gerdek ve cürm ve bad-ı hevadan 600, zeminden 250, korudan 150, diğer sazlıktan 1000 akçe vergi alınmıştır. köydeki değirmenden ise 150 akçe alınmıştır. Bu tahrirde çift resmi 1957 akçedir. Ayrıca çiftlik hasılı 550, çeltik argı hasılı 20000 akçedir. Köyün toplam hasılı ise 31792 akçedir.⁸¹⁴ 1512 yılında buğdayın 2 müdünden 4000, arpanın 4 müdünden 4000, sarunun 28 kilesinden 1400, burçağın 2 kilesinden 100, susamdan 100, ketenden 200, kovandan 250, bostandan 250, tapuyu zeminden 1200, saz hasılından 800, otlaktan 700, resmi arusdan 150, pembeden 126, deştbaniden 100, bağ ve incir ve yaylakdan 200, burçaktan 50, alefin 8 kilesinden 200, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 450, resmi zeminden 400, çeltikten 7000 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 22666 akçeye düşmüştür.⁸¹⁵ 1529 yılında ise buğdayın 65 kilesinden 5200, arpanın 58 kilesinden 2900 akçe alınmıştır. Darı, burçak, susam, alef, çavdar, mercimek, börülce, nohud ve sair hububattan 500 akçe alınmıştır. Ayrıca keten, kendir ve kenevirde 212,5, kovandan 200, bostandan 250, resmi tapu ve resmi zemin reaya ve hakkulidad ve resmi zemin haracı reayadan 1600, otlaktan 500, arusanedan 180, pembeden 150, deştbaniden 200, bağ ve incir ve resmi yaylakdan 500, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve sair ziraatden 400 akçe alınmıştır. Saz ve gölden ve koru yerinden 1250 akçe alınmıştır. Köyde 2 tane asiya vardır. Bunlardan biri 1 bab diğeri 2 babdır. Her ikisinden de 60’ar akçe alınmıştır. Ayrıca hasılı 10000 akçe olan birde çeltük vardır. Bu tahrirde göre köyün toplam vergi hasılı 25091 akçeye çıkmıştır.⁸¹⁶

⁸¹³ BOA, TD, nr. 148, s. 264-265.

⁸¹⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 559-560.

⁸¹⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 102-103.

⁸¹⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 264-265.

Kızıl: 1512 yılında köyde 6 bennak ve 1 kara ile toplam 7 hane kaydedilmiştir. Köyde bu tahrirde 6 bennaktan 72, 1 karadan 6 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸¹⁷ 1529 yılında ise 6 hane kaydedilmiştir. Bunların 5'i bennak, 1'i nim çifttir. 5 bennaktan 60, 1 nim çiftten 16,5 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁸¹⁸ iki tahrirde de köyde mücerred nüfus bulunmamaktadır.

1512 yılında köyde yetiştirilen buğdayın 16 kilesinden 1600, arpanın 23 kilesinden 1100, sarunun 2 kilesinden 50, susamdan 20, burçaktan 20, pembeden 183, bostandan 56, börülceden 40, deştbaniden 53, resmi zeminden 190, resmi tapudan 136, piyaz ve sirden 20, arusaneden 33, cürmü cinayet ve badı heva ve yavadan 87 akçe alınmıştır. Köyün yekûnu 3616 akçedir.⁸¹⁹ 1529 yılında ise buğdayın 15 kilesinden 1200, arpanın 20 kilesinden 1000, darı, simsim, burçak, börülce, mercimek ve sair hububatdan 250, pembeden 150, bostandan 155,5, deştbaniden 60, resmi zeminden 150, tapuyu zeminden 160, harac-ı bağattan 80, arusaneden 20, piyaz ve sir ve sair sivandan 20, resmi duhan ve eğrek ve kışlakçıyandan 34, resmi haraç-ı yoncadan 130, resmi ganem ve resmi kovandan 20, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 150 akçe vergi alınmıştır. Köyün bu tahrirdeki toplam hasılı ise 9656 akçedir.⁸²⁰

Kızıl Ayt: Tire Kazası'na tabi Kızıl Ayt köyü de Alabluyan cemaati köylerindedir. 1512 yılında hane sayısı belirtilmeyen köyde 18 nefer nüfus yaşamaktadır. Bunların 2'si mücerred, 3'ü çift, 9'u bennak, 4'ü karadır.⁸²¹ 1529 yılında ise 8 bennaktan oluşan 8 hane ile 5 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca 1 masum ile 1 a'ya da köyde yaşamaktadır.⁸²² Köyün hasılı cemaatin köylerinin toplam hasılı içinde verilmiştir.

⁸¹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 139-140.

⁸¹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 307.

⁸¹⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 139-140.

⁸²⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 307.

⁸²¹ BOA, TD, nr. 87, s. 313.

⁸²² BOA, TD, nr. 148, s. 511.

Kızılca: 1478 yılında 5 hane, 1 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerin 2'si çift, 1'i kara, 2'si nim çifttir.⁸²³ 1512 yılında köyde 9 hane ile 3 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 5'i bennak, 4'ü karadır.⁸²⁴ 1529 yılında ise 10 hane ile 1 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde hanelerin 10'u bennaktır.⁸²⁵

Kızılca Bergos: Dağ Beyi mukataasına tabi olan Kızılca Bergos köyü yalnızca 1512 yılı tahrir defterinde kaydedilmiştir. Bu defterde köyde 11 hane ile 1 mücerred ve 1 gaib nüfus kaydedilmiştir.⁸²⁶

Kızılca Havlu: Nefs-i Fota'ya tabii olan Kızılca Havlu köyünde 1478 yılı tahririnde 55 hane ile 9 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 31'i çift, 9'u bennak, 11'i kara, 1'i ortak, 2'si küd, 1'i belirsizdir. Bu tahrirde çift resminden 981 akçe alınmıştır.⁸²⁷ 1512 yılında nüfusu artan köyün nefer sayısı 74'e çıkmıştır. Bunların 62'si hane, 6'sı mücerred, 1'i imam, 1'i müezzin, 1'i pir, 1 kürekçi, 1'i kethüda, 1'i nabediddir. Bu tarihte hanelerin 14'ü çift, 26'sı bennak, 12'si kara, 11'i nim çifttir.⁸²⁸ 1529 yılında ise köyde 18 mücerred, 16 çift, 44 bennak, 12 nim çift, 1'i imam kaydedilmiştir. Bu tahrirde hane sayısı 71 olarak verilmiştir.⁸²⁹ Köyün nüfusuna genel olarak baktığımızda sürekli bir artış olduğu görülür. Özellikle mücerred nüfusu ilk tahrire göre iki katına ulaşmıştır. Yine hane içinde yer alan bennak sayısında da dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Bu bakımdan Kızılca Havlu, Tire Kazası'na tabi köyler içinde nüfusu devamlı artan köylerdendir.

Kızılca Hisar: Dağ Beyi mukataası köylerinden olan Kızılca Hisar köyünde 1478 yılında 5 çiftten oluşan 5 hane kaydedilmiştir.⁸³⁰ 1512 yılında ise 7 bennak ve 1

⁸²³ BOA, TD, nr.8, s. 747.

⁸²⁴ BOA, TD, nr.87, s.130.

⁸²⁵ BOA, TD, nr.148, s.296-297.

⁸²⁶ BOA, TD, nr.87, s.150.

⁸²⁷ BOA, TD, nr.8, s.138.

⁸²⁸ BOA, TD, nr.87, s.153.

⁸²⁹ BOA, TD, nr.148, s.321.

⁸³⁰ BOA, TD, nr.8, s.112.

karadan oluşan 8 hane kaydedilmiştir.⁸³¹ 1529 yılında da 8 hanesi olan köyün nefer sayısında değişmemiştir. Hanelerin 8'i de bennaktır.⁸³²

Kızılca Keçilü⁸³³: Köy adından da anlaşıldığı gibi Kızılca Keçilü cemaati köyüdür. 1478 yılı tahrir defterinde kaydına rastlayamadığımız köyde 1481 tarihli Tire, Birgi, Ayasuluğ ve Alaşehir tımar defterinde 11 hane 2 mücerred 13 nefer nüfus kaydedilmiştir.⁸³⁴ 1512 yılında 2 mücerred, 1 çift, 9 bennak, 2 kara, 9 nim çift, 1 pir kaydedilmiştir. Köyün hane sayısı ise 20'dir. Raiyyet rüsumu olarak 1 çiftten 33, 9 bennaktan 108, 2 karadan 12, 9 nim çiftten 138 akçe resm alınmıştır.⁸³⁵ 1529 yılında ise 12 hane ve 2 mücerred kaydedilmiştir. Köyde 7 bennaktan 6'sı hane, 1'i imam olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 6 nim çiftte hane içinde yazılmıştır. Köyde 1 tane de gaib nüfus kaydedilmiştir. Bu tahrirde raiyyet resmi olarak 7 bennaktan 84, 6 nim çiftten 99 akçe alınmıştır.⁸³⁶

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1512 yılında buğdayın 4 kilesinden 400, arpanın 4 kilesinden 200, sarunun 4 kilesinden 200, bostandan 10, resmi zeminden 400, öşrü bağ ve bağçeden 350, öşrü kovandan 20, resmi arusanedan 30, çavdarın 2 kilesinden 50, resmi tapudan 116, deştbaniden 20, cürmü cinayet ve badı hevedan 210 akçe alınmıştır. Köydeki 6 bab değirmenin resmi 270 akçedir. Köyün toplam hasılı ise 2587 akçedir.⁸³⁷ 1529 yılında ise buğdayın 11 kilesinden 880, arpanın 24 kilesinden 1200 akçe alınmıştır. Çavdar, milas, alef, darı, börülce, susam, burçak, nohud, mercimek, bakla ve sair hububatdan 514, bostandan 20, resmi zemin ve hakkulidaddan 311, kovandan 38, bağat ve haracı bağçeciden 350, arusanedan 50, resmi deştbaniden 50, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi tapu ve resmi duhan ve kışlak-ı yörükân ve resmi ağnam reaya ve sair ziraatden 420 akçe alınmıştır. Bu tahrirde

⁸³¹ BOA, TD, nr.87, s.149.

⁸³² BOA, TD, nr.148, s.317.

⁸³³ Behset Karaca, a.g.m. , s.413.

⁸³⁴ M. Akif Erdoğan-Ömer Bıyık, a.g.e. , s.27.

⁸³⁵ BOA, TD, nr.87, s.184.

⁸³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 356.

⁸³⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 184.

de kaydı olan 6 bab değirmenden yine 270 akçe resm alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4286 akçeye çıkmıştır.⁸³⁸

Kiliselü: Yalnızca 1478 yılı tahrir defterinde nüfus kaydı bulunan Kiliselü köyünde bu tahrirde 4 hane nüfus kaydedilmiştir. Bunların 3'ü çift, 1'i karadır. Sonraki tahrirlerde nüfus bulunmamasına karşılık köyde tarımsal faaliyetler devam etmiştir. Buna göre 1478 yılında buğdayın 17 kilesinden 510, arpanın 1,5 kilesinden 344, susamın 0,5 kilesinden 30, pembeden 14, çeltikten 700, resmi zeminden 127, hasil-ı sazlıktan 900, resmi çiftten 105 akçe alınmıştır. Köyde ayrıca hacı baba elinde olan çiftliğin hasılı 600 akçe olarak yazılmıştır. Köyün toplam hasılı 3330 akçedir.⁸³⁹ 1512 yılında buğdayın 4 kilesinden 400, arpanın 8 kilesinden 400, susamdan 40, bürülceden 100, bostandan 25, kendirden 15, bağattan 250, deştbaniden 20, resmi zeminden 350, resmi tapudan 200, sazlıktan 200 akçe alınmıştır. Köydeki hacı baba elindeki çiftlikten alınan vergi bu tarihte 200 akçeye düşmüştür. Toplam hasıl 2580 akçedir.⁸⁴⁰ 1529 yılında ise buğdayın 6 kilesinden 480, arpanın 7 kilesinden 350, simsim, bürülce ve sair hububattan 120, çeltikten 200, bostandan 25, keten ve kendirden 10, deştbaniden 20, resmi zeminden 200, tapuyu zeminden 200, bağat ve haracı bağçeciden 50, resmi duhan ve resmi kışlak ve yörükân-ı kışlak ve resmi eğrekten 40 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 1695 akçedir.⁸⁴¹ Genel olarak baktığımızda nüfus bulunmayan köyde üretim ve vergilerde de sürekli bir düşüş yaşanmıştır.

Koğaluca: Tire Kazası'nda iki ayrı Koğaluca köyü vardır. Bunların biri Gurgur'a tabi, diğeri Tire Kazası'na tabi, Alabluyan cemaati köylerinden olan Koğaluca köyüdür. Gurgur'a tabii olan Koğaluca köyü 1478 yılında 33 hane, 5 mücerred nüfusa sahiptir. Köyde hanelerin 13'ü çift, 11'i bennak, 3'ü kara, 4'ü nim çift, 1'i imamdır.⁸⁴² 1512 yılında köyün nüfusu 93 hane ve 14 mücerred, 3 imam, 1 pir ile toplam 111 neferden oluşmuştur. Köyde hanelerin 5'i çift, 38'i bennak, 28'i kara, 22'si nim

⁸³⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 356.

⁸³⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 143.

⁸⁴⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 187-188.

⁸⁴¹ BOA, TD, nr. 148, s. 362.

⁸⁴² BOA, TD, nr. 8, s. 556-557.

çifttir.⁸⁴³ Koğaluca köyünün bir kısmı 1512 yılında Hanha-i mukataasına verilmiştir. Buna göre mukataahane 9 hane nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 9'u da bennaktır.⁸⁴⁴ 1529 yılında nüfusta çok azda olsa bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu deftere göre köyde 80 hane, 33 mücerred ve 1 imam nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 4'ü çift, 56'sı bennak, 20'si nim çifttir.⁸⁴⁵ 1529 yılında mukataahane 8 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 8'i de bennaktır.⁸⁴⁶ Genel olarak baktığımızda 1512 yılına gelindiğinde köyün nüfusu % 192 oranında artmışken 1529 yılında yalnızca 3 nefer artmıştır. 1529 yılında çok az da olsa nefer sayısı artmasına karşın hane sayısı azalmıştır. Mücerred nüfus ise artmaya devam etmiştir.

Alabluyan cemaati köylerinden Tire Kazası'na tabi Koğaluca köyünde ise 1512 yılında 3 mücerred, 1 çift, 1 bennak, 1 karadan oluşan 6 nefer kaydedilmiştir. Hane sayısı verilmemiştir.⁸⁴⁷ 1529 yılında köyün nüfusu azalmıştır. 3 nefere düşen köyde neferlerin 2'si hane, 1'i mücerredir. Haneler 2 bennaktan oluşmuştur.⁸⁴⁸

Koru Bayırı: 1478 yılı tahrir defterinde mezraa olarak kaydedilmiş olan Koru Bayırı'nda 83 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 67'i hane ve 16'sı mücerredir. Hanelerin 28'i çift, 16'sı bennak, 22'si karadır.⁸⁴⁹ 1512 yılı tahrir defterinde köy olarak kaydedilen Koru Bayırı 52 hane, 9 mücerred, 1 imam, 1 muhassıl, 1 ma'mul, 1 a'ma ve 1 tane de gaib nüfustan oluşmuştur. Hanelerin 3'ü çift, 35'i bennak, 12'si kara, 2'si nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 3 çiftten 99, 35 bennaktan 420, 12 karadan 72, 2 nim çiftten 33 akçe resm alınmıştır.⁸⁵⁰ 1512 yılında Hanha-i mukataahanesinde 6 hane ve 1 mücerreden oluşan 7 nefer nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 3'ü bennak, 3'ü karadır.⁸⁵¹ 1529 yılında nüfusu artan köyde hane sayısı değişmemiş olmasına karşın mücerred nüfus 25'e yükselmiştir. Köyde ayrıca 1 imam ve 1 na-malum kaydedilmiştir. Hanelerin

⁸⁴³ BOA, TD, nr. 87, s. 126-127.

⁸⁴⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 132.

⁸⁴⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 291-292.

⁸⁴⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁸⁴⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 314.

⁸⁴⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 512.

⁸⁴⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 115-116.

⁸⁵⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 179-180.

⁸⁵¹ BOA, TD, nr. 87, s. 132.

3'ü çift, 47'si bennak, 2'si nim çifttir. 3 çiftten 99, 47 bennakdan 564, 2 nim çiftten 33 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸⁵² 1529 yılında mukataahanenin 5 hane nüfusu bulunmaktadır. Hanelerin 3'ü bennak, 2'si karadır.⁸⁵³ 1478 ile 1512 yılları arasında nüfusu azalan köyün 1529 yılında nüfusu artmış mücerred nüfus neredeyse üç katına çıkmıştır. Hane sayısı ise değişmemiştir.

Köyün iktisadi faaliyetlerine baktığımızda; 1478 yılında cürmü cinayet ve resmi ganem ve yıva ve resmi arusaneden 2000 akçe vergi alınmıştır.⁸⁵⁴ 1512 yılında buğdayın 15 kilesinden 1500, 2 müd arpadan 1000, sarudan 50, burçaktan 10, bürülceden 50, bostandan 50, bağatdan 50, kovandan 16, nohuddan 10, resmi zeminden 40, pembeden 50, cürmü cinayet ve badı heva ve arusane ve deştbanı ve resmi tapudan 250 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3700 akçedir.⁸⁵⁵ 1529 yılında ise buğdayın 3 kilesinden 240, arpanın 9 kilesinden 450, darı, burçak, bürülce, nohud, çavdar ve sair hububat, bostan ve sirvandan 256, bağat ve haracı bağçeciden 115, kovandan 35, resmi zemin ve hakkulidaddan 240, pembeden 35, resmi ağnamdan 225, arusaneden 60, keten ve kendirden 55, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve resmi deştbanı ve resmi tapu ve resmi duhan-ı kışlak ve kaçgun ve sair ziaraatden 282, resmi otlaktan 23 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde toplam vergi hasılı 2766 akçedir.⁸⁵⁶

Kozluca: 1478 yılında 9 hane ve 4 mücerred nüfusa sahip köyde hanelerin 4'ü çift, 2'si bennak, 1'i kara, 1'i imamdır.⁸⁵⁷ 1512 yılında ise nüfusu artan köyün 20 hane, 2 mücerred ve 1 muhassıl nüfusu bulunmaktadır. Hanelerin 1'i çift, 2'si bennak, 7'si kara 11'i nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 1 çiftten 33, 2 bennakdan 24, 7 karadan 42, 11 nim çiftten 185 akçe resm alınmıştır.⁸⁵⁸ 1529 yılında ise nüfusun azaldığı görülmektedir. Buna göre köyde 14 hane ve 2 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin

⁸⁵² BOA, TD, nr.148, s.350-351.

⁸⁵³ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁸⁵⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 115-116.

⁸⁵⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 179-180.

⁸⁵⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 350-351.

⁸⁵⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 141.

⁸⁵⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 103.

2'si bennak, 12'si nim çifttir. 2 bennaktan 24, 12 nim çiftten 198 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸⁵⁹

1478 yılında 1520 akçe hasılı olan köyde buğdayın 5 kilesinden 150, arpanın 1 müdünden 320, ketenden 20, resmi zemin ve öşrü dimden 500, resmi arusaneden 60, resmi çiftten 178 akçe vergi alınmıştır. Köyde 45 dönümlük çiftliğin hasılı ise 232 akçedir.⁸⁶⁰ 1512 yılında buğdayın 1 kilesinden 100, arpanın 8 kilesinden 400, burçaktan 25, ketenden 150, kovandan 40, bağattan 250, öşrü bozdan 16, arusaneden 20, deştbaniden 20, resmi zeminden 450, sarudan 30, bostandan 5 akçe alınmıştır. Asiyab resmi ise 30 akçedir. Önceki tahrirde 45 dönümlük yer olan çiftlik artık bağ olmuştur. Hasılıda toplam hasıl içinde verilmiştir. Köyün toplam hasılı ise 1800 akçedir.⁸⁶¹ 1529 yılında ise buğdayın 9 kilesinden 320, arpanın 12 kilesinden 600, darı, burçak ve sair mahsulattan 130, keten, kendir ve bostandan 150, kovandan 50, bağat ve haracı bağçeciden 150, öşrü bozdan 16, deştbaniden 40, resmi zemin ve hakkulidad ve resmi tapuyu zeminden 400, arusaneden 30, resmi otlaktan 50, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan-ı kışlakçıyan ve sair ziraatden 156 akçe alınmıştır. Bu tahrirde toplam vergi hasılı 2314 akçedir.⁸⁶²

Kuru Dere: Gurgur'a tabii köyler içinde en fazla nüfusa sahip köylerden biride Kuru Dere'dir. 1512 yılında 92 hane, 9 mücerred, 2 muhassıl, 1 ma'lul ve 2 belirsiz nüfus kaydedilmiştir. Köyde kaydedilen 2 çift, 29 bennak, 17 kara, 44 nim çift hane içinde sayılmıştır. Yine bu tahrirde 14 tane na-bedid kaydedilmiştir.⁸⁶³ 1529 yılında ise 65 nefer olan nüfusun 53'ü hane, 11'i mücerred, 1'i pir-i fani olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 25 bennak ve 28 nim çift hane içinde kaydedilmiştir.⁸⁶⁴ Genel olarak baktığımızda iki tahrir arasındaki dönemde köyün nüfusunda neredeyse % 50 oranında azalma olmuştur. Bu azalma hane sayısında yaşanmış olmasına karşın mücerred nüfus artmıştır.

⁸⁵⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 265.266.

⁸⁶⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 141.

⁸⁶¹ BOA, TD, nr. 87, s. 103.

⁸⁶² BOA, TD, nr. 148, s. 265.266.

⁸⁶³ BOA, TD, nr. 87, s. 125-126.

⁸⁶⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 291.

Küçük Kedefye: Tahrir defterlerinde tetkik ettiğimiz iki ayrı Küçük Kedefye köyü vardır. Bunlardan bir tanesi Güzelhisar kazasına tabi Alabluyan cemaati köylerdendir diğeri Tire Kazası tımar köylerindedir. Her iki köyünde kaydına ilk olarak 1512 yılı tahrir defterinde rastlanılmıştır.

Tımar köyü olan Küçük Kedefye’de 1512 yılında 19 hane, 1 mücerred, 1 na-malum, 1 na-bedid kaydedilmiştir. Tahrir defterine göre köyde 2 çiftten 66, 8 bennakdan 96, 3 karadan 18, 6 nim çiftten 39 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸⁶⁵ 1529 yılında ise 13 hane ve 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1’i çift, 6’sı bennak, 6’sı nim çifttir. 1 çiftten 33, 6 bennaktan 72, 6 nim çiftten 99 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸⁶⁶

1512 yılında buğdayın 9 kilesinden 900, arpanın 26 kilesinden 1300, sarunun 13 kilesinden 650, burçaktan 50, susamdan 20, bürülceden 50, pembeden 200, bağattan 500, kovandan 100, deştbaniden 31, alefden 25, nohuddan 40, korudan 25, arusaneden 30, öşrü çeltikten 300, resmi zeminden 200, ketenden 170, resmi tapudan 100, bostandan 80 akçe alınmıştır. Tahrir defterine göre köyde 2 tane değirmen vardır. Bunların 7 bab olanından 420, diğlerinden 30 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 5500 akçedir.⁸⁶⁷ 1529 yılında ise buğdayın 8 kilesinden 640, arpanın 9 kilesinden 450 akçe alınmıştır. Darı, burçak, susam, bürülce, alef, nohud, mercimek, bakla ve sair hububatdan toplu olarak 126 akçe alınmıştır. Bunların yanında bağat ve haracı bağğeciden 210, pembeden 100, kovandan 100, deştbaniden 50, korudan 50, arusaneden 30, çeltükden 100, resmi zemin ve hakkulidaddan 175, keten, kendir ve kenevirden 50, tapuyu zeminden 200, bostandan 80, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ağnam reaya ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve resmi kışlak-ı ganem ve sair ziraatden 297 akçe alınmıştır. Bu tahrirde de kayıtlı olan değirmenlerin 7 bab olanından 425 akçe alınmış diğlerinin resmi yazılmamıştır. Köyün bu tahrirde ki toplam hasılı 3257 akçedir.⁸⁶⁸

⁸⁶⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 171-172.

⁸⁶⁶ BOA, TD, nr.148, s.342.

⁸⁶⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 171-172.

⁸⁶⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 342.

Alabluyan cemaati köylerinden olan Küçük Kedefye köyünde ise 1512 yılında 14 nefer nüfus bulunmaktadır. Hane sayısı yazılmayan köyde neferlerin 2'si mücerred, 9'u bennak, 3'ü karadır.⁸⁶⁹ 1529 yılında ise 6 hane ve 2 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Defterde kayıtlı olan 7 bennakdan 6'sı hane 1'i gaibdir. Gaib haneden sayılmamıştır.⁸⁷⁰ Köyün hasılı cemaate bağlı köylerin ortak hasılı içinde verilmiştir.

Kürtüllü: 1478 yılı tahrir defterinde kaydına rastlayamadığımız Kürtüllü köyünde 1512 yılında 2 çift, 5 bennak, 13 kara, 3 nim çiftten oluşan 23 hane ile 10 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca köyde 1 imam, 1 na-bedid, 1 de pir kaydedilmiştir. 1 tane nüfusta Ayasuluğ kazasından gelmiştir. Raiyet rüsumu olarak 2 çiftten 66, 5 bennakdan 60, 13 karadan 78, 3 nim çiftten 49 akçe alınmıştır.⁸⁷¹ Hanha-i mukataası içinde yer alan mukataahanede ise 4 hane ve 2 mücerredten oluşan 6 nefer kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 1'i bennak, 2'si karadır.⁸⁷² 1529 yılında ise köyde 22 hane, 12 mücerred ve 1 masum nüfus bulunmaktadır. Hanelerin 2'si çift, 18'i bennak, 2'si nim çifttir. 2 çiftten 66, 18 bennakdan 216, 2 nim çiftten ise 33 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁸⁷³ Mukataahanede ise 4 hane ve 1 mücerredten oluşan 5 nefer kaydedilmiştir. Hanelerin 4'ü bennaktır.⁸⁷⁴ İki tahrir arasındaki dönemde köyün nüfusu çok fazla değişmemiştir.

İktisadi faaliyetlere gelince; 1512 yılında buğdayın 2 kilesinden 200, arpanın 26 kilesinden 1300, bürüncenin 3 kilesinden 300, bostandan 10, resmi ganemden 10, öşrü bağ ve dim 500, hasılı gölden 300, arusaneden 20, deştbaniden 30, piyaz ve sirden 10, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 250 akçe alınmıştır. Bu tahrirde Hüdavendigardan tapulu Hacı Bey elinde 2 çiftlik yer kaydedilmiştir. ancak çiftliğin hasılı yazılmamıştır. Yine bazı yemiş ağaçlarının bulunduğu Ahmelü yerinden 50 akçe alınmıştır. Köyün toplam vergi hasılı ise 3234 akçedir.⁸⁷⁵ 1529 yılında ise buğdayın 5 kilesinden 400, arpanın 19 kilesinden 900, bürülce ve sair hububatdan 400, bostandan

⁸⁶⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 312.

⁸⁷⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 510.

⁸⁷¹ BOA, TD, nr. 87, s. 162-163.

⁸⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 133.

⁸⁷³ BOA, TD, nr. 148, s. 331-332.

⁸⁷⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 299.

⁸⁷⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 162-163.

10, kovandan 10, resmi ganemden 300, öşrü bağat ve haracı bağçeci ve sirvandan 550, arusaneden 111, resmi zemin ve resmi tapudan 90, resmi duhanı kışlakçıyan ve resmi ganem reayadan 50, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 250 akçe alınmıştır. Ayrıca “göl ki sazı biçilür” ifadesiyle kayıtlı gölden 200 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3586 akçedir.⁸⁷⁶

Maden: Tahrir defterlerinde nüfusu ayrı ayrı yazılan Maden ve Eğri Dere köylerinin iktisadi faaliyetleri ve hasılı ortak yazılmıştır. 1478 yılında “karye-i Küre Madeni tabi Tire hassa Hüdavendigar” ifadesiyle kaydedilmiş olan köyün nüfusu 44 hane, 33 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 26’sı çift, 6’sı bennak, 11’i kara, 1’i imamdır. Toplamda Eğri Dere ve Maden’den elde edilen çift resmi ise 2454 akçedir.⁸⁷⁷ 1512 yılında köyün nüfusu nefer bazında % 137,6 oranında artarak 154 hane ve 29 mücerreden oluşmuştur. Bunların 14’ü çift, 69’u bennak, 29’u kara, 39’u nim çift, 1’i imam, 1’i ma’lul ve 1 tanesi de pirdir. Maden karyesinin 1512 tarihli tahririne göre 14 çiftten 462, 69 bennakdan 828, 29 karadan 174, 39 nim çiftten 327 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁸⁷⁸ 1529 yılında köyün nüfusu azalmıştır. Bu tahrirde köyde 83 hane ve 34 mücerred nüfus yaşamaktadır. Toplamda 119 nefer kayıtlıdır. Bunların içinde 4 çift, 43 bennak, 37 nim çift ve 1 tane sahibi berat vardır. 1529 tarihli tahrir defterine göre 4 çiftten 130, 43 bennakdan 516, 37 nim çiftten 610,5 akçe resm alınmıştır.⁸⁷⁹

Tahrir defterlerinde Maden köyünün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Eğri Dere köyü ile ortak yazılmıştır. Bu nedenle burada iki köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı birlikte değerlendirilecektir. Buna göre 1478 yılında Maden ve Eğri Dere köylerinde yetiştirilen buğdayın 1 müdünden 600, arpanın 1 müdünden 320, börülcenin 0,5 kilesinden 16, darının 0,5 kilesinden 7,5, nohudun 0,5 kilesinden 16, susamdan 12, pembeden 100, ganemden 600, resmi gerdek, bad-ı heva ve niyabetten 250, bağat, bağçeci ve kestanelikten 500, kovandan 120 akçe öşür alınmıştır. asiyabdan alınan vergi ise 420

⁸⁷⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 331-332.

⁸⁷⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 563-565.

⁸⁷⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 100-101.

⁸⁷⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 262-263.

akçedir. köyün toplam vergi hasılı 5415 akçedir.⁸⁸⁰ 1512 yılında iki köyün mahsulü ve hasılı “mahsulatı karye-i Eğri Dere ve karye-i Maden resmi çift ve nim çift ve bennak ve kara ve badı heva ve arusane ve öşrü hububat ve gayri” ifadesiyle 9800 olarak kaydedilmiştir.⁸⁸¹ 1529 yılında ise Maden ve Eğri Dere köylerinin iktisadi faaliyetleri ve hasılları ayrı ayrı yazılmıştır. Buna göre 1529 tarihli tahrir defterinde Maaden köyün de buğdayın 10 kilesinden 800, arpanın 20 kilesinden 1500, kovandan 500, pembeden 100, resmi zemin ve hakkulidaddan 80, resmi ağnamdan 600, deştbaniden 100, arusaneden 220, tapuyu zeminden 500, resmi yurt ve otlaktan 100, resmi kavaktan 15, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraattan 253 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplamda hasılatı 5997 akçedir.⁸⁸² 1529 yılında Eğri Dere köyünde ise çavdar ve sair hububatdan 150, kestaneden 800, haracı bağdan 2000, 2 bab asiyabdan 420, bac-ı bazardan 400, resmi ağnamdan 400, kovandan 200, deştbaniden 150, resmi otlaktan 100, arusaneden 300, resmi tapu ve resmi zemin ve hakkulidaddan 300, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatden 512 vergi akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyün toplam vergi hasılı 7424 akçedir.⁸⁸³

1512 yılında Maden köyünün bir kısmı Hanha-i mukataasına verilmiştir. Buna göre mukataahanenin 2 hane ve 1 mücerred nüfusu vardır. Bunların 1 tanesi bennak 1 tanesi de karadır.⁸⁸⁴ 1529 yılında mukataahanenin nüfusunda değişiklik olmamıştır. 2 hane ve 1 mücerred kaydedilmiştir. Hanelerin 2’si de bannaktır.⁸⁸⁵ Maden 1700’lü yıllardan itibaren belgelerde görünmemektedir ve semt olarak dahi varlığını koruyamaması bu süreçteki salgın hastalık ile ortadan kalktığı izlenimi vermektedir.⁸⁸⁶ Nitekim 1713’lerde Batı Anadolu’yu etkisi altına alan veba salgını Tire’yi de etkilemiştir.⁸⁸⁷

⁸⁸⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 566.

⁸⁸¹ BOA, TD, nr. 87, s. 104.

⁸⁸² BOA, TD, nr. 148, s. 262-263.

⁸⁸³ BOA, TD, nr. 87, s. 99-100, BOA, TD, nr. 148, s. 260-262.

⁸⁸⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 132.

⁸⁸⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 298.

⁸⁸⁶ A. Munis Armağan, Tire Ekonomi Tarihi, s. 12.

⁸⁸⁷ Zekai Mete, a.g.m. , s. 196.

Malanda ve Manastır: Eğridere'nin güney sirtlarında yer alan ve beylik devrinden itibaren Tire köyleri içinde yer alan Manastır adını işlevinden alan bir yerleşim bölgesidir ve burada "Gavur Hamamı" adıyla bir hamam bulunur.⁸⁸⁸ Üç tahrirde de nüfus ve tarımsal faaliyetleri birlikte kaydedilen Malanda ve Manastır köyleri, 1478 tarihli tahrir defterinde 15 hane ve 4 mücerred nüfusa sahiptir. Hanenin içinde 1 bennak, 3 kara, 7 nim çift ve 1 imam yer almıştır.⁸⁸⁹ 1512 yılında hane sayısı 33, mücerred nüfus ise 5 olmuştur. Hanelerin 9'u bennak, 11'i mücerred, 13'ü nim çifttir. Ayrıca köyde 1 tane de ma'lul kaydedilmiştir. Raiyetten alınan vergiler ise 9 bennaktan 108, 11 karadan 66, 13 nim çiftten 214 akçedir.⁸⁹⁰ 1529 yılında ise hane sayısı 28'e düşmüş mücerred ise 13'e yükselmiştir. Hanelerin 16'sı bennak, 12'si nim çifttir. Nim çiftlerden biri aynı zamanda imamdır. Yine bu tahrirde de 1 tane ma'lul nüfus kaydedilmiştir. Raiyyet resmi olarak 16 bennaktan 192, 12 nim çiftten 198 akçe vergi alınmıştır.⁸⁹¹ Genel olarak köyün nüfusu sürekli artmıştır. Hane sayısında ilk önce artış yaşanmışken son tahrirde düşmüştür. Buna karşın mücerred nüfus artmıştır.

1478 yılında iktisadi faaliyetlerinden hintantanın 1,5 kilesinden 45, arpanın 3,5 kilesinden 56, bağattan 25, kestaneden 700, resmi çiftten 226 akçe alınmıştır. Ayrıca 1 tane asiyab vardır ve resmi 20 akçedir. Köyün toplam hasılı 1072 akçedir.⁸⁹² 1512 yılında 2 kile buğdaydan 200, 3 kile arpadan⁸⁹³ 150, darıdan 50, kovandan 22, deştbaniden 22, resmi zeminden 300, resmi tapudan 144, arusaneden 80, hasil-ı yoncadan 10, hasılı kestane ve korudan 1000, bağattan 100 ve milasdan 100 akçe alınmıştır. Bu tahrirde toplam hasıl 2566 akçe olmuştur.⁸⁹⁴ 1529 yılında ise buğdayın 3 kilesinden 240, arpanın 14 kilesinden 700, milas, çavdar darı, susam, mercimek, börülce, nohud ve sair hububattan toplam 160 akçe alınmıştır. Ayrıca kovan 42, deştbaniden 25, resmi zemin ve hakkulidad ve resmi tapuyu zeminden 350, arusane ve resmi ağnamdan 200, yoncadan 16, bağat, haracı bağçeci ve bostandan 171, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan-ı yörükkan, resmi otlak ve kışlak

⁸⁸⁸ A. Munis Armağan, Devlet Arşivlerinde Tire, s.65.

⁸⁸⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 131.

⁸⁹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 165.

⁸⁹¹ BOA, TD, nr. 148, s. 334-335.

⁸⁹² BOA, TD, nr. 8, s. 131.

⁸⁹³ Şair.

⁸⁹⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 165.

ve sair ziraatden 272 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 2566 akçe olmuştur.⁸⁹⁵

Manda: Bilge Umar, Manda adının Luvi dili menşe'li olduğu ve ana tanrıçayı anlatan “ma” kelimesiyle “wanda/anda” takısından meydana geldiği “ma’ya tapanlar”, yani “halk” demek olduğu görüşündedir.⁸⁹⁶ 1478 tarihli tahrir defterine göre köyün nüfusu 27 hane, 12 mücerreden oluşmaktaydı. Hanelerin 6’sı çift, 11’i bennak, 8’i kara, 1’i imam, 1’i ortaktır.⁸⁹⁷ 1512 yılında 3 çift, 5 bennak, 4 kara, 1 nim çiftten oluşan 13 hane ile 6 mücerred, 1 imam, 1 masum, 1 pir, 1 a’ma, 1 abdal nüfus kaydedilmiştir. Hane içinde yer alan bennaklardan 1 tanesi aynı zamanda kedhüda olarak da kaydedilmiştir. Bunların dışında köyde 1 de “şeyh zaviye-i alihan ba-berat-ı padişah” ifadesiyle zaviye kaydedilmiştir. Bu tahrirde raiyet rüsumu olarak 3 çiftten 99, 1 nim çiftten 16,5, 5 bennaktan 60, 4 karadan 24 akçe resm alınmıştır.⁸⁹⁸ 1529 yılında ise köyde 2 çift, 12 bennak, 2 nim çiftten oluşan 16 hane ile 6 mücerred ve 1 de imam yaşamaktadır.⁸⁹⁹

Köyün iktisadi faaliyetlerine gelince; 1478 yılında buğdayın⁹⁰⁰ 12 kilesinden 360, arpanın 1 müd ve 4 kilesinden 384, simsimin 9 sa’ değeri için 27, keten ve limondan 136, ketenden 24, dönüm ve kesük öşründen 778, kovandan 57, resmi aruseneden 50 akçe alınmıştır. Köyde bulunan asiyabdan 60 resm alınmıştır. Çift resminden ise 414 akçe alınmıştır. Ayrıca “hassı 2 çiftlik yerdir. Haraç ez-defterdir hasılı 314” ifadesi ile çiftlik yeri kaydedilmiştir. Köyün toplam hasılı 2604 akçedir.⁹⁰¹ 1512 yılında buğdayın 14 kilesinden 1400, arpanın 24 kilesinden 1200 akçe alınmıştır. Susamdan 80, bürülceden 100, çavdardan 50, limon ve ketenden 60, öşrü bağ ve resmi eğrek ve resmi zeminden 1200, kovandan 80, aruseneden 70, deştbaniden 59, sarudan 50, resmi kışlaktan 23, ketenden 100, burçaktan 24, resmi tapudan 200 akçe alınmıştır. Yine bu tahrirde de kaydı olan 2 bab asiyabdan 60 akçe alınmıştır. Köyde hassı 2 çiftlik

⁸⁹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 334-335.

⁸⁹⁶ Mübahat S. Küttükoğlu, XV ve XVI. Asırlarda İzmir, s. 60-61.

⁸⁹⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 140.

⁸⁹⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 155-156.

⁸⁹⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 324.

⁹⁰⁰ Hinta.

⁹⁰¹ BOA, TD, nr. 8, s. 140.

yer ve hasılı 300 akçe olan çiftlik kaydedilmiştir. Köyün toplam hasılı 5221 akçedir.⁹⁰² 1529 yılında ise buğdayın 7 kilesinden 560, arpanın 13 kilesinden 650 akçe alınmıştır. Çavdar, alef, milas, bürölce, simsim, darı, burçaktan toplu olarak 499 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca limon ve ketenden 30, bağat ve dim ve resmi zemin ve keten ve kendir ve kenevirden 1300, kovandan 40, arusaneden 60, resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükandan 18, tapuyu zeminden 469, cürmü cinayet ve badı heva ve resmi ganem ve resmi deştbaniden 285 akçe alınmıştır. Bu tahrirde 2 bab asiyabdan 60 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4310 akçedir.⁹⁰³

Miskince: Miskince köyünün topraklarının bir kısmı Dağ Beyi bir kısmı da Hanha-i mukataasına verilmiştir. Dağ Beyi mukataaahanesinde 1478 yılında 6 bennak, 5 karadan oluşan 11 hane kaydedilmiştir.⁹⁰⁴ 1512 yılında nüfusu azalan mukataaahane 2 bennak ve 1 karadan oluşan 3 hane kaydedilmiştir.⁹⁰⁵ 1529 yılında hane sanyısı değişmeyen mukataaahane hanelerin 3'ünü de bannaklar oluşturmuştur.⁹⁰⁶

1478 yılında kaydı olmayan Hanha-i mukataaahanesinde ise 1512 yılında 7 hane ve 2 mücerred nüfus bulunmaktadır. Hanelerin 5'i bennak, 2'si karadır.⁹⁰⁷ 1529 yılında mukataaahanenin nüfusu azalmıştır. Bu tarihte 3 hane, 1 mücerred ve 3 na-bedidden oluşan mukataaahane kaydedilmiştir.⁹⁰⁸

Pisrevlü: Tire Kazası'nın en fazla nüfusa sahip köyü olan Pisrevlü köyü, 1478 yılında 108 hane ve 23 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 53'ü çift, 33'ü bennak, 8'i kara, 8'i nim çift, 1'i imamdır.⁹⁰⁹ 1512 yılında ise köyün nüfusu 207 hane, 26 mücerred, 2 imam, 1 masum, 3 pir (1 tanesi fani), 1 a'ma, 1 gaib, 1 belirsiz ile toplam 246 neferden oluşmuştur. Köydeki hanelerin 12'si çift, 82'si bennak⁹¹⁰, 51'i kara, 62'si

⁹⁰² BOA, TD, nr. 87, s. 155-156.

⁹⁰³ BOA, TD, nr. 148, s. 324.

⁹⁰⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 112-113.

⁹⁰⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 150.

⁹⁰⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 318.

⁹⁰⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 130.

⁹⁰⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 296.

⁹⁰⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 721.

⁹¹⁰ Bennaklardan 1 tanesi aynı zamanda kethüdadır.

nim çifttir⁹¹¹. Ayrıca bu dönemde köyde 4 tane de zaviye bulunmaktadır.⁹¹² 1529 yılında nüfusta önemli bir artış yaşanmıştır. Buna göre bu tahrirde 190 hane, 95 mücerred, 7 çift⁹¹³, 1 imam, 1 a'ma, 1 gaib nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 135'i bennak, 55'i nim çifttir⁹¹⁴. Bu tahrire göre köyde 2 zaviye bulunmaktadır. Raiyet rüsumu olarak 7 çiftten 231, 135 bennaktan 1620, 55 nim çiftten 970,5 akçe vergi alınmıştır. Kayıtlı nüfusun 5'i Tire, 2'si çamluca karyesinde yaşamaktadır ancak kayıtları Pisrevlü köyünde yapılmıştır.⁹¹⁵ Pisrevlü köyünde iki tahrir arasındaki dönemde hane bazında olmasada mücerred nüfusda büyük bir artış olmuştur.

Köyün iktisadi faaliyetleri her iki tahrirde de toplu olarak kaydedilmiştir. 1478 yılında “hasıl karye-i mezkure öşrü hububat ve resmi ağnam ve hassı ortakha ve öşrü bağat ve bağçe ve asiyab ve kestane ve resmi kovan ve resmi zemin ve armud ve cürm-ü cinayet ve resmi arusane ve resmi çift ve nim çift ve bennak ve kara ve makru' fi sene” ifadesiyle toplu olarak kaydedilen ürünler ve vergilerden 29.000 akçe vergi alınmıştır.⁹¹⁶ 1512 yılında “mahsul karye-i mezbure resm-i çift ve nim ve bennak ve kara ve öşrü hububat ve penbe ve resm-i ağnam ve öşrü bağ ve bağçe ve kestane ve resm-i kovan ve deşbani ve arusane ve öşrü armud ve hasıl ortakda ki haliya ortaklık dahi olundu öşrüne vireler cürm-ü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve gayri” şeklinde ifade edilen iktisadi faaliyetlerden 29.000 akçe alınmıştır.⁹¹⁷ 1529 yılında ise “mahsul resmi çift ve bennak ve öşrü buğday ve öşrü arpa ve sair hububat ve öşrü pembe ve resmi ganem ve öşrü bağat ve haracı ve bağçeci ve öşrü keten kendir ve mahsul kestane ve resmi kovan ve ve deşbani ve arusane ve resmi yün ve öşrü armud ve resmi tapu ve cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve ve resmi duhan ve kışlakçıyan haraç reaya ve sair ziraat” şeklinde kaydedilen iktisadi faaliyetlerden 25.000 akçe alınmıştır.⁹¹⁸ İlk iki tahrire göre köyde üretim ve vergilerde değişiklik yaşanmazken 1529 yılında azalma olmuştur.

⁹¹¹ Nim çiftlerden 1 tanesi aynı zamanda kethüdadır.

⁹¹² BOA, TD, nr. 87, s. 141-142.

⁹¹³ Çifti zümre genelde hanenin içinde kaydedilmesine karşın bu tahrirde ayrı kaydedilmiştir.

⁹¹⁴ Nim çiftlerden 1 tanesi aynı zamanda kethüdadır.

⁹¹⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 308-310.

⁹¹⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 721.

⁹¹⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 141-142,

⁹¹⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 308-310.

Samsun: Adını bölgede bulunan Samsun Dağları'ndan almış olduğunu düşündüğümüz Samsun köyünde tahrir defterlerine göre köyde ikamet eden nüfus bulunmamaktadır. 1478 yılında köyün tarımsal faaliyetlerinden buğdayın 1 müd ve 10,5 kilesinden 915, arpanın 10 kilesinden 800, duhanın 5 kilesinden 75, börülcenin 3 kilesinden 96, pembeden 105, ketenden 30, kendirden 5, burçaktan 4, resmi zeminden 439 akçe vergi alınmıştır. Bu tahrire göre toplamda köyün vergi hasılı 2580 akçedir.⁹¹⁹ 1512 yılında buğdayın 19 kilesinden 1800, arpanın 2 müdünden 1000, öşrü sarudan 150, börülceden 100, susamdan 10, pembeden 1200, ketenden 60, bostandan 20, resmi zeminden 400, kovandan 20, resmi eğrekten 28, deştbaniden 15, resmi tapudan 150, burçaktan 10, nohuddan 10 akçe alınmıştır. Ayrıca köyde beş altı yılda bir ekilen çeltikten 460 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 5433 akçedir.⁹²⁰ 1529 yılında köyün iktisadi faaliyetleri “öşrü buğday, arpa ve sair hububat ve öşrü penbe ve keten, kendir ve kenevir ve bostan ve resmi zemin ve öşrü kovan ve resmi ekün ve resmi deştbani ve resmi tapu ve öşrü çiftlik ve duhan ve kışlakçıyan ve sair ziraat” şeklinde toplu olarak yazılmıştır. Toplam hasılı ise 4833 akçe olarak kaydedilmiştir.⁹²¹

Sandıklı: Gurgur'a tabi olan Sandıklı köyü 1478 yılında 22 hane ve 4 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 9'u çift, 2'si bennak, 2'si kara, 9'u nim çifttir.⁹²² 1512 yılında ise köyde 25 hane 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir. 35 nefer kaydedilen köyde raiyyetin 10'u bennak, 12'si kara, 7'si nim çift, 1'i pir ve 1'i a'ma olarak kaydedilmiştir. Ayrıca köyde 4 kürekçi nüfus bulunmaktadır.⁹²³ 1529 yılında ise köyün nüfusunda artış yaşanmış ve 46 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunun 29'u hane, 16'sı mücerred, 1'i imamdır. Hanelerin 24'ü bennak, 5'i nim çifttir. Köydeki kürekçi sayısı artmış ve 8 olmuştur.⁹²⁴ İncelediğimiz dönem içinde köyün nüfusu sürekli artmıştır. Özellikle mücerred ve bennak sayısındaki artış dikkat çekicidir. Bunlara karşın çift sayısı 1512 ve

⁹¹⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 118.

⁹²⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 184.

⁹²¹ BOA, TD, nr. 148, s. 356.

⁹²² BOA, TD, nr. 8, s. 554.

⁹²³ BOA, TD, nr. 87, s. 124.

⁹²⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 289-290.

1529 yıllarında kaydedilmemiştir. Köyün hasılı karye-i Gurgur'a tabi köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir.⁹²⁵

Saru Merye: Dağ Beyi köyüne tabii olan Saru Merye köyü 1478 yılında 46 hane, 10 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 23'ü çift, 13'ü bennak, 7'si kara, 3'ü nim çifttir.⁹²⁶ 1512 yılında ise nüfus neredeyse iki katına ulaşmıştır. Bu tahrirde mücerred nüfus olmayan olan köyde hane sayısı 97 olmuştur. Bunların 54'ü bennak, 18'i kara, 25'i nim çifttir. Ayrıca köyde 1' ma'lul, 2 pir nüfus yaşamaktadır.⁹²⁷ 1529 yılında köyün nüfusunda çok az da olsa azalma olmuştur. Köyde bu tahrirde 86 hane, 12 mücerred ve 1 pir yaşamaktadır. Hanelerin 64'ü bennak, 22'si nim çifttir.⁹²⁸ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Dağ Beyi köyü ve mukatahanelerinin ortak hasılı içinde verilmiştir. Bu nedenle Dağ Beyi köyü bahsinde yer verilmiştir.

Saruhanlu: Tahrir defterlerinde tetkik ettiğimiz Tire Kazası'na tabi üç farklı Saruhanlu köyü vardır. Bunlardan biri Tire Kazası'nın tımar köylerinden, diğeri zeamet-i Fota'ya tabi, bir diğeri ise Güzelhisar kazasına bağlı Alabluyan cemaati köylerindedir.

Tire Kazası'nın tımar köylerinden olan Saruhanlu köyünde nüfus yoktur. Nüfusu bulunmayan köyde tarımsal faaliyetler devam etmiştir. Buna göre 1478 yılında buğdayın 8 kilesinden 240, arpanın 3 kilesinden 368, duhanın 1 kilesinden 15, börülcenin 1 kilesinden 32, simsimin 0,5 kilesinden 20, pembeden 34, ketenden 37, resmi zeminden 126 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 905 akçedir.⁹²⁹ 1512 yılında buğdayın 11 kilesinden 1100, arpanın 22 kilesinden 1100, börülcenin 5 kilesinden 400, burçaktan 25, pembeden 152, ketenden 58, bostandan 100, kovandan 70, resmi zeminden 253, resmi tapudan 70, deştbaniden 20, yoncadan 200, duhanın 3 kilesinden 150 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3850 akçedir.⁹³⁰ 1529 yılında ise buğdayın 8

⁹²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 129, BOA, TD, nr. 148, s. 294.

⁹²⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 110-111.

⁹²⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 148-149.

⁹²⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 315-316.

⁹²⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 141.

⁹³⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 140.

kilesinden 640, arpanın 12 kilesinden 750, brlceden 300, burçaktan 25, pembeden 150, keten ve kendirden 60, bostandan 80, kovandan 10, resmi zemin ve hakkulidaddan 250, tapuyu zeminden 170, deştbaniden 20, yoncalıktan 140, darıdan 450, resmi duhan-ı kışlakçıyan ve badı heva ve yava ve kaçgun ve sair ziraatten 106 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 3151 akçedir.⁹³¹

Zeameti Fota'ya tabi Saruhanlu köyünde ise 1478 yılında 11 hane ve 1 mücerred nüfus yaşamaktadır. Hanelerin 1'i, 1'i kara 9'unun statüsü belli değildir.⁹³² 1512 yılında ise köyün nüfusu 32 hane, 1 mücerred ve 1 imamdan oluşmuştur. Hanelerin 17'si bennak, 7'si kara, 8'i nim çifttir.⁹³³ 1529 yılında köyün nüfusu değişmemiştir. Köyde 26 hane, 4 mücerred ile 2 imam, 1 pir ve 1 gaib nüfus kaydedilmiştir. Defterlerde kayıtlı olan 21 bennaktan 1'i imam 20'si hanedir. Yine 7 nim çiftten 1'i kethüda 6'sı hane olarak kaydedilmiştir.⁹³⁴

Alabluyan cemaati köylerinde olan Saruhanlu köyü ise 1512 yılında 1 mücerred, 14 bennak ve 6 karadan oluşmuştur. Köyün hane sayısı belirtilmemiştir.⁹³⁵ 1529 yılında ise 10 bennaktan oluşan 10 hane ve 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir.⁹³⁶

Süle Beylü: 1478 yılında nüfusu hayli az olan köyde 1 çift ve 1 bennaktan oluşan 2 hane kaydedilmiştir.⁹³⁷ 1512 yılında ise nüfus artmıştır. 10 haneden oluşan köyde hanelerin 2'si bennak, 2'si kara, 6'sı nim çifttir. 2 bennaktan 24, 2 karadan 12, 6 nim çiftten 99 akçe raiyet rüsumu alınmıştır.⁹³⁸ 1529 yılında ise köyün nüfusu artmaya devam etmiş 13 hane, 4 mücerred ve 1 imamdan oluşmuştur. Köydeki 9 bennaktan 8'i hane 1'i imamdır. Ayrıca hanenin içinde 5 çift yer almaktadır. 9 bennaktan 108, 5 nim çiftten 82,5 akçe resm alınmıştır.⁹³⁹

1478 yılında köydeki iktisadi faaliyetlerden buğdayın 5 md ve 1 kilesinden 3030, arpanın 9 md ve 1 kilesinden 2896, duhanın 11 kilesinden 165, brlcenin 1

⁹³¹ BOA, TD, nr. 148, s. 308.

⁹³² BOA, TD, nr. 8, s. 137.

⁹³³ BOA, TD, nr. 87, s. 153.

⁹³⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 320-321.

⁹³⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 313.

⁹³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 511.

⁹³⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 129-130.

⁹³⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 181.

⁹³⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 352-353.

kilesinden 32, simsimin 2,5 kilesinden 106, ketenden 120, pembeden 710, kuru, saz, gölden 15, resmi zemin ve haricden ekinlerden 1266, bağat ve incirden 216, resmi eğrekten 100, resmi çiftten 45 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 8801 akçedir.⁹⁴⁰ 1512 yılında ise buğdayın 21 kilesinden 2100, arpanın 83 kilesinden 3150, sarunun 2 kilesinden 100, burçağın 3 kilesinden 150, bürülceden 300, susamdan 10, ketenden 500, pembeden 2100, bostandan 100, kuru ve gölden 100, resmi zeminden 1500, bağat ve incirden 500, armuddan 20, yünden 15, resmi eğrekten 40, kovandan 20, piyaz ve sirden 10, arusaneden 20, resmi tapudan 360, hasıl-ı keş ve sair? 250, öşrü bakladan 30, kendirden 15, deştbaniden 125, cürmü cinayet ve badı hevadan 200 akçe alınmıştır. Bu tahrirdeki toplam hasıl ise 13150 akçedir.⁹⁴¹ 1529 yılında ise buğdayın 21 kilesinden 1680, arpanın 85 kilesinden 4250, darı, burçak, bürülce, susam ve sair hububatdan 942,5, keten, kendir ve keneviriden 350, pembeden 1370, bostan ve sir ve sair sirvandan 110, kuru, göl ve sazdan 120, resmi zemin ve hakkulidaddan 1300, öşrü bağat ve haracı bağçeci ve incirden 400, resmi eğrekten 40, kovandan 30, arusaneden 30, tapuyu zeminden 800, say? hasılı 500, deştbaniden 120, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ağnam reaya ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân ve sair ziaraatden 500 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 12370 akçedir.⁹⁴²

Şeyhlü: Tire Kazası'na tabi Şeyhlü köyü isminden ötürü buranın bir zaviye etrafında oluşan yerleşme izlenimini vermektedir. Ancak köyün adının TD 8 numaralı Tahrir defterinde Şeyhlü yerine Şeyhler şeklinde yazılması bu köyün Şeyhler cemaatinin yerleştiği bir köy olma olasılığında güçlendirmektedir. Nitekim bölgede pek çok cemaatin yerleştiğini ve yerleştikleri köylere kendi isimlerini verdiğini yukarıda belirtmiştik. Bu cümleden olarak Şeyhler isminin daha sonradan Şeyhlü şekline dönüşmüş olabileceğini göz önüne alarak bu köyün Şeyhler cemaatinin yerleştiği bir köy olması muhtemeldir.

Şeyhlü köyü Dağ Beyi mukataası köylerindedir. 1478 yılında Şeyhlü köyünün 19 hane ve 6 mücerred nüfusu bulunmaktadır. Hanelerin 8'i çift, 7'si bennak ve 4'ü

⁹⁴⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 129-130.

⁹⁴¹ BOA, TD, nr. 87, s. 181.

⁹⁴² BOA, TD, nr. 148, s. 352-353.

karadır.⁹⁴³ 1512 yılında köyün nüfusu artmış ve hane sayısı 34'e yükselmiştir. Ancak mücerred sayısı 3'e düşmüştür. Köyde 1 çift, 28 bennak, 4 kara, 1 muhassıl, 1 pir ve 1 de gaib ile toplamda 39 nefer kaydedilmiştir.⁹⁴⁴ 1529 yılında köyde mücerred nüfus yoktur. Hane sayısı 31'e düşmüştür. Ayrıca köyde 1 imam ve 2 de gaib kaydedilmiştir.⁹⁴⁵

Tarmura: 1478 yılında köyde 32 hane ve 6 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 27'si çift, 3'ü çift, 2'si karadır.⁹⁴⁶ 1512 yılında ise 55 hane ve 15 mücerred ile 1 imam, 1 na-bedid, 1 de pir kaydedilmiştir. Hanelerin 7'si çift, 8'i kara, 9'u bennak, 31'i nim çifttir. 7 çiftten 231, 31 nim çiftten 511, 9 bennaktan 108, 8 karadan 48 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁹⁴⁷ 1529 yılında ise 44 hane, 6 mücerred kaydedilmiştir. Tahrir defterinde kaydedilmiş olan 29 nim çiftten 28'i hane 1'i kethüdadır. Bunların dışında köyde 2 imam yaşamaktadır. 6 çiftten 198, 29 nim çiftten 478,5, 10 bennaktan 120, 1 karadan 6 akçe resm alınmıştır.⁹⁴⁸ 1478 ile 1512 yılları arasında köyün nüfusu neredeyse 2 katına ulaşmış olmasına karşın 1529 yılında nüfus azalmıştır.

1478 yılında köyde buğdayın 6 müd ve 11 kilesinden 3900, arpanın 7 müd ve 19,5 kilesinden 2514, duhanın 9 kilesinden 138, burçağın 5 kilesinden 100, simsimin 2,5 kilesinden 110, börülcenin 4,5 kilesinden 144, nohudun 16 sa' değerinden 92, ketenden 100, pembeden 90, korudan 40, resmi ganemden 510, eğrekten 70, resmi gerdek ve badı hevedan 250, resmi çiftten 939, kovandan 112 akçe alınmıştır. Ayrıca köyde çeltikten 100 akçe alınmıştır. Köyde bulunan 835 dönüm çiftliğin hasılı toplam hasıla dahil edilmiştir. Köyün toplam hasılı ise 9276 akçedir.⁹⁴⁹ 1512 yılında buğdayın 2 müdünden 4000, arpanın 52 kilesinden 2300, sarunun 7 kilesinden 350, burçağın 3 kilesinden 150, börülcenin 10 kilesinden 1000, susamdan 500, ketenden 150, pembeden 380, korudan 100, bostandan 60, bağattan 200, kovandan 130, eğrekten 80, rasmi tapudan 450, resmi zeminden 250, resmi ganemden 50, deştbaniden 32, arusaneden 160,

⁹⁴³ BOA, TD, nr. 87, s. 106.

⁹⁴⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 143.

⁹⁴⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 311-312.

⁹⁴⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 126-127.

⁹⁴⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 160-161.

⁹⁴⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 329-330.

⁹⁴⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 126-127.

öşrü bakladan 40, nohuddan 10, piyaz ve sirden 10, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 1200 akçe alınmıştır. Çeltikten bu tahrirde de 100 akçe alınmıştır. 255 dönümlük çiftliğin hasılı yine toplam hasıl içinde dahil edilmiştir. Köyün toplam hasılı 12900 akçeye çıkmıştır.⁹⁵⁰ 1529 yılında ise iktisadi faaliyetler “öşrü buğday ve arpa ve bakla ve nohud ve burçak ve börülce ve susam ve mercimek ve çavdar ve darı ve sair hububat ve keten ve kendir ve kenevir ve pembe ve bostan ve resmi kuru ve öşrü bağat ve bağçeci ve kovan ve resmi eğrek ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi ganem ve resmi deştbanı ve resmi arusane ve resmi duhan ve çeltik kara sulukdan su olur ve cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan ve resmi kışlak, ganem yörükân sair ziraat ve mahsulat” şeklinde toplu olarak kaydedilmiş toplamda 13191,5 akçe vergi alınmıştır. Köyün çift resmi ile birlikte toplam hasılı 13988 akçedir.⁹⁵¹

Alabluyan cemaati köylerinden olan ve Tire’ye tabii Tarmura köyünde ise 1512 yılında 2 mücerred, 7 bennak ile toplam 9 nefer nüfus yaşamaktadır.⁹⁵² 1529 yılında ise köyde 6 bennaktan oluşan 6 hane ve 1 mücerred ile toplam 7 nefer nüfus yaşamaktadır.⁹⁵³

Taylu Pınar: Yalnızca 1478 yılı tahrir defterinde kaydına rastladığımız Taylu Pınar köyünde 5 hane ve 3 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 5’i de çifttir.⁹⁵⁴ Bu tarihte köyde buğdayın 15 kilesinden 450, arpanın 15 kilesinden 1200, 2 sa’ simsimden 54, burçaktan 40, börülceden 2, pembeden 60, resmi ganemden 60, ketenden 50, nohuddan 24, öşrü bağdan 40, kuru ve sazdan 70, hasılı çayırdan 20, resmi arusane ve cürmü cinayetten 30, resmi çiftten 165 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 2265 akçedir.⁹⁵⁵

Tolos: Dağ Beyi köyüne tabii Tolos köyü 1478 yılında nüfusu 24 neferden oluşmuştur. Bunların 18’i hane, 6’sı mücerredir. Hanelerin ise 13’ü çift, 3’ü bennak,

⁹⁵⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 160-161.

⁹⁵¹ BOA, TD, nr. 148, s. 329-330.

⁹⁵² BOA, TD, nr. 87, s. 314.

⁹⁵³ BOA, TD, nr. 148, s. 512.

⁹⁵⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 116.

⁹⁵⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 116.

1'i kara, 1'i nim çifttir.⁹⁵⁶ 1512 yılında ise köyün nefer sayısı 44'e ulaşmıştır. Neredeyse nüfus iki katına çıkmıştır. Neferlerin 40'ı hane, 2'si mücerred, 2'si muhassıldır. Hanelerin 1'i çift, 14'ü bennak, 7'si kara, 18'i nim çifttir.⁹⁵⁷ 1529 yılında ise nefer sayısı azalmıştır. Hane 29, mücerred 4 olmuştur. Ayrıca 1 tane de muhassıl nüfus vardır. Köydeki 16 bennaktan 15'i hane, 1'i imamdır. Ayrıca 14 nim çiftte haneden sayılmıştır.⁹⁵⁸ Köyün tarımsal faaliyetleri ve hasılı Dağ Beyi köyü ve ona bağlı köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir.

Uladi: Uladı köyünün tahriri Çalışlu köyü ile birlikte yapılmış ve iktisadi faaliyetleri ile hasılı ortak yazılmıştır. Bu nedenle burada bahsedeceğimiz iktisadi faaliyetler ve hasıl Uladı ile Çalışlu köylerinin ortak hasılıdır.

1478 tarihli tahrir defterinde kaydı olmamasına karşın Uladı köyünün 1481 tarihli tımar defterinde 81 nefer nüfusu vardır. Bunların 61'i hane 20'si mücerred nüfustan oluşmuştur.⁹⁵⁹ 1512 yılında 60 bennak, 27 kara, 20 nim çiftten oluşan 207 hane ile 6 mücerred, 3 imam, 1 muhassıl, 1 masum, 3 pir nüfus kaydedilmiştir. Köyün bu tahrirde toplam nefer sayısı 121'dir. Bu tahrirde köyde 60 bennaktan 720, 27 karadan 162, 20 nim çiftten 330 akçe vergi alınmıştır. Ayrıca Ayasuluğ'da yaşayan bir nüfus kaydedilmiştir.⁹⁶⁰ 1529 yılında ise köyde 52 hane ve 15 mücerred kaydedilmiştir. Nefer sayısı 76'ya düşen köyde raiyyetin 41'i bennak⁹⁶¹, 13'ü nim çift, 2'si imam ve 2'si pir-i fani kaydedilmiştir. Raiyet rüsumu olarak ise 41 bennaktan 492, 13 nim çiftten 231 akçe resm alınmıştır.⁹⁶² İki tahrir arasındaki dönemde Uladı köyünün nüfusunda neredeyse yarı yarıya azalma olmuştur. Özellikle nüfustaki azalma hane bazında gerçekleşmiştir. Mücerred nüfus ise artmıştır.

1481 tarihli tımar defterinde köyün toplam hasılı 5265 akçedir.⁹⁶³ 1512 yılında buğdayın 12 kilesinden 1200, arpanın 56 müdünden 5500, börülcenin 7 kilesinden 700,

⁹⁵⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 108.

⁹⁵⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 145-146.

⁹⁵⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 313-314.

⁹⁵⁹ M. Akif Erdoğan - Ömer Bıyık, a.g.e. , s. 10.

⁹⁶⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 176-177.

⁹⁶¹ Bennaklardan bir tanesi imam, bir taneside kethüda olarak kaydedilmiştir.

⁹⁶² BOA, TD, nr. 148, s. 347-348.

⁹⁶³ M. Akif Erdoğan - Ömer Bıyık, a.g.e. , s. 10.

sarunun 5 kilesinden 250 akçe alınmıştır. Ayrıca susamdan 50, ketenden 300, resmi tapudan 1500, resmi yayla⁹⁶⁴ için 50, resmi kışla 40, kovandan 60, zeytundan 10, bağatdan 200, bağçe-i ayazdan 10, bostandan 20, resmi arusaneden 100, deştbaniden 50, resmi eğrekden 25, hasıl-ı sazdan 50, pembeden 220, resmi zeminden 300, korudan 100, öşrü piyazdan 13, kendirden 23, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgundan 1800 akçe alınmıştır. Köyde 13 bab asiyab vardır. 4 bab asiyabdan 240, 9 bab asiyabdan ise 270 akçe vergi alınmıştır. Bunun dışında Çalışlu köyüne ait 3 çiftlik yer kaydedilmiştir. Köylerin toplam hasılı 14303 akçedir.⁹⁶⁵

1529 yılında ise buğdayın 29 kilesinden 2320, arpanın 49 kilesinden 2450 akçe alınmıştır. Börülce, darı, susam, alef, burçak, nohud ve sair hububattan 1550 akçe alınmıştır. Ayrıca keten, kendir ve kenevirinden 550, yaylak ve kışlaktan 90, kovandan 60, zeytundan 150, bağattan 1040, bağçe-i ayazdan 10, bostandan 250, öşrü bağdan 11, arusaneden 120, deştbaniden 250, eğrekten 25, mahsul-ü sazdan 150, pembeden 540, resmi zemin ve resmi tapudan 1300, resmi korudan 150, piyaz ve sir ve sair sirvandan 85, kendirden 150, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem reaya ve sair ziraatden 1274 akçe alınmıştır. Bu tahrire göre köyde 2 asiyab mevcuttur. Bunların 4 bab olanından 240, 9 bab olanından 270 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 13753 akçeye düşmüştür.⁹⁶⁶

1478 yılı tahrir defterinde Seyhak mukataası içinde kayıtlı olan Uladı köyünde ise 8 hane, 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir.⁹⁶⁷ 1512 yılında Dağ Beyi mukataası içinde kayıtlı olan Uladı köyünün nüfusu 16 hane ve 5 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 11'i bennak, 5'i karadır. Ayrıca 1 tanede 1 köyde yaşamıştır.⁹⁶⁸ 1529 yılında mukataahanenin nüfusu azalmış ve 12 hane ile 5 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 12'side bennaktır.⁹⁶⁹

⁹⁶⁴ Der Karye-i Uladı olarak kayıtlıdır.

⁹⁶⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 176-177.

⁹⁶⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 347-348.

⁹⁶⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 778.

⁹⁶⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 149.

⁹⁶⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 317.

Ulu Menallu ve Kiçi Menallu ve Emir Ahur Çiftliği: 1478 yılında köylerin nüfusu 30 hane ve 2 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 24'ü çift, 1'i bennak, 2'si kara, 2'si nim çift, 1'i a'madır. Bu tahrirde Emir Ahur çiftliğinin nüfusu ise 3 haneden oluşmuştur. Bunların 3'ü de çifttir.⁹⁷⁰ 1512 yılında köylerin nüfusu neredeyse yarı yarıya azalmış ve 16 hane ile 1 mücerreden oluşmuştur. Bu tahrirde hanelerin 4'ü çift, 6'sı bennak, 4'ü kara, 2'si nim çifttir. 4 çiftten 132, 6 bennakdan 72, 4 karadan 24, 2 nim çiftten 33 akçe raiyyet resmi alınmıştır. Emir Ahur çiftliği ise 2 nim çift ile 2 haneden oluşmuştur. 2 nim çiftten de 33 akçe alınmıştır.⁹⁷¹ 1529 yılında köylerin nüfusu azalmaya devam etmiş ve 9 hane, 2 mücerrede düşmüştür. Hanelerden 4'ü çift, 4'ü bennak, 1'i nim çifttir. Emir Ahur çiftliğinde ise nüfus değişmemiş ve 2 nim çiftten oluşan 2 hane kaydedilmiştir. Bu tahrirde ortak kaydedilen 3 nim çiftten 49,5 akçe alınmıştır. Ayrıca 4 çiftten 132, 4 bennakdan 38 akçe alınmıştır.⁹⁷²

İktisadi faaliyetlere gelince; 1478 yılında köylerde yetiştirilen buğdayın 4 müdünden 2400, arpanın 4 müdünden 1600, duhanın 6 kilesinden 80, bürülceden 32, simsimin 10 kilesinden 600, pembeden 4000, ketenden 100, kendirden 30, bağatdan 12, resmi zeminden 825, resmi çiftten 753 akçe alınmıştır. Köylerin toplam hasılı 10602 akçedir. Bu tahrirde ayrı kaydedilen Emir Ahur çiftliğinde ise oşrü bağatdan 81, armuddan 26, resmi yurtdan 18, resmi zeminden 150, resmi çiftten 99 akçe alınmıştır. Çiftliğin toplam hasılı ise 404 akçedir. Ayrıca Birgi kazasına tabi Polad Hane çiftliği de "çiftlik-i Polad hane tabi Birgi tımarı mezkur haricden kimesneler oşrüne ekerler hasıl 770" ifadesiyle bu köyler ve Emir Ahur çiftliği ile birlikte kaydedilmiş ve hasılı da ortak hasıl içinde yazılmıştır. Hasıl "karye Menallu ve çiftlik-i Emir Ahur ve çiftlik-i Polad Hane çiftlikha hasılı 15927 olarak kaydedilmiştir.⁹⁷³ 1512 yılında ise buğdayın 6 müdünden 9000, arpanın 3 müdünden 9000, sarudan 10 kilesinden 500, bürülcenin 7 kilesinden 200, susamdan 100, pembeden 7000, ketenden 30, bostandan 150, resmi zeminden 1500, tapudan 9000, deştbaniden 300, piyazdan 30, eğrekten 30, bağattan 500, arusaneden 40, armuddan 20, zeytundan 16, cürmü cinayet ve badı heva dan 1000

⁹⁷⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 104.

⁹⁷¹ BOA, TD, nr. 87, s. 168-169.

⁹⁷² BOA, TD, nr. 148, s. 338.

⁹⁷³ BOA, TD, nr. 8, s. 104.

akçe alınmıştır. Bunların dışında Mevlana Bedreddin hassı olan 1034 dönümlük çiftlikten 4200 akçe alınmıştır. Toplam hasıl ise 25.000 akçedir.⁹⁷⁴ 1529 yılında ise köylerin ve çiftliğin iktisadi faaliyetleri birlikte kaydedilmiştir. Buna göre bu tahrirde buğdayın 31 kilesinden 2480, arpanın 59 kilesinden 2950 akçe alınmıştır. Ayrıca darı, mercimek, susam, börülce, çavdar, milas, yulaf, nohud, bakla ve sair hububattan 2999,5 akçe alınmıştır. Bunların yanında pembeden 3999, kovan, keten, kendirden 245, bostan, piyaz, sir ve sair sirvandan 263, resmi zemin ve resmi tapu ve hakkulidaddan 2955, deştbaniden 550, resmi eğrekden 30, armuddan 120, öşrü bağat ve haracı bağçeciden 1550, resmi arusaneden 40, zeytundan 29, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi kışlak ve resmi duhan ve kışlakçıyan ve sair ziraatden 924 akçe alınmıştır. Bu tahrirde köyün toplam hasılı 19364 akçeye düşmüştür.⁹⁷⁵

Uşak Pınarı: 1478 yılında 11 hane, 1 mücerred nüfus kaydedilen köyde hanelerin 4'ü çift, 2'si bennak, 4'ü kara, 1'i imamdır.⁹⁷⁶ 1512 yılında köyün nüfusu 10 hane ve 1 imamdandır oluşmuştur. Hanelerin içinde kaydedilen 6 bennaktan 72, 3 karadan 18, 1 nim çiftten ise 16 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁹⁷⁷ 1529 yılında ise 11 hane ve 2 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Defterde kayıtlı olan 10 bennaktan 9'u hane 1'i imamdır. Ayrıca hanenin içinde 2 tane de çift yer almıştır. Bu tahrirde 10 bennaktan 120, 2 nim çiftten 33 akçe raiyyet resmi alınmıştır.⁹⁷⁸

1478 yılında 13 kile buğdaydan 390, 1 müd ve 14 kile arpadan 544, burçağın 1,5 kilesinden 30, börülce ve nuhudun 1 kilesinden 40, darının 3 kilesinden 45, susamın 1 kilesinden 40, bostandan 146, pembeden 124, ganemden 50 akçe vergi alınmıştır. Çift resmi ise 180 akçedir.⁹⁷⁹ 1512 yılında buğdayın 20 kilesinden 2000, arpanın 40 kilesinden 2000, susamın 3 kilesinden 300, börülcenin 2 kilesinden 100, burçağın 1 kilesinden 50, ketenden 70, nohuddan 50, pembeden 100, bostandan 10, kovandan 20, resmi eğrekten 30, deştbaniden 20, arusaneden 30, resmi zeminden 200, öşrü bağ ve

⁹⁷⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 168-169.

⁹⁷⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 338.

⁹⁷⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 741.

⁹⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 176.

⁹⁷⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 346-347.

⁹⁷⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 741.

dimden 500, öşrü çeltikten 150, resmi tapudan 150, sarudan 10, öşrü sazdan 20, resmi ganemden 36 akçe vergi alınmıştır. Köyün toplam hasılı 6400 akçedir.⁹⁸⁰ 1529 yılında ise buğdayın 30 kilesinden 2400, arpanın 12 kilesinden 600, susam, börülce, burçak, nohud, mercimek, darı, bakla ve sair hububattan 386, keten ve kendirden 30, pembeden 300, bostandan 200, kovandan 40, resmi eğrekten 34, deştbaniden 20, arusaneden 15, resmi zemin ve hakkulidaddan 147, resmi dimden⁹⁸¹ 20, çeltikten 300, tapuyu zeminden 200, öşrü sazdan 20, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi duhan ve resmi ganem reaya ve resmi otlak ve kışlak-ı yörükân ve sair ziraatten 300 akçe alınmıştır. Ayrıca köydeki 10 dönüm çayırdan 20 akçe vergi alınmıştır. Köyün bu tahrirde ki toplam hasılı ise 5149 akçedir.⁹⁸²

Yakacuk ve Uzun Ağaç: Yakacuk ve Uzun Ağaç köyleri incelediğimiz üç defterde de arka arkaya kaydedilmiş ve köyler için ortak bir hâsıl yazılmıştır. 1478 yılında Yakacuk 22 hane, 2 mücerred nüfustan oluşmaktadır. Bunların 11'i çift, 7'si bennak, 3'ü kara, 1'i imam ve 2'si belirsizdir. Toplamda 24 nefer nüfus kaydedilmiştir.⁹⁸³ 1512 yılında 27 hane, 3 mücerred, 2 imam ile toplamda 32 nefer kaydedilmiştir. İmam haneden sayılmamıştır ancak bir tanesi aynı zamanda nim çift olarak kaydedilmiştir. Bunların yanında hanenin 4'ü çift, 4'ü bennak, 4'ü kara, 16'sı nim çifttir.⁹⁸⁴ 1529 yılında bir önceki tahrire göre nefer sayısı değişmemiştir. Ancak hane sayısı 24'e düşmüş, mücerred sayısı ise iki katına çıkmış ve 6 olmuştur. Bu tahrirde de kayıtlı olan 2 imamdan 1 tanesi nim çift olarak kaydedilmiştir ve imam burada da haneden sayılmamıştır. Hanelerin 3'ü çift, 9'u bennak, 13'ü nim çifttir.⁹⁸⁵ Uzun Ağaç köyünün ise 1478 yılında yalnızca 1 mücerred nüfusu kayıtlıdır.⁹⁸⁶ 1512

⁹⁸⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 176.

⁹⁸¹ Sirvan ekilir.

⁹⁸² BOA, TD, nr. 148, s. 346-347.

⁹⁸³ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

⁹⁸⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 166.

⁹⁸⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 336.

⁹⁸⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

yılında 3 hane kayıtlıdır. Bunların 1'i bennak, 2'si nim çifttir.⁹⁸⁷ 1529 yılında sayılar değişmemiştir ve aynı kaydedilmiştir.⁹⁸⁸

1478 yılında Yakacuk ve Uzun Ağaç köylerinin hasılı “ceman hasıl karye-i Yakacuk ve Uzun Ağaç maktu fi sene 11900” olarak verilmiştir. Ancak mahsuller hakkında bilgi verilmemiştir.⁹⁸⁹ 1512 yılında ise her iki köyün toplam hâsılı 11500 akçedir. Buna göre 22 kile buğdaydan 2200, 26 kile arpadan 2500, bürülceden 300, öşrü sarudan 150, susamdan 100, kestaneden 30, pembeden 1000, resmi zeminden 1350, resmi yünden? 300, kovandan 50, piyaz ve sirden 15, bostandan 230, bağattan 550, korudan 800, hasılı gerdegandan 50, deştbaniden 110, cürm-ü cinayet ve bad-ı hevadan 580, arusaneden 120 akçe alınmıştır.⁹⁹⁰ 1529 yılında 29 kile buğdaydan 2320, 45 kile arpadan 2250, bürülce, darı, susamdan 599,5, keten, kendir ve kenevirden 49, pembeden 1455, resmi zeminden 950, tapuyu zeminden 959, piyaz ve sirden 35, bağat ve bağçeden 595, kuru ve mahsulü çeltikten 320, mahsul mebasirden? 140, deştbaniden 140, arusaneden 180, otlaktan 152, cürm-ü cinayet ve badı heva ve yava ve resmi ganem ve resmi duhandan 796 akçe alınmıştır. 1529 yılında Karye-i Yakacuk ve Uzun Ağaç köylerinin toplam hâsılı 11532 akçedir.⁹⁹¹

Yavaşlı: 1478 yılında mücerred nüfus bulunmayan köyde 10 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 7'si çift, 1'i bennak, 2'si karadır.⁹⁹² 1512 yılında 8 hane ve 2 mücerred nüfus bulunan köyde hanelerin 2'si çift, 2'si bennak, 3'ü kara, 1'i nim çifttir. Raiyet rüsümü olarak 2 çiftten 66, 1 nim çiftten 16,5, 2 bennakdan 24, 3 karadan 18 akçe resm alınmıştır.⁹⁹³ 1529 yılında ise köyde nüfus azalmış ve 4 hane, 1 mücerred ve 1 imam kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 3'ü bennakdır. 1 çiftten 33, 3 bennakdan 96 akçe raiyet resmi alınmıştır.⁹⁹⁴

⁹⁸⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 166.

⁹⁸⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 336.

⁹⁸⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 94.

⁹⁹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 166.

⁹⁹¹ BOA, TD, nr. 148, s. 336.

⁹⁹² BOA, TD, nr. 8, s. 745.

⁹⁹³ BOA, TD, nr. 87, s. 178-179.

⁹⁹⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 349.

1478 yılında buğdayın 9,5 kilesinden 285, arpanın 6,5 kilesinden 104, çavdarın 0,5 kilesinden 10, zeminden 141 akçe vergi alınmıştır. Köyde raiyyetten alınan çift resmi ise 255 akçedir. Köyün toplam hasılı 7095 akçedir.⁹⁹⁵ 1512 yılında buğdayın 5 kilesinden 500, arpanın 5 kilesinden 750, sarudan 25, 1 kile börülceden 100, bostandan 13, öşrü bağdan 100, 2 kile susamdan 100, arusaneden 20, resmi zeminden 118 akçe alınmıştır. bu tahrirde köyün toplam hasılı 1850 akçedir.⁹⁹⁶ 1529 yılında ise buğdayın 6 kilesinden 480, arpanın 15 kilesinden 750, resmi zeminden 250, öşrü saru ve börülce ve simsim ve alef ve burçak ve mercimek ve nohud ve bakla ve öşrü bağ ve öşrü kışlak ve sair hububattan 262, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi deştbanı ve resmi ganem ve resmi kovan ve resmi duhanı kışlak hariç reaya ve sair ziraatten 50 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 1862 akçedir.⁹⁹⁷

Yenice: Üç tahrirde de karşımıza çıkan Yenice köyü Nefs-i Fota'ya tabii köylerdendir. 1478 yılında köyde 5 hane kaydedilmiştir. Bu tahrirde köydeki nüfusun statüsü belirtilmemiştir.⁹⁹⁸ 1512 yılında köyün nüfusu önemli ölçüde artmıştır. Bu tahrirde köyde 19 hane, 2 mücerred ve 1 pir nüfus kaydedilmiştir.⁹⁹⁹ 1529 yılında ise köyün nüfusu yine 19 hane ve 2 mücerredten oluşmuştur.¹⁰⁰⁰ Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Fota ve ona bağlı köylerin ortak hasılı olarak kaydedilmiştir.

Yuğlar: İlk olarak 1512 yılında kaydına rastladığımız Yuğlar köyünün nüfusu 27 hane ve 7 mücerredten oluşmuştur. Hanelerin 7'si çift, 4'ü bennak, 3'ü kara, 13'ü nim çifttir. Raiyet rüsumu olarak 7 çiftten 231, 4 bennakdan 48, 3 karadan 18, 13 nim çiftten 214 akçe alınmıştır. Yuğlar köyünde bu tahrirde buğdayın 44 kilesinden 2400, arpanın 2 müdünden 2000, sarunun 8 kilesinden 400, burçağın 3 kilesinden 150, susamdan 16, börülceden 50, korudan 20, ketenden 400, bostandan 80, resmi eğrekten 30, kendirden 10, öşrü bağdan 200, pembeden 9400, öşrü sazdan 56, resmi duhandan

⁹⁹⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 745.

⁹⁹⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 178-179.

⁹⁹⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 349.

⁹⁹⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 137.

⁹⁹⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 152.

¹⁰⁰⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 320.

23, arusaneden 32, deştbaniden 37, kovandan 20, tapudan 1000, resmi otlaktan 15, resmi gerkten 20, resmi zeminden 430 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 11300 akçedir.¹⁰⁰¹

Yıvağlı: Yıvağlı köyünün, Anadolu'da Kayı, Bayındır, Eymür gibi boylara nazaran az bulunan Yıva boyu¹⁰⁰² ile bağlantısı olup olmadığını bilmiyoruz. Ancak köyün isminin bundan türemiş olabileceği ihtimali göz önüne alınırsa Yıva boyunun bir kolu burada olabilir. Yıvalar, sosyolojik ve etnoğrafik terimlerle tanımlanabilen Oğuzların 24 boyundan biridir. Moğol tehdidi ve arkasından gelen Türk boylarının tesiriyle Yıvalar, Anadolu'ya akmışlardır. Gerçekten de bir kısmı Selçuklu ordusunda askere alınmış, pek çoğu da Türkiye hudutları içerisinde köy ve yurtlara sahip olmuşlardır.¹⁰⁰³

1478 yılına ait defterde Çavuş Ali tımarı olarak kaydedilen köy 8 haneden oluşmuştur. Mücerred kaydı yoktur. Hanelerin 3'ü çift, 1'i bennak, 4'ü karadan oluşmuştur.¹⁰⁰⁴ 1512 tarihinde 12 hane ve 1 mücerred nüfustan oluşan köyde hanelerin 4'ü bennak, 8'i karadır. Köyde 4 bennaktan 48, 8 karadan 48 akçe vergi alınmıştır.¹⁰⁰⁵ 1529 yılında ise hane sayısı 17, mücerred sayısı 6'ya çıkmıştır. Hanelerin hepsi bennaktır ve 17 bennaktan 180 akçe vergi alınmıştır.¹⁰⁰⁶ Köyün nüfusunda özellikle hane bazında artış yaşanmıştır.

1478 yılında buğdayın 10 kilesinden 300, arpanın 12 kilesinden 192, burçağın 1 kilesinden 20, börülcenin 1 kilesinden 32, 1 sa' nohuddan 2, kestaneden 60, bağat ve resmi zeminden 260, resmi çiftten 135 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 1001 akçedir.¹⁰⁰⁷ 1512 yılında buğdayın 5 kilesinden 500, arpanın 18 kilesinden 900, börülcenin 3 kilesinden 300, sarunun 2 kilesinden 100, burçaktan 15, susamdan 15, pembeden 30, ketenden 30, bostandan 20, deştbaniden 20, arusaneden 10, tapudan 210, alefden 10,

¹⁰⁰¹ BOA, TD, nr. 87, s. 155.

¹⁰⁰² Behset Karaca, a.g.m. s. 412.

¹⁰⁰³ Ergin Ayan, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Dağılma Sürecinde Batı İran'daki Yıva Boyu", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 17, Bahar 2011, s. 282-296.

¹⁰⁰⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 144.

¹⁰⁰⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 178.

¹⁰⁰⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 348-349.

¹⁰⁰⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 144.

kovandan 40, bağat ve yoncadan 300, resmi zeminden 230, kestaneden 100, cürmü cinayet ve badı hevadan 84 akçe alınmıştır. Köyde 2 tane değirmen bulunmaktadır. Değirmenlerden biri 2 babdır ve 120 akçe alınmıştır. Diğeri 3 babdır ve 90 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 3200 akçedir.¹⁰⁰⁸ 1529 yılında ise buğdayın 5,5 kilesinden 440, arpanın 18 kilesinden 900 akçe alınmıştır. Toplu olarak yazılan bürölce, darı, burçak, simsim, çavdar, alef, milas, nohud, mercimek, bakla ve sair hububattan 300 akçe alınmıştır. Bunların yanında pembeden 30, ketenden 30, bostandan 20, deştbaniden 50, kovandan 40, bağat ve öşrü yoncadan 300, resmi zemin ve hakkulidaddan 200, kestaneden 100, arusaneden 10, tapuyu zeminden 200, cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem reaya ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân ve sair ziraatden 100 akçe alınmıştır. Bu tahrirde de kaydı bulunan değirmenlerin 4 bab olanından 240, 2 bab olanından 60 akçe alınmıştır. Köyün bu tahrirde ki toplam hasılı 3200 akçedir.¹⁰⁰⁹

Yusuflu: Dağ Beyi köyüne tabi olan Yusuflu köyü, 1478 yılında 42 hane ve 10 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 18'i çift, 12'si bennak, 4'ü kara, 6'sı nim çift, 1'i imam ve 1'i ortaktır.¹⁰¹⁰ 1512 yılında köyün nüfusu iki katına çıkmıştır. 97 hane ile 4 mücerred nüfusu bulunan köyde hanelerin 45'i bennak, 21'i kara, 31'i nim çifttir. Ayrıca köyde 2 imam, 2 muhassıl, 2 ma'lul, 1 pir ve 1 de a'ma yaşamaktadır.¹⁰¹¹ 1529 yılında ise köyün nüfusu azalmış ve 73 hane 5 mücerreden oluşmuştur. Hanelerin 44'ü bennak, 29'u nim çift, 2'si imamdır.¹⁰¹² Köyün iktisadi faaliyetleri ve hasılı Dağ Beyi ve ona bağlı köylerin toplam hasılı içinde verilmiştir. Bu nedenle yukarıda Dağ Beyi köyü bahsinde yer verilmiştir.

¹⁰⁰⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 178.

¹⁰⁰⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 348-349.

¹⁰¹⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 109.

¹⁰¹¹ BOA, TD, nr. 87, s. 146-147.

¹⁰¹² BOA, TD, nr. 148, s. 314.

2.2.Mezralar

Arapça'da zer' (zira'at) kökünden türeyen ve "ekilen yer, tarla" anlamına gelen kelime Osmanlılarda sürekli bir yerleşim yeri olmayan, ekinlik olarak kullanılan küçük toprak parçalarını niteleyen malî bir terim özelliği kazanmıştır. Osmanlı döneminde bu tür ziraat alanları zamanın şartlarına ve bölgelerin coğrafi yapısına göre farklı hususiyetler göstermiştir. Osmanlı tahrir kayıtları mezraanın, etrafındaki tarlalarla çok defa terk edilmiş köy yerleri olduğuna işaret eder. Osmanlı kanunnameleri ise bir yerin müstakil mezraa olduğunun belirlenmesinde o yerin harabesi, suyu ve mezarlığının olması gibi şartları öne çıkarır.¹⁰¹³ Mezraalar yalnız terkedilmiş eski köylerden ibaret değildir. Bir köy nüfus çoğalmasıyla yakınındaki ormanı veya boş araziye tarıma açar ve burayı devletten kiralar. Böylece ortaya, köy uyduları, tarım alanları ve hatta küçük yerleşim alanları ortaya çıkar ki, bu gibi topraklar da mezraa adıyla anılır. Bu mezraalar üzerinde geçici yerleşmeler, birkaç haneden ibaret devamlı yerleşimler haline gelebilir. İşte bu gibi arazi de daima mezraa adı altında anılır. XVI. yüzyılda gelişme çağında, mezraların çoğu böyle ortaya çıkmış görünmektedir.¹⁰¹⁴

Kelime anlamı “ekilecek, ziraat yapılacak yer” olan mezraa, konar-göçer yaşamın sürekli yerleşmeye dönüşmesinde bir basamak görevi yapmış olmasına rağmen, varlığını bugüne kadar korumuş geçici bir yerleşme türüdür. Türkiye'nin doğal ortamı ve Türk kültürü gereği bugün dahi mezraalar yaygın olup, buralarda sürdürülen faaliyetlerin dönemi ve süreleri birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılara rağmen, bugün genellikle bilinen anlamıyla mezraa “ziraatin hâkim fonksiyon olduğu, geçici bir yerleşme” tipidir.¹⁰¹⁵ Ancak aşağıda tahrir defterlerinde tetkik edilen Çepi Çiftliği mezraasından da anlaşılacağı üzere mezraaların bazılarında nüfus bulunurken bazılarında yoktur.

Mezraalar bir tarım alanı olduğu için genelde çevrede yer alan köyler tarafından ekilmekteydi. Dolayısıyla bunların önemli bir kısmı bir köye bağlı olarak kaydedilirdi. Bir kısım mezraalar ise hangi köye bağlı olduğu belirtilmeksizin sadece adlarıyla

¹⁰¹³ İlhan Şahin, “Mezra”, **TDVİA**, C.29, Ankara 2004, s. 546-548.

¹⁰¹⁴ Harun Tuncel, “Mezraa Kavramı Ve Türkiye’de Mezraalar”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S.5, Ankara 1996, s. 81.

¹⁰¹⁵ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 119.

kaydedilebilirdi. Bazı mezraalar birkaç köyün ahalisi tarafından kullanılabilirdi. Buna karşılık bir köy halkının birden fazla mezraada ziraat yaptığı da olurdu.¹⁰¹⁶ Tüm mezralarda tarım ürünleri vergileri kayıtlıdır. Hem de bazen mezraa hasılları küçük karyelerinki kadar olmaktadır.¹⁰¹⁷ Tire Kazasında da bu duruma örnek teşkil eden mezraalar vardır. Örneğin Çepi Çiftliği mezraası ve Gerder mezarasının hasılı, Kozluca köyü, Çavuşlu köyü, Kabil köyü gibi küçük köylerin hasıllarından fazladır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir yerin mezraa olduğunu belirlemek için harabesi, suyu, mezarlığı olup olmadığına bakılmaktadır. Mezraalar çoğunlukla eskiden taşıdıkları adları korumakta, isimleri de bunların birer eski köy olduğunu ispatlamaktadır.¹⁰¹⁸ Mezraa doğrudan bir yerleşme olmayıp, bir köyün veya kasabanın ekinliği olan ayrı bir yöredir. Ancak zamanla orada küçük bir iskanda görülebilmekte, hatta gelişip Mezraa adlı köylerde ortaya çıkmaktadır.¹⁰¹⁹ Nitekim Tire Kazası'nın Çepi Çiftliği mezraasında 1512 yılında 7 hane kaydedilmiştir.

Mezra, sadece bir köy ya da birkaç köy halkının tasarrufunda olabildiği gibi, sadece bir köyden ya da farklı köylerden belirli şahıslar tasarrufunda da olabilmekteydi.¹⁰²⁰ Defterlerde bazen unutulmuş mezraalar varsa da sonraki defterlerde ortaya çıkmakta veya bazen mezraaların birlikte yazılmasından olacak mezraa kayıt sayısı her defterde farklı çıkmaktadır. 1478 yılında Tire Kazasında 6 mezraa kaydedilmişken, 1512 ve 1529 yıllarında 7 tane mezraa kaydedilmiştir.

Çaşnigir: Yalnızca 1478 yılı tahrir defterinde kaydı bulunan mezraa, Kızılca köyüne tabiidir. Mezraada yetiştirilen buğdayın 3 kilesinden 90, arpanın 2 kilesinden 32, bürülcenin 0,5 kilesinden 16, simsimden 3 akçe vergi alınmıştır. Mezranın toplam hasılı 141 akçedir.¹⁰²¹

¹⁰¹⁶ İlhan Şahin, a.g.m. , s. 546-548.

¹⁰¹⁷ Osman Gümüştü, a.g.e. , s. 122.

¹⁰¹⁸ Harun Tuncel, a.g.m. , s. 82.

¹⁰¹⁹ Tuncer Baykara, a.g.e. , s. 42.

¹⁰²⁰ Alpaslan Demir, a.g.t. , s. 123.

¹⁰²¹ BOA, TD, nr. 8, s. 121.

Çepi Çiftliği: Tire Kazası'nın nüfusu bulunan tek mezraası Çepi Çiftliği mezrasıdır. Buna göre mezrada 1512 yılında 7 hane kaydedilmiştir. Hanelerin 7'si bennaktır. Bennaklardan 84 akçe raiyyet resmi alınmıştır. Mezraadaki iktisadi faaliyetlerden buğdayın 7 kilesinden 800, arpanın 16 müdünden 1500, susamdan 50, börülceden 100, ketenden 250, sarudan 150, burçaktan 50, pembeden 1000, bağattan 550, berk-i yünden 10, resmi zemin ve tapudan 1200, arusane ve badı heva ve kovandan 200, yurt ve otlaktan 100 akçe vergi alınmıştır. Çiftliğin toplam hasılı yazılmamıştır. Ancak ürünlerden alınan vergiler toplandığında çiftliğin hasılı 6044 akçe eder.¹⁰²²

Çizili: Şehzade hassı olan Çizili mezraası yalnızca 1529 yılında mevcuttur. Mezranın mahsulü “resmi bennak, öşrü buğday ve arpa ve sair hububat ve öşrü keten ve öşrü pembe ve öşrü bağat ve öşrü kovan ve mahsul-ü ortak ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi arusane ve deştbanı ve resmi yurt ve otlak ve bad-ı heva ve gayri” şeklinde toplu olarak yazılmıştır. Hasılı ise 2000 akçedir.¹⁰²³

Küzur: Nüfus bulunmayan mezraada 1478 yılında hububat öşrü 2161, ketenden 848, resmi zeminden 367, öşrü keten ve kendirden 81, pembeden 8, armutluktan 400, 42 dönümlük yer olan çiftlikten 160 akçe alınmıştır. Köyün toplam hasılı 4025 akçedir.¹⁰²⁴ 1512 yılında ise “öşrü buğday ve arpa ve keten ve pembe ve bostan ve armutluk ve resmi zemin ve tapu ve gayri” ifadesiyle kayıtlı mahsulattan 952 akçe vergi alınmıştır.¹⁰²⁵ 1529 yılında ise “öşrü buğday ve arpa ve sair hububat öşrü keten ve pembe ve bostan ve armud ve resmi zemin ve resmi tapu ve mahsul saz ve resmi dalyan ve resmi limon keten ve resmi deştbanı ve resmi duhan kışlak-ı yörükân ve gayri” şeklinde ifade edilen mahsulattan 997 akçe alınmıştır.¹⁰²⁶

¹⁰²² BOA, TD, nr. 87, s. 104.

¹⁰²³ BOA, TD, nr. 148, s. 264.

¹⁰²⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 143.

¹⁰²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 186.

¹⁰²⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 359.

Göllüce: Yalnızca 1478 yılı tahrir defterinde kaydedilmiş olan Göllüce mezraasında nüfus yoktur. Mezraanın hariçten ekilen 12 çiftlik yeri vardır ve hasılı 320 akçedir.¹⁰²⁷

Gönelü: 1512 yılı tahrir defterine göre mezrada öşrü hububat ve resmi zemin ve resmi tapudan 1000 akçe vergi alınmıştır.¹⁰²⁸ 1529 yılında ise öşrü buğday ve arpa ve susam ve keten ve kendir ve bağat ve bağçe ve bostan ve sirvan ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi deştbanı ve resmi kovan ve resmi duhan ve resmi kışlak-ı yörükân ve sair mahsulattan 850 akçe vergi alınmıştır.¹⁰²⁹

Küme: Küme dağları eteklerinde kurulmuş olan Tire Kazası'na tabii Küme mezraası adını bölgede bulunan Küme dağlarından almış olmalıdır. Nüfusu bulunmayan Küme mezrasında 1478 yılında buğdayın 2 kilesinden 60, arpanın 2,5 kilesinden 40, çavdarın 1,5 kilesinden 28, burçaktan 8, kestanelik ve armuddan 58, duhanın 0,5 kilesinden 7, resmi zeminden 17, korudan 100 akçe alınmıştır. Ayrıca bu tahrirde “Kızılca köyünden bölünmüş 20 dönüm darı yeri vardır.” ifadesiyle kaydedilmiş yer vardır. Ancak hasılı verilmemiştir. Toplam hasıl 318 akçedir.¹⁰³⁰ 1512 yılında ise buğdayın 1 kilesinden 100, arpadan 100, çavdardan 25, resmi zeminden 183, otlaktan 300, deştbaniden 30 akçe alınmıştır. Ayrıca bu tahrirde kaydedilmiş Kızılca Göl¹⁰³¹ de ki 20 dönümlük çiftlikten 86 akçe alınmıştır. Mezraanın hasılı 864 akçedir.¹⁰³² 1529 yılında ise öşrü buğday ve arpa ve çavdar ve sair hububat ve resmi zemin ve resmi tapuyu zemin ve öşrü kestane ve resmi otlak ve resmi deştbanı ve gayri mahsul çiftlik kızılca göl ki yirmi dönümdür ve sair rüsumdan 514 akçe vergi alınmıştır.¹⁰³³

Tercümanlu, Katırlu ve Salavatlu: 1478 yılında mezraada buğdaydan 600, arpanın 10 kilesinden 800, ketenden 200, öşrü say(?)dan 50, öşrü zeminden 200 akçe

¹⁰²⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 120.

¹⁰²⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 187.

¹⁰²⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 360.

¹⁰³⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 130.

¹⁰³¹ TD 8 numaralı defterde Kızılca Köy olarak yazılmıştır.

¹⁰³² BOA, TD, nr. 87, s. 182.

¹⁰³³ BOA, TD, nr. 148, s. 353.

vergi alınmıştır. Toplam hasıl 1850 akçedir.¹⁰³⁴ 1512 yılında öşrü hububat ve resmi zemin ve tapu ve gayriden 3000 akçe alınmıştır.¹⁰³⁵ 1529 yılında ise öşrü hububat ve resmi zemin ve resmi tapu ve resmi kışlak ve resmi duhan kışlakçıyan ve resmi deştbanı ve öşrü keten ve kendir ve bağ ve bağçe ve bostan ve sair sirvan ve sair mahsulattan 2900 akçe alınmıştır.¹⁰³⁶

Uzun Ağaç: 1512 yılında Uzun Ağaç mezraasında öşrü buğday ve arpa ve darı ve börülce ve pembe ve zemin ve resmi tapudan 500 akçe alınmıştır.¹⁰³⁷ 1529 yılında ise öşrü buğday ve arpa ve darı ve börülce ve pembe ve resmi zemin ve resmi tapuyu zemin ve resmi deştbanı ve resmi kışlak ve resmi duhan kışlakçıyan burkan ve bostan ve kovan ve bağat ve sair mahsulattan 550 akçe alınmıştır.¹⁰³⁸

Yuvacalu: 1478 yılında mezraada buğdayın 8 kilesinden 256, arpanın 17 kilesinden 272, 2 sa' duhandan 5, 2 sa' burçaktan 5, pembeden 6, ketenden 9, kendirden 4, resmi zeminden 300 akçe alınmıştır. Mezranın toplam hasılı 887 akçedir.¹⁰³⁹ 1512 yılında buğdayın 15 kilesinden 1500, arpanın 2 müdünden 1000, darıdan 50, börülceden 100, burçaktan 50, kovandan 1, ketenden 20, bostandan 10, deştbaniden 50, resmi zeminden 480, resmi tapudan 160 akçe alınmıştır. Ayrıca Yuvacalu mezrasına tabi "mezra-i Böklüce tabii mezbur on iki çiftlik yerdir hariçten ekilir" ifadesi kaydedilen mezraadan 520 akçe alınmıştır. Toplam hasıl 3950 akçedir.¹⁰⁴⁰ 1529 yılında ise öşrü buğday ve arpa ve darı ve börülce ve burçak ve sair hububat resmi kovan ve öşrü keten ve kendir ve kenevir ve öşrü bostan ve resmi deştbanı ve resmi zemin ve resmi tapu ve mahsul mezrai Böklüce ki on iki çiftlik yerdir ve resmi kışlak ve resmi duhan ve mahsulatı ziraatten 3002 akçe vergi alınmıştır.¹⁰⁴¹

¹⁰³⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 115.

¹⁰³⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 186.

¹⁰³⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 360.

¹⁰³⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 187.

¹⁰³⁸ BOA, TD, nr. 148, s. 360.

¹⁰³⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 120.

¹⁰⁴⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 186.

¹⁰⁴¹ BOA, TD, nr. 148, s. 358.

3.Konar-Göçerler

Sosyal yapıları gereği il veya ulus adı altında sınıflandırılan aşiretler, boy, tâife, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba şeklinde bölümlere ayrılır. Burada oymak, aşiret ve cemaat tabirlerinin genellikle aynı anlamda olduğunu belirtmekte fayda vardır.¹⁰⁴² Osmanlı Devleti'nin merkezîyetçi yapısı konar-göçerlerin hukuki nizamlarına da yansımıştır. Osmanlı Devleti zamanında konar-göçerler başıboş bir hayat tarzı yaşamayarak, devletin merkezîyetçi idare tarzı ile daima kontrol altında tutulmuş, sancak veya kaza statüsünde ya da belli bir sancağın sınırları dâhilinde tımar veya has ünitesi içinde olmak üzere idari ve mali bir teşkilat çerçevesinde yapılandırılmışlardır. İdari ve mali bir teşkilata sahip olan konar-göçerler, üzerinde buldukları toprakların teşkilatlarına bağlı olarak tımar, zeamet, has reayası veya bir vakıf toprağına raiyyet olarak kaydedilmişti.¹⁰⁴³

Aydınoğulları coğrafyasında ortaya çıkan yerleşimler, kayıtlarda her ne kadar Türkmen ve Yörük olarak ele alınmışsa da, bunlar genel ifadeyle kökleri aynı olan Oğuz Türkleridir. Bölgesel yerleşimlerde Türkmen ve Yörük gruplarının hangi tarihlerde coğrafyaya girdiklerini belirlemek oldukça güçtür. Kayıtlara göre, aşiret hareketleri, Beylikler Dönemi öncesinden XIX. yüzyıla değin devam etmiştir. Tire Şeriye Sicili kayıtları, 1832 tarihinden başlayarak 1888'e değin Küçük Menderes Havzasındaki aşiret yerleşimlerinin hareketlendiğini göstermektedir. Tire kesimindeki yerleşimlerin özellikle su zengini göllerin yakınına yöneldikleri görülmektedir. Özellikle ilkçağ Artemis tapınağının mal varlığı içinde görülen Balık ve Belevi (Selunisia) göllerinin çekiciliği bu yönelişlerde etkin olmuş görünmektedir. Yörüklerin bölgeye yerleşiminde bu alanların önemli etken olduğunu belirtmek gerekir. Sicil kayıtları, aşiret akışlarının yoğunluğunu şu kesimlerde toplamaktadır; Tahtacı, Manda, Meşhed, Şeyhlü, Akçaşehir, Kürdüllü(Kürtüllü), Göllüce, Çavuş.¹⁰⁴⁴

Tire Kazası'nın en önemli konar-göçer grubu Karaca Koyunlu taifesi Aydın ve Menteşe sancaklarında yaşamışlardır. Aydın ve Menteşe sancağında yaşayan cemaatlerin zaman

¹⁰⁴² İbrahim Solak, "XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.12, Bahar 2002, s. 112.

¹⁰⁴³ Sadullah Gülten, a.g.m. , s. 195.

¹⁰⁴⁴ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 153-156.

zaman farklı kazalarda tahrir tabi tutuldukları görülmektedir. Bu durum, cemaatlerin hareket halinde olması nedeniyle tahrir sırasında buldukları kazaların farklı olmasıyla açıklanabilir. Bu yüzden tahrirlerde cemaatlerin yaşadıkları yerler kesin olarak tespit edilememektedir. Fakat Aydın Sancağında yaşayan cemaatlerin tamamı 1466-7, 1473-7 ve 1476-7 tarihli tahrirlerde Tire Kazası'nda gösterilmiştir. Kanuni döneminde düzenlenen tahrirden itibaren ise cemaatlerin bağlı oldukları kazalar belirtilmeye başlanmış olmasına karşılık, cemaatlerin buldukları yerlerin sıhhatli bir şekilde kaydedildiği söylenemez.¹⁰⁴⁵ Konar-göçerler tımar, has veya vakıf reayası olarak kaydedilirken bazı unsurlar göz önünde tutulmuştur. Bu cümleden olarak, küçük ve perakende gruplar tımar reayası, nüfusça büyük gruplar ise gelirlerinin fazlalığı sebebiyle sancakbeyi, beylerbeyi, şehzade veya padişahların has reayası olarak kaydedilmişlerdir. Karaca Koyunlular da nüfuslarının fazlalığı, dolayısıyla da vergi gelirlerinin yüksek olması nedeniyle padişah hasları arasında yer almıştır.¹⁰⁴⁶

Tire Kazası dâhilinde yaşayan cemaatlerin bir kısmı mufassal defterler içinde görülmektedir. Özellikle 1478 yılı mufassal defterinde Karaca Koyunlu cemaati ve onun kolları olan cemaatlerin büyük bir kısmı yer almaktadır. Ancak 1512 ve 1529 yılı tahrir defterlerinde bu cemaatlerin pek çoğunun kaydı olmadığı için nüfus takibini yapmak imkanı olmamıştır.¹⁰⁴⁷

Tahrir defterlerinde cemaat olarak kaydedilmiş olmalarına karşın konar-göçer olarak nitelendirilemeyecek cemaatlerde bulunmaktadır. Bunlar cemaat-i Gebran, cemaat-i Çeltükçüyan ve cemaat-i Çingena-i Müteferrika'dır. Zeamet-i Fota'ya tabii olan Gebran cemaatinin¹⁰⁴⁸ 1478 yılı tahrir defterine göre 11 hane 1 mücerred ile toplam 12 nefer nüfusu vardır.¹⁰⁴⁹ 1512 yılında ise 16 haneden oluşmuştur.¹⁰⁵⁰ 1529 yılında cemaat 24 hane 3 mücerredten oluşmuştur. Gayri müslim cemaati olan

¹⁰⁴⁵ Sadullah Gülten, a.g.m., s. 194.

¹⁰⁴⁶ Sadullah Gülten, a.g.m., s. 195-196.

¹⁰⁴⁷ Karaca Koyunlular cemaati ve onun kolları olan cemaatler hakkında geniş bilgi için bkz. Sadullah Gülten, a.g.m., s. 192-215.

¹⁰⁴⁸ TD 8 numaralı defterde Cemaat-i Kefere olarak kaydedilmiştir. Ancak sonraki iki defterde de cemaati Gebran olarak yazılmıştır.

¹⁰⁴⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 138.

¹⁰⁵⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 152.

Gebran’da 1529 yılı tahrir defterinde 1 tane de müslim nüfus kaydedilmiştir.¹⁰⁵¹ Gurgur köyüne tabii olan Çeltükçüyan cemaati ise 1478 yılında 23 hane ve 4 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 19’u çift, 4’ü bennaktır.¹⁰⁵² 1512 yılında cemaatte 9 mücerred, 6 çift, 11 bennak, 15 kara, 34 nim çift nüfus kaydedilmiştir. Toplam 76 neferin içinde yer alan 2 imamdan 1’i aynı zamanda nim çifttir. Ayrıca 19 tane kürekçi nüfus kaydedilmiştir. Cemaatin hane sayısı 36 olarak verilmiştir.¹⁰⁵³ 1529 yılında ise 34 hane ve 8 mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hanelerin 1’i çift, 11’i bennak, 22’si nim çifttir. Ayrıca 2 imam bulunan cemaatte biri aynı zamanda nim çifttir. Bu tahrirde kürekçi sayısı 9’a düşmüştür.¹⁰⁵⁴ Çingena-i Müteferrika olarak kayıtlı cemaatin 1512 yılında 32 hane nüfusu bulunmaktadır. Bunlardan 1 tanesi Kemer’de mütemekkindir. Cemaatin hasılı “cürm ve badı heva ve gayri fi sene 1000” olarak kaydedilmiştir.¹⁰⁵⁵ 1529 yılında ise 18 hane ve 9 mücerred kaydedilmiştir. Cemaatin nefer sayısı ise 28’dir. Neferlerden 1 tanesi Ayasuluğ da yaşamaktadır. Bu tahrir de mahsul ve hasıl “resmi arus ve cürmü cinayet ve badı heva 1000” şeklinde kaydedilmiştir.¹⁰⁵⁶

Ağsak Danişmend: 1478 yılı tahririnde cemaat olarak kaydedilen Ağsak Danişmen, 1512 ve 1529 yılı tahrir defterlerinde köy olarak kaydedilmiştir. Buda cemaatin konar-göçerlikten ayrılıp yerleşik hayata geçtiğini göstermektedir. 1478 yılında cemaatin nüfusu 45 hane ve 12 mücerreden oluşmuştur. Raiyyetin 4’ü kara, 1’i imam olarak kaydedilmişken nüfusun geri kalanının vasfı belirtilmemiştir.¹⁰⁵⁷

Arpacılar: 1531 tarihinde konar-göçer özellikler içerisinde görünen cemaat bugünün Tire köylerindedir. Ege coğrafyasında, sadece köyleşmiş olarak varlığını sürdüren Tire’de ki Arpacıların, Aşiretler içinde kültürel bakımdan farklı bir konumu ve önemi vardır. 1530 yılı kayıtlarında görülen Manisa/Yuntdağı ve Demirci’deki anlamdaşları ile Şamanist köke inmektedirler. Arpacılar sözcüğü tarihsel süreçte iki

¹⁰⁵¹ BOA, TD, nr. 148, s. 320.

¹⁰⁵² BOA, TD, nr. 8, s. 558.

¹⁰⁵³ BOA, TD, nr. 87, s. 127-128.

¹⁰⁵⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 292-293.

¹⁰⁵⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 103.

¹⁰⁵⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 266.

¹⁰⁵⁷ BOA, TD, nr. 8, s. 779.

özlü anlam taşıyıcılığı ile seyir göstermektedir. Bunlardan biri beslenme kültüründeki varlığıdır ki, hem insanlar hem de hayvanlar için vazgeçilmezdir. Diğer anlamsal tarafı ile “bilinmezi çözmeye” de uzmanlaşmış simgeyi karşılamaktadır.¹⁰⁵⁸

Tahrir defterlerinde Balatçık köyüne tabi ve iktisadi faaliyetleri birlikte kaydedilen Arpacılar cemaatinde 1512 yılında 17 bennak, 2 kara ve 3 nim çiftten oluşan 22 hane nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca 3 mücerred, 1 masum ve 1 pir kaydedilmiştir. Cemaatin toplam nefer sayısı 27’dir.¹⁰⁵⁹ 1529 yılında ise 23 hane, 6 mücerred kaydedilmiştir. Yine bu tahrirde kayıtlı olan 22 bennaktan 20’si hane sayısı içinde yer alırken 1’i imam, 1’i de aynı zamanda kethüda olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 3 nim çift de hanenin içinde yer alır. Raiyet rüsumu olarak 22 bennaktan 264, 3 nim çiftten 49 akçe alınmıştır.¹⁰⁶⁰

Ayas Yakası: Nefs-i Fota’ya tabii olan Ayas Yakası cemaatinin nüfusu 1478 yılında 25 hane ve 10 mücerred ile 35 neferden oluşmuştur. Ayrıca 1 tane de imam nefer içinde kaydedilmiştir.¹⁰⁶¹ 1512 yılında ise nüfusu azalan cemaatte 9 hane, 1 mücerred, 1 imam ve 1 gaib kaydedilmiştir.¹⁰⁶² 1529 yılında ise nüfusu azalmaya devam eden cemaatte 6 hane ile 4 mücerred nüfus kaydedilmiştir.¹⁰⁶³ Cemaatin hasılı Fota’ya tabii köyler ile birlikte ortak yazılmıştır.

Derzi Ali: 1478 yılında 144 hane ve 45 mücerred nüfusu bulunan cemaatte hanelerin 58’i çift, 48’i bennak, 32’si kara, 3’ü nim çift, 1’i imamdır.¹⁰⁶⁴ 1512 yılı tahrir defterinde “Cemaat-i Derzi Ali hassa-i halid mülkü tabii Karaca Koyunlu tabi Tire” ifadesiyle kaydedilmeye başlanmış olan cemaatin 91 hane ve 34 mücerred ile toplamda 137 nefer nüfusu vardır. Hanelerin 75’i bennak, 16’sı karadır. Ayrıca cemaatin nüfusunun içinde 1 pir, 1 gaib, 2 tuzlacı, 1 na-bedid ile 7 belirsiz nefer nüfus da

¹⁰⁵⁸ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 25.

¹⁰⁵⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 135-136.

¹⁰⁶⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 302.

¹⁰⁶¹ BOA, TD, nr. 8, s. 137.

¹⁰⁶² BOA, TD, nr. 87, s. 152.

¹⁰⁶³ BOA, TD, nr. 148, s. 320.

¹⁰⁶⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 672-674.

kaydedilmiştir.¹⁰⁶⁵ Bu tahrirde bu iki cemaat dışında¹⁰⁶⁶, belirtilen taifelere tabi cemaatlere ait bilgilerin yer almaması defterin baş kısmının zamanla dağılmasından ileri gelmiş olmalıdır.¹⁰⁶⁷

Han Beyi: Karye-i Gurgur'a tabii olan Han Beyi cemaati 1478 yılı tahrir defterinde karye olarak kaydedilmiştir. Bu tahrirde köy 23 hane, 2 mücerred nüfusa sahiptir. Hanelerin 15'i çift, 2'si bennak, 5'i kara, 1'i nim çifttir.¹⁰⁶⁸ 1512 yılında 109 hane ve 12 mücerred nüfusu bulunan cemaatin hanelerinin 3'ü çift, 70'i bennak, 21'i kara, 15'i nim çifttir. Ayrıca 2 muhassıl¹⁰⁶⁹, 1 ma'lul, 1 a'ma nüfus kaydedilmiştir. Toplam nefer sayısı 125'tir.¹⁰⁷⁰ 1529 yılında ise 61 hane ve 15 mücerred kaydedilmiştir. Hanelerin 1'i çift, 51'i bennak, 9'u nim çifttir. Ayrıca 1 imam, 1 muhassıl, 1 a'ma, 1 nabeid, 1 kürekçi toplam 80 nefer nüfusun içinde yer alır.¹⁰⁷¹

Karaca Koyunlu: Tire Kazası'ndaki Cemaat-i Bayramlı Karaca Koyunlu mufassal tahrir defterlerinde de kaydedilmiştir. Cemaatin kollarının büyük bir kısmı 1478 yılı mufassal tahrir defterinde bulunmaktadır. 1512 yılında ise yalnızca Derzi Ali cemaati kaydedilmiştir. Muhtemelen defterin baş kısmının zamanla dağılmasından ötürü cemaatin diğer kollarına ait bilgiler kaybolmuştur. Bu kısımda sonraki tahrirlerde kaydı olmadığı için nüfus takibini yapamadığımız cemaatlerin nüfusu toplu olarak değerlendirilecektir. Buna göre Karaca Koyunlu taifesinin kolları olan cemaatlerin¹⁰⁷²

¹⁰⁶⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 3

¹⁰⁶⁶ Biri Derzi Ali cemaati, diğeri Yenişehir yörükleridir.

¹⁰⁶⁷ Sadullah Gülten, a.g.m. , s. 193.

¹⁰⁶⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 557.

¹⁰⁶⁹ Devlete ait vergi ve resimleri toplayan görevlilere verilen addır. Yücel Özkaya-Ali Akyıldız, "Muhassıl", TDVİA, C. 31, Ankara 2006, s.18-20.

¹⁰⁷⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 128.

¹⁰⁷¹ BOA, TD, nr. 148, s. 293.

¹⁰⁷² Bunlar Dermiyân, Hacı Dağ eri, Ahmedlü, Sarucalar, Tusiler, Kanturalar, Hamitli, Kayraklar, Kara Yunuslar, Sadıklar, Yamanlu, Dünderlar, Turasanlar, Mahmutlar, Karalar, Hızır Fakih, Kaşı Kara, Tekyalılar, Vaysal, Kaşıkçılar, Kara Aliler, Uçarlar, Nusretler, Hacı Hızır, Kınıklar, Darucular, Yağmurlar, Yoğunlar, Uzuncular, Hovaşlu, Sevinçler, Derzi Ali, Duldurumlar, Eymirli, Hacı Paşa, Çobansalar, İpçiler, Gedikler, Keleş, Bastılar, Beğiler, Bohyalı, Büksüz, Çalışlar, Ali veledi Sarı eymir cemaatleridir.

1478 yılında 2678 hane ve 926 mücerred nüfusu bulunmaktadır. Cemaatlerin toplam hanelerinin 1294'ü çift, 530'u bennak, 435'i kara, 68'i nim çift, 24'ü imamdır.¹⁰⁷³

Tahtacıyan: Batı Anadolu Yörükleri arasında Aydın Sancağı'nda bulunan Tahtacı Yörükleri'nin tersaneye tahta temini işiyle görevli oldukları ve bu ismin onların mesleki faaliyetlerini yansıttığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁷⁴ Tahtacılar, kesin olarak Oğuz boyları içerisinde Ağaçerleri olarak bilinmektedir. Timur'un Türkistan ve Horasan bölgesini egemenliğine alması üzerine diğer Türk boyları gibi Tahtacı Türkmenleri de göç ederek Anadolu'ya gelmişlerdir. Tahtacılar, çok geniş bir coğrafyaya yayılmakla birlikte, daha çok Balıkesir Kazdağları civarında yaşamaktadırlar. Tahtacıların Türkiye topraklarında dağıldıkları önemli noktalardan bazıları da Aydın'da Kızılcayer, Kavacık, Naldöğen, Nif, Menemen, Bayındır, Tire, Milas, Muğla, Ödemiş, Söke, Biga dâhilinde Tahtacı köylerine, Yörüklerine rastlanılmaktadır.¹⁰⁷⁵ Aydınöğulları coğrafyasında kendilerine özgü yaşamlar, giysileri ve kültürleri ile adeta diğer kesimlerden farklı özellikler taşıyan Tahtacı (Ağaçerleri), Türk kültürünün Asyanik özellikleriyle önemli bir konuma sahiptir. Aydıneli coğrafyasında yer alan Tahtacı (Ağaçeri) köylerinin önemli bir bölümü bugün mezarlıkları ile anılmaktadırlar. Tire'de Ağaççılar, Buğdaylı, Yenişehir, Akyurt yerleşimlerinde görülen mezarlıklar, varlıklarını yitiren yerleşim birimlerine aittir. Tahtacı (Ağaçerleri) yerleşimleri yoğunlukla Küçük Menderes, Büyük Menderes ve Alaşehir-Sart kesimlerinde kümelenmişlerdir.¹⁰⁷⁶

1512 yılında "Cemaat-i Tahtacıyan ki evvelden sancağa tahta kulluğun ederler imiş. Perakende oturular. Bazısı nefis merkezinde oturular deyu defteri kadimde masturdur." ifadesiyle kaydedilmiş olan cemaat Hanha-i mukataası içinde yazılmıştır. Bu tarihte cemaatin 147 nefer nüfusu kaydedilmiştir. Bunların 104'ü hane, 30'u mücerred, 1'i imam, 1'i ma'lul, 11'i pirdir. Hanelerin ise 75'i bennak, 29'u karadır.¹⁰⁷⁷ Tire Kazası'na tabii cemaatlerden nüfusu en kalabalık cemaat olan Tahtacıyan

¹⁰⁷³ BOA, TD, nr. 8, s. 631-680.

¹⁰⁷⁴ Sadullah Gülten, a.g.t., s. 66.

¹⁰⁷⁵ Gıyasettin Aytas, "İttihat Ve Terakki Döneminde Adana Valiliği Tarafından Tahtacı Yörükler Hakkında Hazırlanan Bir Rapor", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı 63, 2012, s. 59-76.

¹⁰⁷⁶ A. Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 159.

¹⁰⁷⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 131-132.

cemaatinin 1529 yılında nüfusu azalmıştır. Nefer sayısı 107'e düşen cemaatte 91 hane, 8 mücerred ve 8 pir¹⁰⁷⁸ kaydedilmiştir. Hanelerin hepsi bennaktır.¹⁰⁷⁹ Cemaatin hasılı mukataaya bağlı köyler ile birlikte yazılmıştır.

Yahşi Fakih: Yörükân Taifesinden olan Yahşi Fakih Yörükleri Mentеше Sancağı haricinde Paşa Sancağı'nın Edirne kazasında da yaşamaktaydılar. Bunlar Mentеше'nin Muğla ve Peçin kazalarında görülmektedirler.¹⁰⁸⁰ Yalnızca 1529 yılı tahrir defterinde kaydı olan cemaat “Cemaat-i Yahşi Fakih ki 50-60 yıldan berü Mentеше ilinden gelüb karye-i Kozluca ve gayrı kurada müteferrikan mütemekkinlerdir ve Aydın Sancağına tabi kazadan kayd olundular” ifadesiyle kaydedilmiştir. Cemaatin 105 nefer nüfusu kaydedilmiştir. Bunların 74'ü hane, 31'i mücerreddir. 1 tane de imam vardır. Hanelerin hepsi bennaktır ve 889 akçe raiyyet rüsumu alınmıştır. Cürmü cinayet ve badı heva ve yava ve kaçgun ve resmi ganem ve resmi ağıl ve resmi kovan ve resmi arusane ve sair ziraatden toplamda 2112 akçe alınmıştır. Cemaatin toplam hasılı 3000 akçe olarak kaydedilmiştir.¹⁰⁸¹

4.Kazanın Toplam Tahmini Nüfusu

Bir yerleşme merkezinde yaşayan “toplam nüfus”u bulmak için, çeşitli araştırmacılar tarafından farklı fikirler ileri sürülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu için toplam nüfus tahminlerinde kullanılan yaklaşımlardan biri beş sayısının hane halkı çarpanı olarak alınmasıdır. Tahrir defterlerindeki verilere dayanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun XVI. yüzyıldaki, özellikle 1520-34 yılları arasındaki, bir kısım büyük şehirlerinin nüfusunu hesaplayan Ömer Lütfi Barkan'ın “hane” karşılığı olarak kabul ettiği 5 katsayısı pek çok araştırmacı tarafından benimsenmiştir. Bununla beraber bu rakamı az bularak 7 katsayısını kullananlar olduğu gibi, daha az olması kanısında olan bilim adamları da vardır. Bu çalışmada toplam nüfusu bulmak için genel kabul

¹⁰⁷⁸ 1 tanesi pir-i fani olarak kayıtlıdır.

¹⁰⁷⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 297.

¹⁰⁸⁰ Behset Karaca, “1522-1532 Tarihlerinde Mentеше Bölgesi Yörükleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, Elazığ 2008, s. 414.

¹⁰⁸¹ BOA, TD, nr. 148, s. 300-301.

gördüğü gibi hane sayısına muaf zümre eklenip 5 katsayısı ile çarpılıp çıkan sonuca mücerred eklenilecektir.

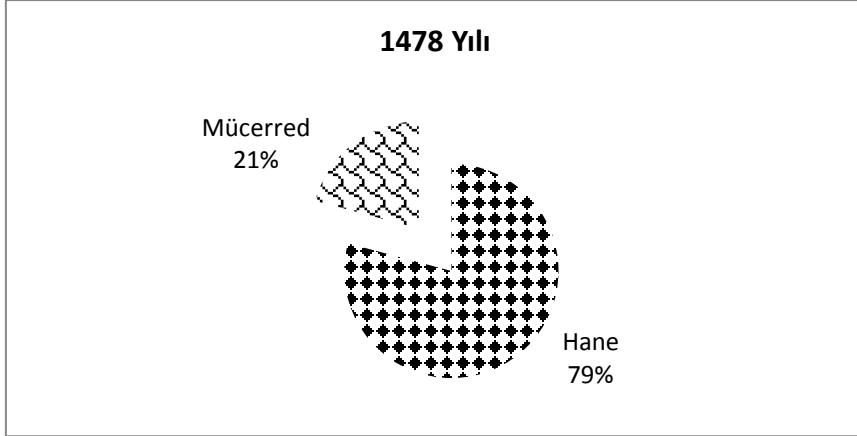
1478, 1512 ve 1529 tarihli tahrir defterlerinin verileri bize Tire Kazası'nın nüfus değişimini takip etme imkânı vermektedir. Bu defterlere göre Tire Kazası'nın, merkezi bir kasabası veya "nefs"i de bulunmaktadır. Osmanlı tahrirlerinde, kaza merkezinin veya merkez hüviyetindeki köyün, kaza başlığı altında ilk sırada verildiği¹⁰⁸² göz önüne alındığında Tire Kazası'na tabi Nefs-i Fota adıyla merkez hüviyetinde bir köyün ve ona bağlı köylerin kaydedildiğini TD 8 numaralı tahrir defterinde görmekteyiz. Ayrıca 1478 tarihli tahrir ile birlikte Nefs-i Tire'ye tabi mahalleler kaydedilmeye başlanmıştır.

Şehir özelliğinin önemli bir göstergesi olan mahalleye ayrılma 1478 tarihli tahrir defterinde görülmeye başlanmaktadır. Kayıtlar Nefs-i Tire'ye tabi mahalleler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Buna göre 1478 yılında şehir nüfusu toplamda 989 hane ve 183 mücerredden oluşmuştur. Bu tahrirde şehirde muaf zümre de hane içinde yazılmıştır. Toplamda şehir içinde 1172 nefer bulunmaktadır. Buna göre 1478 yılı Tire Kazası'nın tahmini şehir nüfusu 5.128'dir. 1478 yılında Tire azasının kırsalında ise 2448 hane ve 508 mücerred ile toplamda 2956 nefer bulunmaktadır. Kırsal alanın tahmini nüfusu 12.748'dir. Bu tahrirde göre Tire Kazası'nda cemaatlerin nüfusu ise 2892 hane ve 976 mücerred ile 3868 neferdir. Cemaatlerin tahmini nüfusu 15.436'dır. Kazanın bütününe baktığımızda nüfusun büyük bir kısmını konar-göçerler oluşturmaktadır. Genel olarak baktığımızda kazanın toplam tahmini nüfusu 33.337'dir. Bunun % 46,3'ünü cemaatler, % 38,2'sini köy nüfusu, % 15,3'ünü şehir nüfusu oluşturmaktadır.

1478 yılında kaza genelinde 83 imam, 11 müezzin, 1 malul, 2 ama, 7 küd, 1 lal, 4 hatip, 3 kürekçi, 8 çeltikçi, 7 debbağ, 8 ortak muaf zümre kaydedilmiştir. Bunlar tahrir defterlerinde hane içinde yazılmıştır. Kırsal alanda raiyyetin % 45,9'unu çiftler, % 25,9'unu bennaklar, % 20,5'ini karalar, % 7,5'ini nim çiftler oluşturmuştur. Buna göre 1478 yılında toprakların yarıya yakını tam çiftlik arazilerden oluşmaktadır.

¹⁰⁸² Mehmet Yaşar Ertaş, XV.-XVI. Yüzyıllarda Hambat Yöresinde Yerleşim ve Nüfus, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 11, Denizli 2012, s.154.

Şekil 1: Hane ve Mücerredlerin Toplam Nüfus İçindeki Oranları

1478 yılında Nefs-i Tire’de 26 mahalle kaydedilmiştir. Şehir nüfusunun büyük bir kısmı Sofular, Taş Pazarı ve Veledi Çanakçı mahallelerinde toplanmıştır. 126 nefer ile en fazla nüfusu Taş Pazarı Mahallesi barındırmaktadır. Ardından 122 nefer ile Sofular onu da 101 nefer ile Veledi Çanakçı takip eder. En fazla mücerred nüfus ise yine 27 mücerred ile Sofular Mahallesidir.

1478 yılında 83 nefer sayısı ile kazanın en büyük köyü Kuru Bayırı’dır. Bunun ardından 81 nefer ile zeamet-i Fota ve 78 nefer ile Bayındırlı köyü gelir.¹⁰⁸³ 1 nefer sayısı ile Uzun Ağaç, 1 nefer sayısı ile Eyercilü ve Reyhanlu, 2 nefer sayısı ile Kavşak, Süle Beylü, Gelavenlü, 3 nefer sayılarıyla Gençlü, Ayaklu ve Çit, Karacalu ve Nısf Göllüce kazanın en az nüfusa sahip köyleridir.¹⁰⁸⁴ 1478 yılında 67 hane ile Kuru Bayırı, 66 hane ile Bayındırlı, 65 hane ile de Fota köyleri kazanın hane sayısı en fazla köyleridir. Kazanın en az haneye sahip köyleri ise 1 hane ile Uzun Ağaç, Eyercilü ve Reyhanlu, 2 hane ile Gençlü, Gelavenlü, Kavşak, Karacalu ve Nısf Göllüce, Süle Beylü’dür. Kazanın en fazla mücerred nüfusa sahip köyleri ise 16 mücerred ile Kuru Bayırı ve Fota’dır. Kazada konar-göçerlerin ve hatta nüfusun büyük bir kısmını Karaca Koyunlular oluşturmaktadır.

¹⁰⁸³ BOA, TD, nr. 8, s. 107-108, 139.

¹⁰⁸⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 94,103, 105, 117-118, 125, 126, 129-130.

1512 yılında ise Nefs-i Tire'de 36 mahalle bulunmaktadır. Ayrıca cemaat olarak kaydedilmiş ancak mahalleler içinde verilmiş olan bir de Yahudi yerleşimi vardır.¹⁰⁸⁵ Toplamda 2018 nefer nüfus kaydedilmiştir. Bunların 1523'ü hane, 247'si mücerredir. Ayrıca 36'sı imam, 33'ü müezzin, 39'u pir, 9'u muhassıl, 4'ü masum, 4'ü ma'lul, 3'ü a'ma, 2'si gaib, 1'i debbağ, 14'ü kethüda, 9'u na-bedid, 1'i zaim, 1'i abdal, 1'i divane, 5'i ba-berat, 1'i boyacı, 2'si hatib'dir. Bu tarihte mahallelerin toplamında 165 tane muaf nüfus vardır. Ayrıca 83 de belirsiz kaydedilmiştir.¹⁰⁸⁶ Bunlara göre 1512 yılında tahmini şehir nüfusu 8.652 civarındadır.

1512 yılında Tire Kazası şehir nüfusunun %75,4'ünü haneler oluşturmaktadır. % 12,2'sini de mücerred nüfus oluşturmaktadır. Şehrin en fazla nüfusa sahip mahallesi 131 nefer nüfusuyla Doğancılar mahallesidir. Onu takiben 107 nefer nüfusıyla Sofular Mahallesi gelir. Ayrıca Urgancılar (nefer:98), Turunç (nefer:94), Cami'i Atik (nefer:93), Tanrıvermiş (nefer:81), Kalamus (nefer:80) nefer sayısı yüksek olan mahallelerdendir. Hane sayısı en yüksek olan mahalle ise 94 hane ile Sofular Mahallesidir. Bu toplam hane sayısının % 6.17'sini oluşturur. 85 hane ile Urgancılar ve 84 hane ile Cami'i Atik de mahalleler içinde en yüksek hane sayısına sahip olanlardandır. Bu tahrirde Şeyh Köy Mahallesi en fazla mücerred nüfusa sahip mahalledir.

1512 yılı kırsal nüfusuna gelince; bu tahrirde kazada toplam 4.416 hane, 743 mücerred nüfus ile birlikte toplam 5491 nefer nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca 286 çift, 1994 bennak, 916 kara, 1103 nim çift hane içinde kaydedilmiştir.¹⁰⁸⁷ Bunların nefer sayısına oranı ise çift % 5.20, bennak % 36.31, kara % 16.68, nim çift % 26.68'dir. Tüm bunlar toplandığında ise 5042 neferin geçimini tarımsal faaliyetlerden sağladığı görülür. Bunun kırsal nüfusa oranı da % 91.82'dir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere nüfusun yarıya yakını bennaklar oluşturmaktadır. Bu tahrire göre kırsal nüfusun % 80.42'sini hane sayısı oluştururken %13.53'ünü mücerred nüfus oluşturmaktadır. Önceki tahrire göre hane sayısında ve mücerred sayısındaki artış iki katını aşmıştır. İki tahrir arasında

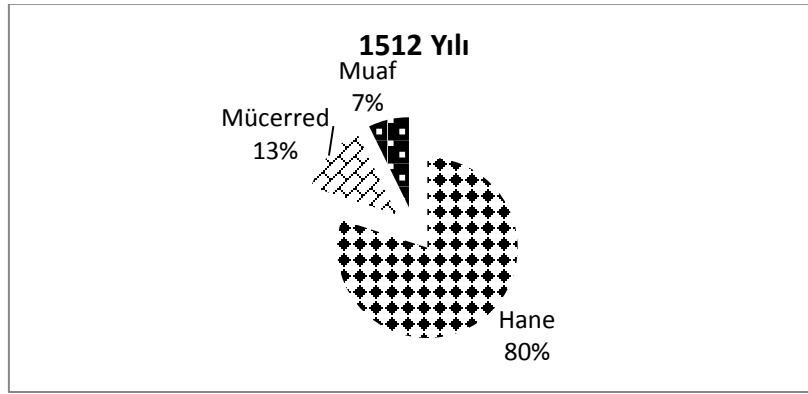
¹⁰⁸⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 105-121.

¹⁰⁸⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 105-121.

¹⁰⁸⁷ TD 87 numaralı defterde imam gibi bazı muaf gruplar bazen hane içinde yazılmış bazende ayrı yazılmıştır.

mücerred nüfus %152 oranında artmış iken hane artışı % 210 oranında gerçekleşmiştir. 1512 yılında kırsal nüfusun toplamında 356 muaf nüfus kaydedilmiştir. Bunların 44'ü imam, 2'si müezzin, 31'i muhassıl, 17'si masum, 20'si malul, 93'ü pir, 13'ü ama, 93'ü kürekçi, 5'i kethüda, 28'i na-bedid, 2'si abdal, 4'ü ba-berat, 1'i lal, 2'si tuzlacı, 1'i hatib'dir. 85 neferin ise statüsü belli değildir. Tüm bunlar hesaba katıldığında 1512 yılı tahmini kırsal nüfusu 24.603 civarındadır. Önceki tahrire göre kazanın tahmini toplam nüfusu iki katını aşmıştır.

Şekil 2: Hane, Mücerred ve Muafaların Toplam Nüfus İçindeki Oranları

1512 yılı kazanın şehir ve kırsal toplam nüfusu ise 5939 hane, 945 mücerred ve 540 muaf nüfus ile toplam da 7509 neferden oluşmuştur. Ayrıca 85 nefer nüfusunda statüsü belli değildir. 1512 yılında Tire Kazası'nın nüfusunun çok büyük bir kısmını haneler oluşturmaktadır.(Şekil 2) Bu tahrire göre kazanın nüfusunun %73.12'si köylerde yaşamaktadır. %26.87'si de şehirde yaşamaktadır. 1478 ile 1512 yılları arasında hem şehir hem de kır nüfusunda önemli bir artış gerçekleşmiştir. 1512 yılına gelindiğinde mahalle ve köy sayısının artmış olmasında bunu destekler niteliktedir. Buna göre 1512 yılında şehir nüfusu % %68,7 oranında, kır nüfusu ise %92,9 oranında artmıştır. Ancak önceki tahrirde kaydedilmiş olan Karaca Koyunlu taifesi cemaatlerinin 1512 yılında kaydedilmemiş olması nedeniyle kaza genelinde nüfusun hangi oranda arttığını tespit etmek mümkün olmamıştır.

1529 yılına gelindiğinde ise kazanın genel nüfusunda azalma görülmektedir. Ancak nefer ve hane sayısında düşüş yaşanmasına karşın mücerred nüfusta önemli ölçüde artış gerçekleşmiştir. 1529 yılında şehir nüfusu 1655 neferden oluşmuştur. Bunun 1092'si hane, 387'si mücerred, 116'sı muaftır. Muafaların 19'u imam, 16'sı

müezzin, 12'si muhassıl, 15'i masum, 1'i malul, 9'u pir, 5'i ama, 1'i kürekçi, 1'i debbağ, 7'si kethüda, 12'si na-bedid, 1'i zaim, 2'si divane, 8'i ba-berat, 1'i boyacı, 1'i seyyid, 4'ü hatiptir. Genel olarak baktığımızda ise şehrin %65.98'ini hane sayısı oluştururken %23.38'ini mücerred nüfus oluşturmaktadır. Muafların oranı ise %7 civarındadır. 1512 tarihli tahrir ile 1529 tarihli tahrir arasında mahallelerin genelinde nefer sayısında %17.98 oranında azalma yaşanmıştır. İki tahrir arasında hane sayısında da %28.29 oranında azalma gerçekleşmiştir. Fakat 1512 tarihi ile 1529 tarihi arasındaki dönemde nefer sayısında ve hane sayısında önemli ölçüde azalma olmasına karşın mücerred sayısında çok daha büyük oranda artış yaşanmıştır. Bu tahrire göre Tire tahmini şehir nüfusu 6427 civarındadır.

1529 yılında Tire'nin en fazla nefer nüfusa sahip mahallesi Taş Pazarı'dır.¹⁰⁸⁸ 99 neferden oluşan mahalleyi 98 nefer nüfusuyla Sofular ardından da 85 nefer nüfusuyla Cam-i Atik takip eder. Hane sayısı en fazla olan mahalle ise 69 hane ile Sofular mahallesidir. Taş pazarı 60 hane ile ikinci, Cam-i Atik 58 hane ile üçüncü sıradadır. Kazanın 27 mücerred nüfusuyla en fazla mücerred nüfusa sahip mahallesi ise Şeyh Köy'dür.

1529 yılı Tire Kazası kırsal nüfusu ise 4776 neferdir. Bunların 3456'sı hane, 206'sı muaf, 1130'u mücerred nüfustur.¹⁰⁸⁹ Bu tahrirde kazada 108 çift, 2318 bennak, 3 kara, 949 nim çift kaydedilmiştir. Bütün bunlar toplandığında 4508 neferin geçimini tarımsal faaliyetlerden sağladığı görülür. Bunun kırsal nüfusa oranı ise %94.38'dir. Ayrıca kazada en fazla bennak nüfus bulunmaktadır. Bu kırsal nüfusun %48.53'ü oranındadır. Hanelerin toplamının nefer sayısına oranı ise %72 civarındadır. Mücerred nüfusun nefer sayısına oranı %23 civarındadır. 1529 yılında hane sayısında azalma yaşanırken mücerred nüfus neredeyse iki katına çıkmıştır. Diğer taraftan 1512 yılı ile 1529 yılı arasında nüfusun genelinde azalma görülürken mücerred nüfusta bunun tam tersi hatırı sayılır derecede artış gerçekleşmiştir. 1529 yılında kırsal nüfusun 206'sını muaf zümre oluşturmuştur. Bunların 54'ü imam, 4'ü müezzin, 19'u muhassıl, 9'u

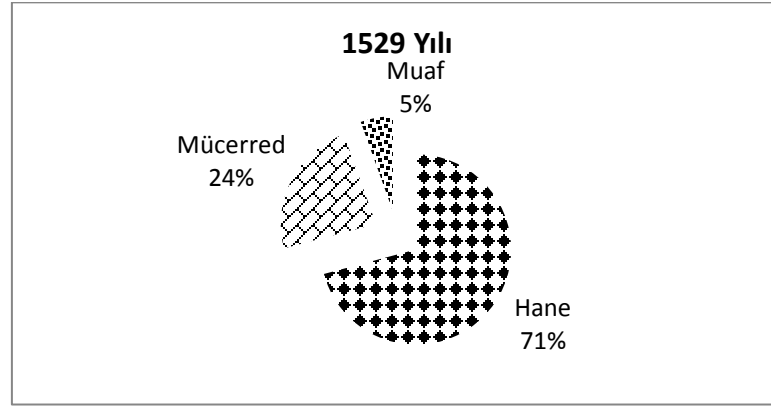
¹⁰⁸⁸ Nam-ı diğer Ahiler.

¹⁰⁸⁹ İncelediğimiz her üç defterde de hane, mücerred ve muafların toplamı, statüsü belli olmayan nüfus ile birlikte nefer sayısına eşit olmaktadır. 1529 tarihli TD 148 numaralı tahrir defteri incelenirken Tire Kazasında bulunan muaf nüfusun bazen hane içinde ama çoğunlukla ayrı yazıldığı görülmüştür. Bu nedenle kırsal nüfus değerlendirilirken hane, mücerred ve muafların toplamı nefer sayısını aşmaktadır.

masum, 6'sı malul, 29'u pir, 8'i ama, 41'i kürekçi, 11'i kethüda, 14'ü na-bedid, 2'si ba-berat, 1'i lal, 2'si seyyid, 2'si hatiptir. Muafların nefer sayısına oranı ise %4 civarındadır. Tire kırsalının tahmini toplam nüfusu ise 19.440 civarındadır.

1529 yılında Tire kazası'nın en fazla nüfusa sahip köyü 295 neferle Pisrevlü'dür. Köy bu tarihte kırsal nüfusun %6.94'ünü içinde barındırır. 273 neferle Eğri dere, 214 neferle Avcı Deresi, 155 neferle Buruncuk, 137 neferle Bayındırlı, 119 neferle Maden, 114 neferle Koğaluca, 111 neferle Gurgur, 110 neferle Ergenlü, 104 neferle Akça Meşhed kazanın nüfusu yoğun diğer köyleridir. 190 hane sayısı ve 95 mücerred nüfusu ile kazanın hane ve mücerred nüfusu en fazla olan köyü yine Pisrevlüdür. Ardından 165 hane ve 88 mücerred ile Eğri Dere gelir. Yine 115 hane ve 88 mücerred ile Avcı deresi de kırsal nüfus içinde önemli bir yere sahiptir. 1512 yılı tahririnde de kaydedilen Cemaat-i Gebran bu tahrirde de kaydedilmiştir. Hane sayısı bakımından nüfusu iki kat artmış olan köyde ayrıca 3 tane de mücerred nüfus kaydedilmiştir. Hane içinde yazılmış olan 1 tane de müslim nüfus vardır. Toplam nefer sayısı ise 27'dir.¹⁰⁹⁰

Şekil 3: Hane, Mücerred ve Muafların Toplam Nüfus İçindeki Oranları

1529 tarihli TD 148 numaralı tahrir defterine göre genel olarak baktığımızda Tire kazası şehir ve kır nüfusu toplamda 6431 neferden oluşmuştur. Bunun 4548'i hane, 1517'si mücerred, 353'ü muaf, 13'ünün de statüsü belirsizdir. Buna göre kazanın

¹⁰⁹⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 320.

nüfusunun yaklaşık %74.26'sı köylerde yaşamaktadır. %25.73'ü ise şehirlerde yaşamaktadır.

Tire Kazası içinde ayrıca değinilmesi gereken nüfus grubu da gayri müslim nüfustur. Tire kazası nüfusu değerlendirilirken gayri müslim nüfus da bu değerlendirmenin içinde yer almıştır. Kazada Gebran adıyla kayıtlı bir mahalle ve ayrıca birde zeamet-i fota içinde yer alan cemaat vardır. Osmanlı şehrinde müslimler ve gayri müslimler ayrı mahallelerde oturmuşlardır.¹⁰⁹¹ Gayri Müslimlerin birlikte yaşadığı Gebran Mahallesi, bütün tahrirlerde ayrı yazılmıştır. Nüfusun içinde Gayrimüslimlerin oranına baktığımızda, incelediğimiz üç tahrir defterinde de karşımıza çıkan bu mahalle de yaşayan gayri müslim nüfus 1512 yılında şehir nüfusunun %1.98'ini oluşturmaktadır. 1529 yılında ise %3.56'sını oluşturmuştur. Buna göre şehirde gayri müslim nüfusun artmış olduğu görülür. Kırsal alana baktığımızda ise Tire kazası'nda Gebran isimli bir cemaatin varlığını yine tahrir defterlerinden öğrenmekteyiz. Üç tahrirde de kaydı olan cemaatin kırsal nüfus içindeki oranına baktığımızda %1'in altında bir orana sahip olduğu görülür. Buna rağmen çok az da olsa cemaatin nüfusunun sürekli arttığı görülmektedir. Nüfusun geneline göre baktığımızda ise 1478 yılında 12 nefer nüfus gayri müslim varken 1512 yılında toplamda 56 nefer gayrimüslim nüfus kazada yaşamaktadır. 1529 yılına gelindiğinde ise 86 nefer nüfusa ulaşmıştır.¹⁰⁹²

Osmanlı kentleri üzerine çalışan Faroqhi, nüfus açısından şehirleri çeşitli kategorilere ayırmıştır. Buna göre 400-1000 vergi nüfusu olan yerleşme merkezlerini küçük şehir, 1000-3000 vergi nüfusu olanları orta büyüklükteki şehir, 3000'den fazla vergi nüfusuna sahip olanları ise büyük şehir olarak sınıflandırmaktadır.¹⁰⁹³ Bu verilere göre Tire kazası incelediğimiz dönem itibariyle her zaman 3.000'den fazla vergi nüfusuna sahip olmasından ötürü büyük şehir olarak nitelendirilebilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayandığı için kırsal nüfus, şehir nüfusuna oranla her zaman daha fazla bulunuyordu.¹⁰⁹⁴ Tire kazası da

¹⁰⁹¹ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s.94.

¹⁰⁹² BOA, TD, nr. 8, s. 138, BOA, TD, nr. 87, s.152, BOA, TD, nr. 148, s. 320.

¹⁰⁹³ Volkan Ertürk, a.g.t., s. 193.

¹⁰⁹⁴ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 167.

bu duruma uygun olarak kırsal nüfusun fazlalığı ile dikkat çekmektedir. Özellikle 1512 yılı tahririne göre kırsal nüfus şehir nüfusunun iki katını aşmaktadır.

Genel olarak baktığımızda Tire kazası'nın 1478 yılı tahmini toplam nüfusu 33.337 civarındadır. Bunun % 46,3'ünü cemaatler, % 38,2'sini köy nüfusu, % 15,3'ünü şehir nüfusu oluşturmaktadır.¹⁰⁹⁵ 1512 yılında kazanın tahmini toplam nüfus 33.385 civarındadır.¹⁰⁹⁶ İki tahrir arasındaki dönemde tahmini toplam nüfusun çok fazla değişmediği görülür. Ancak bu gerçeği yansıtan bir durum değildir. Nitekim 1478 yılı mufassal defterinde kaydedilen Karaca Koyunlu cemaatinin sonraki tahrirlerde kaydedilmemiş olması tam anlamıyla bir nüfus tahmini yapmayı da zorlaştırmaktadır. 1478 yılı tahmini toplam nüfusunun büyük kısmını bu cemaatin oluşturduğuda göz önüne alınırsa bunu düşünmek yanlış olmaz. 1529 yılına gelindiğinde ise tahmini toplam nüfus 26.022 civarındadır. 1512 ile 1529 yılları arasında kazanın nüfusu şehirde % 25,7, kırsalda ise %20,9 oranında azalmıştır. Nüfusun azalmasının sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte dönem dönem meydana gelen afetlerin sebep olduğu da düşünülebilir. Nitekim Tire'nin Saruhanlı köyü 1530 yılı bilgilerine göre asayiş gerekçesiyle yer değiştirmiştir. Dönem dönem görülen bu afetler içinde veba salgınları geniş yer tutmaktadır. Belgeler, merkez ve köylerde bu nedenlerle önemli nüfus kayıplarının olduğunu göstermektedir.¹⁰⁹⁷ Bunların yanında bölge içi göçlerinde nüfusun azalmasına etki ettiği düşünülebilir.

1478, 1512 ve 1529 yıllarına ait üç tahrir defterine göre, Tire Kazası'nda mücerred nüfusun istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Özellikle 1512 ile 1529 yılları arasında %70 oranında artışın gerçekleşmiş olması dikkat çekicidir. Diğer kaza ve hatta sancakların nüfusları üzerinde yapılan araştırmalar, bazı istisnalar olmakla birlikte, hemen bütün Anadolu'da XV. yüzyıl ortalarından XVI. yüzyıl sonlarına kadar olan devrede mücerred nüfus da büyük bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu artışın

¹⁰⁹⁵ Bu tahrirde muaf zümre hane içinde yazılmıştır.

¹⁰⁹⁶ Mehmet Yaşar Ertaş "XV.-XVI. Yüzyıllarda Hambat Yöresinde Yerleşim ve Nüfus" adlı çalışmasında evli olabileceği düşüncesiyle muaf zümrenin yarısını da 5 katsayısıyla çarpıp toplam nüfusa eklemiştir. Bu bağlamda Tire Kazası içinde böyle bir hesap yapılırsa eğer 1512 yılı tahmini nüfus 30.746, 1529 yılı tahmini nüfus ise 25.316 civarında olur.

¹⁰⁹⁷ A.Munis Armağan, Ege Tarihi Coğrafyası, s. 207.

sebepleri üzerinde tarihçiler farklı görüşler ileri sürmektedir.¹⁰⁹⁸ Feridun Emecen, XV. yüzyılda ve XVI. yüzyıl başlarında bazı yerlerde topraksız köylüleri ifade eden karalarla mücerredlerin aynı miktarda resm ödemesi dolayısıyla mücerredlerin de kara olarak yazılmış olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁰⁹⁹ Tire kazası'nda mücerred nüfusun artmasında da bu durumun etkili olmuş olabileceği düşünülebilir. Nitekim önceki iki tahrirde kaydedilmiş olan karaların 1529 yılı tahririnde hiç kaydedilmemiş olması bunu açıklar niteliktedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVI. yüzyılda meydana gelen bir nüfus artışı meselesi vardır. Tarihi açıdan dünyada nüfus artışı konusu, ilk defa Fernand Braudel tarafından etraflıca araştırılmış olup, varsayımları genellikle kabul edilen bir tez haline gelmiştir. Braudel'e göre, her yerde %100 civarında genel bir nüfus artışı yaşanmıştır.¹¹⁰⁰ Osmanlı Devleti ile alâkalı tafsilatlı nüfus çalışmaları yapan Ömer Lütfi Barkan da, aynı artışın Osmanlı ülkesi için de geçerli olduğunu ileri sürmüştür.¹¹⁰¹ Nüfus artış hızını belirleyici olan faktörler başında, her şehir ve alanın yerel koşullarının geldiğini söylemek mümkündür. Bugün de aynı koşulların çok etkili olduğu Anadolu'da; her yörenin yer şekilleri, yükseltisi, toprak ve tarım alanları, suyu ve iklimi, sanayi ve hizmet sektörlerindeki iş imkânlarına bağlı olarak refah seviyesi dolayısıyla da nüfus artış hızları çok değişiklik gösterebilmektedir.¹¹⁰² Braudel'in ileri sürdüğü, "XVI. yy 'da her yerde %100 nüfus artışı ve %7'lik nüfus artış hızı'nın Anadolu'nun her yerinde aynı olmamış, bazı yerlerde bu oranın çok üstüne çıkıldığı halde, bazı yerlerde daha düşük kalmıştır."¹¹⁰³ Nitekim Tire Kazası'nın nüfus artış hızının %6.3¹¹⁰⁴ olduğu göz önüne alınırsa bu oranın değişebildiği görülmektedir.

Osmanlı imparatorluğundaki nüfus artışı, nüfus ile ekilebilen topraklar arasındaki ilişkiyi, ikincinin aleyhine bozan bir gelişme olarak görülür. M.A. Cook Anadolu'nun üç ayrı bölgesinden (Aydın, Hamit, Tokat) seçtiği 700 köy ve mezra üzerindeki

¹⁰⁹⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 66.

¹⁰⁹⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 66.

¹¹⁰⁰ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 148.

¹¹⁰¹ Volkan Ertürk, a.g.t. , s. 191.

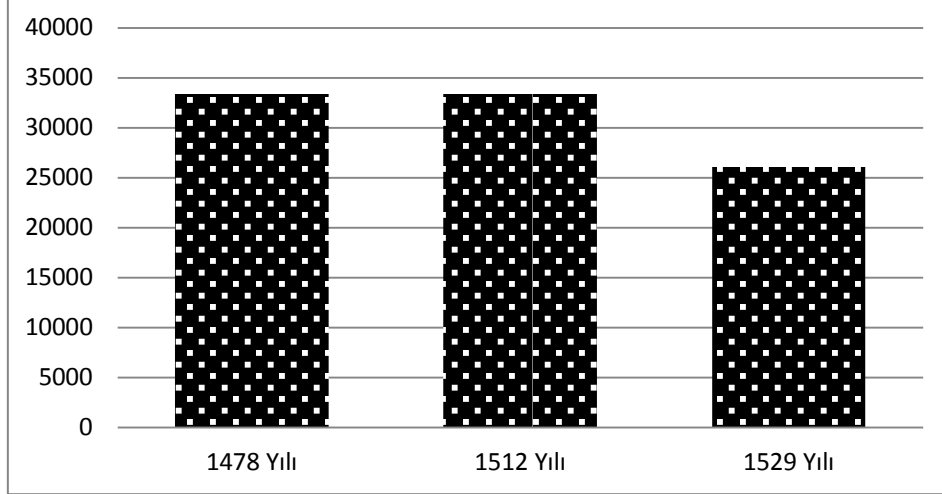
¹¹⁰² Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 150.

¹¹⁰³ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 153.

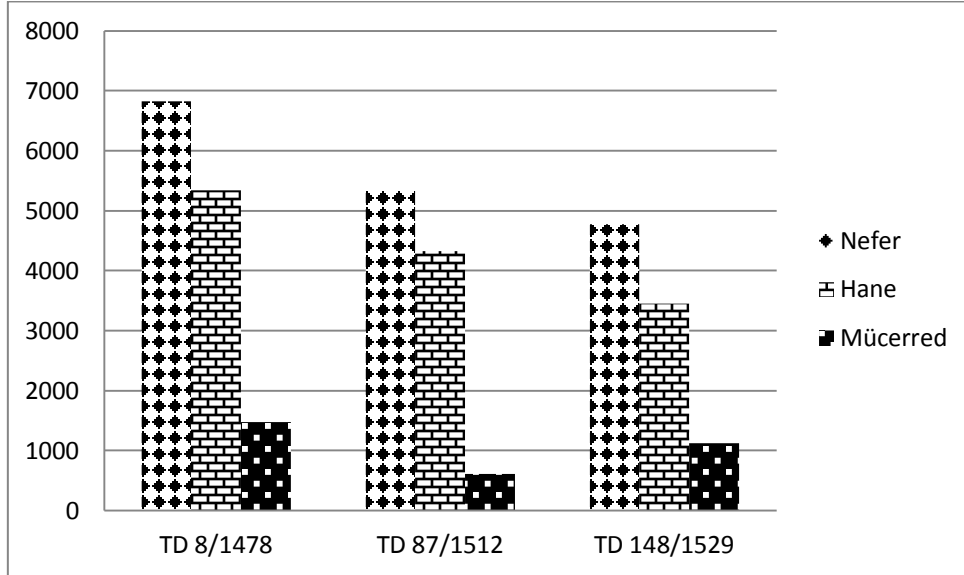
¹¹⁰⁴ XVI. yüzyıl Anadolu'sunda bazı şehirlerde yıllık nüfus artış hızlarının gösterildiği tabloda Tire Kazasının yıllık nüfus artış hızı %6.3 olarak verilmiştir. Osman Gümüşçü, a.g.e., s. 151.

hesaplamalarından şu sonucu elde etmiştir: bu bölgelerde nüfus 1475’de birim itibariyle 10 iken, 1570’lerde 17’ye yükselmiş; ekilebilir topraklarda ise, yine birim itibariyle 10’dan 12’ye bir artma olmuştur.¹¹⁰⁵

Şekil 4: 1478, 1512 ve 1529 Yıllarında Kazanın Tahmini Nüfusunun Değişimi

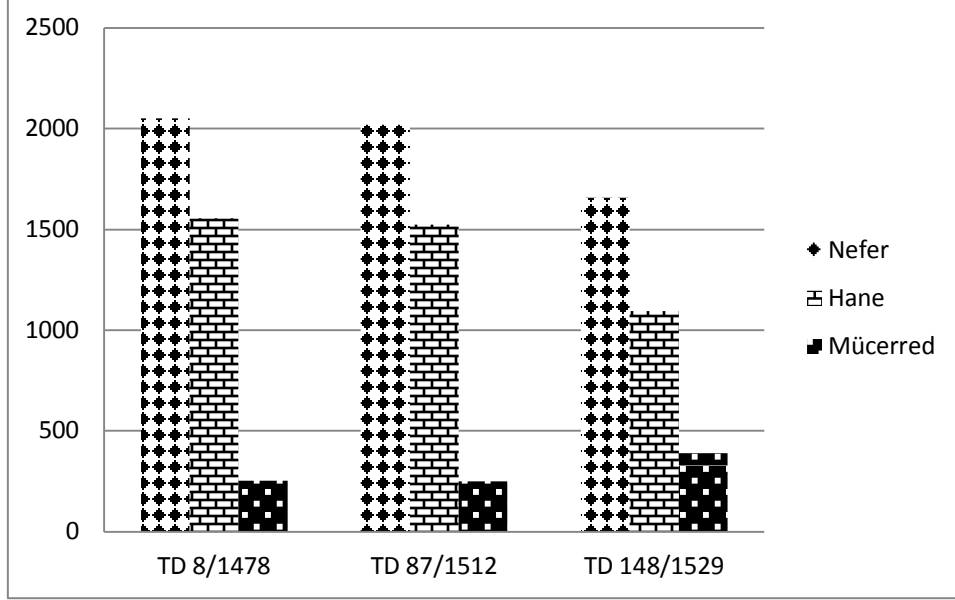

Şekil 5: Tahrir Defterlerine Göre Köylerin Toplam Nefer, Hane ve Mücerred Sayısının Değişimi

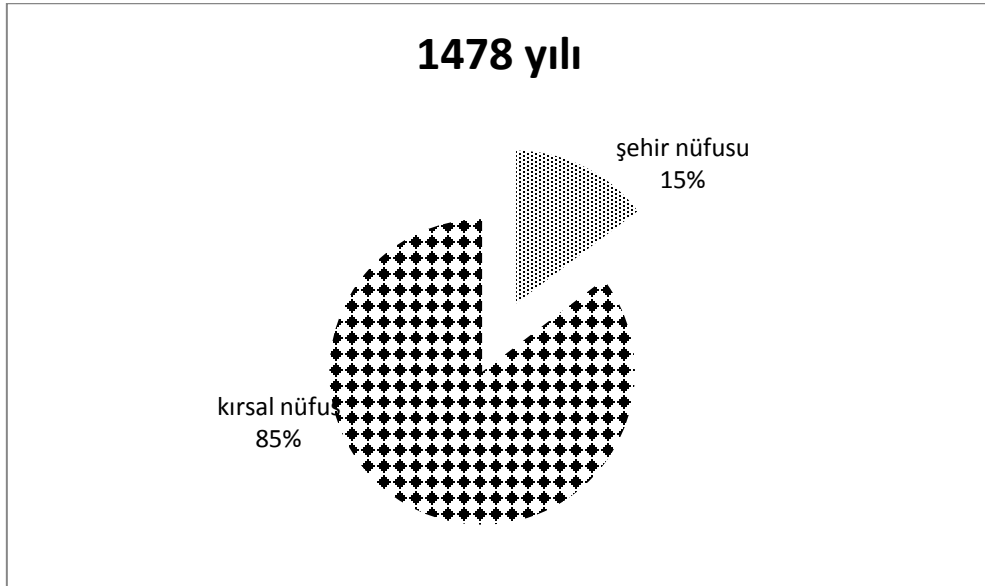

¹¹⁰⁵ Özer Ergenç, XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa, s. 104.

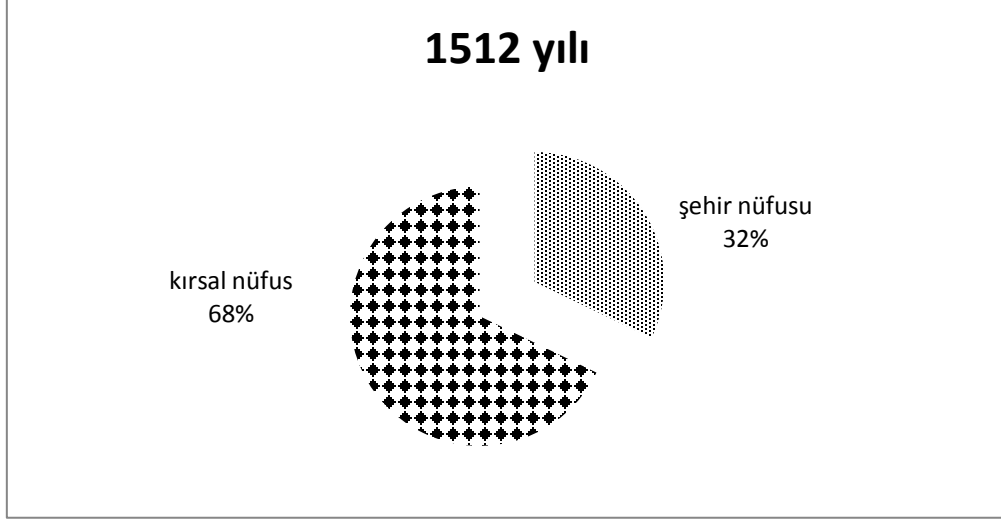
Şekil 6: Tahrir Defterlerine Göre Mahallelerinin Toplam Nefer, Hane ve Mücerred Sayısının Değişimi

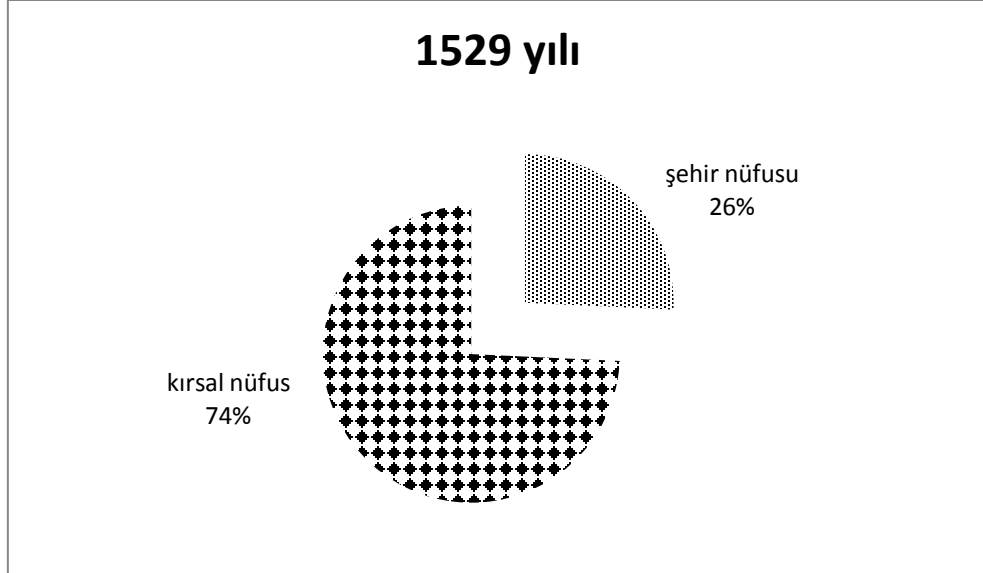
Şekil 7: 1478 Yılı Şehir ve Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı

Şekil 8: 1512 Yılı Şehir ve Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı

Şekil 9: 1529 Yılı Şehir ve Kırsal Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı

İKİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ FAALİYETLER

A.Zirai Alanlar

İnsanlar geçimlerini sağlamak için doğal ortamın uygun olduğu her yerde, o sahanın potansiyeline göre bir veya birçok ekonomik faaliyetle uğraşırlar. Adı geçen faaliyetler ayrı ayrı ele alındığında yüzlerce dala ayrılmasına rağmen, genel olarak düşünüldüğünde temelde üç ana grupta toplanabilirler. Buna göre nüfusun ekonomik özellikleri “hammadde üreten nüfus, mamul madde üreten nüfus ve hizmet üreten nüfus” olmak üzere üç ana grupta incelenir. Osmanlı toplumu başlıca iki ana gruba ayrılmakta olup, bunlardan birincisi “askeri” adı altında toplanan ve görevleri gereği vergilerden muaf olan idareci ve askerler; ikincisi ise, “reaya” adı verilen şehirliler, köylüler ve konar-göçerlerdir.¹¹⁰⁶

İklim ve fiziki çevre, bir coğrafyada mevcut olabilecek ziraati ve zirai ürün türlerini belirleyen en önemli tesirlerin başında gelmektedir. Ayrıca nüfus yoğunluğunun da ziraatle ilişkisi vardır. Genellikle “yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı” diye tanımlanan, Akdeniz ikliminin etkisi altında bulunan Ege bölgesi, Anadolu’nun zirai potansiyelinin en önemli kısmını oluşturmuştur.¹¹⁰⁷

Herhangi bir bölge halkının iktisadi hayatı en genel anlamda üretim ve tüketim tarzı ve teknikleriyle ilişkilenen unsurları içine almaktadır.¹¹⁰⁸ XV. ve XVI. yüzyıllarda, diğer Osmanlı sancak ve kazalarında olduğu gibi, Tire Kazası’nda da içtimaî ve iktisadî hayatın ağırlık noktasını kır iskânının bir parçası olan köyler teşkil etmektedir. Halkın geçimini genellikle tarım ve hayvancılık yoluyla temin etmesi, nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde toplanmasına sebep olmuştur.

¹¹⁰⁶ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s.197.

¹¹⁰⁷ Cahit Telci, a.g.t., s.215.

¹¹⁰⁸ A. Nezihî Turan, a.g.e. , s.67.

Mufassal tahrir defterlerinde, hammadde üretim faaliyetleri ile ilgili olarak tarım, hayvancılık ve madensel hammadde üretimi kayıtlıdır. Toprak miktarı yanında, orada hangi tarımsal ürünlerin ne kadar üretildiği belgelerde ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir.¹¹⁰⁹ XV. ve XVI. asır Tire Kazası'nın iktisadi hayatı için asıl tetkik malzemesi incelediğimiz TD 8, TD 87 ve TD 148 numaralı tahrir defterleri olacaktır. Konumuz açısından 1478, 1512 ve 1529 yılı tahrir defterlerindeki ekonomik ve sosyal hayata ait bilgiler kazanın XV. ve XVI. yüzyıllardaki durumunu büyük ölçüde aydınlatacaktır.

Muasırı diğer toplumlar gibi Osmanlı toplumunda da iktisadi yapının temeli, aynı zamanda üretici nüfusun ekseriyetini teşkil eden köylülerin geçimliği olan tarımdır. Osmanlı Devleti'nde tarım arazisi topraklar, bütün memleket arazisinin mülkiyet esasında tabi olduğu şartlara uygun olarak mülk, vakıf ve miri diye adlandırılan bir düzen içinde olursa olsun raiyet (köylü), tapu resmi mukabilinde ve daimi ve irsi yolla bu toprakları tasarruf etmektedir.¹¹¹⁰ Tire daha öncede belirtildiği gibi ilk çağlardan beri bölgenin önemli merkezlerinden biridir. Küçük Menderes havzası içinde yer alması itibarı ile tarıma elverişli olması kazanın önemini daha da artırmıştır. XV. ve XVI. yüzyıllarda Tire Kazası'nda yaşayan halkın büyük bir kısmı ziraatle uğraşıyordu.

Köylerde yaşayan ve çift, nim çift, bennak, kara ve mücerred olarak kaydedilenlerin, ya doğrudan toprak sahibi çiftçi ya da toprağı olmadığı halde toprak işçisi durumunda bulunması adı geçen kişilerin hep tarım sektöründe çalıştığını göstermektedir.¹¹¹¹ Zirai alanlar bir çiftçi ailesinin işleyebileceği ölçülerde taksim edilmiştir. Bunlara çift ya da çiftlik denilmektedir.¹¹¹² Çift veya çiftli, bir çiftlik genişlikte, nim-çift ise onun yarısı kadar bir arazi parçasına tapu ile tasarruf eden köylüdür.¹¹¹³ Yani çift, en basit tarifıyla bir çift öküzle sürülebilen toprak miktarını ifade eder. Ancak bir çiftlik arazinin dönüm olarak miktarı bütün topraklar için eşit değildir. Toprağın çok, orta veya az verimli olmasına göre dönüm miktarı da değişir.

¹¹⁰⁹ Osman Gümüüşçü, a.g.e. , s.197.

¹¹¹⁰ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 68.

¹¹¹¹ Osman Gümüüşçü, a.g.e. , s. 201.

¹¹¹² Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 68.

¹¹¹³ Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 37.

Aydın Sancağında bu miktarlar ala topraklar (yüksek verimli) için 60, evsatlar (orta derecede verimli) için 80, ednalar (az verimli) için ise 130-150 dönüm olarak tespit edilmiştir.¹¹¹⁴ Bugün dönüm ortalama 1000 m² olarak kabul edilmektedir. Tam çift resmi veya nim (yarım)-çift resmi söz konusu olduğu zaman bu resim, her şeyden evvel toprağa bağlı sayılmıştır. Fakat yarım çiftten aşağı toprak tasarruf eden köylü için, evli olup olmadığı verginin miktarını tayin eden esas etmindir.¹¹¹⁵

Tahrir defterlerinde vergi mükelleflerinin sadece tam veya yarım çift toprağa sahip olduklarına işaret edilmiştir, toprağın kalitesi hakkında herhangi bir kayıt konulmamıştır.¹¹¹⁶ Tire Kazası'nda da bir çiftin kaç dönüm olduğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle Tire Kazası'nın da içinde bulunduğu bölge ile ilgili yapılan çalışmalardan hareketle biz de çalışmamızda kaza da bir çiftin 80 dönüm olduğunu kabul ederek bu miktar üzerinden değerlendirmeler yapmaya çalışacağız. Bu miktara göre de nim çiftin dönümünü çiftin yarısı olduğundan ötürü 40 olarak ele alacağız.

Çift ve nim çiftten başka toprak tasarruf eden zümrelerden bir tanesi de bennaklardır. Osmanlı vergi sisteminde aile başlıca bir vergi ünitesi sayılırdı. Evlilik, raiyyetin vergi mükellefiyetinde esaslı bir değişiklik meydana getirirdi. Mücerred evlenir evlenmez derhal bennak adı altında vergi mükellefiyeti bakımından yeni bir durum kazanırdı. Bennaklar ekinli (çiftli)-bennak ve caba-bennak olarak ikiye ayrılmaktaydı. Mücerred evlenirse caba-bennak resmi öder, boşanırsa tekrar mücerred resmine tabi olur.¹¹¹⁷ Aydın Sancağı'nda Bennaklar 5 ila 10 dönüm arasında yer tasarruf etmekteydiler ve bennaklardan 12 akçe resim alınmaktaydı.¹¹¹⁸ Bizde burada Ayasuluğ kazasında olduğu gibi bennakların tasarruf ettiği toprak miktarını 7,5 dönüm olarak aldık.¹¹¹⁹

¹¹¹⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 95.

¹¹¹⁵ Halil İnalçık, a.g.m. , s. 37.

¹¹¹⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 95.

¹¹¹⁷ Halil İnalçık, a.g.m. , s. 44.

¹¹¹⁸ Cahit Telci, a.g.t. , s. 217-218.

¹¹¹⁹ Cahit Telci, a.g.t. , s. 220.

Kara, çok eski devirlerden beri Türk kavimleri arasında, avam, aşağı sınıf halk için kullanılan bir tabirdir.¹¹²⁰ Toprağı olmayan, belki diğer işletmelerde gündelik çalışan fakir köylü ve bazı hallerde de mücerred, yani bekâr erkekler için kullanılan bu tabire Aydın Sancağında XV. yüzyıldan sonra pek rastlanılmaz.¹¹²¹ Gerçekten de 1529 tarihli TD 148 numaralı tahrir defterinde kara yalnızca üç tane kaydedilmiştir.¹¹²²

Kaza arazisinde ziraat yapılan bir başka birim de zemin'lerdir. Bunlar yarım çiftlik yerden daha küçük sahalar, kanunnamelere göre ufak arazi parçaları, tarlalardır.¹¹²³ Aydın Sancağı kanunnamesinde resm-i zemin ifadesi kullanılmaksızın "ve bir sipahinin timarından ahar sipahinin raiyet veyahut bir gayri kimesne ziraat etse hariç raiyet kısmındadır. Ala yerde iki dönüme bir akça ve evsat yerden üç dönüme bir akça ve edna yerden dört dönüme bir akça vire ziyade ve nakıs virmeye" şeklinde tanımlanan vergi resm-i zemin olmalıdır.¹¹²⁴ Kanunname de belirtildiği ve Cahit Telci'nin Ayasuluğ kazasında kullandığı gibi resm-i zeminin toplam meblağını bizde "evsat yerden üç dönüme bir akça" ifadesinden hareketle üç çarpanını kullanarak bulmaya çalışacağız. Zeminler dışında köylerde müstakil olarak ziraat yapılan çiftliklerde mevcuttur. "Çiftlik-i hassa 30 dönüm yerdir. Kadimden sipahi elindedir diyü defter-i kadimde mesturdur. Ayacık dimekle marufdur. Hâliyâ hassalığı emr-i padişah-i ile ref olundu. Öşr ve rüsumu vireler. Hasıl-ı dahildir"¹¹²⁵ ifadesinden de anlaşılacağı gibi bunların zamanla sipahilerden alınarak padişah hassına verildiği söylenebilir. Özellikle TD 87 numaralı defterde oldukça fazla iken sonraki tahrir de azalmaya başlamıştır.

Tahrir defterlerindeki bu verilerden hareketle Tire Kazası'nda bulunan ziraat arazilerinin miktarı her ne kadar bir takım belirsizlikler olsa da asgari olarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Defterlerde çift, nim çift, bennak ve kara olarak kayıtlı kişiler bir çiftlik, yarım çiftlik ve yarım çiftlikten az toprak sahibi kişiler olup, bunların toplam

¹¹²⁰ Halil İnalçık, a.g.m. s.42.

¹¹²¹ Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e. , s.95-96.

¹¹²² BOA, TD, nr. 148, s. 298, BOA, TD, nr. 148, s. 329-330.

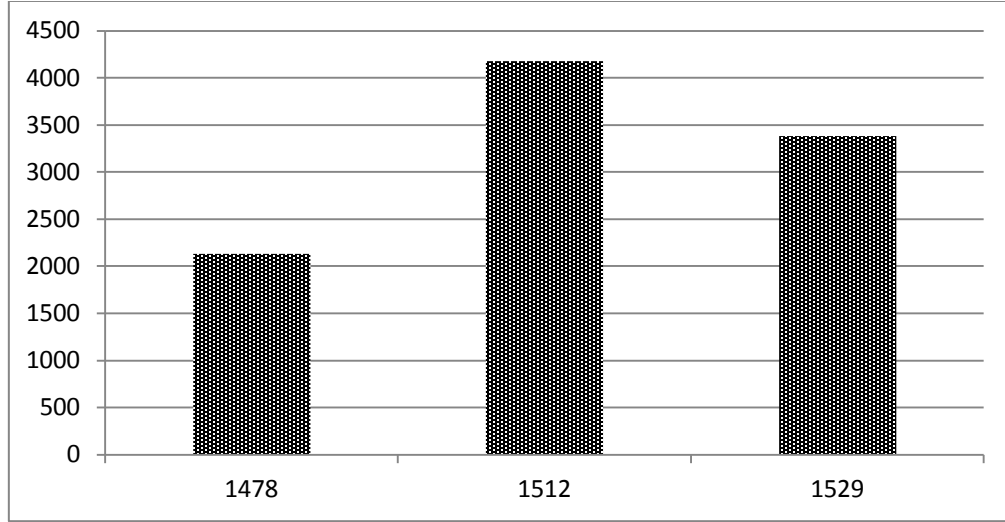
¹¹²³ A. Nezihi Turan, a.g.e. , s. 69.

¹¹²⁴ Cahit Telci, a.g.t. , s. 218-220.

¹¹²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 168-169.

sayısı o merkezde yaşayan çiftçi nüfusu vermektedir.¹¹²⁶ Buna göre Tire Kazası'nda 1478 yılı tahririne göre 2131, 1512 yılı tahririne göre 4173, 1529 tahririne göre ise 3378 kişi çiftçilikle uğraşmaktadır.

Şekil 10: Yıllara Göre Kazadaki Çiftçi Sayısının Değişimi

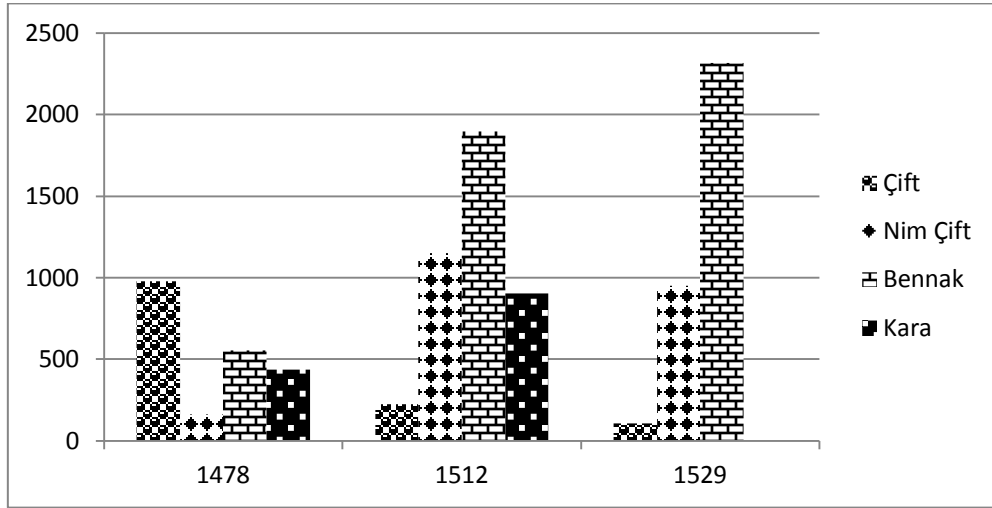
XV. yüzyılda Tire Kazası'ndaki zirai işletmelerde çift sayısı küçümsenmeyecek miktarda iken XVI. yüzyılda nüfusun artması toprağın bölünmesi sonucunu doğurmuş ve asrın ilk yarısında çift sayısı büyük oranda azalmıştır. Gerçekten de 1478 yılında çift sayısı 979 iken nim çift 161 olmasına karşın bu durum 1512 yılında çift 223 iken nim çift 1151 şeklinde değişmiştir. Nitekim XVI. yüzyılın ilk tahriri olan TD 87 numaralı deftere göre yarım çiftlikten az işletmelerin sayısında hatırı sayılır bir artış görülmektedir. Özellikle de bennak sayısındaki artış dikkat çekicidir. Yine bu tahrir de bir önceki tahrire göre kara sayısında da büyük artış olmuştur. Fakat 1529 yılı tahririnde neredeyse yok denecek kadar az sayıda kara kaydedilmiştir.¹¹²⁷ 1529 yılına gelindiğinde genel olarak yarım çiftlikten az toprak tasarruf edenlerin sayısı diğerlerine oranla çok daha büyük artış göstermiştir. Buda bize XVI. yüzyılın ikinci çeyreğinde nüfusun artmasına bağlı olarak toprakların bölünmesinin çok daha fazla olduğunu gösterir. XV.

¹¹²⁶ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s.204.

¹¹²⁷ TD 148 numaralı tahrir defterine yalnızca 3 tane kara kaydedilmiştir. Bunlardan bir tanesi Tarmura köyünde (s. 329) diğer ikisi de Kuru Bayırındadır (s. 298).

yüzyılda Tire Kazası'ndaki zirai işletmelerde çift sayısı küçümsenmeyecek miktarda iken, XVI. yy da büyük oranda azalma olduğu görülmektedir. Bu durum nüfusun artması sonucu toprağın bölünmesi ile ilişkili olmalıdır. Bennak sayısındaki artışa oranla kara sayısının azalması bu tahrirde karaların da bennak olarak yazılmış olabileceğini düşündürebilir.

Şekil 11: Tire Kazası'ndaki Zirai İşletmelerin Değişim Seyri

Tablo 1: 1478 tarihli Deftere Göre Tire Kazasının Tahmini Ziraat Arazisi (Dönüm)

Çift Sayısı	Çift Dönüm Miktarı	Nim Çift Sayısı	Nim Çift Dönüm Miktarı	Bennak Sayısı	Bennak dönüm Miktarı	Zeminlerin Dönüm Miktarı	Çiftliklerin Dönüm Miktarı	Toplam
979	78.320	161	6.440	554	4.155	55.191	3.356 ¹¹²⁸	147.462

Yukarıda verilen tablodaki bilgilere göre 1478 yılında Tire Kazası'nın tam çiftlik ziraat arazisi 78.320 dönüm, yarım çiftlik ziraat arazisi 6.440 dönüm, hariç reaya ve bennaklar tarafından ziraat yapılan zeminler ise 55191 dönümdür. Kazada bulunan çiftliklerin toplamı 3356 dönümdür. Fakat bu tahrirde bazı çiftliklerin dönümleri

¹¹²⁸ TD 8 numaralı bu defterde toplamda 16 çiftlik yer dönüm miktarı verilmeden kaydedilmiştir. Bu 16 çiftlik ortalama 80 ile çarpılmış ve ortaya çıkan bu tahmini sonuç ile 2076 dönümlük gerçek miktar toplanmıştır.

verilmeyip hâsılları yazılmıştır. Buna göre yukarıda dönüm miktarı verilen çiftliklerden başka toplam hasılı 2797 akçe olan 9 çiftlik daha kaydedilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere tahminen 104204 dönüm miktarı ziraate ait olan kazada en fazla toprak alanı 78.320 dönüm ile çiftlere aittir. Bunun ardından 55.191 dönüm ile zeminler gelir. Yüzde hesabı olarak baktığımızda kaza genelinde ki 147.462 dönümlük tarım arazisinin %53'ünü çiftler, %37'sini zeminler tasarruf etmektedir. Çiftler ve bennakların tasarrufundaki toprakların dönüm miktarı zemin ve çiftlerin tasarrufundakine kıyasla çok az bir orana sahiptir. Öyle ki toprakların %4'ü nim çiftler, %2'si de bennakların tasarrufundadır. Çiftlik arazilerinin oranı ise %3'tür.¹¹²⁹

Tablo 2: 1512 tarihli Deftere Göre Tire Kazasının Tahmini Ziraat Arazisi (Dönüm)								
Çift Sayısı	Çift Dönüm Miktarı	Nim Çift Sayısı	Nim Çift Dönüm Miktarı	Bennak Sayısı	Bennak dönüm Miktarı	Zeminlerin Dönüm Miktarı	Çiftliklerin Dönüm Miktarı	Toplam
223	17.840	1.151	46.040	1.896	14.220	72.324	4.163 ¹¹³⁰	154.587

1512 yılı verilerine baktığımızda bir önceki tahrirde göre Tire Kazası'nın ziraate elverişli arazi alanının arttığı görülür. İki tahrir arasında 7.125 dönüm arazi artışı gerçekleşmiştir. Bu tahrirde göre kazada tam çift arazi de büyük bir azalma görülürken aksine nim çift ve bennakların tasarruf ettiği toprak miktarında çok dikkat çekici boyutlarda artış gerçekleşmiştir. Yine çiftliklerin toplamında da artış olmuş 4163 dönüme çıkmıştır. Bu tahrirde de dönüm miktarı verilmeyip toplam hasılı 15594 olan 8 çiftlik vardır. Toplam arazinin %46'sını zeminler, %29'unu nim çiftler, %11'ini çiftler, %9'unu bennaklar, %2'sini de çiftlikler oluşturmuştur.¹¹³¹

¹¹²⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 94-144.

¹¹³⁰ Yine bu tahrirde de 32 çiftlik yer ortalama 80 ile çarpılmış çıkan sonuç 1603 dönümlük gerçek miktar ile toplanmıştır.

¹¹³¹ BOA, TD, nr. 87, s. 99-188.

Tablo 3: 1529 tarihli Deftere Göre Tire Kazası'nın Tahmini Ziraat Arazisi (Dönüm)								
Çift Sayısı	Çift Dönüm Miktarı	Nim Çift Sayısı	Nim Çift Dönüm Miktarı	Bennak Sayısı	Bennak Dönüm Miktarı	Zeminlerin Dönüm Miktarı	Çiftliklerin Dönüm Miktarı	Toplam
108	8.640	949	37.960	2.318	17.385	92.589	440	157.014

Tabloya baktığımızda 1529 yılında kazanın toplam tarım arazisinde bir önceki tahrir göre çok büyük bir fark olmamasına karşın tasarruf şekli bakımından önemli değişiklikler olmuştur. Bu tahrirde çift dönüm miktarı 9.200 dönüm azalarak 8.640 dönüme düşmüştür. Yine nim çiftin dönümünde de 8.080 dönüm arazi azalmıştır. Çift ve nim çift arazilerinde azalma görülürken bennak ve zeminlerin tasarrufundaki toprakların dönümünde artış olmuştur. Bennakların tasarrufundaki topraklarda 3.165 dönümlük arazi artışına karşın resm-i zemin arazilerinde 20.265 dönüm artış gerçekleşmiştir. Önceki tahrirde de olduğu gibi 1529 yılında da toplam arazinin en büyük payını yine resm-i zemin oluşturmaktadır. Bu cümleden olarak toplam arazi içinde zeminler %59'luk toprak parçasına sahiptir. Onu takiben %24 ile nim çift, %11 ile bennak ve % 6'lık kısmı ile de çiftler yer almaktadır. Bu tahrirde çiftliklerin dönüm miktarının %89,43 oranında azaldığı görülmektedir. Bir önceki tahrirde 4163 dönüm olan çiftlikler 1529 yılına gelindiğinde 440 dönüme düşmüştür. Dönüm miktarı yazılmayan çiftliklerin toplam hasılı ise 3603'tür.¹¹³²

XV. ve XVI. yüzyıllarda Tire Kazası'nda ziraat yapılan arazinin genel durumuna baktığımızda 1478 tarihli tahrir göre toplam da 147.462 dönüm tarım arazisi varken 1512 yılında kazadaki tarım arazilerinin dönümü 154.587'ye ulaşmıştır. 1529 yılında ise 157.014 dönüme çıkmıştır. Kaza genelindeki tarım arazilerinin dönümü sürekli artmıştır.

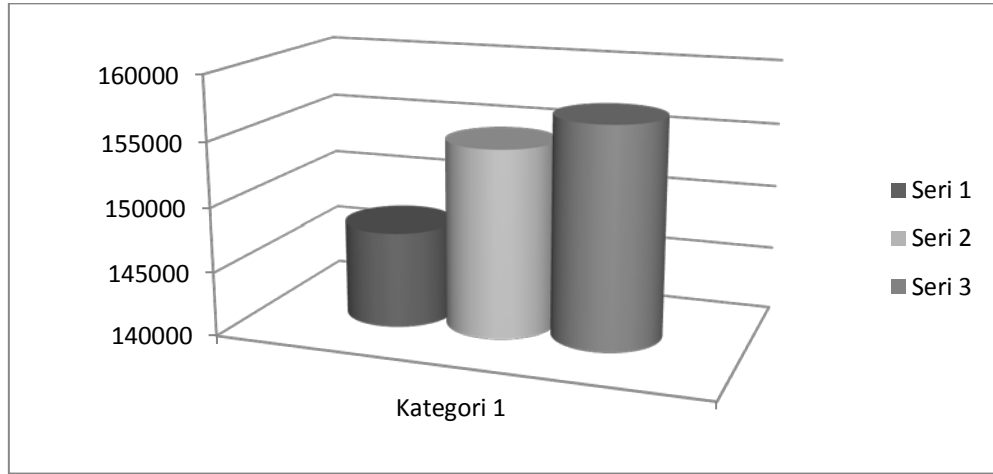
Yukarıdan beri Tire Kazası tarım arazilerinin dönüm olarak kabaca hesabı yapılmaya çalışılmıştır. Ancak burada tespit edilen ziraat arazisi miktarı muhakkak ki sadece bunlardan ibaret değildir. Özellikle çiftlik arazilerinin dönümünü hesaplamak tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Çünkü bazı çiftliklerin dönümleri verilmişken

¹¹³² BOA, TD, nr. 148, s. 257-363.

bazılarının yalnızca hasılı yazılmış bazı çiftliklerin ise hasılı bağlı olduğu köy ya da mezranın toplam hasılı içinde yazılmıştır.¹¹³³ Yine bazı çiftliklerdeki resm-i zeminin diğer vergi kalemleri ile birlikte yazılmış olması sebebiyle Resm-i zemin arazisinin tam olarak hesaplanması mümkün olmamıştır. Mesela “çavuş çiftliğinden resmi zemin ve öşrü bağçe alub hassı satılır deyu defteri kadimde masturdur hassı padişahiye kayd olundu hamidir” ifadesinde de görüldüğü gibi resm-i zemin bağçe öşrü ile birlikte alınmıştır.¹¹³⁴ Bu sebeple ziraate elverişli arazi bizim burada hesaplamaya çalıştığımız rakamdan çok daha fazla olmalıdır.

Tablo 4: Tahrir Defterlerine Göre Tire Kazası'nın Tahmini Arazi Miktarı						
Sene	Çift Dönüm Miktarı	Nim Çift Dönüm Miktarı	Bennak dönüm Miktarı	Zeminlerin Dönüm Miktarı	Çiftliklerin Dönüm Miktarı	Toplam
1478	78.320	6.440	4.155	55.191	3.356	147.462
1512	17.840	46.040	14.220	72.324	4.163	154.587
1529	8.640	37.960	17.385	92.589	440	157.014

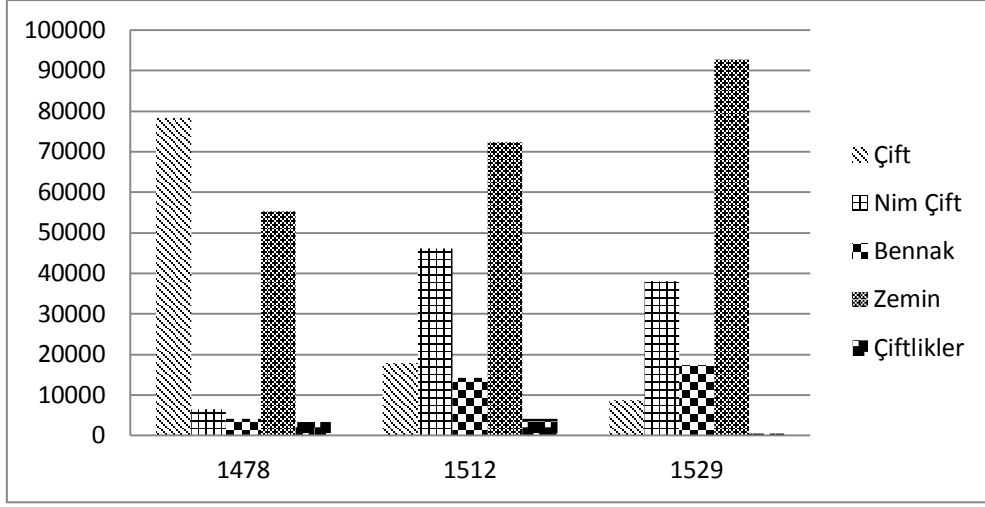
Şekil 12: Toplam Arazi Miktarının Değişimi

¹¹³³ “Ak pınar ayağı ve yayla paşa altı hasıl yukaruda dahildir” ifadesi bu duruma örnek olarak verilebilir. BOA, TD, nr.148, s.358.

¹¹³⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 174.

Şekil 13: Tahrir Defterlerine Göre Çiftçi Zümrelerinin Arazi Dağılımı

Sonuç olarak, kaza nüfusunun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması ve ekonomik, askeri ve siyasi yapının da tarıma dayanmasına bağlı olarak, kazada hâkim faaliyet tarım ve hayvancılıktır. Buna bağlı olarak kırsal kesimde yaşayan insanların büyük kısmı tarım ve hayvancılıkla geçinmektedir. Tarım deyince de akla buğday, arpa, alef, pamuk, burçak, bağcılık vb. hububat ürünleri gelir.

B.Zirai Mahsuller

1.Hububat

1.1.Buğday

Osmanlı Devleti'nde geçimlik ekonominin temel iki ürünü buğday ve arpadır.¹¹³⁵ Bu iki ürün Tire Kazası köylerinin ortak ürünüdür. Köylerin tümünde tarımı yapılmaktadır. Bundan dolayı kazadaki tarım alanlarının çoğu bu iki ürüne ayrılmıştır. Bölge ziraatının en belirgin vasfı, yetiştirilen ürünlerin, coğrafi şartların elverişliliği sayesinde, çok çeşitli olmasıdır.¹¹³⁶ Böylece kazada hububat, bakliyat, bahçecilik ve muhtelif sanayi bitkileri, meyve ve sebze yetiştirilebilmiştir.

¹¹³⁵ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 77.

¹¹³⁶ Cahit Telci, a.g.t. , s. 245.

Tire Kazası tahrirlerinde hububat ve bakliyat türü ürünler, kile ve müd olarak ölçülmüştür. Dolayısıyla ürünlerin tahrir kıymetleri de bu ölçülere göre verilmiştir. Defterlerde herhangi bir kayıt bulunmamakla beraber verilen ölçünün İstanbul kilesi olduğu düşünülebilir. İstanbul müdüyle bir müd 20 kileye eşittir.¹¹³⁷ Aydın sancağında 1 kile 25 kilograma denk gelmektedir.¹¹³⁸ Bütün Aydın Sancağında olduğu gibi buğday, arpa, darı, milas ve çavdardan müd başına 2,5 kile, yani %12,5 veya 1/8; mercimek, nohut, burçak, börülce, bakla vs. hububat ve bakliyattan ise 1/10 öşür alınırdı. Devlet için bilinmesi gereken, mahsulden alınacak öşür olduğu için tahrir defterlerinde her mahsulden alınacak öşür kaydedilmiştir. Buğday ve arpa öşre konu olan hem en mühim hem de en fazla üretilen mahsullerdi. Bu nedenle bu mahsullerden alınacak öşür, miktar ve nakit olarak kaydedilmiştir. Her iki rakamın birden yazılmış olması fiyatın hesaplanmasına imkân vermekte, böylece tahrirler arsında mahsullerin fiyatlarındaki değişikliği tespit etmek mümkün olmaktadır.¹¹³⁹

1478 ve 1512 yılı tahrir defterlerinde tek tek yazılmış olan burçak, yulaf, arpa, darı, börülce, simsim, nohud, alaf, çavdar, burçak vb. ürünün öşrü, 1529 yılında tek kalemde yazılmıştır. Bu nedenle bu ürünlerin buğday ve arpa gibi birim fiyatlarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Buğday ve arpanın birim fiyatlarına baktığımızda; 1478 yılında buğdayın kilesi 30, arpanın kilesi ise 16 akçedir.¹¹⁴⁰ 1512 yılında buğdayın 1 kilesinin değeri %233,3 oranında artarak 100 akçeye çıkmıştır.¹¹⁴¹ 1529 yılına gelindiğinde ise buğday fiyatı %20 oranında azalmış ve 80 akçeye düşmüştür.¹¹⁴² Arpada ki artış ise 1478 yılında kile fiyatı 16 akçe iken 30 küsur yıllık aradan sonra 1512 yılında kile fiyatı % 212,5 artarak 50 kileye çıkmıştır. 1529 yılında arpanın kile fiyatı değişmemiş ve yine 50 akçe alınmıştır.¹¹⁴³

¹¹³⁷ Çoğunlukla hububat ve bakliyat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan ölçü müd adı verilir. 892 (1487) tarihli Hudâvendigâr Livâsı Kanunnâmesi ile Bursa müddünün karşılığı tahıl için 20 kile olarak belirlenmiştir. XVI. yüzyıla ait kanunnamelere göre İstanbul, Balıkesir, Aydın, Menteşe (Muğla), Kütahya, Bayburt, Erzurum, Pasin, Kemah ve Gürcistan müdleri buğday için 20 kileye eşitti. Daha geniş bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "Müd", *DVİA*, C.31, 2006, s. 457-459.

¹¹³⁸ Cengiz Kallek, "Kile", *DVİA*, C.25, 2002, s. 568-571.

¹¹³⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 106-107.

¹¹⁴⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 107.

¹¹⁴¹ Fiyat artışları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, a.g.e. , s. 107-109.

¹¹⁴² Cahit Telci, a.g.t. , s. 246.

¹¹⁴³ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 107.

Bu verilerden hareketle 1478 yılında kazanın toplam buğday hasılatı 16.520¹¹⁴⁴ kiledir.¹¹⁴⁵ Bunun kıymeti ise 495.600 akçedir. 61.950 akçesi öşür olarak ödendikten sonra köylünün elinde 433.650 akçe buğday kalmıştır. Bu tahrirde göre kazada toplamda 413.000 kilogram buğday hasat edilmiştir. Kaza genelinde en fazla buğday hasılatı yapan köy 1040 kile ile Tarmura'dır. Köy buğday hasılatından 31.200 akçe gelir elde etmiştir.¹¹⁴⁶ Bunun ardından 888 kile ile Nefs-i Fota ve 800 kile ile Süle Beylü gelmektedir. Köyler sırayla bu hasılatın 26.640 akçe ve 24.000 akçe gelir elde etmiştir.¹¹⁴⁷

1512 yılına gelindiğinde buğday kile olarak %42,8 oranında azalmış olmasına karşın akçe olarak %90,4 civarında büyük bir artış yaşanmıştır. Bunda 1478 yılında 1 kile buğdayın 30 akçe değeri varken 1512 yılında değerinin 100 akçeye çıkmış olmasının etkisi vardır. TD 87 numaralı deftere göre kaza da toplamda 9.440 kile buğday hasat edilmiştir. Bunun 1.180 kilesi öşür olarak ödendikten sonra geriye kalan 8.680 kile buğday köylünün eline geçmiştir. Toplamda 236.000 kg eden buğdayın kıymeti 944.000 akçedir. Yine bu tahrirde de önceki tahrirde olduğu gibi buğday ölçülürken kilenin yanında müd de kullanılmıştır. Toplamda 25 müd buğday kaydedilmiştir. Biz burada da müdü kileye çevirerek toplam hasılatın içinde değerlendirdik. Kaza genelinde en fazla buğday hasatı yapan köy 880 kile ile Sultan Süleyman hassı olan Gurgur'dur. Köyde hasat edilen buğdayın akçe olarak değeri ise 88.000 akçedir.¹¹⁴⁸

1529 yılında Tire Kazası'nda toplamda 10.280 kile buğday elde edilmiş ve bundan 822.400 akçe gelir sağlanmıştır. Ürünün 102.800 akçesi öşür olarak ödendikten sonra köylünün elinde 719.600 akçelik buğday kalmıştır. Önceki iki tahrirde buğdayın kile olarak ölçümünün yanında müde de yer verilmişti ancak bu tahrirde yalnızca kile olarak ölçüm yapılmıştır. Toplam buğday hasatı 257.000 kg'dır. Bu tahrirde göre kaza da en fazla buğday üretimi yapan köy 1.040 kile buğday hasatı ile zeamet-i Fota'dır.

¹¹⁴⁴ TD 8 numaralı bu defterde buğdayın müd olarak da değeri yazılmıştır. Defterde toplam da 76 müd kayıtlıdır. Biz burada müd değerini kileye çevirerek toplam hasılatı ekledik.

¹¹⁴⁵ BOA, TD, nr.8, s. 95-143.

¹¹⁴⁶ BOA, TD, nr.8, s. 126-127.

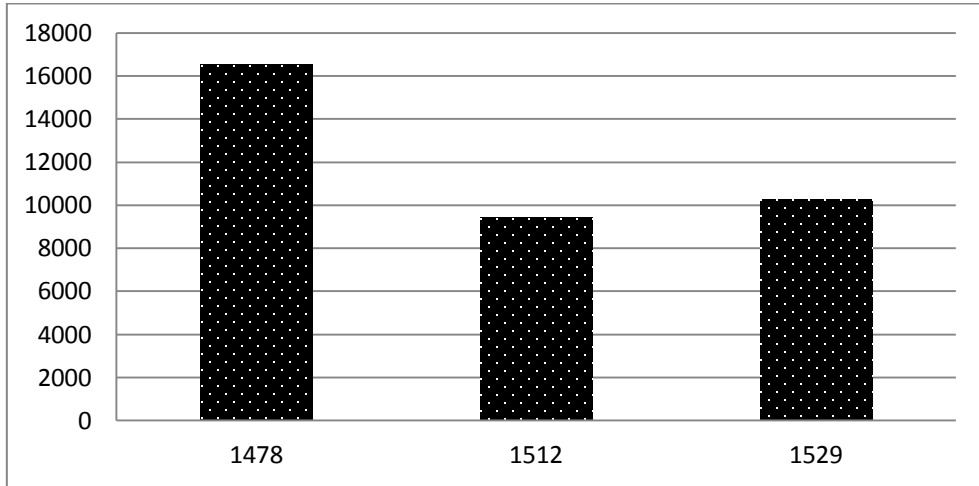
¹¹⁴⁷ BOA, TD, nr.8, s. 136-139, BOA, TD, nr.8, s. 129-130.

¹¹⁴⁸ BOA, TD, nr.87, s. 123-129.

Hasılatın kıymeti ise 83.200 akçedir.¹¹⁴⁹ Onun ardından 720 kile buğday hasılatı ile Gurgur gelir. Bu köydeki buğday hasılatının kıymeti ise 57.600 akçedir.¹¹⁵⁰

Buğday üretiminin yıllara göre değişimine baktığımızda, en fazla üretimin 16.520 kile ile 1478 yılında yapıldığı görülür. Ancak akçe olarak değerlendirecek olursak buğday hasatından en fazla kıymet 944.000 akçe ile 1512 yılında elde edilmiştir. 1478 ile 1512 yılları arasında buğday üretiminin yaklaşık % 25 civarında azaldığı görülmektedir. Bu yılları arasında buğdayın akçe olarak değeri üç katını aşmış olmasına karşın üretimdeki azalmadan ötürü elde edilen gelir beklenilenden çok az olmuştur. Kaza da en çok oşür de yine 1478 yılında elde edilmiştir. 1512 ile 1529 yılları arasında buğday üretiminde 360 kile gibi az bir miktarda olsa bir artış gerçekleşmiştir.

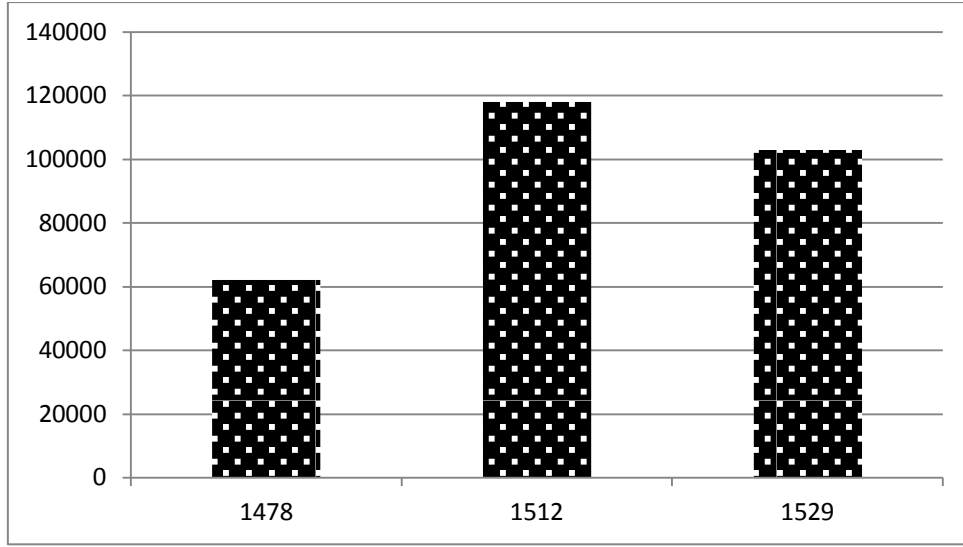
Şekil 14: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Buğday Miktarı (Kile)

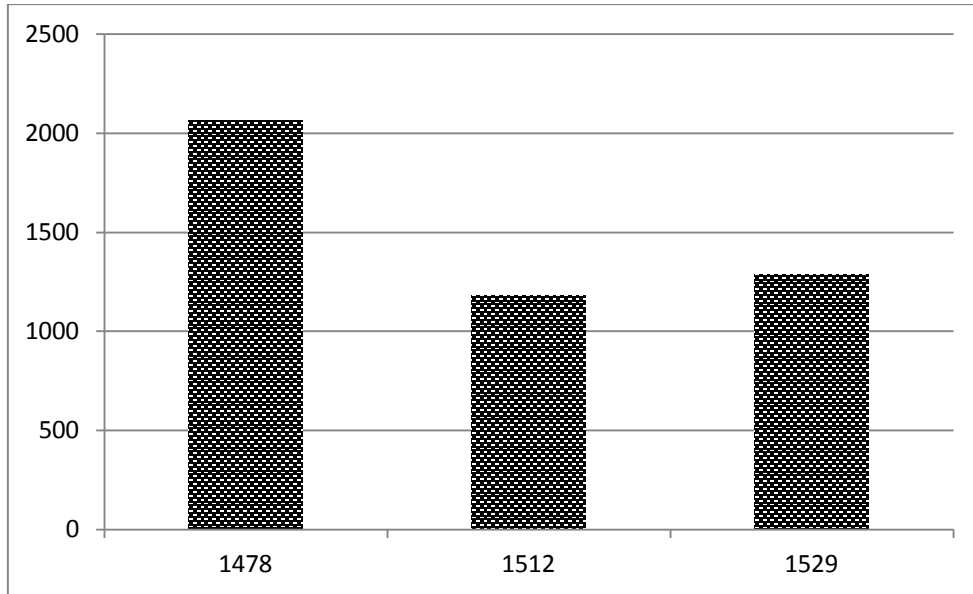
¹¹⁴⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 319-322.

¹¹⁵⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 289-295.

Şekil 15: Tahrirlere Göre Buğday Mahsulünün Kıymeti (akçe) (1478-1529)

Şekil 16: Tahrirlere Göre Buğday Mahsulünden Alınan Öşür (kile) (1478-1529)

1.2.Arpa

Hububat içinde ikinci öncelikli ürün arpadır. Buğday gibi arpa da köylerin ortak ürünüdür. Bütün köylerde tarımı yapılmaktadır. Tire Kazası'nda arpanın hasatı buğday hasatından fazla olmasına karşın köylüye sağladığı gelir her zaman daha az olmuştur.

1478 yılında arpanın hasatından 31.504 kile elde edilmiştir.¹¹⁵¹ 1 kile arpanın 16 akçe olduğu bu dönemde toplamda arpadan 504.064 akçe gelir elde edilmiştir. Toplam hasılatı 787.600 kg olan arpanın 3.938 kilesi öşür olarak ayrılmıştır. Bunun akçe olarak değeri ise 63.008 akçedir. Bu tahrirde kazada en fazla arpa ziraati yapan köy 2.240 kile ile Nefs-i Fota'dır. Bunun kıymeti ise 35.840 akçedir.¹¹⁵² Ardından 1.448 kile ve 23.168 akçe ile Süle Beylü, 1.276 kile ve 20.416 akçe kıymet ile Tarmura, 1.112 kile ve 17.792 akçe ile Çıkulduk ve Altun Taş, 1.096 kile ve 17.536 akçe ile Boğlar, 1.080 kile ve 17.280 akçe ile Karacalu ve Nısf Göllüce en fazla arpa ziraati yapan köylerdir.¹¹⁵³

1512 yılında 1 kile arpanın değeri 50 akçeye çıkmıştır. Buna göre kazada toplamda 17.936 kile arpa hasat edilmiştir. Bunun 1060 kilesi müd olarak yazılmıştır ve bu da 53 müd eder. Elde edilen arpanın kıymeti 896.800 akçedir. Bunun da 112.100 akçesi öşür olarak alınmış geriye kalan 784.700 akçesi de köylünün elinde kalmıştır. Toplamda 448.400 kg arpa üretilen kaza da en fazla üretim 1200 kile ile zeameti Fota da gerçekleşmiştir Arpanın toplam değeri ise 60.000 akçedir.¹¹⁵⁴ Bu köyün ardından sırayla 960 kile ve 48.000 akçe ile Gurgur, 880 kile ve 44.000 akçe hasılatlarıyla Uladı ve Bulkas, 832 kile ve 41.600 akçe ile de Buruncuk köyleri gelmektedir.¹¹⁵⁵

1529 yılına gelindiğinde ise, kazanın genelinde toplam 18.208 kile arpa üretimi yapılmıştır. 455.200 kg'a denk gelen bu miktarın kıymeti 910.400 akçedir. Bu tahrir de 1 kilesi 50 akçeden işlem görmüş olan arpanın 113.800 akçesi öşür olarak alındıktan sonra köylünün elinde 796.600 akçe kalmıştır. En fazla arpa hasatını 1.360 kile ile zeameti Fota gerçekleştirmiştir. Elde edilen ürünün akçe olarak değeri de 68.000'dir.¹¹⁵⁶ Diğer köyler ise sırayla şöyledir; 960 kile arpa ile Dağ Beyi mukataası köyleri, 800 kile arpa ile Gurgur'dur.¹¹⁵⁷

¹¹⁵¹ Buğday da olduğu gibi arpanın da ölçümünde kile ile birlikte müd kullanılmıştır. Toplamda bu tahrirde 130 müd arpa hasat edilmiştir. Müd kileye çevrilerek toplam hasata eklenmiştir.

¹¹⁵² BOA, TD, nr. 8, s. 136-139.

¹¹⁵³ BOA, TD, nr. 8, s. 129-130, BOA, TD, nr. 8, s. 126-127, BOA, TD, nr. 8, s. 127, BOA, TD, nr. 8, s. 117, BOA, TD, nr. 8, s. 126.

¹¹⁵⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 151-154.

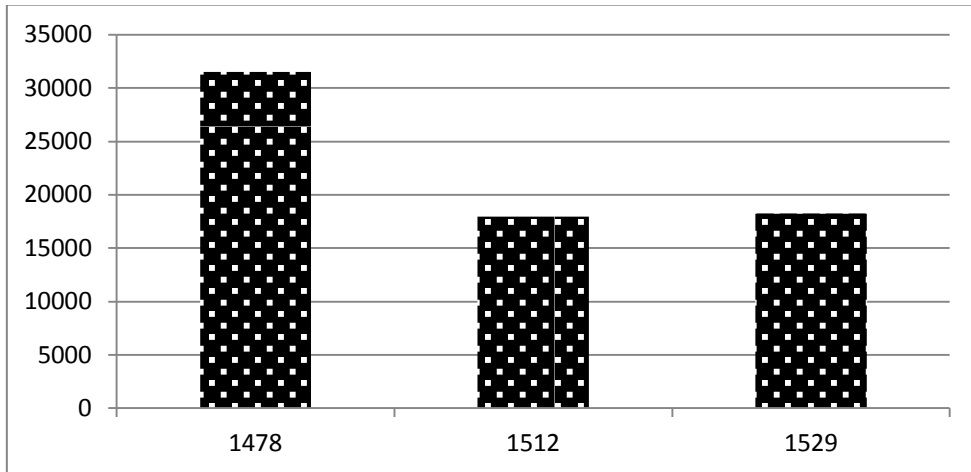
¹¹⁵⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 123-129, BOA, TD, nr. 87, s. 176-177, BOA, TD, nr. 87, s. 193, BOA, TD, nr. 87, s. 137-138

¹¹⁵⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 319-322.

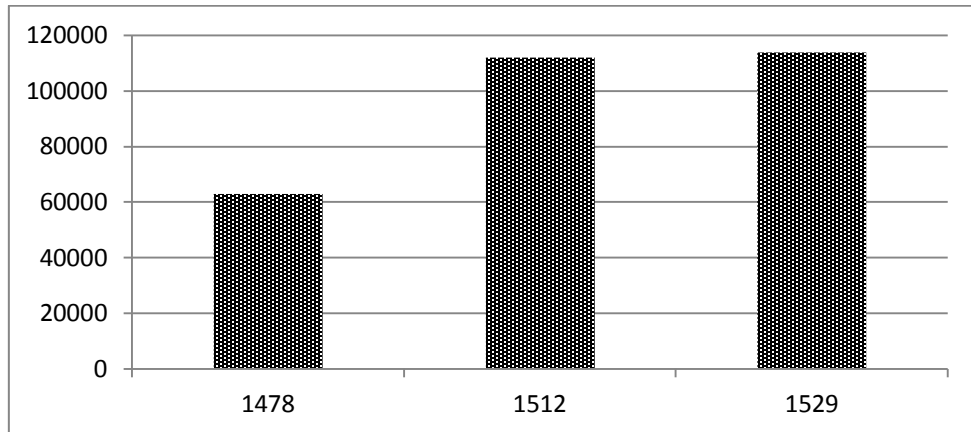
¹¹⁵⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 316-318, BOA, TD, nr. 148, s. 289-295.

Tahrir defterlerine göre arpanın üretim seyrine bakacak olursak 1478 ile 1512 yılları arasında kile olarak % 43 oranında üretimde düşüş yaşanmışken arpanın kıymetinde %75 oranında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Bu duruma 1512 yılında 1 kile arpanın değerinin 16 akçeden 50 akçeye yükselmiş olması etki etmiş olmalıdır. 1512 ile 1529 yılları arasında ise üretim ve öşür miktarı neredeyse sabit kalmış ve artış yalnızca %1,5 oranında gerçekleşmiştir. Yine akçe olarakta % 1,5 oranında artış gerçekleşmiştir. Arpadan en fazla öşür 113800 akçe ile 1529 yılında elde edilmiştir. 1478 ile 1512 yılları arasında arpa üretimindeki azalma 1696 kile olarak deftere yansımıştır. 1512 ile 1529 yılları arasında ise artış yalnızca 34 kiledir. Kile olarak en fazla üretim 1478 yılında gerçekleşmiştir. Ancak akçe olarak en fazla gelir 1529 yılında elde edilmiştir.

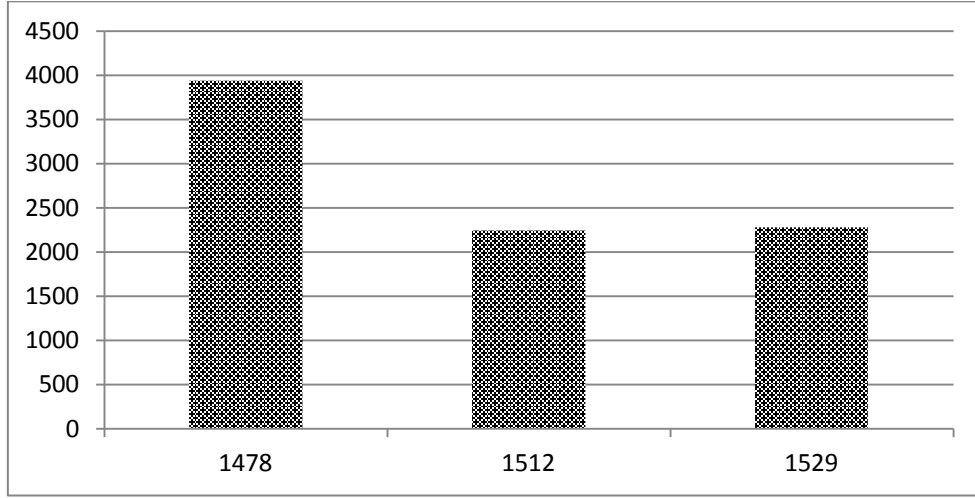
Şekil 17: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Arpa Miktarı (Kile)

Şekil 18: Tahrirlere Göre Arpa Mahsulünden Alınan Öşür (akçe)

Şekil 19: Tahrirlere Göre Arpa Mahsulünden Alınan Öşür (kile)

1.3.Çeltik

Buğdaygiller familyasından olan çeltik bitkisi, buğday ve mısır gibi besleyici değeri yüksek tahıllar arsında yer alır. Osmanlılar zamanında, kabuğu ayıklanmamış hali çeltik, kabuğu soyulmuş beyaz tanesi pirinç veya Farsça erz, safi erz, ak pirinç adlarıyla anılan bu bitkinin ziraatine büyük önem verilerek devlet tarafından teşvik edilmiştir. Çeltik ziraatinin yapıldığı yerler su kaynağına yakın, başka bir mahsulün ekilmediği boş toprak parçalarıydı ve buralara su kanalları yönlendirilerek ziraate elverişli hale getirilirdi. Çeltikçiler genellikle ortakçılık veya mukataa sistemi içinde tohumu devletten veya toprağın sahibinden alırlar, elde edilen mahsulü belirlenmiş nispetlerde paylaşırlar, ayrıca kendi paylarından öşür vergilerini öderlerdi.¹¹⁵⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nda çeltik ziraatı, genel olarak geçimlik köylü ekonomisi dışında mütalaa edilmektedir. Şüphesiz bunun en önemli sebebi çeltik ziraatının yoğun çaba, özel bir teknik ve bolca sulama gerektirmesidir. Dolayısıyla çeltik üretimi ancak bu çeşit imkânların değerlendirilebileceği alanlarda yapılabilmekte; haliyle, bu çeşit yerler için özel bir statü uygulanmaktadır. Nitekim çeltikçi reaya hemen her yerde,

¹¹⁵⁸ Feridun Emecen, "çeltik", *DVİA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 265-266

hizmetleri karşılığı bazı vergilerden muaf tutulmakta, diğer yandan hem ekimi yapılacak tohum miktarı hem de elde edilen ürünün tasarrufu sıkı kayıtlara bağlanmaktadır.¹¹⁵⁹

Tire Kazası'nda da büyük miktarda çeltik ziraatinin yapıldığını yine incelediğimiz defterlerden öğrenmekteyiz. Kazada çeltik ziraati “Çavuş Çeşmesi ve Dere Boyu ayağında ekilür”, “Kara suluk olunmak çeltük ekilür”¹¹⁶⁰, “bir pınar vardır suyu olunmak çeltük ekilür”¹¹⁶¹ ifadeleriyle kaydedilmiş olan arklarda gerçekleştirilmektedir. Ayrıca tahrir defterlerinde çeltiğin yetiştirildiği arkin adının yazılmadığı ve yalnızca çeltik hâsılının da yazıldığı yerlerde vardır. Bazen çeltik üretimi yapılan yerlerde başka ürünlerin de yetiştirildiği “çavuş çeşmesi ve dere yolu ayağında ekilür deyu defteri kadimde masturdur ama şimdi çeltük ekilmeyüb suyu ile yonca ekerler imiş” ifadesinden anlaşılmaktadır. “7-8 yılda bir ekilirmiş kanun-u defteri atik budur” , “çeltük beş altı yılda bir ekilür imiş” , “çeltük altı yılda bir ekilür” gibi ifadelerle defterlere kaydedilen çeltiğin tarımının kaç yılda bir yapılacağı da belirtilmiştir.

1478 yılında Tire Kazası'nda Çavuş Çeşmesi ve Dere Boyu ayağında 174, Kara Suluktan 100, suyunda çeltik ziraati yapılan pınardan ise 120 akçe çeltik hasılı alınmıştır. Kazada bu tahrirde toplamda çeltikten 2.179 akçe hasılat elde edilmiştir. En fazla çeltik öşrü Kiliselü köyünden elde edilmiştir.

1512 yılında kazada çeltikten elde edilen hasılda % 413 gibi çok büyük bir artış gerçekleşmiştir. Bu tahrirde toplam çeltik hasılı 11.181 akçe olarak yazılmıştır. Bunun 100 akçesi Kara Suluk'dan 200 akçesi suyunda çeltik tarımı yapılan pınardan, 177 akçesi ise Çavuş Çeşmesi ve Dere Boyu ayağından elde edilmiştir. Ayrıca bu tahrir de kaza genelinde en fazla çeltik tarımı Kedefye köyünde yapılmıştır. toplamda hasılı 7000 akçedir. Ve kazdaki çeltik hasılının % 62'sini oluşturur.¹¹⁶²

1529 yılına gelindiğinde ise çeltikten elde edilen toplam hasıl artmaya devam etmiştir. Bu tahrir de toplamda 12224 akçe hasıl kaydedilmiştir. Bunun 10000 akçesi

¹¹⁵⁹ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 82-83.

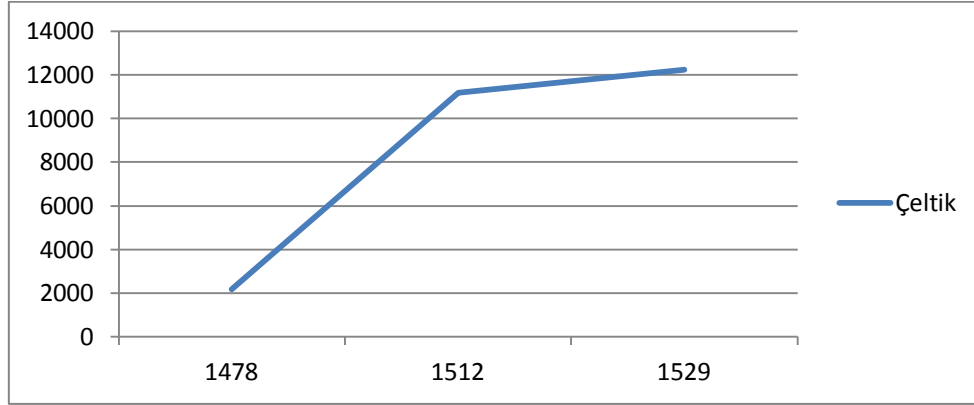
¹¹⁶⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 127.

¹¹⁶¹ BOA, TD, nr. 8, s. 122.

¹¹⁶² BOA, TD, nr.87, s.102-103.

yine bu tahrirde de en fazla hasıl elde edilen Kedefye'den alınmıştır.¹¹⁶³ Ayrıca 420 akçe çeltik öşürü de Dağ Beyi mukataasından elde edilmiştir.

Şekil 20: Yıllara Göre Çeltik Üretiminden Alınan Öşür Miktarı

1.4. Diğer Hububat Ürünleri ve Bakliyat

1529 yılında buğday ve arpanın dışındaki hububat ürünleri, çoğunlukla tek kalemde ve miktar belirtilmeden sadece tahrir kıymeti yazılarak kaydedildiği için burçak, çavdar, alef, darı, nohud, bakla, mercimek, yonca, börülcenin öşür miktarı ve muhtemel üretim miktarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle bu ürünlerin üretim seyrini belirlemek için üç tahrirdeki toplam alınan öşür miktarı karşılaştırarak bir değerlendirmede bulunulacaktır.

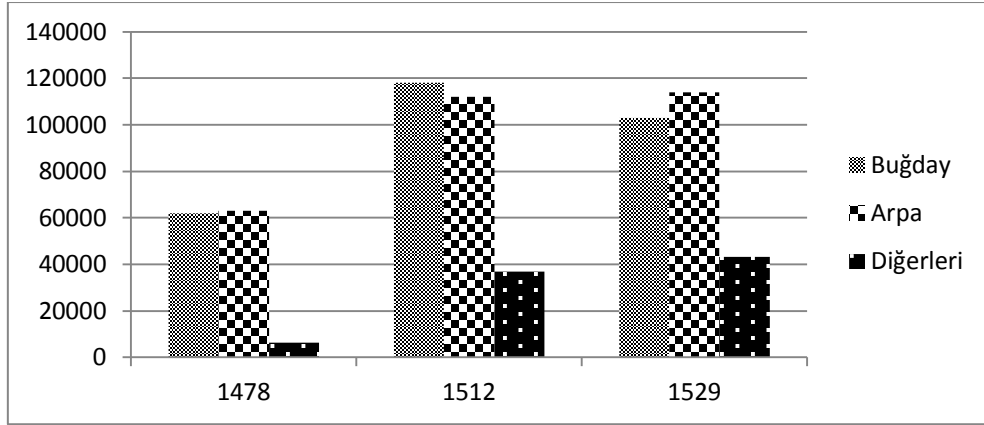
1478 yılı tahririne göre buğday ve arpa dışındaki diğer hububat ve bakliyat ürünlerinin toplam öşür miktarı şöyledir; burçaktan 1144, börülceden 3532, darıdan 1459, çavdardan 64, nohuddan 200, alefden 16, bakladan 48 akçelik öşür miktarları kaydedilmiştir. Toplamda tüm bu ürünlerden alınan öşür 6.463 akçedir. 1512 yılında ise; burçaktan 3439, milastan 462, aleften 330, yoncadan 630, sarudan 8685, börülceden 19090, darıdan 1850, çavdardan 650, bakladan 770, nohuttan 575, milastan 462 akçelik öşür elde edilmiştir. Toplam öşür miktarı ise 36.743 akçedir. 1529 yılı tahririnde tek bir kalem olarak yazılan burçak, çavdar, alef, darı, nohud, bakla, milas, mercimek, yonca,

¹¹⁶³ BOA, TD, nr.148, s.264-265.

börülce ve sair mahsulatin tek tek öşür miktarı bilinmemekle birlikte bu ürünlerden toplamda 43.293 akçelik öşür elde edilmiştir.

Hububat ve bakliyat dışındaki diğer mahsullerden alınan safi gelir, hepsinden %10 öşür alındığı kabul edilirse 1478 yılında 64.630, 1512 yılında 367.430, 1529 yılında 432.930 akçe civarındadır. Buna göre kazada en fazla üretim 1529 yılında gerçekleştirilmiştir. 1478 ile 1512 yılları arasında bu ürünlerden alınan toplam öşür miktarları arasındaki büyük fark dikkat çekicidir.

Şekil 21: Buğday, Arpa ve Diğer Hububatlardan Alınan Öşürün Kazadaki Dağılışı (akçe)

2.Bağ, Bahçe ve Bostan

Meyve ve sebze ile ilgili ürünler tahrir defterlerinde ve bu defterlerden hareketle yapılan çalışmalarda farklı başlıklar altında yazılmış olup, bunların genel anlamda yazımı ile ilgili tek düzelik olmadığı görülmüştür. Bazen bunlar öşr-i meyve, öşr-i bostan, öşr-i sebze veya öşr-i meyve ve sebze şeklinde kaydedilmiştir.¹¹⁶⁴ Tire Kazası'na ait tahrir defterlerinde de “öşr-ü bağat, öşr-ü bağ ve bağçe ve deym, öşr-ü bağat ve haracı bağçe şeklinde ifadelerle kaydedilmiştir. Tire Kazası'nda bir hayli önemli yer tutan meyve ve sebzeçilik halkın en önemli geçim kaynakları arasında yerini almıştır.

¹¹⁶⁴ İbrahim Solak, “Osmanlı imparatorluğu Döneminde Anadolu'da Meyve ve Sebze Üretimi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 24, Konya, Güz 2008, s.220.

XV. ve XVI. yüzyıl kayıtlarına göre kaza da armud, kestane, zeytin, bostan, limon, incir ve muhtelif meyveler yetiştirilmekteydi. Yetiştirilen mahsuller bazen ayrı ayrı bazen de tek kalem olarak yazıldığı için biz burada ürünlerden alınan öşürleri toplayarak tahmini bir hesaplama yapacağız. Buna göre 1478 yılında kaza genelinde bağ, bağçe, bağat ve deymden alınan öşür miktarı toplamda 12.900 akçedir. Kaza da en fazla bağ ve bağçe öşrü alınan köy 3950 akçe ile Boynu Yoğun köyüdür.¹¹⁶⁵ Bu köyün ardından 2255 akçe öşürle Çenberiyeye gelir.¹¹⁶⁶ 1512 yılına gelindiğinde bağ, bağçe, bağat ve deymden alınan toplam öşür miktarı 24.615'e çıkmıştır. Bu tahrirde de kaza da en fazla öşür alınan köy Boynu Yoğundur ve elde edilen öşür miktarı 2200 akçedir.¹¹⁶⁷ Onu 2000 akçelik öşür ile Hacı Oğlu köyü takip eder.¹¹⁶⁸ 1529 yılında kaza genelinde alınan öşür miktarı artmaya devam etmiş ve toplamda 37795 akçelik öşür elde edilmiştir. Bunun 6500 akçesi Zeamet-i Fota'dan elde edilmiştir. En çok öşür alınan diğer köyler ise şöyledir; 3064 akçe ile Dağ Beyi mukataası köyleri¹¹⁶⁹, 2000 akçe ile Eğri Dere köyüdür.¹¹⁷⁰

Tire Kazası'ndaki bostan öşrü 1478 yılı tahririne göre 1784 akçedir. Bunun büyük kısmını da Boynu Yoğun köyünden elde edilmiştir. Bu köyden alınan öşür miktarı 618 akçedir. 1512 yılında % 611 oranında artarak 6018 akçeye yükselmiştir. En fazla öşür 900 akçe ile Çenberiyeye köyünden alınmıştır.¹¹⁷¹ 1529 yılında kazada bostandan alınan öşür miktarı artmaya devam etmiş ve toplam öşür miktarı 6993 akçe olmuştur. En fazla bostan öşrü alınan köy ise Çıkulduk ve Altun Taş olmuştur. Toplam da köylerden 1350 akçe öşür alınmıştır.¹¹⁷²

Ege bölgesinin önemli tarım ürünlerinden olan incire ise TD 8 ve TD 87 numaralı defterlerde rastlamaktayız. TD 148 numaralı defterde kaydı olmaması incirin kazada artık yetişmediği anlamına gelmez. Nitekim Çenberiyeye köyünde olduğu gibi bağat ve incir öşrü birlikte yazılmıştır. Öşür miktarı 1150 akçedir. 1478 ve 1512

¹¹⁶⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 97-98.

¹¹⁶⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 95-96.

¹¹⁶⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 167-168.

¹¹⁶⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 170-171.

¹¹⁶⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 316-318.

¹¹⁷⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 260-262.

¹¹⁷¹ BOA, TD, nr. 87, s. 161-162.

¹¹⁷² BOA, TD, nr. 148, s. 329.

yıllarında yetiştirilen incirden alınan öşür miktarlarına bakacak olursak 1478 yılında 1200 akçelik öşür kaydedilmişken 1512 yılında 800 akçelik incir öşrü kaydedilmiştir. 1478 yılında armud için alınan öşür miktarı 497 akçedir. 7 köyde yetiştirilen armuddan en fazla öşür 400 akçe ile Gerder mezrasından elde edilmiştir.¹¹⁷³ 1512 yılında 110 akçeye düşmüş olan armud öşrü 1529 yılında 165 akçeye çıkmıştır. 1512 yılında yine 7 köyde yetiştirilen armud 1529 yılında 5 köyde kaydedilmiştir.

Tire Kazası'nda elde edilen öşürün önemli bir kısmında yine kestane öşründen elde edilmiştir. 1478 yılında 1158 akçe kestane öşrü alınan kazada en fazla kestane öşrünü ödeyen köy 700 akçe ile Malanda ve Manastır köyleridir.¹¹⁷⁴ Bunların ardından 300 akçe ile Çavuşlu köyü gelmektedir.¹¹⁷⁵ 1512 yılında alınan öşür miktarı artmış ve 1795 akçeye çıkmıştır. Bu tarihte en fazla kestane öşrü yine Malanda ve Manastır köylerinden elde edilmiştir. Alınan öşür 1000 akçedir.¹¹⁷⁶ 1529 yılına gelindiğinde ise kestane üretiminde önemli bir artış gerçekleşmiş ve alınan öşür 4295 akçeye çıkmıştır. 2550 akçelik öşür ile en fazla kestane öşrü Dağ Beyi mukataasından elde edilmiştir.¹¹⁷⁷

Kazada üretimi yapılan limondan ise 1478 yılında 136 akçe öşür alınmıştır. Bu tahrirde yalnızca Manda köyünde limon üretimi yapılmaktadır.¹¹⁷⁸ 1512 yılında Manda ile birlikte Bayram Gazilü köyünde de limon üretimi yapılmaya başlanmıştır. Köylerde elde edilen öşür miktarı ise 60 akçe ile Manda, 20 akçe ile Bayram Gazilü'dür. 1529 yılında üç köyde toplamda limondan 145 akçe öşür alınmıştır. Bunun 30 akçesi Manda köyünden, 50 akçesi Boynu Yoğun köyünden, 65 akçesi de Bayram Gazilü köyünden alınmıştır.¹¹⁷⁹

Piyaz, sir ve sair sirvandan alınan öşür miktarına bakacak olursak, 1478 yılında 12 akçelik bir öşür kaydedilmişken 1512 yılında öşür miktarı 637 akçeye yükselmiştir. Piyaz, sir ve sair sirvandan alınan öşür miktarı 1529 yılında % 139 oranında artarak 1528 akçeye ulaşmıştır. TD 8 numaralı defterde yalnızca iki köyde kaydedilmiş olan

¹¹⁷³ BOA, TD, nr. 8, s. 143.

¹¹⁷⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 131.

¹¹⁷⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 99.

¹¹⁷⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 165.

¹¹⁷⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 316-318.

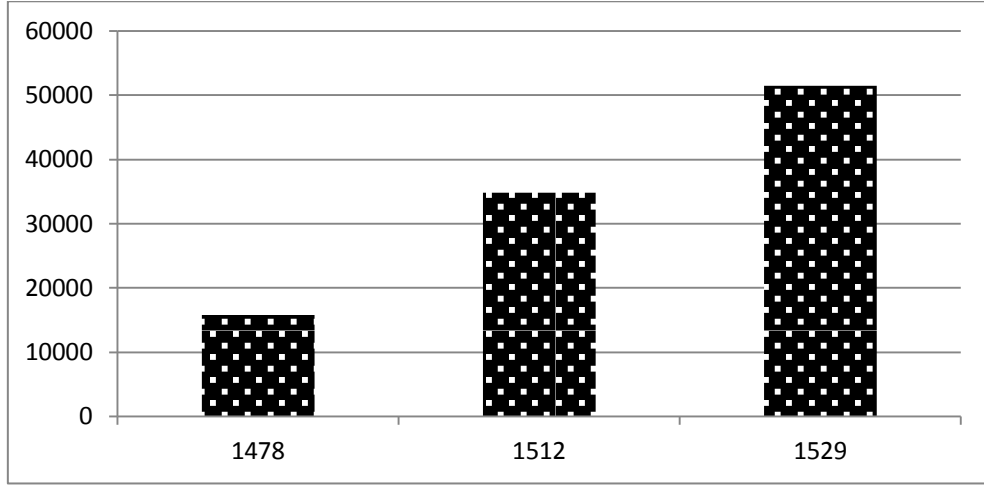
¹¹⁷⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 140.

¹¹⁷⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 324, BOA, TD, nr. 148, s. 337-338, BOA, TD, nr. 148, s. 349.

ürünler, TD 87 numaralı defterde 19 köyde üretilmeye başlanmıştır. 1529 yılında bu sayı 21 köye ulaşmıştır. Kaza da 1529 yılında en fazla öşür ödeyen köy 263 akçe ile Ulu Menallu ve Kiçi Menallu köyleridir.¹¹⁸⁰

Kazanın bütününe bakıldığında incelediğimiz dönem içinde bağ, bahçe ve meyveden alınan öşür miktarı sürekli artmıştır. Bu meyanda üretiminde 50 küsur yıllık zamanda sürekli arttığı düşünülebilir. Bu artışta en büyük paya elbette ki bağ, bahçe, bağat ve deym sahiptir. Yine bostan üretiminin de özellikle 1529 yılına gelindiğinde öşür miktarına göre hatırı sayılır bir noktaya ulaştığı görülmektedir.

Şekil 22: Tahrir Defterlerine Göre Bağ, Bahçe ve Meyvelerden Alınan Toplam Öşür Miktarının Değişim Seyri

3.Sanayi Ürünleri

Belgelerde kayıtlı; asiyab, bezirhane, yağhane, boyahane, şemhane, debbağhane, kirişhane vb. gibi tesisler o dönemin sanayi tesisleridir.¹¹⁸¹ Bu tesisler için gerekli ürünler yine o bölgede üretilen ürünlerden sağlanmış olmalıdır. Buna göre XV. ve XV. yüzyılda Tire Kazası'nda yetiştirilen sanayi ürünlerini pamuk, zeytin, susam, keten, kendir ve kenevir oluşturmaktadır.

¹¹⁸⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 338-339.

¹¹⁸¹ Osman Gümüşçü, a.g.e. , s. 198.

3.1.Pamuk

XV. ve XVI. yüzyılda Tire Kazası'nda sanayi bitkileri arasında kuşkusuz il sırayı pamuk almaktadır. Öşrü pembe başlığı altında kaydedilen Pamuk kaydedilirken öşrün miktarı değil, tahrir kıymetinin kaydedilmiş olması üretim miktarının belirlenmesini engellemektedir. Pamuk, nemli, kumlu ve alüvyonlu, besin değeri yüksek topraklarda yetişir. Etraflarına yapışan liflerden ayrılan tohumlarından çıkarılan yağ yemeklik olarak kullanıldığı gibi, folklorik tıpta tedavi edici özellik taşır. Artan küsbesi ise hayvan yemi olarak değerlendirilir. Yatak, yorgan gibi ev eşyaları yapımında da büyük yeri olan pamuğun en mühim kullanım alanı dokuma sanayidir.¹¹⁸² Dokuma sanayii ham maddesi olarak pembe (pamuk), önemli bir ihtiyaç malzemesidir.¹¹⁸³ Yelken bezinin temel hammaddeleri pamuklu, keten ve kendirdir. Bu iş için kullanılan ham pamuğun yarıdan fazlası değilse bile önemli bir kısmı Anadolu'nun Ege kıyularından, özellikle de Aydın ve Saruhan sancakları ile Bergama kazasından elde edilirdi.¹¹⁸⁴

Pamuk da hububat da olduğu gibi memnu' meta meyanında değerlendirilmektedir. Bu itibarla, pamuk ve pamuk ipliğinin ticaretini de devlet kontrolü altına almıştır.¹¹⁸⁵ Pamuk üretiminin yaygın olduğu yerlerde dokumacılık gelişmiştir.¹¹⁸⁶ XVI. yüzyılda pamuk ve pamuk ipliği ihracatının yasak olmasına karşın bu yasak ciddi biçimde uygulanmamıştı. Tire dokumacıları bu bölgede üretilen pamuk ipliğinin yalnız Venedik'e değil, İspanya'ya bile satıldığını öne sürerek şikâyet etmişlerdi. Bu ticaretteki karın bazı tüccarları, bütün resmi yasakları çiğnemeye itecek kadar yüksek olduğu anlaşılıyor. Tire ve Bayındır da oturan kişilerin yanı sıra bazı yöre köylerindeki il erlerinin bir kısmı da bu işle uğraşır.¹¹⁸⁷

Tire Kazası'nın hemen bütün köylerinde yetiştirilen pamuktan incelediğimiz dönemlerde öşür miktarı 12.000 akçenin üzerinde seyretmiştir. Pamuk için bütün kaza da ödenen öşür 1478 yılında 12.571, 1512 yılında 36.772, 1529 yılında ise 24.562

¹¹⁸² Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 127.

¹¹⁸³ Ahmet Nezih Turan, a.g.e. , s. 89.

¹¹⁸⁴ Suraya Faroqhi, a.g.e. , s. 158.

¹¹⁸⁵ Cahit Telci, a.g.t. , s. 260.

¹¹⁸⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 128.

¹¹⁸⁷ Suraya Faroqhi, a.g.e. , s. 169.

akçedir. 1478 ile 1512 yılları arasında üretimde % 192 oranında artış yaşanmasına karşın 1512 ile 1529 yılları arasında % 33 civarında azalma yaşanmıştır. En fazla üretim 1512 yılında gerçekleşmiştir.

Köy bazında baktığımızda 1478 yılında Ulu Menallu ve Kiçi Menallu ödedikleri 4000 akçe öşür ile ilk sırayı alır.¹¹⁸⁸ Bu köyü 1390 akçe öşür ile Kara Güvençlü, 1100 akçe öşür ile Ahmedlü ve 1080 akçe öşür ile Alıklu köyleri takip eder.¹¹⁸⁹ 1512 yılında yine 7000 akçe ile en fazla öşür veren köy Ulu Menallu ve Kiçi Menallu köyleridir.¹¹⁹⁰ Onun ardından 3400 akçe ile Boğlar, 2260 akçe ile Dağlamalu, 2200 akçe ile Alıklu, 2100 akçe ile Süle Beylü köyleri gelir.¹¹⁹¹ Ayrıca kazada 1000 akçe ile 2000 akçe arası öşür veren 9 köy vardır. 1529 yılında önceki iki defterde olduğu gibi durumu değişmeyen Ulu Menallu ve Kiçi Menallu köyleri 3499 akçe ile en çok öşür veren ilk köydür.¹¹⁹² 1950 akçe öşür ile ikinci sırayı bu sefer Bulkas köyü almıştır.¹¹⁹³ Bulkas köyünden başka köyde 1000 akçe ile 2000 akçe arası öşür veren 5 köy daha vardır.

3.2.Zeytin

Zeytin özellikle Akdeniz bölgesinde eski çağlardan beri yetiştirilmektedir. Şartların uygun olduğu yerlerde kıyı şeridinde 200 metrelik bir alanda ve 600-700 metre yüksekliğe kadar görülür. Killi, kireçli, kuru ve su geçiren toprakları seven ve dikildikten dört ila sekiz yıl sonra ürün vermeye başlayan zeytin 10-15. yıllarda en yüksek ürün seviyesine ulaşır. Zeytin sadece tane olarak yenen ve yağı çıkarılan bir yiyecek maddesi değildir. Zeytinyağı mutfak dışında da kullanılan mühim bir maddedir. Sabunun ham maddesidir. Kerestesi ise mobilya imalatında kullanılır. Dolayısıyla zeytin bir sanayi hammaddesidir.¹¹⁹⁴

1478 yılında kaza genelinde toplam 70 akçe öşür alınan zeytinden 1512 yılında 766 akçe öşür alınmıştır. 1478 yılında kazada iki yerde zeytin üretimi yapılmaktadır.

¹¹⁸⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 104.

¹¹⁸⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 128, BOA, TD, nr. 8, s. 125, BOA, TD, nr. 8, s. 128-129.

¹¹⁹⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 168-169.

¹¹⁹¹ BOA, TD, nr. 87, s. 165-166, 180, 181, 185-186.

¹¹⁹² BOA, TD, nr.148, s.338-339.

¹¹⁹³ BOA, TD, nr.148, s.355.

¹¹⁹⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s.124-125.

Bunlar Düzen köyü ve Emir Ahur çiftliğidir.¹¹⁹⁵ 1512 yılında ise 8 köyde zeytin üretimi yapılmaktadır ve en fazla öşür ödeyen köy 450 akçe ile Kozluca köyüdür. Bunun ardından 100 akçe öşür ile Buruncuk köyü, 100 akçe ile Düzen köyü gelmektedir.¹¹⁹⁶ 1529 yılında ise alınan öşür miktarı 520 akçeye düşmüştür. 1529 yılında 5 köyde zeytin üretimi yapılmaktadır. En fazla üretim 150'şer akçelik öşür ile Düzen köyü ve Uladı köylerinde yapılmaktadır.¹¹⁹⁷

3.3.Keten, Kendir ve Kenevir

XV. ve XVI. yüzyıllarda Tire Kazası'nda keten ve kendir bir endüstri bitkisi olarak önemli yer tutuyordu. Keten tohumundan yemeklerde kullanılan yağ ve türlü ev ilaçları elde edilirken, kendir de ip yapımında kullanılıyordu.¹¹⁹⁸ Yelken bezinin temel hammaddeleri pamuklu, keten ve kendirdir.¹¹⁹⁹ Keten ve kenevir her iklimde yetişebilirse de ılıman iklimi, kumlu balçık toprakları sever. Kenevirin çok sağlam olan liflerinden çuval, çadır ve yelken bezleri dokunur halat yapılır. Tohumları ise hem yumuşak sabun yapımında ve boyacılıkta kullanılır, hem de yem olarak kuşlara verilir.¹²⁰⁰ Kenevir Osmanlı Anadolu'sunda en çok Samsun ve civarında yetiştirilmekle birlikte Aydın ve Saruhan sancaklarında da yetiştirilmekteydi. Tersanenin kendir gereksiniminin bir kısmı Aydın ve Saruhan vilayetlerinin zengin tarım alanlarından karşılanmıştır.¹²⁰¹

Tahrir defterlerinde tek kalemde yazılan keten, kendir ve kenevirden 1478 yılı tahririne göre kaza genelinde 5.143 akçelik öşür alınmıştır. En fazla öşür ise 929 akçe ile Gerder mezrasından alınmıştır.¹²⁰² 1512 yılında kaza genelinde 1000 akçenin üzerinde öşür alınan iki köy kaydedilmiştir. Bunlar en yüksek öşür miktarı ile Çalica ve Baklacı köyleri ve Gurgur ve ona bağlı köylerin toplamından elde edilmiştir. Çalica ve Baklacıdan 1310 akçe öşür alınırken Gurgur'dan 1000 akçe öşür alınmıştır. Bu tahrirde

¹¹⁹⁵ BOA, TD, nr.8, s.132, BOA, TD, nr.8, s.104.

¹¹⁹⁶ BOA, TD, nr.87, s.169-170, BOA, TD, nr.87, s.137-138, BOA, TD, nr.87, s.103.

¹¹⁹⁷ BOA, TD, nr.148, s.339-340,

¹¹⁹⁸ Huricihan İslamoğlu, a.g.e. , s.241.

¹¹⁹⁹ Suraya Faroqhi, a.g.e. , s. 158.

¹²⁰⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 129.

¹²⁰¹ Suraya Faroqhi, a.g.e. , s. 162.

¹²⁰² BOA, TD, nr. 8, s. 143.

toplam öşür miktarı 9.136 akçedir.¹²⁰³ 1529 yılında ise 1000 akçenin üzerinde öşür elde edilen 5 köy kaydedilmiştir. Bu tahrirde en fazla öşür ödeyen köy 2650 akçe ile zeameti Fota'dır.¹²⁰⁴ Bunun ardından 1500 akçe ile Dağ Beyi mukataası köyleri, 1400 akçe ile Çıkılduk ve Altun Taş, 1300 akçe ile Manda, 1200 akçe öşür ile Çalica ve Baklacı köyleri gelir. 1529 yılında bu ürünlerden alınan öşür miktarı 14.597 akçeye ulaşmıştır.¹²⁰⁵ Genel olarak baktığımızda keten, kendir ve kenevir üretiminin elli küsur yıllık zaman diliminde sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu artışın oranları 1478 ile 1512 yılları arasında % 77 civarında iken 1512 ile 1529 yılları arasında % 59 civarında gerçekleşmiştir.

3.4.Susam

XV. ve XVI. yüzyılda Tire Kazası'nda yetişen sanayi bitkilerinden biri olan susamın değerlendirilme şekli hakkında bir kayıt olmamakla birlikte, bir takım işlemlerden geçirilerek en azından yağından istifade edildiği veya tahin yapımında kullanıldığı tahmin edilmektedir.¹²⁰⁶ Bir yıllık otsu bir bitki olan susam daha çok humuslu toprakları sever; ancak kalkerli topraklarda susam ziraatı için uygundur. Anadolu'da Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde yetiştirilen susamın yağlı tohumları hamur işlerinde kullanılırken yağından daha çok tahin yapılır.¹²⁰⁷

Susamdan alınan öşür miktarına baktığımızda, 1478 yılında kaza genelinde toplam 3238 akçe susam öşürü alınmıştır. En fazla öşür alınan köy ise 600 akçe ile Ulu Menallu ve Kiçi Menallu'dur. Onun ardından 480 akçe susam öşürü ile Bayram Gazilü köyü gelir.¹²⁰⁸ 1512 yılında ise susamdan alınan öşür miktarı artmış ve 4727 akçeye ulaşmıştır. Bu tahrirde kazada en fazla öşür 500'er akçe ile zeameti Fota ve Tarmura köylerinden alınmıştır. Bunların ardından 400 akçe ile Gurgur gelir.¹²⁰⁹ Susam öşürü 1478 ve 1512 yıllarında ayrı yazıldığı halde 1529 tahririnde buğday ve arpa dışındaki

¹²⁰³ BOA, TD, nr. 87, s. 123-129, BOA, TD, nr. 87, s. 172-173.

¹²⁰⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 319-322.

¹²⁰⁵ BOA, TD, nr. 148, s. 316-318, 324, 329, 343.

¹²⁰⁶ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 90.

¹²⁰⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 133.

¹²⁰⁸ BOA, TD, nr. 8, s. 104, BOA, TD, nr. 8, s.105.

¹²⁰⁹ BOA, TD, nr. 87, s. 123-129, BOA, TD, nr. 87, s. 151-154, BOA, TD, nr. 87, s. 160-161.

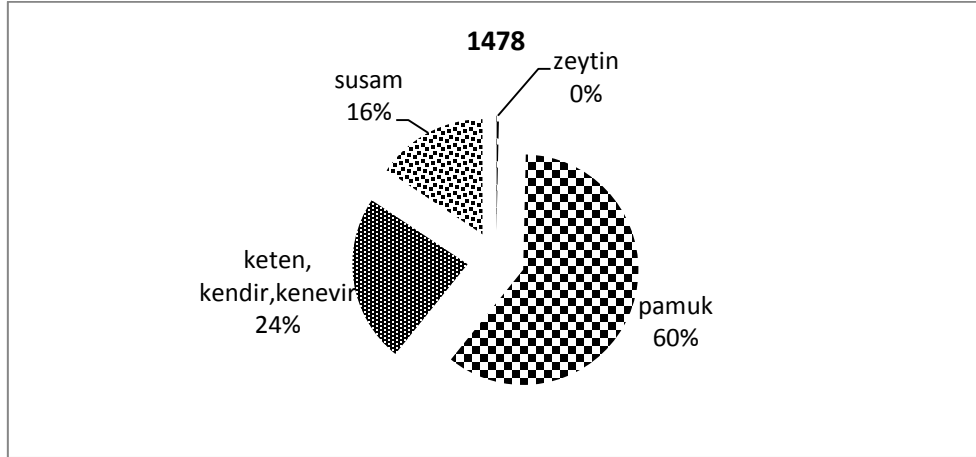
bakliyat ürünleri ile birlikte yazılmış olduğundan 1512 ile 1529 yılları arasındaki gelişimini takip edemiyoruz.

3.5.Sumak

Sakızağaçgillerden küçük bir ağaççık olan sumağın çiçekleri baharat olarak, yaprakları da ihtiva ettiği tanen ve bazı boya maddeleri dolayısıyla dericilikte ve kumaş boyamada kullanılır. Yapraklar kırmızılaşınca toplanıp kurutulur ve toz haline getirilir. Öşre konu olan da yaprağıdır. Anadolu'da güneyde, Karadeniz ve Marmara bölgelerinde yetişir.¹²¹⁰

Tire Kazası'nda 1478 yılı tahririnde yalnızca Akça Hisar köyünde bulunan sumaktan 40 akçe öşür alınmıştır.¹²¹¹ 1512 yılında yine Akça Hisar köyünde yatıştırılan sumaktan bu sefer 100 akçe öşür alınmıştır. Bu tahrirde İncircik köyünde de sumak yetiştirilmeye başlanmış ve 20 akçe öşür alınmıştır.¹²¹² 1529 yılına gelindiğinde sumak üretiminde çok fazla bir değişiklik olmamıştır. Önceki tahrirde olduğu gibi bu tahrirde de Akça Hisarda sumaktan 100 akçe alınmıştır. İncircikten alınan öşür miktarı 30 akçeye yükselmiştir.¹²¹³

Şekil 23: 1478 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları

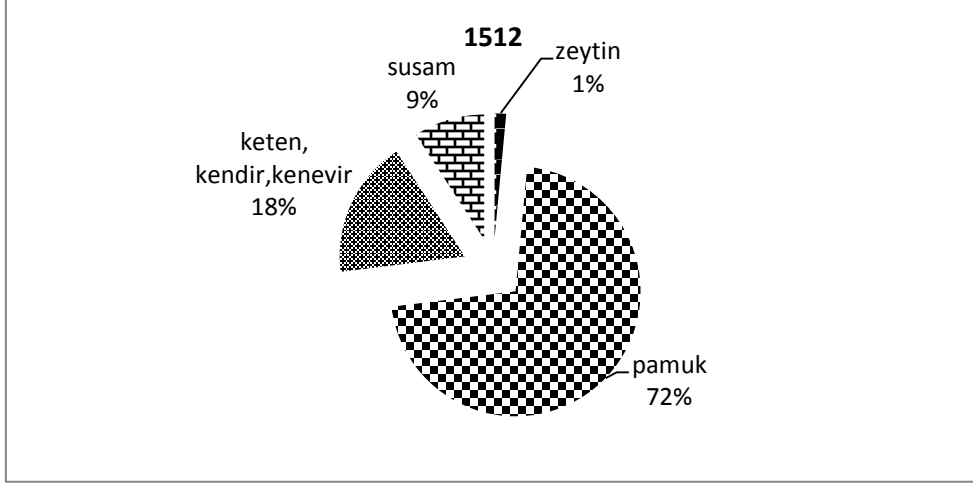
¹²¹⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 133.

¹²¹¹ BOA, TD, nr. 8, s. 121-122.

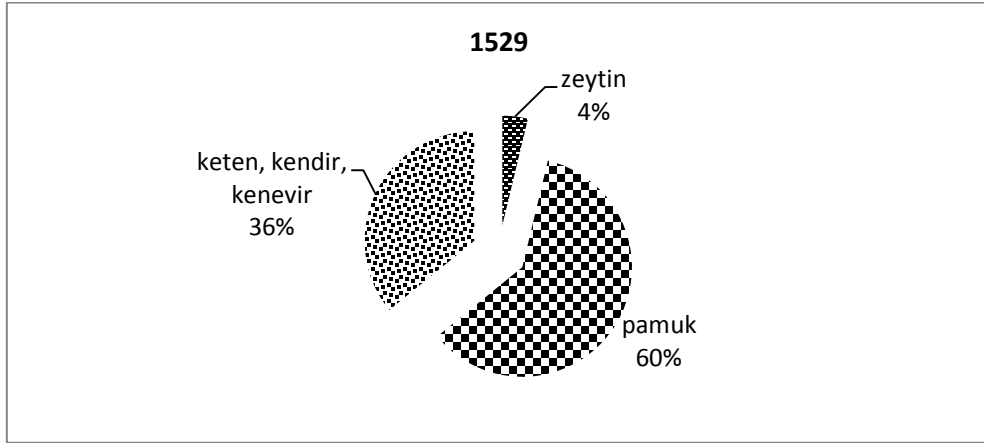
¹²¹² BOA, TD, nr. 87, s. 173-174, BOA, TD, nr. 87, s. 174.

¹²¹³ BOA, TD, nr. 1488, s. 343-344, BOA, TD, nr. 148, s.345.

Şekil 24: 1512 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları

Şekil 25: 1529 Yılı Sanayi Bitkilerinden Alınan Öşür Oranları

C.Küçük İşletmeler ve Pazarlar

1.Değirmenler

Anadolu coğrafyası içerisinde hemen hemen her yerde değirmenlere rastlanılabilmektedir. Değirmenler dönemin önemli sanayi kollarından biridir. Genellikle tahılın öğütülerek un haline getirildiği değirmenler, muhtemelen hayvanların

ihtiyacı olan yemin imalinde de kullanılmaktaydı.¹²¹⁴ Osmanlılar hububatta kazanın kapalılığı prensibini benimsemişlerdir. Yani ürün yetiştigi kazada sarf edilir. Ancak kıtlık gibi bir durumda ihtiyaca göre önce yakın kazalardan, imkân olmadığı zamanlarda daha uzak yerlerden ve devletin müsaadesine bağlı olarak sevk edilebilirdi. Kaza kendi kendine yetmek zorunda olunca da buğdayı un haline getirmek için değirmenlere ihtiyaç duyulacaktır. Değirmenler çalışma sürelerine göre resm öderlerdi. Aydın kanunnamesinde değirmenlerden alınacak resim miktarları tespit edilmiştir. Su değirmenlerinin tam yıl çalışanlarından 60, altı ay çalışanlarından 30 akçe alınır. Bundan daha az çalışanlar çalıştıkları altı ay başına beş akçe öderlerdi. Yel değirmenlerinin yıllığı 24 akçe olarak tespit edilmiştir.¹²¹⁵ Tetkik ettiğimiz Tire Kazası tahrir defterlerinde değirmenler bab cinsinden değerlendirilmiştir. Değirmenlerde dönen taş sayısına bab denmektedir. Tire Kazası dâhilindeki değirmenlerde birden fazla bab'a sahip değirmenler de mevcuttur.¹²¹⁶

Tire Kazası'nda 1478 yılında 13 köyde değirmen bulunmaktadır. Bu köylerde değirmenlerden toplam 1845 akçe asiyab resmi alınmıştır. Toplam bab sayısı ise 45'tir. 1512 yılında ise değirmen bulunan köy sayısı 16'ya çıkmıştır. Toplamda bu köylerden alınan değirmen resmi ise 3410 akçedir. Bab sayısı ise 80 olmuştur. 1529 yılına gelindiğinde ise kaza genelindeki değirmenlerden alınan resm miktarı 4525 akçe olmuştur. Bab sayısı 86'ya ulaşmıştır. Bu tahrirde de bir önceki tahrirde olduğu gibi değirmen bulunan toplam köy sayısı 16'dır. XVI. yüzyıl başlarından sonlarına doğru Tire Kazası değirmenlerinde hem sayı hem de mevcut değirmenlerde bab olarak artış görülmüştür. Özellikle 1478 ile 1512 yılları arasında artış dikkat çekici boyuttadır.

Tahrir defterlerinde ayrıca asiyab-ı haraş olarak kayıtlı değirmenlerde mevcuttur. 1478 yılında 30 akçelik resm ödenen haraş değirmeni Falaka ve Çit köyünde bulunmaktadır.¹²¹⁷ 1512 ve 1529 yıllarında ise Buruncuk köyü ile birlikte 1529 yılında

¹²¹⁴ Volkan Ertürk, a.g.t. , s. 325.

¹²¹⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 135-136.

¹²¹⁶ Volkan Ertürk, a.g.t. , s. 325.

¹²¹⁷ BOA, TD, nr.8, s. 98.

ayrıca Küçük Kedefye köyünde de asiya-bı haraş kaydedilmiştir. Bunların resm miktarı yazılmamış olmasına karşın 3 bab olduğu belirtilmiştir.¹²¹⁸

2.Tahunhane

Tire Kazası'nda susam tarımının yapıldığını yukarıda sanayi ürünleri kısmında belirtmiştik. Susam üretimine bağlı olarak Tire Kazası'nda susamın işlendiği tahunhanelerde belirtmek gerekir. Tahrir defterlerine göre kazadaki tahunhaneler mukataaya verilmişlerdir. 1478 yılında nefis-i Fota'da ki tahunhaneden 24.000 akçe gelir tahsis edilmiştir.¹²¹⁹ 1478 yılında yalnızca tahunhane olarak yazılmışken 1512 yılında mukataa gelirleri içinde verilen tahunhaneden bu tahrirde göre 38.333 akçe gelir elde edilmiştir.¹²²⁰ Yine bu tahrirde Fota karyesindeki tahunhaneden 20.000 akçe alınmıştır.¹²²¹ 1529 yılında da Tire tahunhanesinde 38333 akçe, Fota karyesi tahunhanesinden 20000 akçe alınmıştır.¹²²²

3.Pazarlar

Hangi merkezlerde pazar yerleri bulunduğu tahrir defterlerindeki ihtisab ve bac-ı bazar resimlerine bakılarak tespit edilebilmektedir. Pazarlarda satılan mallardan bac alınırdı.¹²²³ Sadece Tire de değil benzer vasıflardaki şehirlerde olduğu gibi şehrin önemli gelir kalemlerinden bir tanesi bac-ı bazardır. 1478 yılında kaydına rastlayamadığımız bac-ı bazar vergisi 1512 yılında nefis-i Tire'de 73500 akçe olarak yazılmıştır.¹²²⁴ Ayrıca Fota karyesinde bad-ı heva, yava, kaçgun ve bac-ı bazar şeklinde toplu olarak kaydedilen vergi birimlerinden 9.000 akçe alınmıştır.¹²²⁵ Aynı tahrirde "bac-ı bazar der karye-i Emirlü tabi Tire hasıl 500" şeklinde kayıtlı ayrı bir bac vergisi daha vardır. 1529 yılı tahririnde ise padişah hası olan bac-ı bazar vergisi 72.000

¹²¹⁸ BOA, TD, nr. 148, s.304-305, BOA, TD, nr. 148, s.342.

¹²¹⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 139.

¹²²⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 122.

¹²²¹ BOA, TD, nr.87, s. 122.

¹²²² BOA, TD, nr.148, s. 287-288.

¹²²³ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 200.

¹²²⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 122.

¹²²⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 151-152.

akçedir.¹²²⁶ Ayrıca Eğri Dere köyünden 400 akçelik bac-ı bazar vergisi alınmıştır.¹²²⁷ 1512 yılı ihtisab resmi ise 92.000 akçedir.¹²²⁸ 1529 yılında alınan vergi çok büyük oranda düşmüş ve 11.00 akçe olmuştur.¹²²⁹

4.Diğerleri

Küçük işletmeler ve pazarlar içinde değerlendirebileceğimiz diğer kalemler ise mukataaya verilen sanayi kollarıdır. Mukata'a, kesim manasını taşımakta olup, geliri kimseye dirlik olarak verilmeyip, doğrudan devlet hazinesine alınan vergi ve gelir kaynaklarına denmektedir. Ayrıca mukata'a usulü, Osmanlı maliyesinin bir vergi toplama biçimidir. Tımar sisteminin uygulandığı her yerde merkez hazinesinin nakit ihtiyacını karşılamak için memleketin en zengin vergi ve gelir kaynakları mukata'a olarak ayrılmıştır. Bunlar cizye, ağnam, damga, bac, ihtisab, boyahane, bazı büyük Yörük grupları ve bütün bir köy veya köy içinde bazı kesimler mukata'aya kaydedilmişlerdir. Mukata'a statüsünde yazılan şahıslar çift, nim çift, bennak resimleri yerine vergi olarak kararlaştırılmış olan belli bir miktar ödemektedirler. Ancak bu tatbikat daha ziyade XV. asırda olmuştur. XVI. asırda mukata'a hanelerine dâhil olanlar da diğer köylüler gibi çift resmini ödemeye başlamışlardır. XVI. asırda ise mukata'a hanelerinin de tımara çevrilmiş olduğu görülmektedir. Ancak bunlar tahrir defterlerine yine mukata'a olarak geçmişlerdir. Muhtemelen buradaki mukata'a yazılan cemaatlerde de aynı durum söz konusudur.¹²³⁰

Mukata'a, hazineye gelir sağlayan bir kurumdur. Konusu, maden ocağı, tuzla gibi üretime dayalı gelir kaynakları olabileceği gibi; gümrük, damga, mizan, beytü'l-mal, ihzariye, niyabet gibi kimi hizmetlere dayalı vergilerde olabilirdi. İşletme veya vergi toplama hakkını devretme anlamına gelen bu satış, belirli süreler için yapılırdı.

¹²²⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 287.

¹²²⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 260-262.

¹²²⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 122.

¹²²⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 287.

¹²³⁰ Behset Karaca, "1522-1532 tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 18, S. 2, Elazığ 2008, s. 410.

Genellikle üç yıllık bir süreye tahvil denir. Bu süre içinde işletme veya vergi toplama hakkını üzerine alan kimseye mültezim denirdi.¹²³¹

Tire Kazası'nda köy, köy içindeki bazı kesimler, yörük grupları, bac, ihtisab ve boyahane gibi pek çok yer mukataaya verilmiştir. 1512 yılı tahririnde mukataaya verilen köy sayısı 36'dır. Ayrıca 2 cemaat yerleşkesi de mukataaya verilmiştir. Bu köyler Dağ Beyi ve Hanha-i mukataası içinde yer almaktadır. Bunların toplam geliri ise 74.000 akçedir.¹²³² 1529 yılında ise 38 köy mukataaya verilmiştir. Toplam hasıl ise bu tahrir de 67.968 akçedir.¹²³³

1478 yılında mukataa olarak kaydedilmeyen ancak 1512 yılında mukataaya verilen yerlerden, nefsi-i Fota içinde kayıtlı tahunhane hasılı 24000, "İshak Bey Mehmed Bey ve zaviyesinin yerleri" hasılı 537, "Ahi İbrahim yeri" hasılı 442, "Seydi Mahmud yeri" hasılı 490, "Yusuf veledi Hacı Fakih yeri" hasılı 357, "Ahi imam zaviyesi yeri" hasılı 175, "Ahi Latif yeri" hasılı 50, "Durmuş veledi Bali yeri" hasılı 395, "Mehmed veledi Bali yeri" hasılı 365 akçe olarak kaydedilmiştir. Toplam da 26811 akçe hasıl elde edilmiştir.¹²³⁴ Ayrıca bu tahrirde "Başhane ve mumhane hasılı" 12.000, "Bezaz sinan hasılı" 22.000, kantar-ı Tire hasılı" 5.666 akçe olarak kaydedilmiştir.¹²³⁵

Tire Kazası'nda köy ve cemaatlerden başka mukataaya verilen yerler şunlardır; 1512 yılında mukataaya ayrılan yerler "bac-ı bazar der karye-i Emirlü tabi Tire hasılı 500", "mukata-i beytül mal der vilayeti Aydın hasıl 21667", mukataa-i bezzaz¹²³⁶ Sinan Tire hası hasıl 14173", "darphane-i nefsi-i Tire hası hasıl 17000", "mukata-i bozhane-i nefsi-i Tire hası hasıl 2067", "mukata-i nehr-i Uşak Pınarı hasılı 4000", "riyaset-i nehr-i Uşak Pınarı hasıl 2500", "mukata-i nehr-i Süleyman hasıl 65000", "riyaset-i nehr-i Süleyman hasıl 3000", "niyabet-i nefsi-i Tire hasıl 37334", "ihtisab nefsi-i Tire ve eshar 92000", "mukata-i kantar Tire hasıl 19500", "mukata-i bac-ı bazar hasıl 73500", "mukata-i tahunhane-i Tire hasıl 38333", "mukata-i öşrü bağat hasıl 7300", mukata-i nisf-ı dem resm-i gebran nefsi-i Tire hasıl 5367", "mukata-i nisf-ı başhane şemhane-i

¹²³¹ Özer Ergenç, XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa, s. 157-158.

¹²³² BOA, TD, nr. 87, s. 150, BOA, TD, nr. 148, s. 134.

¹²³³ BOA, TD, nr. 87, s. 299, BOA, TD, nr. 148, s. 318.

¹²³⁴ BOA, TD, nr. 8, s. 139.

¹²³⁵ BOA, TD, nr. 8, s. 563.

¹²³⁶ Manifaturacı.

Tire hasıl 14334”, “mukata-i Tahunhane-i Fota 20000” şeklinde kaydedilmiştir.¹²³⁷ En fazla mukataa geliri 92000 akçe ile ihtisabdan elde edilmiştir. Bu tahrirde ayrıca Gurgur karyesinde “mukata-i asiyab hassı der karye-i Gurgur hasıl 1850”, “nehr-i Gurgur hasıl 28100”, “mukata-i riyaset-i nehr-i Gurgur hasıl 9233” şeklinde kaydedilmiş mukataalar da vardır.¹²³⁸ Tüm bunlardan toplamda 437.575 akçe mukataa geliri elde edilmiştir.

1529 yılında ise en fazla mukataa gelirini bac-ı bazar oluşturmaktadır. Toplam geliri 72000’dir. Ayrıca “mukata-i beytül mal vilayet-i Aydın hasıl 25500”, “mukata-i bazasistan hassa-i padişah alempenah hasıl 14173”, “mukata-i çeşme-i Çavuş hasıl 2000”, “darphane-i nefsi Tire hasıl 40000”, “mukata-i boyahane-i nefsi Tire 2067”, “nehr-i Uşak Pınarı hassı halid mülkü hasıl 35000”, “riyaset-i nehri mezkur hasıl 3500”, “nehr-i Süleyman hassa-i padişah alempenah hasıl 5000”, “riyaset-i nehr-i Süleyman el-mezkur hasıl 3500”, “mukata-i mevkufatı çiftlik hasıl 9063”, “niyabet-i nefsi Tire 34000”, “ihtisabı nefsi Tire hasıl 1100”, “kantar-ı Tire hassa-i halid mülkü 25000”, “bac-ı bazar hassa-i padişah hasıl 72000”, “tahunhane-i Tire hassa-i halid mülkü hasıl 38333”, “bağatı Tire de öşr ve öşrü galat hasıl 13300”, “şemhane-i nefsi Tire hasıl 4334”, “tahunhane-i Fota hassa-i halid mülkü hasıl 20000” şeklinde kaydedilen mukataalar da vardır.¹²³⁹ Gurgur karyesindeki mukataalardan ise bu tahrire göre “asiyab-ı hassa-i der karye-i Gurgur hasılı 1850”, “nehr-i Gurgur hasıl 28100”, “riyaset-i mezkur nehr-i Gurgur hasıl 3233” akçe gelir elde edilmiştir.¹²⁴⁰ 1529 yılında toplamda mukataalardan 453.053 akçe gelir hazineye girmiştir. 1512 yılından itibaren mukataaya verilmeye başlanılan pek çok yer 1529 yılındada varlığını korumuştur. İki tahrir arasındaki dönemde mukataa gelirleri % 3,5 oranında artmıştır.

D.Hayvancılık

1.Küçükbaş Hayvanlar

Tire Kazası’nda koyun yetiştiriciliğinin yapıldığını tahrir defterlerinde kayıtlı resmi ganem ve resmi ağnamdan bilmekteyiz. Defterlerde her iki isimde

¹²³⁷ BOA, TD, nr. 87, s. 122.

¹²³⁸ BOA, TD, nr. 87, s. 123.

¹²³⁹ BOA, TD, nr. 148, s. 267-268.

¹²⁴⁰ BOA, TD, nr. 148, s. 294-295.

kullanılmaktadır. Ancak resmi ağnam yalnızca 1529 yılı tahririnde yazılmıştır. Kanunnamelerde iki koyuna bir akçe alındığı kayıtlıdır.¹²⁴¹

Tire Kazası'nda 1478 yılında 3.799 akçe ganem resmi alınmıştır. Buna göre kazada 7598 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. En fazla resmi ganem 510 akçe ile Tarmura köyünden alınmıştır.¹²⁴² Bunun ardından 438 akçe resm miktarı ile nefis-i Fota gelir. Ayrıca Göl Beylü'de de 320 akçe resm alınmıştır.¹²⁴³ Bu tahrire göre kaza genelinde toplam 8 köyde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır.

1512 yılında kaza genelinde yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan alınan resm miktarı 10864 akçeye çıkmıştır. Artış oranı % 185,9 civarındadır. Şu halde kazada toplam küçükbaş hayvan sayısı 21728'dir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan köy sayısında hakeza artmış ve 15 olmuştur. En fazla resm ise 7500 akçe ile nefis-i Fota ödemiştir.¹²⁴⁴ Onu 1400 resm ile Gurgur takip eder.¹²⁴⁵ Bunlara göre Fota'da 15000, Gurgur'da 2800 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

1529 yılına gelindiğinde küçükbaş hayvanlardan alınan resm miktarı artmaya devam etmiş ve toplamda 11390 akçelik resm kaydedilmiştir. Buna göre toplam küçükbaş hayvan sayısı 22780'e çıkmıştır. Köy sayısı ise 20'ye yükselmiştir. Bu tahrire göre resm miktarındaki artış % 4 civarında olmuştur. Kazada en fazla resm ise 3000 akçe ile Dağ Beyi mukataası köylerinden elde edilmiştir.¹²⁴⁶ Onu 2900 akçe ile zeamet-i Fota takip eder. Ayrıca 1250 akçelik resm ödeyen Gurgur'da önemli bir oranda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır.¹²⁴⁷

Tablo 5: Tahrir Defterlerine Göre Tire Kazası'nın Resmi Ağnam/Ganem ve Koyun Sayısı

Sene	Resm-i Ganem ve Ağnam	Koyun Miktarı	Köy Sayısı
1478	3799	7598	8
1512	10864	21728	15
1529	11390	22780	20

¹²⁴¹ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 143.

¹²⁴² BOA, TD, nr. 8, s. 126-127.

¹²⁴³ BOA, TD, nr. 8, s. 139, BOA, TD, nr. 8, s. 135.

¹²⁴⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 154.

¹²⁴⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 129.

¹²⁴⁶ BOA, TD, nr. 148, s. 318.

¹²⁴⁷ BOA, TD, nr. 148, s. 294, BOA, TD, nr. 148, s. 322.

Hariçten gelip geçici süre konaklayan koyun sürülerinden “resmi yaylak” ve “resmi kışlak” adları altında vergi alınmaktadır.¹²⁴⁸ 1478 yılında resmi kışlak vergisi 60 akçedir. Bu vergi Çenberiyeye köyünden alınmıştır.¹²⁴⁹ Bu tahrirde başka yaylak resmi ödeyen bir köy yoktur. 1512 yılında yaylak resmi 110 akçeye yükselmiştir. Bu tahrirde de Çenberiyeden 60 akçe resm alınmıştır. Ayrıca 50 akçe resm de Uladı köyünden alınmıştır.¹²⁵⁰ 1529 yılına gelindiğinde ise alınan resm 95 akçeye düşmüştür. Bunun 65 akçesi yine Çenberiyeden, 30 akçesi de Balatçıktan alınmıştır.¹²⁵¹

1478 yılında kışlak resmi 86 akçedir. En fazla resmi 60 akçe ile Akça Hisar köyü ödemiştir.¹²⁵² Bunun dışında Kavşak ve Falaka ve Çit köylerinden de kışlak resmi alınmıştır. 1512 yılında ise resm miktarı iki katını aşmış ve 184 akçe olmuştur. En fazla kışlak resmini 45 akçe ile İncircik ödemiştir. Bu köyün ardından 40 akçe ile uladı köyü gelmektedir.¹²⁵³ 1529 yılına gelindiğinde kaza genelinde 90 akçe olarak kaydedilen kışlak resmini ödeyen köy Uladı’dır.¹²⁵⁴

2. Arıcılık

Hayvancılık içerisinde önemli bir yeri olan arıcılık ve arıcılıktan alınan vergiler tahrir defterlerine farklı şekillerde kaydedilmiştir. Bunlar asel (bal), nahl (bal arısı), kovan, zenbur, zenburiye, petek ve kivâre şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı kanunnâmelerinde arıcılıktan genellikle oşür bazende resm alındığı, vergilendirmenin temel şartlarından birisinin arıların üretim yapması olduğu, yani arı kovanlarının mahsulünün olması gerektiğidir. Eğer kovanlarda arı bal yapmamış ise herhangi bir şekilde vergi alınmaz, yani üretim var ise bunun karşılığında vergi alınır, üretim yok ise reâyâdan vergi talep edilerek zulüm yapılmasının önüne geçilmeye çalışılır.¹²⁵⁵ Tahrir

¹²⁴⁸ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s.96.

¹²⁴⁹ BOA, TD, nr. 8, s. 95-96.

¹²⁵⁰ BOA, TD, nr. 87, s. 161-162, BOA, TD, nr. 87, s. 176-177.

¹²⁵¹ BOA, TD, nr. 148, s. 330-331, BOA, TD, nr. 148, s. 302.

¹²⁵² BOA, TD, nr. 8, s. 121-122.

¹²⁵³ BOA, TD, nr. 87, s. 174, BOA, TD, nr. 87, s. 176-177.

¹²⁵⁴ BOA, TD, nr. 148, s. 347-348.

¹²⁵⁵ İbrahim Solak, “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Arıcılık”, s.349-350, <https://www.selcuk.edu.tr>

defterlerinde kovandan alınan vergi bazen resm bazen de öşür olarak kaydedilmiştir. Muhtemelen reaya kovanlarını taşımış olup sipahinin arazisini kullandığı için arz sahibine kovan başına resm ödemekte, kendisinin yazılı bulunduğu sipahiye ise öşür vermektedir.¹²⁵⁶

Aydın kanunnamesine göre devlet kovan başına iki akçe resim alırdı.¹²⁵⁷ 1478 yılında Tire Kazası'nda kovandan alınan toplam resm miktarı 2344 akçedir. Buna göre kaza genelinde 1172 kovan vardır. 1512 yılında kovandan alınan resm miktarı 1750 akçeye yükselmiştir. Alınan resme göre kaza genelinde 875 kovan vardır. Toplam öşür miktarı ise 2839 akçedir. 1529 yılında kovandan 1860 resm alınmıştır. Buna göre kovan sayısı 930'dur. Öşür miktarı ise 3905 akçedir.

Tablo 6: Tahrir Defterlerine Göre Tire Kazası'nda Kovan Resmi

Sene	Öşür (akça)	Resm (akça)	Köy Sayısı
1478	2344	32	22
1512	2839	1750	52
1529	3905	1860	48

3.Balıkçılık

Tire Kazası'nda az miktarda da olsa balıkçılık ile uğraşan halk mevcuttur. Tahrir defterlerine göre kazada yalnızca Çatlı köyünde balıkçılık yapılmaktadır. Ve 1478 tarihli defter ile 1512 tarihli defterde 10'akçe kaydedilmişken 1529 yılına ait TD 148 numaralı defterde dalyan 5000 akçe olarak yazılmıştır.¹²⁵⁸

E.Şahsa Ait Vergiler

1.Çift, Bennak ve Mücerred

Defterlerde çift ve nim-çift olarak kaydolunan kimseler, umumiyetle bir hane (aile) reisidir. Çift resmi ile ilgili hizmetler umumiyetle hane başına yüklenir. Osmanlı imparatorluğunda çiftçi ailesi, zirai işletmenin ve vergi sisteminin en önemli ünitesi

¹²⁵⁶ Cahit Telci, a.g.t. , s.268.

¹²⁵⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 145.

¹²⁵⁸ BOA, TD, nr.8, s. 101-102, BOA, TD, nr. 87, s. 154,BOA, TD, nr. 148, s.322-323.

olarak görünmektedir.¹²⁵⁹ Çiftçi sisteminin karşılığı olan vergi resm-i çifttir. Bu vergi tasarruf edilen çift ya da onun yarısı miktarı ifade eden nim-çift miktarı arazi karşılığı yılda bir defa olmak üzere tahsil edilir. Burada ifade edilen çift sancaktan sancağa göre muayyen ölçülerde değişiklik göstermekle beraber, 60 ila 150 dönüm arasında değişiklik gösterir. Aydın sancağında ise has yerde 60 dönüm, evsat yerlerde 80 dönüm ve edna yerlerde ise 130-150 dönümdür. Halil İnalçık'ın da ifade ettiği gibi ve Aydın kanunnamesinde de belirtilmiş olduğu üzere resm-i çift arza tabidir. Çift resmi, Aydın Sancağında Mart ayında alınmaktaydı.¹²⁶⁰ Çift resminin miktarı uzun zaman sabit kalmış olmakla beraber bazı değişiklikler olmuştur.¹²⁶¹ XVI. asırda umumiyetle 33 akça diye bilinen resm-i çift, İnalçık'ın tespitlerine göre, imparatorluğun tesisinden, Fatih dönemine gelinceye kadar daima 22 akça olarak kalmıştır.¹²⁶²

Nim çiftten aşağı toprağı olanlar ve topraksızlar, ekinlü veya çiftlü bennak, caba bennak, kara veya mücerred farklı vergilere tabi idiler. Caba toprağı olmayan fakir köylüdür. Ona evli ise caba bennak denir. Kara, çok eski devirlerden beri Türk kavimleri arasında, avam, aşağı sınıf halk için kullanılan bir tabirdir. Çiftlü kara bennak yerindedir, nim çiftten aşağı yeri olanlar veya topraksızlar umumi olarak kara sayılmıştır. Aydın defterinde kara 6 akça resme, bennaklar ise 12 akça resme tabi tutulmuşlardır. Mücerredlerin, yani bekârların durumu bölgesine göre değişmektedir. Bazı bölgelerde bunlar tamamıyla vergiden muaf tutulmuşlardır. Bazı bölgelerde ise iş ve kazanç sahibi olacak yaşa erişmiş olan bekârlardan resm-i mücerred adı altında 6 akça resim alınırdı. Hüdavendigâr kanununda yazıldığı gibi “ehl-i kisb olmayan mücerredlerden nesne alınmaz, defterlerde dahi üzerlerine resm kayd olunmamıştır” incelediğimiz defterlerde mücerredlerin üzerlerine resm yazılmamıştır.¹²⁶³

¹²⁵⁹ Halil İnalçık, a.g.m. , s. 39.

¹²⁶⁰ Cahit Telci, a.g.t. , s. 227-228.

¹²⁶¹ Halil İnalçık, a.g.m. , s. 39.

¹²⁶² Cahit Telci, a.g.t. , s. 227-228.

¹²⁶³ Halil İnalçık, a.g.m. , s. 42-43.

Tablo 7: Tahrir Defterlerine Göre Tire Kazası'nın Raiyyet Rüşümları (Akçe)									
Sene	Çift	Resm	Nimçift	Resm	Bennak	Resm	Kara	Resm	Mücerred
1478	979	32307	161	2656,5	554	6648	182	2622	244
1512	223	7359	1151	18991,5	1896	22752	904	5424	743
1529	108	3564	949	15658,5	2318	27816	3	18	1130

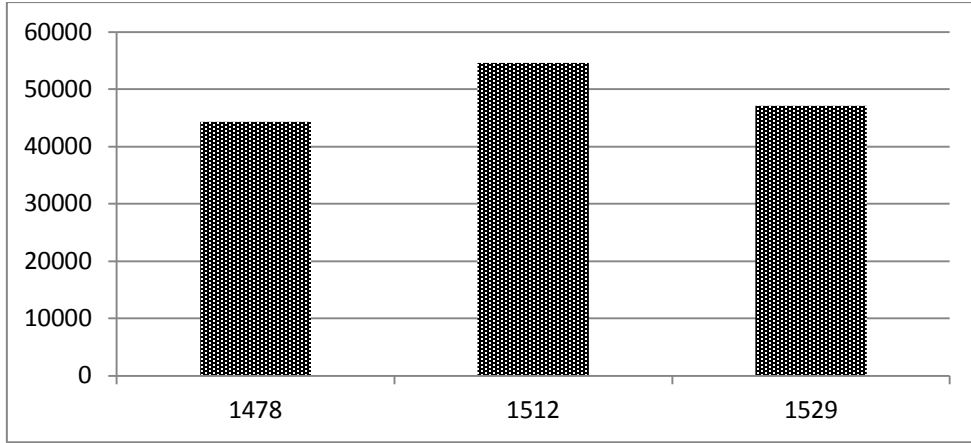
Tabloda verilen bilgilere göre Tire Kazası'nın raiyyet rüşümünü değerlendirebiliriz. Bunları nefer hesabıyla ele alırsak eğer 1478 yılında 2131 kişinin %46'sı çift statüsüne sahip olmakta ve 33'er akça resm ödeyerek toplamda 32307 akçe resm ödemişlerdir. Raiyyetin % 36'sı bennaklar olup 12'şer akçadan toplam 6648, % 8'i kara olup 6'şar akçadan toplam 2622, % 7'si nimçift olup 16,5 akçadan toplam 2656,5 akça resm ödemekteydiler.

1512 yılında toplam reyanın % 39'u bennaklardan oluşmakta ve 22752 akça, %23'ü nimçift tasarruf ederek toplamda 18991,5 akça, % 18'i karalardan oluşmakta ve toplamda 5424 akça ve % 4'ü çift tasarruf edip 7359 akça resm ödemektedirler. Önceki tahrirde çift statüsündekilerin ödedikleri resm miktarı % 40'm üzerinde iken bu tahrirde onun yerini bennaklar almıştır.

1529 yılında ise yine bir önceki tahrirde olduğu gibi en çok resm ödeyen bennak statüsündekiler olmuştur. Toplamda 4508 neferin %51'ini bennaklar oluşturmuş ve toplamda 27816 akçe resm ödemişlerdir. Onu 15658,5 akçe resm miktarı ile nimçift statüsündekiler takip etmiştir. Çift statüsündekilerin ödedikleri resm miktarı önceki iki tahrirde de olduğu gibi düşmeye devam etmiş ve toplam da 3564 akçelik resm ödemişlerdir. En dikkat çekici olanlar ise kara statüsündekilerdir. Çünkü bu tahrirde çok az bir resm ödemişlerdir. Toplamda ödedikleri resm 18 akçedir.

Genel olarak naktığımızda XV. yüzyılda nüfusun büyük bir kısmı çift tasarruf ederken bu durum XVI. yüzyılda büyük oranda değişmiş bunun yerine bennakların sayısı büyük oranda artmıştır.

Şekil 26: Tahrir Defterlerine Göre Toplam Raiyyet Resmleri (Akçe)

2.Bad-ı Heva ve Cürmücinayet

Osmanlılar'da Tanzimat'a kadar zuhurata bağlı olarak alınan vergilerin genel adıdır. Farsça bād (rüzgâr) ve Arapça hevâ (hava)kelimelerinden meydana gelen birtamlama olan bād-ı hevâ zamanla konuşmadilinde bedavaya (karşılıksız) dönüşmüştür.¹²⁶⁴ Diğer vergilerin aksine tahakkuk ve tahsil zamanı belli olmayan, yani zuhurata bağlı olarak alınan bir grup vergi daha vardır ki bunlar Osmanlı vergi sistemi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Resm-i arus, cürm ü cinayet¹²⁶⁵, resm-i tapu, bad-ı heva, resm-i yava ve kaçgun¹²⁶⁶, niyabet, adet-i deştbanî gibi vergiler bunlar arasındadır.¹²⁶⁷

Tahrir defterlerinde bad-ı heva vergileri bazen ayrı ayrı bazende tek kalemde yazılmıştır. İncelediğimiz defterlerde genelde toplu olarak kaydedilen bad-ı heva vergileri arasında “cürm-ü cinayet ve badı heva ve deştbanî ve arusane¹²⁶⁸ ve resmi

¹²⁶⁴ Halil Sahillioğlu, “Bad-ı Heva”, **TDVİA**, C.4, İstanbul 1991, s. 416-418.

¹²⁶⁵ Yusuf Halaçoğlu, “Cürm ü Cinayet Resmî”, **TDVİA**, C.8, İstanbul 1993, s. 138-139.

¹²⁶⁶ Bad-ı heva grubu içinde değerlendirilen bir başka vergi kalemi de “yave ve kaçgun”dur. Sahipsiz hayvan ve esirlerin, sahibinin çıkabileceği muayyen bir süre bekletildikten sonra, satıştan elde edilen gelire bu ad verilmektedir. Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 107.

¹²⁶⁷ Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 103-104.

¹²⁶⁸ Arusane, arusiyye, gerdek resmi gibi adlarla da geçen arus resmi, evlenen kız veya dul kadınlardan alınmaktadır. Resmin Osmanlılara, fethettikleri ülkelerin örf ve kanunlarından geçtiği tahmin edilmektedir. Alınan vergi miktarı diğer bazı vergiler gibi mahalline göre değişiklikler gösterebilmektedir. Ahmet Nezihi Turan, a.g.e. , s. 106.

tapu, resmi ganem ve yava ve resmi duhan¹²⁶⁹ ve resmi kışlakçıyan, kaçgun, resmi otlak ve ekün, resmi gerdek, resmi kovan, resmi ağıl, resmi ağnam, deym ve kesük öşrü” yer almaktadır.

1478 yılında toplamda hepsinden 11.146 akçe vergi tahsis edilmiştir. Bu tahrire göre kazada en fazla bad-ı heva vergisi 3000 akçe ile nefis-i Fota ve ona bağlı köylerden elde edilmiştir.¹²⁷⁰ 1512 yılında toplamda kaza genelinden 36.973 akçe vergi alınmıştır. En fazla bad-ı heva vergisi 9000 akçe ile yine zeamet-i Fota’dan elde edilmiştir. Bunun ardından 5500 akçe ile Gurgur ve ona bağlı köyler gelir.¹²⁷¹ Yine 1950 akçe ile Uladı¹²⁷², 1640 akçe ile Çenberiyeye¹²⁷³, 1577 akçelik vergi ile Falaka ve Çit¹²⁷⁴, 1520 akçe ile Bulkas¹²⁷⁵, 1340 akçe vergi ile Ulu Menallu ve Kiçi Menallu¹²⁷⁶ en çok bad-ı heva vergisi ödeyen köylerdendir. 1529 yılına gelindiğinde ise kaza genelinde alınan bad-ı heva vergisi 50.586 akçeye ulaşmıştır. Bu tahrirde en fazla bad-ı heva vergisi 6063 akçe ile hanha-i mukataası köylerinden tahsis edilmiştir. Ayrıca kazada 4900 akçe ile Dağ Beyi mukataası köyleri, 3365 akçe ile Gurgur ve ona bağlı köyler ve 2310 akçe ile Falaka ve Çit köyleri en fazla bad-ı heva vergisi veren köylerdendir.¹²⁷⁷

Genel olarak baktığımızda ise 1478-1512 yılları arasında bad-ı heva vergilerinde % 414,9 oranında dikkat çekici bir artış gerçekleşmiştir. 1512-1529 yılları arasında ise bu oran % 32,9 civarında kalmıştır. Ancak artış yinede bu dönemde de büyüktür.

3.Resm-i Tapu, Resm-i Zemin ve Dönüm

Kanunnamelerde zemin resmi veya dönüm resmi olarak zikredilen bu resim, tam çiftlik veya nim çiftlikten az veya fazla yer ziraat eden reayadan, fazlasından ve eksigiinden dönüm başına alınan resimdir. Bu şekilde arazi ziraat eden köylü olsun,

¹²⁶⁹ Tütün resmi, bir sipahinin arazisine muvakkat bir zaman için, umumiyetle kışlamak için, gelip yerleşen, fakat ziraat yapmayan hariç raiyyetin ödediği bir resimdir. Buna kanunlarda, duhan resmi, duhaniye, resm-i dud ve kışlak resmi de denmektedir. Halil İnalçık, a.g.m. , s. 48.

¹²⁷⁰ BOA, TD, nr. 8, s. 136-139.

¹²⁷¹ BOA, TD, nr. 87, s. 122-129.

¹²⁷² BOA, TD, nr. 87, s. 176-177.

¹²⁷³ BOA, TD, nr. 87, s. 161-162.

¹²⁷⁴ BOA, TD, nr. 87, s. 138-139.

¹²⁷⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 183.

¹²⁷⁶ BOA, TD, nr. 87, s. 168-169.

¹²⁷⁷ BOA, TD, nr.148, s.289-292, BOA, TD, nr. 148, s. 298-300, BOA, TD, nr. 148, s.306, BOA, TD, nr. 148, s. 316-318.

şehirli olsun, dönüm resmini vermeğe mecburdur. Sipahi, yani tımar sahibi, her istediği zaman kendi tımarı dâhilindeki reayanın elindeki tam veya nim çiftlik araziye ölçebilir; bu ölçmede tam veya nim çiftlikten fazla gelirse, bu fazlasından dönüm resmi alır. Dönüm veya zemin resminin miktarı, muhtelif bölgelerde ve verime göre başka başka miktarlarda alınır. Bazı yerlerde iki dönüme bir akça, bazılarında üç dönüme bir akça, az verimli yerlerden 4-5 dönüme, çok kıraç yerlerden de on dönüme kadar yerden bir akça dönüm resmi alınır.¹²⁷⁸

1478 yılında Tire Kazası'nda zemin resmi olarak toplamda 18.797 akçe vergi alınmıştır. En fazla zemin resmini nefsi-i Fota ödemiştir. 1512 yılına gelindiğinde resmi zemin için ödenen toplam miktar 24.108 akçedir. Bu tahrirde en fazla zemin resmini Ulu Menallu ve Kiçi Menallu köyleri ile Süle Beylü köyü vermiştir. 1500 akçelik zemin resmi ödemişlerdir. 1529 yılında toplam zemin resmi 30.863 akçedir. 1200 akçe resm ile en fazla vergiyi zeamet-i Fota vermiştir.

Koru veya harman yeri olarak kullanılan veya üzerine bina yapılarak ziraatten hariç kalan araziden alınan vergiyeye resm-i tapu denilmekteydi. Mülkiyeti devlete ait olan araziden çiftlik tasarruf eden reaya bir defaya mahsus olmak üzere sipahiye resm-i tapu adı altında bir resim ödemektedir. Bu miktar çok defa arazinin bir yıllık mahsulünün kıymeti olarak belirlenen bu resim zuhurata bağlı olduğu için bazı durumlarda bâd-i hevâ gurubu vergiler içerisinde ele alınmıştır.¹²⁷⁹

1478 yılı tahririnde ayrı olarak kaydına rastlayamadığımız bu vergi türü bu tahrirde bad-ı heva grubu vergiler içinde yazılmıştır. Bu nedenle bu vergi kaleminden bu tarihte ne kadar vergi alındığını tespit edemiyoruz. 1512 yılında kaza genelinde 37199 akçe tapu resmi tahsis edilmiştir. 5500 akçe ile en fazla tapu resmi zeamet-i Fota'dan elde edilmiştir. Onun ardından 3000 akçe ile Dağ Beyi mukataası gelmektedir.

¹²⁷⁸ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.5, S.5, 1947, s. 483-511.

¹²⁷⁹ Volkan Ertürk, a.g.t. , s. 323.

F.Diğer Vergiler

1.Otlak, Saz, Çayır, Koru, Yazlık

Yazlık olarak kaydedilen bir vergi kalemi daha vardır. Bundan 1478 yılında 920 akçe hasıl elde edilmiştir. 1512 yılında 250 akçeye düşen gelir 1529 yılında aynı şekilde 250 akçe olarak kalmıştır.

Resmi sulak ya da sulu ark olarak yazılan vergi kaleminden ise 1478 yılında 55, 1512 yılında 50 akçe alınmıştır. Hariçten ekinlerin öşrü ise yalnızca 1478 yılı tahririnde kaydedilmiş ve 883 akçe alınmıştır. Eshar-ı yün olarak kayıtlı vergi kaleminden 1478 yılında 20 akçe, 1512 yılında 90 akçe ve 1529 yılında da 244 akçe vergi elde edilmiştir.

İncelediğimiz üç tahrir defterlerinde de kaydedilmiş olan resm-i yurd vergisi 1478 yılında Farkaşalu, Çatlu ve Emir Ahur çiftliğinden alınmıştır. Toplamda 82 akçe resm alınmıştır. 1512 yılında da yine Çatlu ve Farkaşalu ile birlikte Çepi Çiftliği mezrasından 135 akçe yurd resmi alınmıştır. 1529 yılına gelindiğinde alınan resm 110 akçeye düşmüştür. Bu tahrirde Çatlu ve Maden köylerinden yurd resmi alınmıştır.

1478 yılında hasıl-ı çayır olarak 20 akçe vergi alınmışken 1512 yılında kaydedilmemiştir. 1529 yılında ise yine 20 akçe olarak kaydedilmiştir. Hasıl-ı saz olarak kaydedilen vergi kalemi ise 1478 yılında yazılmamış ancak 1512 yılında 1936 akçe vergi alınmıştır. 1529 yılında alınan vergi 440 akçeye düşmüştür.

Göl, sazlık ve koru olarak bazen ayrı ayrı bazende tek kalem yazılan vergi birimlerinden 1478 yılında toplam 1433 akçe vergi tahsis edilmiştir. 1512 yılında ise 4836 akçe vergi alınmıştır. Artış % 237 civarında olmuştur. 1529 yılına gelindiğinde alınan vergi toplamda 5411 akçeye çıkmıştır. Yaklaşık 50 küsur yıllık zaman diliminde bu vergi kalemlerinden alınan vergi sürekli artmıştır. Ekin (ekün) resmi ise 1478 yılında 666 akçedir. 1512 yılında alınan vergi miktarı artmış ve 1088 akçeye çıkmıştır. 1529 yılında ise 1154 akçe resm ekünden alınmıştır. 1478 yılında 15 köyden alınan vergi 1512 yılında 28 köye çıkmıştır. 1529 yılında ise 23 köyden alınmıştır.

G.Gelirlerin Taksimi

Has, Zeamet ve Tımar

Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda tahriri memleket denilen nüfus ve arazi sayımlarını yaptırırdı. Devlete ait miri topraklar tesbit edilerek ehl-i seyf denilen askeri

sınıfa tımar, zeamet veya has olarak tahsis edilirdi.¹²⁸⁰ Tımar rejimi denilen sistem gelirlerin büyüklüğüne göre değişik adlarla anılırdı. Geliri 100.000 akçenin üzerindeki has adını alırdı. Bunlar başta padişah olmak üzere vezir, beylerbeyi vb. yüksek mevkideki idarecilerle paşmaklık adıyla hanedan mensubu hanımlara tahsis edilirdi. 20.000 ile 100.000 arasındakiler zeamet, 20.000 altındaki ise sisteme adını vermiş olan tımar adıyla anılırdı.¹²⁸¹ Zeamet, geliri 2000 ila 99.999 akçe arasında olan dirliklere verilen isimdir. Zeâmet, orta dereceli devlet memurlarına ve sipâhi subaylarına tevcih edilmekteydi. Bunlar arasında bazı Yörük beyleri, müselleme beyleri, defter kethüdarları, tımar defterdarları, sancakbeyi ve beylerbeylerinin oğulları sayılabilir. Zaimler diğer dirlik sahipleri gibi gelirlerinin her beş bin akçesi için bir cebelü beslemek zorundadırlar. Bir başka husus zeâmetin babadan oğula geçebilmesidir.¹²⁸² Zeametlerde tıpkı tımarlar gibi askeri sınıfa hizmetlerine karşılık tahsis olunmuş bir geçim kaynağıdır. Has, zeamet ve tımarların hepsine birden ortak bir deyim olarak dirlik denilmektedir.¹²⁸³

Tire Kazası'nda 1478 yılında has olarak kayıtlı 23 köy bulunmaktadır. Bunların çoğu Hüdavendigâr hassı, padişah hassı ve şehzade hassıdır. Bunlardan toplamda 158.773 akçe hasıl elde edilmiştir. 1512 yılında da kaza genelindeki toprakların çok büyük kısmı has olarak kaydedilmiştir. Ayrıca has olarak yazılan bu topraklar mukataaya verilmişlerdir. Haslar, gelirlerinin en yüksek miktarlarda toplanıp hazineye girebilmesi için mukataa olarak iltizama verilirdi.¹²⁸⁴ Tire Kazası'ndaki has toprakları içindeki köylerin bir kaçı birleştirilerek bu şekilde mukataaya verilmiştir. Mukataaya verilen 39 tane has toprağı olan köy vardır. Hanha-i mukataası ve Dağ Beyi mukataası içinde yer alan bu köylerin toplam hasılı 87187 akçedir.¹²⁸⁵ Bunun dışındaki has topraklarının toplam hasılı ise 156225 akçedir. 1529 yılında ise hasların toplamı 237885 akçedir.

¹²⁸⁰ Yılmaz Kurt, "Osmanlı Toprak Yönetimi" , **Osmanlı**, Cilt 3, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 60.

¹²⁸¹ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 150.

¹²⁸² Volkan Ertürk, a.g.t. , s. 227.

¹²⁸³ Yılmaz Kurt, a.g.m. , s. 61.

¹²⁸⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, XVI. Asırda Çeşme, s. 182.

¹²⁸⁵ BOA, TD, nr. 87, s. 29-134, BOA, TD, nr. 87, s. 143-151.

Tire Kazası'nda tahrir defterlerine göre "Tımar Mehmed bey ve Ali bey zaimi Fota" ifadesiyle kayıtlı bir tane ze'âmet bulunmaktadır. İncelediğimiz üç defterde de 5 tam karye ve 2 tam cemaatten müteşekkil ze'âmetin toplam geliri 1478 yılında 47288 akçedir. Ze'amatin geliri 1512 yılında 45250'ye düşmesine karşın 1529 yılında 57800'e çıkmıştır. 1478-1512 yılları arasında %4.30 oranında azalma yaşanmasına rağmen 1512-1529 yılları arasında %27.73 oranında büyük bir artış gerçekleşmiştir.¹²⁸⁶

1478 tarihli tahrir defterinde 52 köy 9 çiftlik tımar olarak kaydedilmiştir. ayrıca 5 mezra da yine tımar toprağıdır. Tımar toprağı olarak kaydedilen köylerin toplam hasılı 186435 akçedir. Buna 39128 akçelik çiftlik ve mezra hâsıllarını da eklediğimizde toplam 225563 akçe hasıl tımar topraklarından elde edilmiştir. 1512 yılında ise 65 köy tımar toprağı olarak yazılmıştır. Köylerin toplam hasılı 458824 akçedir. Ayrıca 6 mezra ve 12 çiftlik tımar toprağıdır. Bunların toplam hasılı ise 21.128'dir. 1529 yılında ise toplamda 399216 akçelik hasıl tımar topraklarından elde edilmiştir.

¹²⁸⁶ BOA, TD, nr. 8, s. 136-139, BOA, TD, nr. 87, s. 151-154, BOA, TD, nr. 148, s. 319-322.

SONUÇ

XV. ve XVI. yüzyılda Aydın Sancağına bağlı Tire ve çevresi yükselti, yerşekilleri, iklim, su, tarım alanları ve ulaşım gibi faktörlerin uygunluğuna bağlı olarak, çok eski dönemlerden beri insanların yerleştiği bir iskan merkezi olmuştur. Bugün İzmir'e bağlı bir ilçe olan Tire'nin hangi çağda ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemekle birlikte M.Ö. 2 bin yılına kadar uzanan tarihi vardır. Tire, Türklerden önce ilk olarak Hitit, ardından Frig, Lidya, Pers, Kana, Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. Ardından Aydınoğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir. Tire Kazası, bölgede sahip olduğu tarımsal alanlar, su, ulaşım gibi üstünlükleri nedeniyle Beylikler devri ve Osmanlı döneminde önemli bir şehir karakteri kazanmıştır. Aydınoğulları Beyliğinin başkentliğini de yapmış olan Tire, 1390 yılında Osmanlı egemenliğine girmiş ve Aydın Sancağı'nın merkezi olmuştur. Tire'nin idari bakımdan sahip olduğu bu özellik XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Tire XVI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde 36 mahalle ve 99 köy ile Anadolu'nun en önemli kentleri arasında yer alan Tire'nin nüfusu XV. yüzyıla oranla hem şehirde hem kırsalda nefer bazında % 70'in üzerinde bir artış seyretmiştir. Tire Kazası'nda nüfusun büyük bir kısmı Müslüman türklere oluşmakta ancak nüfusun az bir kısmını da gayrimüslimler oluşturmaktadır. Tire şehrinde yaşayanların önemli bir kısmı geçimini sanayi ve hizmet sektöründeki faaliyetlerden sağlamıştır. 1478 yılında şehirde yaşayanların hangi işle uğraştığı belirtilmiş olmasına karşın sonraki dönemlerde çoğunlukla hizmet sektöründeki nüfus belirtilmiştir. Tire Kazası'nda bulunan debbağhane, boyahane, darphane, bezirhane, bozahane gibi tesislerin yanında dokumacılıkta şehirde önemli bir faaliyet alanı olmuştur. Tire Kazası'nın kırsalında ise ekonomik faaliyetler Osmanlı'nın diğer sancak ve kazalarında da olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayalıydı. Nüfusun büyük bir kısmının Tire kırsalında yaşadığı göz önüne alınırsa genel olarak Tire'de ekonominin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu söylenebilir.

Ek Tablo 1: 1478, 1512 ve 1529 Yıllarında Tire Mahallelerinin Nüfus Durumu

MAHALLELER 1287	TD 8/1478			TD 87/1512			TD 148/1512		
	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer
Ağaççıyan	37	6	43	44	2	56	41	19	67
Alaca Mescid	20	2	22	18	3	26	–	–	–
Alihan	16	3	19	21	2	24	15	11	27
Cami’i Atik	51	11	62	84	9	93	58	20	85
Darphane	29	4	33	21	3	28	18	6	27
Debbağlar	6	2	8	11	–	14	15	5	20
Doğancılar	36	9	45	77	11	131	33	8	56
Gebzan	–	–	–	37	3	40	49	9	59
Hatib	32	12	44	59	8	72	36	5	47
Hisar İçi	20	4	24	18	6	25	11	4	24
İmam Zade	–	–	–	11	–	15	9	–	20
Kalmos	33	7	40	59	11	80	37	7	45
Karahasanoğlu	–	–	–	13	4	22	10	5	17
Küçük Hafız	22	5	27	32	4	42	23	6	31
Mekabir	49	12	61	49	1	53	17	4	35
Mescid-i Hacı Ahmed	–	–	–	11	2	17	9	1	11
Mescid-i Hacı Mehmed	–	–	–	–	–	–	24	7	32
Mescid-i Hasan Çelebi	–	–	–	13	5	27	20	4	35
Mescid-i Hoca Behşayış	–	–	–	42	11	60	27	18	49
Mescid-i Merhum Takyacı Zade	–	–	–	42	2	55	30	15	51
Mescid-i Yunus Emre	–	–	–	36	9	52	27	19	47
Mescid-i Tarakçı	–	–	–	38	8	49	37	2	43

¹²⁸⁷ TD 87 ve TD 148 numaralı tahrir defterlerinde mahallelerin bazılarında imam, müezzin, pir, ma’lul vb. hane sayısı içinde kaydedilmemiştir. Bu nedenle nefer sayısı ile mücerred ve hane sayısının toplamı birbirinden farklıdır.

Mescid-i Mevlana Hacı muslihü'd-din Müderris	–	–	–	16	–	16	15	7	23
Mısırlu	33	33	36	48	6	63	40	13	57
Miskince	17	4	21	27	6	38	15	5	24
Muarref	22	2	24	32	7	47	28	8	37
Paşa	29	6	35	46	21	76	29	10	45
Sofular	95	27	122	94	10	107	69	22	98
Tahte'l Kal'a	59	8	67	56	15	75	44	6	53
Tanrıvermiş	–	–	–	67	10	81	35	7	51
Taş Pazarı	104	22	126	62	6	74	60	24	99
Turunç	46	8	54	79	8	94	29	10	45
Urgancılar	–	–	–	85	5	98	41	24	73
Veled-i Çanakçı	86	15	101	39	4	53	32	14	53
Veled-i Kadı	26	1	27	28	17	55	34	17	61
Yahşi bey	13	1	14	19	1	26	18	6	27
Yahudiyan	–	–	–	44	1	49	64	18	86
Yaviler	34	3	37	39	9	52	35	9	54
Yayla Fakih	22	5	27	–	–	–	16	2	25
TOPLAM	937	212	1.149	1.516	230	1.985	1.150	377	1.739

Ek Tablo 2: 1478, 1512 Ve 1529 Yıllarında Tire Köylerinin Nüfus Durumu

KÖYLER	TD 8/1487			TD 87/1512 ¹²⁸⁸			TD 148/1528-1529		
	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred
Ahmedlü ¹²⁸⁹	18	18	–	26	19	7	28	17	9
Ahmedlü ¹²⁹⁰	–	–	–	21	21	–	21	21	–
Akça Hisar	37	29	8	84	66	16	91	57	33
Akça Meşhed	7	5	2	11	11	–	8	8	–
Akça Meşhed ¹²⁹¹	40	35	5	113	89	16	104	68	36
Akça Şehir	–	–	–	24	18	5	30	19	11
Ağsak Danişmend ¹²⁹²	57	45	12	88	61	19	51	35	9
Alıklı	30	25	5	42	35	5	38	29	7
Avcı Deresi	113	81	32	185	145	32	225	126	88
Ayaklı	15	11	4	22	19	3	13	12	1
Ayaklı ¹²⁹³	–	–	–	5	5	–	8	4	3
Ayaklı ve Çit	6	6	–	–	–	–	2	2	–
Balatacık	26	21	5	7	5	1	7	6	1
Bayındırlı	78	66	12	150	134	14	137	112	24
Bayram Gazilü	8	7	1	5	5	–	4	4	–
Biçerlü	14	13	1	20	16	4	11	9	2

¹²⁸⁸ TD 87 numaralı bu defterde köylerin bazılarında imam, müezzin, pir, ma'lul vb. hane sayısı içinde kaydedilmemiştir. Bu nedenle nefer sayısı ile mücerred ve hane sayısının toplamı birbirinden farklıdır.

¹²⁸⁹ Tahrir defterlerinde iki farklı Ahmedlü köyü kaydedilmiştir. Bunlardan tumar yeri olan Ahmedlü üç tahrirde de kaydedilmiştir. Tahtacıyan cemaati köylerinden olan Ahmedlü köyü ise TD 87 ve TD 148 numaralı defterlerde kayıtlıdır.

¹²⁹⁰ Tire Kazasına tabi Tahtacıyan cemaati köylerindedir.

¹²⁹¹ Sultan Süleyman hassı olan Dağ Beyi köyüne tabidir.

¹²⁹² 1478 yılında cemaat olarak kaydedilmiş Ağsak Danişmen sonraki tahrirlerde köy olarak kaydedilmiştir.

¹²⁹³ Alabluyan cemaati köylerindedir.

Bigad	-	-	-	-	-	-	25	18	5
Boğlar	22	20	2	34	27	7	-	-	-
Boynu Yoğun	60	52	8	109	69	19	93	64	24
Boz ve Kara Ayid	4	4	-	11	10	-	12	10	2
Bulkas	50	41	9	65	45	17	62	42	19
Buruncuk	72	63	9	157	119	30	155	115	36
Büyük Kedefye	-	-	-	38	34	3	36	28	8
Cühudlu	7	7	-	4	4	-	5	4	-
Çalica ve Baklacı	5	5	-	6	6	-	12	10	2
Çalışlu	-	-	-	2	2	-	1	1	-
Çamluca	16	15	1	14	12	1	18	11	6
Çaşnigir	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çatlu	44	38	6	38	37	1	34	29	5
Çavuşlu	9	7	2	10	9	1	8	5	3
Çenberkiye	52	48	4	65	50	11	45	34	10
Çıkılduk ve Altun Taş	10	9	1	11	9	2	10	9	1
Çukallu	4	3	1	-	-	-	-	-	-
Dağ Beyi	16	14	2	35	31	4	39	29	9
Dağlamalu	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Darıcı	-	-	-	2	2	-	2	2	-
Dermiyan	-	-	-	15	14	1	27	24	2
Diryanda	-	-	-	2	2	-	2	1	-
Dizyad	-	-	-	28	25	-	19	16	-
Düzen	21	15	6	23	21	1	23	16	6
Eyercilü ve Reyhanlu	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Eğri Dere	162	136	26	198	158	26	273	165	88
Ergenlü	69	57	12	146	127	15	110	104	5
Uladı	12	8	4	143	123	11	93	64	20

Eymirli	39	34	5	114	88	10	104	78	24
Falaka	10	8	2	7	5	2	4	2	2
Falaka ve Çit	30	25	5	38	26	6	52	26	21
Farkaşalı	17	16	1	37	32	5	30	21	8
Fırınlu	25	21	4	57	41	12	70	39	27
Fota	81	65	16	98	83	8	72	53	13
Gelavenli	2	2	-	-	-	-	1	1	-
Gençli	3	2	1	3	3	-	3	3	-
Girelli	-	-	-	18	17	-	26	15	11
Göl Beyli	27	21	6	41	33	8	32	25	5
Gurgur	87	75	12	167	132	20	112	88	17
Güvençli (Gençli)	16	15	1	39	37	2	22	19	3
Hacı oğlu	51	41	10	79	55	18	71	42	22
Hacı Oğlu¹²⁹⁴	-	-	-	15	13	1	6	6	-
Hisarcık ve Yıvağlı	29	24	5	28	20	6	19	13	6
İlyas Beyli	-	-	-	14	12	1	10	7	3
İncircik	13	13	-	20	12	8	19	15	4
İsalu	-	-	-	20	16	3	17	11	5
Kabil	5	5	-	4	4	-	4	3	1
Kara Güvençli	23	16	7	37	34	3	40	32	6
Kara Halil	5	5	-	14	12	1	41	29	11
Karacalu ve Nısf Göllüce	3	2	-	10	6	4	10	10	-
Kavşak	2	2	-	3	3	-	1	1	-
Kavşak¹²⁹⁵	-	-	-	34	29	3	39	26	10

¹²⁹⁴ Alabluyan cemaati köylerindedir.

Kedefye	102	83	19	92	36	18	88	63	21
Kızıl	-	-	-	7	7	-	6	6	-
Kızıl Ayt	-	-	-	18	16	2	15	8	5
Kızılca	17	11	3	12	9	3	11	10	1
Kızılca Bergos	-	-	-	13	11	1	-	-	-
Kızılca Havlu	64	55	9	74	62	6	91	71	18
Kızılca Hisar	5	5	-	8	8	-	8	8	-
Kızılca Keçilü	-	-	-	24	20	2	16	12	2
Kiliselü	4	4	-	-	-	-	-	-	-
Koğaluca	38	33	5	120	102	14	122	88	33
Koğaluca¹²⁹⁶	-	-	-	6	3	3	3	2	1
Koru Bayırı	83	67	16	73	58	10	84	55	25
Kozluca	13	9	4	22	20	1	16	14	2
Kuru Dere	49	45	4	106	92	9	65	53	11
Küçük Kedefye	-	-	-	22	19	1	16	13	3
Küçük Kedefye¹²⁹⁷	-	-	-	14	12	2	9	6	2
Kürtüllü	-	-	-	42	27	12	40	26	13
Maden	-	-	-	186	156	30	122	85	35
Malanda ve Manastır	19	15	4	39	33	5	42	28	13
Manda	39	27	12	25	13	6	23	16	6
Miskince	15	13	2	12	10	2	10	6	1
Pisrevlü	131	108	23	246	207	26	295	190	95
Samsun	-	-	-	-	-	-	-	-	-

¹²⁹⁵ Alabluyan cemaati köylerindedir.

¹²⁹⁶ Alabluyan cemaati köylerindedir.

¹²⁹⁷ Alabluyan cemaati köylerindedir.

Sandıklı	26	22	4	35	25	4	46	29	16
Saru Merye	56	46	10	100	97	–	99	86	12
Saruhanlı	19	13	6	34	32	1	34	26	4
Saruhanlı¹²⁹⁸	–	–	–	21	20	1	13	10	3
Süle Beylü	2	2	–	10	10	–	18	13	4
Şeyhli	25	19	6	39	34	3	34	31	–
Tarmura¹²⁹⁹	–	–	–	9	7	2	7	6	1
Tarmura	38	32	6	73	55	15	54	44	6
Taylu Pınar	8	5	3	–	–	–	–	–	–
Tolos	24	18	6	44	40	2	35	29	4
Ulu Menallu ve Kiçi Menallu	35	33	2	19	18	1	13	11	2
Uşak Pınarı	12	11	1	11	10	–	14	11	2
Uzun Ağaç	1	1	1	3	3	–	3	3	–
Yakacuk	24	22	2	32	27	3	32	24	6
Yavaşlı	10	10	–	10	8	2	6	4	1
Yenice	5	5	–	22	19	2	21	19	2
Yıvağlı	8	8	–	13	12	1	23	17	6
Yusuflu	52	42	10	109	97	4	80	73	5
Toplam	2.518	2.061	457	4.603	3.732	589	4.248	3.050	1.028

¹²⁹⁸ Alabluyan cemaati köylerindedir.

¹²⁹⁹ Alabluyan cemaati köylerindedir.

Ek Tablo 3: 1478, 1512 Ve 1529 Yıllarında Tire Kazası'ndaki Cemaatlerin Nüfus Durumu

Cemaatler	TD 8/1478			TD 87/1512			TD 148/1529		
	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred	Nefer	Hane	Mücerred
Arpacılar	-	-	-	27	22	3	31	23	6
Ayas Yakası	35	25	10	12	9	1	10	6	4
Karaca Koyunlu¹³⁰⁰	3604	2678	926	-	-	-	-	-	-
Derzi Ali¹³⁰¹	137	91	34	137	91	34	-	-	-
Han Beyi	-	-	-	125	109	12	80	61	15
Tahtacıyan	-	-	-	147	104	30	107	91	8
Yahşi Fakih	-	-	-	-	-	-	105	74	31
Toplam	6.282	2.587	892	448	335	80	333	255	64

¹³⁰⁰ Karaca Koyunlu taifesinin kolları olan cemaatlerin toplam nefer, hane ve mücerred sayıları verilmiştir.

¹³⁰¹ Karaca Koyunlu taifesinden olan cemaat 1512 yılı tahrir defterinde de bulunduğu için ayrı yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri

TD 8 Numaralı Mufassal Defter

TD 87 Numaralı Mufassal Defter

TD 148 Numaralı Mufassal Defter

Araştırma ve İncelemeler

AFYONCU, Erhan, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt I, Sayı 1, 2003, s. 267-286.

AFYONCU, Erhan, “Zeamet”, **DİA**, Cilt 44, Ankara 2013, s. 162-164.

AKA, İsmail, “Timur’un Tire’ye Gelişi İle İlgili Bir Kitabe”, **Türk Kültüründe Tire Sempozyum Bildirileri**, Yayına Hazırlayan: Mehmet Şeker, Ankara 1994.

AKBULUT, Osman Nuri, Evliya Çelebiye Göre Güneybatı Anadolu (Aydın, Denizli, Muğla), (Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2008.

ARMAĞAN, Munis, **Belgelerle Beylikler Devrinde Tire**, İzmir 1983.

ARMAĞAN, Munis, **Devlet Arşivlerinde Tire**, İzmir 2003.

ARMAĞAN, Munis, **Ege Tarihi Coğrafyası (Boylar, Aşiretler, Obalar, Kentler, Köyler, Tarihi Semtler)**, İzmir 2009.

ARMAĞAN, Munis, **Tire Ekonomi Tarihi**, İzmir 2010.

ARIKAN, Zeki, “Tahrir Defterlerinde Geçen Deyimler”, **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı 16, İstanbul 1996, s. 1-13.

AVŞİN, Gülcan, 16. Asrın İlk Yarısında Anadolu Eyaleti’nde Gayri Müslimler (Tahrir Defterlerine Göre), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.

AYTAŞ, Gıyasettin, “İttihat ve Terakki Döneminde Adana Valiliği Tarafından Tahtacı Yörükleri Hakkında Hazırlanan Bir Rapor”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, Sayı 63, 2012, s. 59-76.

AYAN, Ergin, “Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun Dağılma Sürecinde Batı İran’daki Yıva Boyu”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 17, Bahar 2011, s. 282-296.

AYDINOĞLU, Burcu, Tire Merkezinde Halk İnanışları, (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2005.

BAKTIR, Mustafa, “Tireli İbni Melek, Hayatı, Eserleri ve Menar Şehri”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, Erzurum 1990, s. 40-66.

BAŞARAN, Mehmet, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Tire**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 2000.

BAYKARA, Tuncer, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I. Anadolu’nun İdari Taksimatı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.

BAYKARA, Tuncer, “Türk Şehircilik Geleneğinde Tire”, **Türk Kültüründe Tire**, Yayına Hazırlayan Mehmet Şeker, Ankara 1994, s.9-13.

BOSTAN, Hanefi, **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

ÇAĞATAY, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 5, 1947, s. 483-511.

DEMİRBAŞ, Mehmet Ali, “Tire Şer’iye Sicilleri Kataloğu”, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı 7, 1992, s. 289-295.

DEMİR, Alpaslan, “XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

DEMİR, Hüseyin, I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı’nın Demografik Yapısı, (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2008.

EMEN, Huriye, 166 ve 68 Numaralı Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Beypazarı Kazası, (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 2008.

EMECEN, Feridun, “Çeltik” , **DİA**, Cilt 8, Ankara 1993, s. 265-266.

EMECEN, Feridun M. , “Mufassaldan İcmale”, **Osmanlı Araştırmaları**, Sayı 16, İstanbul 1996, s. 37-44.

ERDOĞRU, M. Akif ve BIYIK, Ömer, **1481 Tarihli Tire, Birgi, Ayasuluğ ve Alaşehir Tımar Defteri (Metin ve İnceleme) (1492 Tarihli Biga, Tarhala ve Bergama Piyade Yoklama Defteri Parçası İle Birlikte)**, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir 2015.

ERGENÇ, Özer, **XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.

ERGENÇ, Özer, **XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

ERTAŞ, Mehmet Yaşar, “XV.-XVI. yüzyıllarda Hambat Yöresinde Yerleşim ve Nüfus”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 11, Denizli 2012, s. 153-167.

ERTEKİN, Levent, **Tire’de Lütü Paşa Vakıfları ve Vakfiyesi**, Tire 2007.

ERTÜRK, Vokan, XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre), (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007.

FAROQHI, Suraiya, **Osmanlı’da Kentler ve Kentliler**, çev. Neyyir Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, **XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

GÜLTEN, Sadullah, XVI. Yüzyılda Batı Anadolu’da Yörükler, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

GÜLTEN, Sadullah, “Batı Anadolu’da Bir Yörük Grubu: XVI. Yüzyılda Karaca Koyunlular”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 12, Sayı 22, Aralık 2009.

GÜLTEN, Sadullah, XVI. Yüzyılda Prizren Kazası, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 5, Sayı 20, Kış 2012, s. 184-199.

GÖYÜNÇ, Nejat, “Hane Deyimi Hakkında”, **İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi**, Sayı 32, 1979, s. 331-348.

GÖKÇE, Turan, “XVIII. Yüzyıl Başlarında (1700-1718) Tire’nin Demografik Yapısı”, **Türk Kültüründe Tire II Sempozyum Bildirileri (17-19 Kasım 2006)**, Yayına Hazırlayan: Mehmet Şeker-Arzu Teşcan, Tire Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 2008, s. 41-59.

İNALCIK, Halil ve YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Türkiye’de Osmanlı Araştırmaları”, **XIII. Türk Tarih Kongresi (Kongreye Sunulan Bildiriler)**, Cilt 1, Ankara 1999.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, Cilt 1, Eren yayıncılık, İstanbul 2000.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2009.

İSLAMOĞLU, Huricihan, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken yayınları, İstanbul 2005.

KALLEK, Cengiz, “Kile” , **DİA**, Cilt 25, Ankara 2002, s. 568-570.

KALLEK, Cengiz, “Müd” , **DİA**, Cilt 31, Ankara 2006, s. 457-459.

KARACA, Behset, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı, (19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Samsun 1997.

KARACA, Behset, “1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, Elazığ 2008, s. 403-441.

KARABOĞA, Durmuş Volkan, Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nde Tarım, (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2010.

KIZILKAYA, Oktay ve KALAYCI, İsa, “Osmanlı Devleti’nin İskân Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 9, Sayı 18, Hatay 2012, s. 361-378.

KURT, Yılmaz, “I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 16, Sayı 27, Ankara 1992, s. 287-290.

KURT, Yılmaz, “Osmanlı Toprak Yönetimi” , **Osmanlı**, Cilt 3, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 59-65.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. , **XV ve XVI. Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı**, İzmir Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2000.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. , **XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı**, İzmir Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayını, Ankara 2010.

KÜRÜM, Mükerrrem, “Türk Ev Mimarisinde Tire Evleri”, **Ege Mimarlık**, Sayı 15, İzmir 1995, s. 56-59.

METE, Zekai, “Tire”, **DİA**, Cilt 41, Ankara 2012, s. 195-197.

MERİÇ, Recep, “Antik Dönemde Küçük Menderes Havzasının Tarihsel Coğrafyasına Genel Bir Bakış”, **Ege Coğrafya Dergisi**, Sayı 4, 1988, s. 202-213.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “Bad-ı Heva” , **DİA**, Cilt 4, Ankara 1991, s.416-418.

SAHİLLİOĞLU, Halil, “Darphane”, **DİA**, Cilt 8, Ankara 1994, s. 501-505.

SOLAK, İbrahim, “XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 12, Bahar 2002, s. 109-155.

SOLAK, İbrahim, “XVI. Yüzyılda Güvercinlik Kazası” **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı 18, 2005, s. 359-377.

SOLAK, İbrahim, “Osmanlı imparatorluğu Döneminde Anadolu’da Meyve ve Sebze Üretimi”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 24, Güz 2008, s. 217-251.

ŞAHİN, İlhan, “Mezra” , **DİA**, Cilt 29, Ankara 2004, s. 546-548.

TEKİN, Zeki, “İstanbul Debbağhaneleri”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM)**, Sayı 8, Ankara 1997, s. 349-354.

TELCİ, Cahit, XV-XVI. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 1999.

TELCİ, Cahit, “XV-XVI. Yüzyıllarda Tire Şehri”, **Türk Kültüründe Tire II Sempozyum Bildirileri**, Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Şeker-Arzu Taşcan, Tire Belediyesi Yayınları, Tire 2008, s.21-40.

TURAN, Ahmet Nezihi, **XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012.

TUĞLACI, Pars, **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985.

TUNCEL, Harun, “Mezraa Kavramı ve Türkiye’de Mezraalar”, **Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı 5, Ankara 1996, s. 73-98.

TÜRKYILMAZ, Zeynep, Cumhuriyet Döneminde Tire (1923-1938), (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2011.

TOKLUOĞLU, Faik, **Tire Tarihi ve Turistik Değerler**, Tire 1957.

TOKLUOĞLU, Faik, **Tire Çevre İncelemeleri**, İzmir 1973.

ÖKSÜZ, Melek, **Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon (Toplum-Kültür-Ekonomi)**, Trabzon 2006.

ÖZ, Mehmet, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler”, **Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik**, Editör: Halil İnalçık-Şevket Pamuk, Ankara 2000, s. 15-33.

ÖZ, Mehmet, “Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 3, Sayı 6, 2005, s. 57.88.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Doğancı”, **DİA**, Cilt 9, İstanbul 1994, s. 487-489.

ÖZKAYA, Yücel ve AKYILDIZ, Ali, “Muhassıl”, **DİA**, Cilt 31, Ankara 2006, s. 18-20.

PULLUKÇUOĞLU YAPUCU, Olcay, Aydın Sancağı 1845-1914 (Sosyal, İdari, Kültürel Durum), (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006.

UYSAL, Muammer, Tire Şer‘İye Sicillerinin [1–2 Nolu Demirbaş Defteri 1–50 Varak Arası] Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2008.

UĞUR, Abdullah , “Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2003, s. 41-62.